

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
oraz budżetu województwa opolskiego

Uniwersytet Opolski
Katedra Geografii Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej

Raport końcowy.

Rewitalizacja obszarów miejskich oraz zagospodarowanie terenów zdegradowanych w województwie opolskim

w ramach projektu pn. *Opolskie Obserwatorium Terytorialne –
wzmocnienie systemu monitorowania polityk publicznych*

opracował zespół,
na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego,
w składzie:

prof. zw. dr hab. Janusz Słodczyk
prof. UE/UO dr hab. Adam Drobnik
dr Agnieszka Dembicka-Niemiec
dr Edyta Szafranek
dr inż. Magdalena Śliwa
mgr inż. arch. Renata Klimek

Opole
20.05.2015 r.

Spis treści

Resume	4
Słownik skrótów.....	6
Streszczenie raportu.....	8
Report Summary	17
Przedmiot, główne założenia i cele badania, metodologia oraz okoliczności towarzyszące badaniu.....	26
Rozdział I. Dotychczasowe kierunki interwencji i działania podejmowane na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i terenów zdegradowanych w województwie opolskim w okresie 2007-2013	31
1.1 Podstawowa charakterystyka projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	31
1.2. Spójność projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych związanych z rewitalizacją do zapisów Lokalnych Programów Rewitalizacji.....	37
1.3. Kompleksowość interwencji	48
1.4. Stopień realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych związanych z rewitalizacją w stosunku do potrzeb beneficjentów i wartości wskaźników	55
1.5. Bariery i ograniczenia realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007- 2013 oraz innych związanych z rewitalizacją	70
1.6. Benchmarking - analiza porównawcza rozwiązań systemowych w zakresie wdrażania działań rewitalizacyjnych realizowanych w województwach dolnośląskim, śląskim oraz lubuskim.....	75
Rozdział II. Identyfikacja terenów zdegradowanych i obszarów miejskich wymagających rewitalizacji w województwie opolskim	87
2.1. Skala problemu degradacji terenów i obszarów miejskich w województwie opolskim	87
2.2. Bariery i ograniczenia zagospodarowania kluczowych terenów zdegradowanych i wymagających rewitalizacji w województwie opolskim.....	102
Rozdział III. Skuteczność, użyteczność i wpływ projektów realizowanych w ramach działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w województwie opolskim	105
3.1. Wpływ na konkurencyjność gospodarczą i atrakcyjność inwestycyjną terenów zdegradowanych.....	105
3.2. Wpływ na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców oraz na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego	114
3.3. Wpływ na wzrost zatrudnienia oraz tworzenie warunków na rzecz wzrostu zatrudnienia.....	123

3.4. Wpływ na likwidację problemów wskazanych w LPR.....	125
3.5. Wpływ na realizację i osiągnięcie celów LPR	129
Rozdział IV. Potrzeby w zakresie rewitalizacji oraz zagospodarowania terenów zdegradowanych w województwie opolskim w latach 2014-2020	133
4.1 Potrzeby potencjalnych beneficjentów w zakresie rewitalizacji do końca 2020 roku.....	144
4.2. Operacjonalizacja założeń interwencji RPO WO 2014-2020 w zakresie działań dedykowanych problematyce rewitalizacji.....	147
4.3. Potencjał absorpcyjny potencjalnych beneficjentów projektów rewitalizacyjnych do 2020 oraz bariery w zakresie możliwości jego wykorzystania wraz z instrumentami je minimalizującymi	152
4.4. Wstępny szacunek wielkości środków finansowych do zainwestowania na kluczowych terenach zdegradowanych i obszarach miejskich w ramach RPO WO 2014-2020	155
4.5. Propozycje pożądanych kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi w latach 2014-2020	157
4.6. Wytyczne do Lokalnych Programów Rewitalizacji miast województwa opolskiego oraz inne wytyczne dla potrzeb IZ RPO WO 2014-2020	160
4.7. Formuła wdrażania działań rewitalizacyjnych na terenach zdegradowanych i obszarach miejskich do 2020.....	169
4.8. Rola aktorów lokalnych w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w latach 2014-2020 z uwzględnieniem kontekstu partycypacji społecznej	173
4.9. Monitoring oraz ocena rezultatów i efektów przedsięwzięć rewitalizacyjnych i na rzecz aktywizacji terenów zdegradowanych	176
Wnioski i rekomendacje - Tabela rekomendacji.....	179
Materiały źródłowe	189
Spis tabel.....	192
Spis wykresów.....	194

Resume

Raport został opracowany w ramach projektu pn. *Opolskie Obserwatorium Terytorialne – wzmocnienie systemu monitoringu polityk publicznych* przez zespół pracowników Uniwersytetu Opolskiego, Wydziału Ekonomicznego, Katedry Geografii Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego. Tematyka raportu dotyczy oceny procesów i działań rewitalizacji obszarów miejskich oraz zdegradowanych terenów w województwie opolskim w ujęciu zarówno retrospektywnym (2007-2013), jak i prospektywnym tj. do 2020 roku. Badania prowadzono w okresie październik 2014 - kwiecień 2015.

Adresatem raportu jest Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, w szczególności decydenci oraz Instytucja Zarządzająca i Instytucje Pośredniczące RPO WO 2007-2013 oraz instytucje zaangażowane we wdrażanie RPO WO 2014-2020. Informacje oraz wnioski zawarte w raporcie są także adresowane do opolskich jednostek samorządu terytorialnego, beneficjentów projektów rewitalizacyjnych (realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013), a także potencjalnych beneficjentów projektów rewitalizacyjnych planowanych w ramach RPO WO 2014-2020. Celem rozpowszechnienia wyników *raport* kierowany jest także do mediów oraz środowisk naukowych, instytucji i osób zainteresowanych problematyką rewitalizacji i rozwoju województwa opolskiego.

Kluczowe wnioski wynikające z przeprowadzonych badań odnoszą się do następujących ustaleń:

- projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 cechowało **marginalizowanie wymiaru gospodarczego** w planowaniu i realizacji zadań o charakterze rewitalizacyjnym połączone z **niskim stopniem kompleksowości** oraz **niewystarczającą skalą rewitalizacji w małych miastach** i na obszarach pozamiejskich. W okresie 2007-2013 problematyka rewitalizacji często sprowadzana była przez JST do **remontów pojedynczych budynków**. JST koncentrowały działania rewitalizacyjne głównie na terenach śródmiejskich, obejmujących historyczne centra miejscowości wraz z przestrzeniami publicznymi, obiektami zabytkowymi i sąsiadującymi z centrum terenami zieleni o charakterze parkowym;
- po stronie beneficjentów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 duże znaczenie na etapie planowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych odgrywały **bariery administracyjno-prawnych** oraz **finansowe**. Niemniej, jedna z kluczowych **barier procesów rewitalizacji** wiąże się z brakiem spójnych wizji i pomysłów na całościowe, zintegrowane projekty służące „ożywieniu” obszarów zdegradowanych;
- opolskie JST w **niezadawalającym stopniu gromadzą informacje na temat obszarów zdegradowanych** oraz rodzaju i skali problemów rewitalizacyjnych. Powoduje to, że sposób identyfikacji obszarów zdegradowanych nie zawsze znajduje odzwierciedlenia w planowanym zakresie działań, co w efekcie może prowadzić do nie osiągnięcia zamierzonego efektu kompleksowej rewitalizacji. Problem ten – w świetle przeprowadzonych badań - należy uznać za znaczący, ponieważ zidentyfikowana skala obszarów zdegradowanych, szczególnie w gminach miejskich jest w skali województwa opolskiego duża;
- większość JST województwa opolskiego w istniejących lokalnych programach rewitalizacji **nie podejmuje kwestii terenów poprzemysłowych**, natomiast w dokumentach planistycznych¹ utrzymuje ich dotychczasowe przeznaczenie, co znacząco utrudnia proces przekształceń;
- z punktu widzenia **konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej, a także tworzenia warunków wzrostu zatrudnienia** w województwie opolskim wpływ projektów

¹ Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na: potencjał miejsc pracy, przedsiębiorczość mieszkańców, profil gospodarczy JST, podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, tworzenie powiązań pomiędzy sferą biznesu a sektorem publicznym i instytucjami B+R, wzmocnieniem instytucji otoczenia biznesu - jest niezadawalający;

- wpływ projektów rewitalizacyjnych, zarówno realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami na **poprawę jakości życia mieszkańców** w JST województwa opolskiego należy uznać za znaczący (infrastruktura komunikacyjna, infrastruktura kultury, sportowo-rekreacyjna, edukacyjna). Zdecydowanie mniejszy wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 odnosił się do **redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego**.
- **Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji i zagospodarowania terenów miejskich oraz obszarów zdegradowanych w województwie opolskim do 2020 roku** wskazuje zdecydowaną dominację trzech rodzajów problematyk: ponowne zagospodarowanie terenów przemysłowych, wielofunkcyjne adaptacje obiektów zabytkowych (funkcje kulturalne, turystyczne, sakralne), kompleksowa rewitalizacja obszarów śródmiejskich. Jako tematykę uzupełniającą działań rewitalizacyjnych traktuje się: rewitalizację przestrzeni publicznych, tworzenie zintegrowanych systemów komunikacji i transportu, remonty i modernizacje obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz odnowa terenów zieleni (w tym nadrzecznych);
- **wstępnie oszacowana wartość zgłoszonych propozycji projektów** rewitalizacyjnych wśród opolskich JST do 2020 roku waha się w zakresie od 677,36 mln zł do 827,89 mln zł, natomiast po dokonaniu korekty o zdolności realizacyjne JST przeciętnie ok. 4-rotnie przekracza możliwości finansowe zapisane dla priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020;
- **hierarchia pożądaných kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji obszarami miejskimi do 2020 roku** odzwierciedla szerszy i bardziej kompleksowy zakres tematyczny rewitalizacji niż zawarty w priorytecie inwestycyjnym dedykowanym rewitalizacji, tj. 9b w ramach RPO WO 2014-2020. Zapewnienie komplementarności i kompleksowości przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w przypadku podzielenia tej problematyki pomiędzy różne priorytety inwestycyjne RPO WO 2014-2020 będzie zadaniem utrudnionym, tj. wystąpi konieczność dzielenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych na pod-projekty i aplikowania o środki z różnych konkursów, w odmiennym czasie, przy równoczesnym braku pewności pozyskania pożądaných na wszystkie zadania środków;
- realny, sprawny i skuteczny **system monitoringu i ewaluacji**, także działań rewitalizacyjnych, stanowi niezbędny element racjonalnego planowania interwencji publicznej.

Słownik skrótów

BDL – Bank Danych Lokalnych

CAWI – badanie ankietowe wspomagane komputerowo

DR – analiza dokumentów

FGI – wywiad grupowy zogniskowany

FOGR – Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IDI – wywiad indywidualny z ekspertem

JE – Jednostka Ewaluacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KSI – Krajowy System Informatyczny

LPR – lokalny program rewitalizacji

MPZP – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

MŚP – małe i średnie przedsiębiorstwa

NGO – organizacje pozarządowe

OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej

OWI – Opolski System Informacji Przestrzennej

OZE – odnawialne źródła energii

P – wskaźnik produktu

PAPI – wywiad bezpośredni z respondentem przy użyciu ankiety papierowej

PGR – państwowe gospodarstwa rolne

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

R – wskaźnik rezultatu

REGON – Rejestr Gospodarki Narodowej

RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Opolu

RPO WO 2007-2013 – Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego
na lata 2007-2013

RPO WO 2014-2020 – Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego
na lata 2014-2020

SM – spółdzielnie mieszkaniowe

SIMIC – System Informatyczny Monitoringu i Kontroli

SKR – spółdzielnie kółek rolniczych

SRWO – Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku

UE – Unia Europejska

WM – wspólnoty mieszkaniowe

Streszczenie raportu

Prezentowane opracowanie stanowi kompleksowe studium ewaluacyjne odnoszące się do oceny projektów rewitalizacyjnych realizowanych w województwie opolskim w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizowanych poza tymi działaniami (ocena *ex-post*), a także podejmuje problematykę oceny prospektywnej (*ex-ante*) związanej z potrzebami rewitalizacyjnymi regionu do 2020 roku.

Głównym celem badania była ocena wpływu projektów rewitalizacyjnych oraz związanych z zagospodarowaniem terenów zdegradowanych, w szczególności zrealizowanych w ramach RPO WO 2007-2013, na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej tych obszarów i ich mieszkańców oraz opracowanie rekomendacji w zakresie skutecznego dopasowania interwencji publicznej i poprawy zarządzania tego rodzaju obszarami w okresie 2014-2020.

Raport podzielono na cztery rozdziały odpowiadające poszczególnym celom szczegółowym ewaluacji, tj.:

- analiza i ocena dotychczasowych kierunków interwencji i działań podejmowanych na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i terenów zdegradowanych w województwie opolskim w okresie 2007-2013;
- identyfikacja terenów zdegradowanych i obszarów miejskich² wymagających rewitalizacji w województwie opolskim (na koniec czerwca 2014 roku);
- ocena skuteczności, użyteczności i wpływu projektów podejmowanych na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i terenów zdegradowanych, w tym w ramach działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w województwie opolskim;
- identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji oraz zagospodarowania terenów zdegradowanych w województwie opolskim w latach 2014-2020.

DOTYCHCZASOWE KIERUNKI INTERWENCJI I DZIAŁANIA PODEJMOWANE NA RZECZ REWITALIZACJI OBSZARÓW MIEJSKICH I TERENÓW ZDEGRADOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM W OKRESIE 2007-2013

W województwie opolskim w ramach działań rewitalizacyjnych, większa część środków finansowych przeznaczona została na realizację zadań z działania 6.1 *Rewitalizacja obszarów miejskich*, a w mniejszym stopniu na realizację działania 6.2 *Zagospodarowanie terenów zdegradowanych*. W ramach działania 6.1, zdecydowanie większy udział stanowiły projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich; marginalne znaczenie miały działania na rzecz infrastruktury i mieszkalnictwa.

Największa część projektów w ramach ww. działań ukierunkowana była na poprawę estetyki i wizerunku przestrzeni publicznych obejmując przede wszystkim prace porządkujące, restauratorskie, wymianę i modernizacje infrastruktury. Należy podkreślić, że projekty których realizacja poprawia wizerunek miasta, często nie wpływały w sposób znaczący na rozwiązywanie problemów społeczno-gospodarczych występujących na rewitalizowanym obszarze.

Adresatami projektów rewitalizacyjnych w ramach działań 6.1 i 6.2 były przede wszystkim miasta, a w ich strukturze przestrzennej głównie obszary śródmiejskie i centralne. Marginalny udział dotyczył projektów ukierunkowanych na rewitalizację obszarów powojennych i poprzemysłowych. Ze względu na typ podejmowanych działań dominowały projekty o charakterze infrastrukturalnym, występujące w przestrzeni w pojedynczo, często w sposób rozproszony, nie tworząc kompleksu obiektów czy terenów podlegających rewitalizacji punktowym (69%). Ze względu na cel oddziaływania dominowały projekty o charakterze społecznym (62%), natomiast pod kątem formy prawnej beneficjentów, przeważały Jednostki Samorządu Terytorialnego (JST).

² W tym obszarów poprzemysłowych, powojennych, pokolejowych, starych dzielnic śródmiejskich, blokowisk.

Cele projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 były w największym stopniu zgodne z celami lokalnych programów rewitalizacji w sferze społecznej. Relatywnie niski stopień dopasowania dotyczył sfery gospodarczej. W opinii JST projekty rewitalizacyjne dostosowane były do specyfiki gmin a ich efekty zostały w dużym stopniu osiągnięte.

Zarówno w zakresie celów, jak i efektów projektów rewitalizacyjnych, najmniejsze znaczenie miały ekonomiczne, co dowodzi marginalizowania tego wymiaru w planowaniu i realizacji zadań o takim charakterze. W konsekwencji najwyższy poziom spójności efektów z celami zakładanymi w LPR dotyczył działań ukierunkowanych na sferę przestrzenno-środowiskową, następnie społeczną, a najniższy gospodarczą.

Zależność realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 od środków finansowych UE była wysoka. Zaledwie 7% projektów podejmowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 nie była uzależniona od pozyskanych środków finansowych.

Projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 koncentrowały się głównie na sferze społecznej, w przypadku inwestycji o charakterze miękkim, oraz w sferze przestrzenno-infrastrukturalnej (inwestycje o charakterze twardym). Niemniej, oddziaływanie tych projektów na specyfikę gminy było znaczące, niemal połowa tego rodzaju projektów wpływała w bardzo dużym i dużym stopniu na rozwiązywanie problemów gminy.

Najważniejsze bariery realizacji zadań rewitalizacyjnych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 to: administracyjno – prawne, organizacyjne, ekonomiczne. Mniejsze znaczenie posiadały bariery społeczne i finansowe.

IDENTYFIKACJA TERENÓW ZDEGRADOWANYCH I OBSZARÓW MIEJSKICH WYMAGAJĄCYCH REWITALIZACJI W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

Skala problemu degradacji terenów i obszarów miejskich na obszarze województwa opolskiego jest stosunkowo duża, zidentyfikowano w sumie 91 obszarów stanowiących około 0,627% jego powierzchni. Problem degradacji dotyczy głównie większych miast województwa, w tym miast zlokalizowanych w dolinach Odry i Nysy Kłodzkiej, takich jak: Opole, Kędzierzyn-Koźle, Brzeg, Nysa, Gogolin.

Należy zauważyć, iż występują gminy, które traktują rewitalizację jako stały element swojej polityki rozwoju, jednak są również gminy, które nie są zainteresowane podejmowaniem działań rewitalizacyjnych, co często idzie w parze z brakiem dokumentów planistycznych.

Identyfikacja terenów zdegradowanych i obszarów miejskich wymagających rewitalizacji przeprowadzona przez organy gmin w ramach Lokalnych Programów Rewitalizacji najczęściej opiera się o wskaźniki techniczne, a w drugiej kolejności, społeczne. Zakres przewidywanych działań również dotyczy głównie remontów infrastruktury technicznej oraz budynków, jednak działania w zakresie społecznym są zdecydowanie marginalizowane. Sposób identyfikacji terenów nie znajduje zatem odzwierciedlenia w planowanym zakresie działań, co w efekcie może doprowadzić do nie osiągnięcia zamierzonego efektu kompleksowej rewitalizacji.

Rewitalizacja terenów przemysłowych i powojennych w większości przypadków przekracza możliwości i potrzeby pojedynczej gminy i wymaga partycypacji innych partnerów publicznych lub prywatnych. Większość gmin w programach rewitalizacji nie podejmuje kwestii terenów przemysłowych, natomiast w dokumentach planistycznych³ utrzymuje ich dotychczasowe przeznaczenie, co dodatkowo znacząco utrudnia proces ich przekształceń. Nie zidentyfikowano terenów zdegradowanych przekraczających swoim zasięgiem lub oddziaływaniem granice województwa.

Nie wszystkie gminy przygotowane są do podjęcia procesu rewitalizacji, stwierdzono brak rozpoznania skali problemu, analiz przestrzennych oraz społeczno-gospodarczych, a także aktualnych dokumentów o charakterze strategicznym i planistycznym. Brak kompleksowej diagnozy terenów zdegradowanych oraz miejskich obszarów wymagających rewitalizacji na

³ Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

poziomie gmin, a także system prawny zniechęcający właściwe organy do podejmowania działań zmierzających do identyfikacji tych terenów skutkuje brakiem kompletnych, wiarygodnych i aktualnych źródeł danych.

Znaczącą barierą rewitalizacji może okazać się depopulacja wpływająca na zmniejszenie dochodów gmin oraz brak popytu na cele działań rewitalizacyjnych.

SKUTECZNOŚĆ, UŻYTECZNOŚĆ I WPŁYW PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RAMACH DZIAŁANIA 6.1 I 6.2 RPO WO 2007-2013 W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

Projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 przez opolskie JST wykazują szerszy i większy **wpływ na wymiary konkurencyjności gospodarczej** niż projekty *stricte* dedykowane rewitalizacji w ramach RPO WO 2007-2013. Niemniej, w przypadku obu kategorii projektów dominuje wpływ przestrzenno-społeczny zamykający się w takich wymiarach konkurencyjności gospodarczej jak: walory przestrzenne, infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, walory dziedzictwa kulturowego, wizerunek gminy / powiatu. Niepokojący z punktu widzenia problemów gospodarczych województwa opolskiego jest natomiast mały wpływ obu kategorii projektów rewitalizacyjnych na: potencjał miejsc pracy, przedsiębiorczość mieszkańców oraz profil gospodarczy JST.

Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i przedsięwzięć realizowanych poza tymi działaniami na **poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST województwa opolskiego**, w wymiarze *stricte* gospodarczym należy uznać za mały. Projekty te oddziaływały przede wszystkim na wymiar atrakcyjności inwestycyjnej związany z jakością życia mieszkańców, głównie poprzez wzbogacenie lokalnej oferty usługowej dostarczanej przez instytucje sektora publicznego, takie jak: edukacja, kultura, sport i rekreacja, usługi sakralne.

Niewielki był natomiast wpływ projektów rewitalizacyjnych na cechy atrakcyjności inwestycyjnej związanej z: podnoszeniem jakości kapitału ludzkiego, tworzeniem powiązań pomiędzy sferą biznesu a sektorem publicznym i instytucjami naukowo-badawczymi, rozwijaniem instytucji otoczenia biznesu, przygotowaniem nowych, atrakcyjnych ofert inwestycyjnych, generowanie efektów zewnętrznych poprawiających pozycję kosztową potencjalnych inwestorów.

Przyczyn takiego stanu rzeczy należy doszukiwać się w wąskim podejściu do definiowania działań rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2007-2013, a także w wąskim ujęciu problematyki rozwoju gmin i powiatów województwa opolskiego w lokalnych strategiach i programach rozwoju. Braki w tej dziedzinie wiążą się głównie z deficytem oryginalnych, konkurencyjnych projektów strategicznych oraz nadmierną dekompozycją priorytetów, uniemożliwiającą osiągnięcie odpowiedniego poziomu koncentracji środków na najważniejszych problemach rozwoju JST województwa opolskiego związanych z rozwojem gospodarczym i jakością kapitału ludzkiego.

Wpływ projektów rewitalizacyjnych, zarówno realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami na **poprawę jakości życia mieszkańców** w JST województwa opolskiego należy uznać za znaczący. Szczególnie istotne są efekty pojawiające się w wewnętrznej infrastrukturze komunikacyjnej, infrastrukturze i ofercie kulturalnej, sportowo-edukacyjnej i edukacyjnej.

Zdecydowanie mniejszy wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 odnosił się do **redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego**. Wynikało to przede wszystkim z przyjętych kategorii interwencji i typów projektów zdefiniowanych dla wyżej wskazanych działań w RPO WO 2007-2013 (projekty twarde). Wpływ tej grupy projektów ogranicza się w zasadzie do tworzenia nowej oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej dostępnej dla rodzin oraz osób objętych pomocą społeczną.

Efektywność, skuteczność oraz stabilność efektów projektów rewitalizacyjnych – w kontekście jakości życia oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego determinowana jest przede wszystkim trzema rodzajami czynników. Po pierwsze są to czynniki kosztowe związane z tańszym pozyskaniem środków w ramach RPO WO 2007-2013. Po drugie są to czynniki

związane z poprawnym planowaniem przedsięwzięć (szczególnie w kontekście diagnozy problemu). Trzecią grupę tworzą czynniki popytowe postrzegane w kategoriach dużego zainteresowania realizowanymi projektami ze strony potencjalnych beneficjentów.

Analiza typów projektów rewitalizacyjnych, które w największym stopniu determinują poprawę jakości życia mieszkańców oraz redukują ubóstwo i wykluczenie społeczne wskazuje na dominujące postrzeganie zagadnień rozwoju lokalnego w kategoriach działań twardych związanych głównie z tworzeniem infrastruktury technicznej i społecznej. Takie postrzeganie zagadnień rewitalizacyjnych jest konsekwencją wieloletnich zaniedbań infrastrukturalnych, tj. braku lub złego stanu technicznego urządzeń pełniących funkcje techniczne i społeczne.

Niestety w dalszej kolejności postrzegane są działania aktywizujące społeczności lokalne, jak chociażby projekty imprez sportowo-rekreacyjnych, nowa oferta edukacyjna i kulturalna. W jeszcze mniejszym stopniu podnoszona jest aktywizacja gospodarcza JST w postaci wspierania aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości oraz towarzysząca tym działaniom niezbędna infrastruktura wspierająca (infrastruktura nowoczesnej gospodarki).

Przyczyn niewielkiego **wpływu projektów rewitalizacyjnych na zatrudnienie** można upatrywać przede wszystkim w typach realizowanych przedsięwzięć, spośród których dużą popularnością cieszyły się: projekty twarde realizowane w zakresie infrastruktury technicznej, projekty twarde związane z infrastrukturą społeczną oraz projekty miękkie związane z ofertą/wydarzeniami sportowo-rekreacyjnymi. Przedsięwzięcia tego rodzaju nie wiążą się z generowaniem trwałych podstaw dla zatrudnienia.

Projekty przyczyniające się bezpośrednio do tworzenia warunków na rzecz wzrostu zatrudnienia (szczególnie związane ze wspieraniem aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości) stanowiły niewielki procent działań rewitalizacyjnych podejmowanych przez opolskie JST. Ponadto powstałe miejsca pracy stworzono głównie w sektorze publicznym, lub też prywatnym ale działającym na rzecz sektora publicznego. Miejsca tego rodzaju, ze względu na redystrybucyjny charakter utrzymania ze środków publicznych cechują się trwałością, niemniej nie tworzą rynkowych i konkurencyjnych podstaw dla generowania dalszego zatrudnienia m.in. w zakresie łańcucha podaży. Mając dodatkowo na uwadze, iż wygenerowane miejsca pracy nie odnosiły się do branż innowacyjnych lub chociażby zawodów deficytowych, projekty rewitalizacyjne nie przyczyniły się w kategoriach wzrostu zatrudnienia do tworzenia nowego lub wzmacniania istniejącego profilu gospodarczego opolskich JST.

Najważniejsze **problemy rewitalizacyjne opolskich JST wskazane w LPR-ach** (tj.: zły stan techniczny infrastruktury społecznej i technicznej, przestrzeni publicznych oraz wysoki poziom bezrobocia) odnoszą się głównie do skutków, nie zaś do przyczyn tego stanu rzeczy. W konsekwencji powoduje to, iż lokalne pomysły na projekty rewitalizacyjne służą przede wszystkim ograniczeniu „widocznych” negatywnych efektów, nie są natomiast ukierunkowane na eliminację oddziaływania czynników determinujących przyczyny tego rodzaju problemów rozwoju lokalnego.

Już na etapie diagnozy i wnioskowania zawartego w ww. planach słabo akcentowane są kluczowe mechanizmy dynamiki rozwoju obszarów rewitalizacji, jak chociażby: kurczenie się potencjału ludnościowego, starzenie się społeczności, niska przedsiębiorczość, brak instytucji otoczenia biznesu. Słabe akcentowanie przyczyn sytuacji kryzysowej obszarów rewitalizowanych (szczególnie o charakterze społeczno-gospodarczym) skutkuje doбором rozwiązań połowicznych, tj. wzmacniających wymiar techniczno-fizyczny struktury lokalnej, nie zaś budowaniem nowych relacji społeczno-ekonomicznych.

Mając na uwadze **skalę problemów** związanych z postulowanym przez opolskie JST tworzeniem i modernizacją infrastruktury technicznej i społecznej w ramach obszarów rewitalizacji skala finansowego zaangażowania RPO WO 2007-2013 w działania 6.1 i 6.2 okazała się niewystarczająca. Specyfika projektów twardych powoduje, iż przedsięwzięcia tego rodzaju generują znaczące obciążenia w postaci nakładów inwestycyjnych niezależnie od źródeł ich finansowania.

Istotne w tym wymiarze jest z jednej strony bardziej racjonalne i kompleksowe wspieranie nowych realizacji i remontów struktur fizycznych (generujących trudne do pokrycia

nakłady inwestycyjne), z drugiej zaś refleksja na temat większego wsparcia istotniejszych i zdecydowanie tańszych rozwiązań w zakresie kreowania nowych relacji i aktywności społeczno-gospodarczych w opolskich JST. Dodatkowym problemem jest zagadnienie kosztów utrzymania stworzonej (wyremontowanej) w ramach projektów rewitalizacyjnych infrastruktury społecznej i technicznej, a także zapewnienie odpowiedniego poziomu jej żywotności społeczno-ekonomicznej.

Porównując efekty generowane przez projekty rewitalizacyjne w opolskich JST z zakładanymi w LPR-ach celami należy wskazać na następujące zależności:

- po pierwsze **efekty generowane przez projekty rewitalizacyjne, w co najwyżej przeciętnym, a najczęściej małym lub znikomym stopniu przyczyniły się do realizacji celów LPR.** Można wskazać na potencjalnie trzy główne przyczyny takiego stanu rzeczy: niedostateczna liczba i skala projektów rewitalizacyjnych w relacji do zamierzeń rewitalizacyjnych zidentyfikowanych w LPR-ach, niedopasowanie projektów rewitalizacyjnych do zamierzeń zdefiniowanych w LPR-ach oraz nadmierne akcentowanie w projektach rewitalizacyjnych struktur tkanki fizycznej, nie zaś społeczno-gospodarczej;
- po drugie **efekty projektów rewitalizacyjnych wpisują się przede wszystkim w cele dotyczące cech fizycznych przestrzeni,** tj. jakość krajobrazu miejskiego, estetyka centrum miast, powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych, wyższy standard budynków mieszkalnych. Z pewnością jest to znaczący wymiar rewitalizacji miejskiej, przyczyniający się głównie do poprawy jakości życia mieszkańców w zakresie warunków zamieszkania, niemniej wymagający z jednej strony ciągłego podtrzymywania środkami publicznymi, z drugiej zaś niegenerujący wartości dodanej między innymi w postaci poprawy sytuacji finansowej JST i ich mieszkańców.

Z punktu widzenia zintegrowanego planowania działań rewitalizacyjnych, w tym niezbędnego włączenia i upodmiotowienia społeczności lokalnych, za **istotny efekt projektów rewitalizacyjnych w województwie opolskim należy uznać inicjowanie dialogu społecznego** oraz budowę więzi społecznych głównie w ramach prac prowadzonych nad LPR. Budowanie tego rodzaju kapitału społecznego w dłuższym okresie może zaowocować bardziej oryginalnymi i wieloaspektowymi projektami rewitalizacyjnymi, lepiej dostosowanymi do specyfiki lokalnej, a także inicjującymi nowe relacje i aktywności społeczno-gospodarcze.

POTRZEBY W ZAKRESIE REWITALIZACJI ORAZ ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZDEGRADOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM W LATACH 2014-2020

Przegląd **zagadnień koncepcyjnych**⁴ związanych z rewitalizacją w warunkach krajowych wskazuje na wieloaspektowe i wielowątkowe ujęcie analizowanej kategorii. Na poziomie koncepcyjnym postuluje się traktowanie rewitalizacji jako długotrwałego, zaplanowanego procesu przywracania lub wprowadzania nowych funkcji na obszarach zdegradowanych. Przywracanie lub wprowadzanie nowych funkcji powinno być nośnikiem ożywienia gospodarczego, społeczno-kulturowego przy równoczesnym porządkowaniu i poprawie jakości przestrzeni, szczególnie miejskiej, wraz z jej fizycznymi elementami. Kompleksowość procesu rewitalizacji przejawia się w jego wielowymiarowości (gospodarka, społeczność, kultura, przestrzeń, funkcje) oraz wielopodmiotowości (JST, mieszkańcy, organizacje pozarządowe, lokalny biznes, inwestorzy zewnętrzni). W zależności od ujęć koncepcyjnych, jedne akcentują konieczność obowiązkowego ujęcia w procesach rewitalizacji wszystkich jej wymiarów, inni argumentują dobór stosownych wymiarów w zależności od specyfiki sytuacji kryzysowej obszaru zdegradowanego. W ujęciu rodzajowym rewitalizacja najczęściej odnoszona jest do obszarów: zdegradowanych śródmieść, terenów i obiektów poprzemysłowych, pokolejowych i powojaskowych, blokowisk, krajobrazu miast.

⁴ tj. przeglądu dorobku naukowego dotyczącego zagadnień rewitalizacji.

W innym ujęciu wskazuje się na dwa główne typy rewitalizacji, tj. integracyjna i implementacyjna.

Na **poziomie normatywnym**⁵ kategoria rewitalizacji znajduje odzwierciedlenie w licznych dokumentach programujących rozwój Polski oraz jej miast i regionów, także w kontekście programowania funduszy unijnych 2014-2020. Zasadniczo wszystkie z dokumentów o charakterze strategii, czy programów adaptują pojęcie rewitalizacji w jej koncepcyjnym ujęciu, podkreślając wielowymiarowość i wielopodmiotowość procesów rewitalizacji. Proponowane w nich kierunki działań rewitalizacyjnych obejmują szeroki wachlarz tematyczny, tj.: dotyczą: integracji transportu publicznego, dostępności infrastruktury technicznej i społecznej (w tym: budownictwa mieszkaniowego), wprowadzania technologii energooszczędnych, przywracania funkcji ekologicznych, odtwarzania funkcji kulturalnych (w tym zachowania zabytków, także w kontekście dziedzictwa przemysłowego), inicjowania i rozwoju funkcji turystycznych, tworzenia infrastruktury wsparcia nowoczesnej gospodarki (inkubatory, centra kongresowe i wystawienniczo-targowe), integracji zarządzania krajobrazem kulturowym odziedziczonym, wyższej aktywności osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, wyższej efektywności świadczeń społecznych, rozwoju usług użyteczności publicznej, tworzenia infrastruktury rekreacyjnej, poprawy innowacyjności i konkurencyjności lokalnej gospodarki.

W wymiarze przestrzennym rewitalizacja adresowana jest przede wszystkim do miast i ich dzielnic, niezależnie od ich rangi demograficznej. Niemniej m.in. w Strategii Rozwoju Kraju 2020 działania rewitalizacyjne obejmują także tereny wiejskie. Poza wieloaspektowością i wielopodmiotowością działania rewitalizacyjne powinny także charakteryzować się koncentracją przestrzenną przejawiającą się w wyznaczeniu obszarów najbardziej zdegradowanych, tj. głównie pod względem kumulacji na ich terenie: wysokiego poziomu depopulacji, niskiej aktywności gospodarczej, niskiej aktywności społecznej, niezadawalającego dostępu do usług publicznych, negatywnych zjawisk środowiskowych, przestrzennych i fizycznych (w tym degradacji zabudowy), wysokiego poziomu ubóstwa i koncentracji patologii. W ramach Krajowej Polityki Miejskiej podkreśla się jednak konieczność indywidualnego podejścia do każdego z miast w zakresie diagnozy problemów determinujących stan kryzysowy obszarów zdegradowanych. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatruje się w znaczącym zróżnicowaniu rodzajów, skali wyzwań i presji rewitalizacyjnych poszczególnych ośrodków miejskich. Ponadto, działania rewitalizacyjne powinny cechować się integralnością z całościową polityką rozwoju miasta m.in. poprzez ich umiejscowienie w kontekście planowania strategicznego (strategie rozwoju miast) oraz planowania przestrzennego (studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

W ujęciu legislacyjnym wprowadzonym przez projekt ustawy o rewitalizacji, a także w założeniach Narodowego Planu Rewitalizacji pojawiają się zapisy definiujące kategorie rewitalizacji, interesariuszy rewitalizacji oraz obszaru zdegradowanego, które zasadniczo są tożsame z dokumentami strategicznymi poziomu krajowego. Projekt ustawy o rewitalizacji wprowadza także dodatkowe kategorie związane z planowaniem i realizacją procesów rewitalizacyjnych między innymi w postaci: Komitetu Rewitalizacji, czy Specjalnej Strefy Rewitalizacji wraz z uchwalaniem dla tego obszaru miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tzw. „miejscowy plan rewitalizacji”. Powyższe ujęcie rewitalizacji posiada zdecydowanie społeczno-przestrzenny wymiar, przy braku w zasadzie propozycji ekonomicznych determinujących „ożywienie” gospodarcze obszarów zdegradowanych.

RPO WO 2014-2020 zawiera ustalenia odnoszące się do podstawowych wymiarów rewitalizacji tj.: *„fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności”*. Jednak, w kontekście zaprezentowanych podejść koncepcyjnych oraz rozstrzygnięć dokumentów normatywnych zagadnienia programowania rewitalizacji w województwie opolskim w ramach RPO WO 2014-2020 traktowane są w sposób selektywny. W relacji do propozycji

⁵ tj. przeglądu dokumentów politycznych programujących działania rewitalizacyjne.

programowania rewitalizacji zawartych w Krajowej Polityce Miejskiej oraz założeniach do Narodowego Planu Rewitalizacji, wieloaspektowa i wielopodmiotowa problematyka rewitalizacji została rozpisana na szereg odrębnych celów tematycznych RPO WO 2014-2020 (m.in. cele tematyczne: 3, 4, 6, 8 oraz 9). Ponadto, przyporządkowanym im priorytetom inwestycyjnym nie zawsze towarzyszy szeroki zakres działań (przykładowo brak priorytetów inwestycyjnych związanych z: poprawą stanu jakości środowiska miejskiego, samo zatrudnienia, czy przedsiębiorczości).

Powoduje to trudność w odbiorze dokumentu RPO WO 2014-2020 przez potencjalnych beneficjentów działań rewitalizacyjnych, w tym przygotowania całościowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz grozi fragmentaryzacją działań na obszarach zdegradowanych.

Zasadniczy akcent na działania rewitalizacyjne w województwie opolskim dotyczy miast i obejmuje zapisy priorytetu tematycznego 9b, który w opisie zakłada *dofinansowanie realizacji przedsięwzięć wynikających z Lokalnych Programów Rewitalizacji, w tym działania na rzecz rewitalizacji przestrzennej, społecznej i gospodarczej na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców*. Zarysowany katalog rodzajowy przedsięwzięć rewitalizacyjnych określony dla priorytetu tematycznego 9b obejmuje zadania o charakterze „twardym”, tj.: zagospodarowanie opuszczonych przestrzeni, poprawa bezpieczeństwa, adaptacja i remonty zdegradowanej infrastruktury po działalności przemysłowej. Zatem, tylko częściowo wiąże się z kompleksowymi działaniami rewitalizacyjnymi – niemniej zapisy te warunkowane są postanowieniami Umowy Partnerskiej. Wprowadzenie aspektu kompleksowości do priorytetu inwestycyjnego 9b może zatem polegać na realizacji projektów „twardych” sprzyjających: wsparciu przedsiębiorczości i samozatrudnienia (w tym działań ekonomii społecznej); społeczno-gospodarczemu wykorzystaniu obiektów poprzemysłowych, powojennych i pokolejowych; wsparciu mobilności pracowników; aktywizacji społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób ubogich; rozwoju usług opiekuńczych skierowanych do osób zależnych; wsparciu procesu usamodzielniania się osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze; powstawaniu mieszkań chronionych. Oczekiwane efekty działań rewitalizacyjnych mogą zatem zawierać pożądany akcent społeczny i gospodarczy.

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji i zagospodarowania terenów miejskich oraz obszarów zdegradowanych w województwie opolskim do 2020 roku wskazuje zdecydowaną dominację trzech rodzajów problematyk: ponowne zagospodarowanie terenów poprzemysłowych, wielofunkcyjne adaptacje obiektów zabytkowych (funkcje kulturalne, turystyczne, sakralne), kompleksowa rewitalizacja obszarów śródmiejskich. Jako tematykę uzupełniającą tych działań traktuje się: rewitalizację przestrzeni publicznych, tworzenie zintegrowanych systemów komunikacji i transportu, remonty i modernizację obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz odnowa terenów zieleni (w tym nadbrzeżnych).

Z punktu widzenia istotności działań rewitalizacyjnych w pierwszej kolejności opolskie JST podkreślają wymiar przestrzenny i fizyczny rewitalizacji, tj.: poprawa stanu technicznego obiektów mieszkalnych, przestrzeni publicznych, krajobrazu miejskiego. Następnie akcentowany jest wymiar gospodarczy (wzmocnienie potencjału gospodarczego, wsparcie przedsiębiorczości, przyciągnięcie inwestorów, tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy). W dalszej kolejności wymienia się wymiar społeczny rewitalizacji (przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, ograniczenie bezrobocia, wzmocnienie jakości kapitału ludzkiego, ograniczenie przestępczości).

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji wskazuje na istniejące różnice w relacji do istniejących zapisów RPO WO 2014-2020. Szczególnie widoczny jest dysonans pomiędzy wysoką rangą jaką opolskie JST nadają potrzebom rewitalizacji przestrzennej, fizycznej i gospodarczej (przy mniejszym akcentowaniu zagadnień społecznych), a wysoką rangą która nadana jest w RPO WO 2014-2020 w priorytecie tematycznym 9b wymiarowi społecznemu.

Ponadto, postulat wieloaspektowości działań rewitalizacyjnych, akcentowany zarówno w opracowaniach koncepcyjnych, jak i dokumentach normatywnych, szczególnie w kontekście przyjętego RPO WO 2014-2020 (dekompozycja kompleksowego ujęcia rewitalizacji na liczne priorytety tematyczne i inwestycyjne) wymusza na potencjalnych beneficjentach konieczność

całościowego i zintegrowanego podejścia do planowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych składających się z wielu „pod-projektów” adresowanych do poszczególnych zapisów RPO WO 2014-2020. Istniejące ustalenia RPO WO 2014-2020 mogą stymulować kompleksowość podejścia do zagadnień rewitalizacyjnych (która wskazywana jest przez opolskie JST głównie w wymiarze ochrony środowiska, rynku pracy, integracji społecznej, transportu, turystyki, rozwoju firm), ale także w przypadku niepowodzenia w ubieganiu się o środki pomocowe sprzyjać fragmentaryczności procesów rewitalizacji.

Preferencje potencjalnych beneficjentów działań rewitalizacyjnych do 2020 roku, co do **typów najbardziej pożądanых projektów** są w pewnym stopniu odmienne od typologii przedsięwzięć zapisanej w RPO WO 2014-2020. Jest to konsekwencją rozbieżności potrzeb rewitalizacyjnych (akcentujących głównie wymiar przestrzenny, fizyczny, gospodarczy oraz w dalszej kolejności wymiar społeczny rewitalizacji).

Wstępnie oszacowana wartość zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych opolskich JST od 677,36 mln zł do 827,89 mln zł. Dokonana korekta potrzeb rewitalizacyjnych o **rzeczywiste możliwości finansowe opolskich JST** zmniejsza ten zakres wydatków, niemniej powstała po korekcie wartość zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych jest ok. 4-krotna wyższa niż faktyczna alokacja w ramach priorytetu inwestycyjnego 9b. Powyższe wskazuje na znaczącą rangę presji rewitalizacyjnych w regionie.

W opinii opolskich JST **największe bariery związane z realizacją projektów rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2014-2020** wiążą się z przeszkodami natury finansowej (trudności z zapewnieniem wkładu własnego oraz zapewnieniem pre-finansowania projektów) oraz czasowej (presja czasowa na szybkie przygotowanie dokumentacji projektu). Za istotne ograniczenie inicjowania procesów rewitalizacyjnych w perspektywie do 2020 roku uznaje się także brak jasnych wytycznych w zakresie przygotowania Lokalnych Programów Rewitalizacji oraz brak informacji na temat szczegółowej procedury pozyskiwania środków. Opinie opolskich JST na temat **instrumentów minimalizujących bariery** związane z realizacją projektów rewitalizacyjnych obejmują przede wszystkim oczekiwania dotyczące stosowania przez IŻ oraz budżet państwa dodatkowych instrumentów finansowych ułatwiających zapewnienie wkładu własnego, określenie przez IŻ zwięzłych wytycznych w zakresie przygotowania Lokalnych Programów Rewitalizacji wraz z wydłużeniem czasu ich przygotowania, a także podniesienie poziomu dofinansowania projektów rewitalizacyjnych ze strony RPO WO 2014-2020.

Hierarchia pożądanых kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi do 2020 roku odzwierciedla szerszy i bardziej kompleksowy zakres tematyczny rewitalizacji niż zawarty w priorytecie inwestycyjnym 9b RPO WO 2014-2020. Wskazane kierunki są zgodne przede wszystkim z zapisami Krajowej Polityki Miejskiej. Wśród przedstawicieli JST pożądane efekty przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych wiążą się głównie z ożywieniem gospodarczym (wprowadzenie funkcji usługowych, produkcyjnych, lokalizacja działalności opartych na nowych technologiach), oraz rozwojem potencjału turystyczno-rekreacyjnego (remonty obiektów historycznych, przestrzeni publicznych, miejsc spotkań), także w powiązaniu z intensyfikacją działalności kulturalnej.

Potencjalni beneficjenci działań rewitalizacyjnych zwracają większą uwagę na kierunki przekształceń terenów zdegradowanych skutkujące tworzeniem nowej oferty spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem aktywności kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej oraz turystyki. Ważne są także dla nich działania rewitalizacyjne związane z aspektem gospodarczym rewitalizacji (wzrost atrakcyjności terenów inwestycyjnych, wsparcie przedsiębiorczości, rozwój usług około-turystycznych), fizycznym (infrastruktura drogowa i komunikacja, standard zasobów mieszkaniowych).

Zapewnienie kompleksowości, komplementarności i synergii projektów rewitalizacyjnych postulowane jest zarówno w opracowaniach koncepcyjnych, jak i dokumentach programujących zagadnienia rewitalizacji (m.in. Krajowa Polityka Miejska, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Narodowy Plan Rewitalizacji, RPO WO 2014-2020). Niestety zapewnienie komplementarności i kompleksowości przedsięwzięć rewitalizacyjnych,

w przypadku podzielenia tej problematyki pomiędzy różne priorytety inwestycyjne RPO WO 2014-2020 będzie zadaniem utrudnionym, tj. wystąpi konieczność dzielenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych na pod-projekty i aplikowania o środki z różnych konkursów, w odmiennym czasie, przy równoczesnym braku pewności pozyskania pożądanych na wszystkie zadania środków. Problem ten jest także widoczny przez opolskie JST i potencjalnych beneficjentów środków pomocowych. Wśród badanych większość nie potrafi w ogóle wypowiedzieć się w kwestii łączenia elementów „twardych” i „miękkich” w projektach rewitalizacyjnych, a także stosowania mechanizmów partnerstwa przykładowo z organizacjami pozarządowymi. Część z opolskich JST postuluje brak jakichkolwiek ograniczeń w zakresie łączenia tych dwóch rodzajów wydatków w projektach rewitalizacyjnych, część z kolei twierdzi, że nie powinno się zapisywać obligatoryjnie konieczności ich łączenia. Podobne stanowisko istnieje w kwestii zawiązywania partnerstwa, potęgowane przez brak wytycznych poziomu krajowego odnoszących się do sposobu doboru organizacji pozarządowych czy przedsiębiorstw prywatnych do projektów realizowanych przez JST i współfinansowanych ze środków unijnych. Stosowanie w tym zakresie ustawy prawo zamówień publicznych będzie sprzyjało biernym zachowaniom partnerów lokalnych narażonych na konkurencję o udział w projekcie rewitalizacyjnym z innymi podmiotami (także zewnętrznymi względem gminy). Jest to szczególnie niepożądane w sytuacji, gdy partnerzy lokalni prowadzą długoletnią działalność na obszarze zdegradowanym. Odnosząc te opinie do obecnych zapisów RPO WO 2014-2020 można wskazać na istniejący brak wiedzy potencjalnych beneficjentów w dokonanej w Programie Operacyjnym kwalifikacji typów projektów możliwych m.in. do realizacji w ramach priorytetu inwestycyjnego 9b, który zakłada głównie realizację wydatków „twardych”.

Określony w RPO WO 2014-2020 **katalog beneficjentów** priorytetu inwestycyjnego 9b jest nieco odmienny w relacji do tego postulowanego przez przedstawicieli opolskich JST podczas badań terenowych. Różnica dotyczy głównie większego akcentowania przez JST roli jaką w procesach rewitalizacji powinien pełnić sektor biznesu, wspólnoty mieszkaniowe (w ogóle nie wprowadzone do priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020).

Report Summary

The summary is a complex evaluation of the revitalization projects implemented in Opole Voivodeship within the framework of 6.1 and 6.2 RPO WO (Regional Operational Program) for 2007-2013 and other revitalization activities undertaken outside the scope of 6.1. and 6.2 thereof (*ex-post evaluation*), and prospective assessment (*ex-ante evaluation*) of the revitalization needs of the region up to 2020.

The main task of the examination was to assess the impact of the revitalization projects and other land management activities undertaken in degraded areas, in particular, under program: RPO WO 2007-2013, on the improvement of the social and economic conditions of the examined area and its inhabitants, as well as to prepare recommendations for effective adjustment of public intervention and land management enhancement, for the time frames of 2014-2020.

The report is divided into four chapters related to specific detailed evaluations:

- Analysis and evaluation of intervention directions and activities undertaken for urban and degraded areas revitalization in 2007-2013;
- Identification of degraded and urban areas in Opole Voivodeship that require revitalization⁶ as of the end of June 2014;
- Evaluation of the efficiency, usability and impact of the projects undertaken for the revitalization of urban and degraded areas, under the framework of 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013 in Opole Voivodeship;
- Identification of revitalization needs and degraded areas management in Opole Voivodeship for 2014-2020.

INTERVENTION DIRECTIONS AND REVITALIZATION PROJECTS UNDERTAKEN IN FAVOUR OF URBAN AND DEGRADED AREAS IN OPOLE VOIVODESHIP IN 2007-2013

In Opole Voivodeship the majority of resources allotted for revitalization activities are related to 6.1 *Urban areas revitalization*, and, to a lesser degree, to 6.2 *Land management of degraded areas*. Under the framework of 6.1, the projects of urban and rural sites revitalization prevailed; whereas, activities undertaken in favour of the improvement of the infrastructure and housing were marginal.

Most projects were focused on the enhancement of aesthetics and image of public spaces, including, first and foremost, space ordering and maintenance activities, replacement and modernization of the infrastructure. It should be emphasized that the projects that improved the image of the city did not bring about significant changes as far as the social and economic problems in the revitalized sites were concerned.

The stakeholders of the revitalization projects under 6.1 and 6.2 were, first and foremost, towns and their central and downtown sites. Post-military and post-industrial sites were given a marginal attention. Due to the type of the undertaken projects, they were infrastructure-oriented, singled out and often dispersed in space, not constituting a complex of objects or sites subject of points revitalization (69%). The dominating projects were of a social nature (62%); whereas, from the point of view of the legal status of beneficiaries, the predominating stakeholders were local government units.

The objectives of the projects implemented under 6.1 and 6.2 were definitely consistent with the revitalization local plans in their social dimension. A relatively low level of compliance was with the economic conditions. According to local government authorities, the revitalization projects were adjusted to a specific character of local communities and their assumed effects were achieved.

Both in terms of the objectives as well as effects, the least important were the economic ones, which only proves the marginalization of this dimension. In consequence, the highest

⁶ Including post manufacturing, post-military, post-railway sites and old city quarters, slab tower blocks.

cohesion index of the effects, in reference to the LOR (Polish acronym for Local Revitalization Plan) objectives, concerned, first and foremost, the spatial and environmental sphere, and, secondly, the social sphere; whereas, the economic sphere had the lowest cohesion index.

The dependence of projects under 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013 from the EU funds was high. Only 7 % of the projects implemented under 6.1 was not financed by the procured funds. The revitalization projects implemented outside of the framework of 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013 were mainly concentrated on the social sphere, soft investments and spatial-infrastructure (hard investment). Nevertheless, the impact from these investments on the specific nature of given local communities was significant, and even a half of the projects contributed to the solution of the problems of the local communities.

The most important barriers to the implementation of the revitalization activities under 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013 are: administrative- legal, organizational, and economic. Social and financing barriers were less important.

IDENTIFICATION OF DEGRADED AND URBAN AREAS THAT ARE SUBJECT TO REVITALIZATION IN OPOLE VOIVODESHIP

The scale of the degradation of areas and urban sites is relatively high in Opole Voivodeship; altogether 91 sites were identified, which constitutes about 0.627% of its total surface area. In general, the degradation concerns bigger towns, including those situated at the Oder River and Nysa Kłodzka basins: Opole, Kędzierzyn-Koźle, Brzeg, Nysa, Gogolin.

It should be indicated that there are some local communes that approach revitalization as a permanent element of their development policy; yet, there are also those who are not interested in undertaking revitalization activities, which is often due to the absence of land planning documentation.

The identification of degraded areas and urban sites that require revitalization carried out by local governments on the bases of Local Revitalization Plans is, first of all, driven by technical indices, and, only secondly, by social factors. The range of the planned works is mainly concerned with the repairs of technical infrastructure and buildings, but the social aspects are definitely ignored, or, to say the least, marginalized. Hence, the identification of the sites does not fully reflect the scope of necessary works, which may lead to the failure of achieving complex revitalization.

The revitalization of post-industrial and post-military sites usually exceeds the financial possibilities and needs of a given local community, requiring the participation of other public or private partners. The majority of local communities that are under the revitalization program do not include post-industrial site, yet, in the planning documents⁷ they still state the industrial function of such sites, which hinders the process of their possible transformation. No industrial sites that exceed the limits of Opole Voivodeship have been identified.

Not all local communities are prepared to the revitalization process, in some of them the scale of the problem is not fully recognized; the communities have neither nor spatial and social-economic analyses at their disposal, as well as no recent strategic and planning documentation. The absence of a full diagnosis of the degraded areas and urban sites that should be subject to revitalization; as well as the binding legal system, discourage applicable state agencies from undertaking activities to identify these sites, resulting in the insufficiency of reliable and recent data.

Another significant barrier to revitalization may be depopulation of the area, which results in smaller incomes of local communities and the absence of demand for revitalization activities.

⁷ Studies of development conditions and land development directions, local land development studies

EFFECTIVENESS, USABILITY AND IMPACT OF THE PROJECTS IMPLEMENTED UNDER ACTIVITIES 6.1 AND 6.2 RPO WO 2007-2013 IN OPOLE VOIVODESHIP

The revitalization projects implemented outside of the scope of activities stipulated in 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013 by Opole local government units (the Polish acronym: JST) have had wider and bigger **impact on economic competitiveness** than the projects strictly dedicated to revitalization under the framework of RPO WO 2007-2013.

Both categories of projects have exerted spatial and social impacts limited to such aspects of competitiveness as: spatial qualities, social infrastructure, technical infrastructure, cultural heritage, image of towns/ local communes. However; it is disquieting, in the face of economic problems of Opole Voivodeship, that the projects have had little impact on: employment potential, entrepreneurship of inhabitants and the economic profile of local government units.

The impact of the revitalization projects implemented under 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013, as well as the ventures outside its scope, should be estimated as *strictly* economically small in terms of **the improvement of the investment attractiveness of local government units in Opole Voivodeship**. The projects have influenced the investment attractiveness only as far as the quality of life is concerned, mainly by enriching the local services offer provided by the public sector institutions: education, culture, sport, recreation, and sacral services.

Unfortunately, they have had a negligible impact on the investment attractiveness concerning: quality of human capital, creation of ties among the business and public sectors and research and development institutions, development of business- supporting units, preparation of new, attractive investment offers, generation of external effects reducing expenditure conditions of potential investors.

The reasons of such circumstances should be sought in a very narrow approach to the revitalization tasks under RPO WO 2007-2013, and, likewise, in a constrained attitude to the problems that local communities and towns of Opole Voivodeship face in formulating their strategies and development plans. The deficiencies in this field are mainly connected with the lack of original, competitive strategic projects, and excessive decomposition of the priorities, which prevents the achievement of a proper level of concentrating the assets allotted for the solution of the most important problems of local government units in Opole Voivodeship, concerning the development of the human capital and economic growth.

The impact of both categories of the above-mentioned revitalization projects implemented in 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013, as well as outside of the scope of these activities, should be considered as significant as far as **the improvement of the quality of life of the inhabitants** of local government units in Opole Voivodeship. Especially important are the effects observable in transport infrastructure, cultural infrastructure and offer, sports-educational and educational offers.

The 6.1 and 6.2 RPO WO 2007-2013 projects have had a decidedly smaller impact on **the reduction of impoverishment and social exclusion**. This was mainly due to the assumed categories of intervention and types of projects defined for RPO WO 2007-2013 (hard projects). Accordingly, their effects have mainly been new sport-recreation and cultural offers addressed to the families and persons under social care.

The efficiency, effectiveness and stability of the effects of revitalization projects- in view of the quality of life and reduction of social exclusion are determined, first and foremost, by three factors. Firstly, they are the cost factors involving cheaper, or cost-effective procurement of finance under RPO WO 2007-2013. Secondly, they are factors related to adequate planning of undertakings (especially in the context of diagnoses of problems). Thirdly, they are supply and demand factors, perceived in the category of the interest in the projects from potential stakeholders.

The analysis of the categories of revitalization projects which should determine the improvement of the quality of life, indicates, to a very large degree, the reduction of impoverishment and social exclusion, and the dominant perception of the local development issues as hard activities, associated mainly with the creation of the technical and social infrastructure. Such perception of revitalization issues is a result of long-term neglect of the

infrastructure, i.e. lack or deficiency of the technical infrastructure that addresses the technical and social functions.

Regrettably, the endeavors that activate local communities, for example, sports and recreational events, new educational and cultural offers, are of second importance in the above-mentioned projects.

The economic activation of local government units, in the form of support for economic performance and entrepreneurship, is even less visible in the projects, not to mention the necessary support- infrastructure (modern economy infrastructure).

The reasons for such negligible **impact of the revitalization projects on the employment structure** may be found, first and foremost, in the types of the implemented ventures, among which, the so called hard projects predominate; for example, in technical infrastructure; whereas soft projects involve offers of sports and recreation. Such measures do not generate permanent grounds for employment.

The projects that have directly contributed to the creation of the conditions for higher employment (especially those involving the support of economic activity and entrepreneurship) constitute a low percent in the revitalization schemes implemented by local government units in Opole Voivodeship. Furthermore, new work places have been mainly created in the public sector, or in private companies supporting it. Such work places, due to the redistribution character of public financial sources, are more or less permanent, and do not generate further employment; for example, they do not provide market and competitive grounds for the supply/ demand chain. In addition, it should be noticed that the generated jobs have not concerned innovative sectors, not to mention deficit professions; thus, the revitalization projects have not contributed to increased employment or to the creation of a new, or enhancement of the existing economic profile of local government units in Opole Voivodeship.

The most important **revitalization problems of local government units in Opole Voivodeship that have been underlined in Local Revitalization Plans (LPR)** (i.e. bad condition of the technical and social infrastructure, poor condition of public spaces, high level of unemployment) refer to the effects and not to the causes of such circumstances. In consequence, this leads to the fact that local ideas for revitalization projects are mainly focused on the limitation of "visible" negative effects, and not on the elimination of the factors that determine such problems to arise in the local development.

In the above-mentioned plans, even at the stage of diagnosing and concluding, the key issues such as: shrinking of society, ageing, low level of entrepreneurship, absence of business-support institutions, are poorly emphasized as mechanisms of the dynamic development of revitalization areas. Insufficient focus on such causes existing in the areas subjected to revitalization (especially the social and economic ones) results in the choice of ad-hoc solutions, which, although strengthening the technical and physical infrastructure, do not build up new economic and social relations.

In view of **the scale of problems** associated with the creation and modernization of the technical and social infrastructure, proposals for financial support by local government units under RPO WO 2007-2013 and activities 6.1 and 6.2, have proved insufficient. The specific nature of hard projects is that they generate significant financial outlays irrespective of the sources of their financing.

On the one hand, it is essential to support rational and complex new realizations and overhauls of the physical structures (generating tough meet financial outlays), but, on the other one, it is equally important to reflect on supporting more valid and definitely cheaper solutions involving new relations, and social and economic activities of local government units in Opole Voivodeship. An additional problem is the cost of the maintenance of the social and technical infrastructure that emerged (was revamped) as a result of the revitalization projects, and the provision of the proper level of its social and economic live span.

The comparison of the effects generated by the revitalization projects implemented by local government units in Opole Voivodeship with the objectives assumed in the Local Revitalization Plans reveals the following dependencies:

- First and foremost, **the effects generated by the above-mentioned revitalization projects have fulfilled the objectives of Local Revitalization Plans, to say the least, to an average degree, or even small or negligible one.** Potentially, there are three reasons for such state of the affairs: insufficient number and scale of revitalization projects in relation to the planned objectives, maladjustment of the projects in relation to the planned objectives, excessive emphasis on the revitalization of the physical tissue, at the expense of the social and economic one.
- Secondly, **the effects of the revitalization projects chiefly address the physical properties of space**, i.e. urban landscape quality, town/ city centers aesthetics, prevention of the degradation of historical or heritage sites, higher standard of housing. Surely, such dimensions of urban revitalization are worthwhile; nevertheless, their main contribution is to improve the quality of life restricted to housing, and still requiring continuous support by public funds, rather than generating the added value in terms of the improvement of the financial status of local government units and their inhabitants.
- From the point of view of integrated planning of revitalization activities, including the essential involvement of the stakeholders and empowerment of the inhabitants of local communities, **an important effect of the revitalization projects implemented in Opole Voivodeship should be the initiation of the social dialogue** and building up of the social bonds under the Local Revitalization Plans. The development of such social capital may, in the long term, bring about more original and multi-faceted revitalization plans, which will be tailored to the local specifics and initiate new social- economic relations and activity.

REVITALIZATION AND LAND DEVELOPMENT NEEDS FOR DEGRADED AREAS IN OPOLE VOIVODESHIP FOR 2014-2020

The review of conceptual issues⁸ concerning revitalization in Polish conditions indicates multi-faceted and multi-aspect approaches to this problem. On the conceptual level, it is postulated to regard revitalization as a long-term, planned process of restoring degraded areas or introducing new functions in such areas. Restoration or introduction of the new functions should be a vehicle for economic, as social and cultural revival, at the concurrent ordering and improvement of the quality of space, especially urban space, together with its physical elements. The complexity of the revitalization process is manifested in its many dimensions (economy, community, culture, space, functions) and many stakeholders (local government units, inhabitants, non-government organizations, local businesses, external investors). Depending of the conceptual approaches, some emphasize the necessity of considering all the dimensions of revitalization, whereas others postulate the selection of applicable dimensions for specific circumstances of the crisis in degraded areas. In the typological approach, revitalization often refers to specific areas: degraded city or town centres, post-industrial sites and facilities, post-railway sites and facilities, post-military sites and facilities, slab housing estates, urban landscape. In yet another approach, revitalization is classified into two kinds: integration and implementation.

On the normative level⁹, revitalization categories are reflected in numerous documents programming the development of Poland, its towns, cities and regions, also in view of the EU funds for 2014-2020. Basically, all documents on strategies or programming assume the term revitalization in the conceptual approach, emphasizing the multi-faceted and multi-stakeholders nature of this process. The proposed directions of revitalization activities entail a wide range of measures: integration of public transport, availability of technical and social infrastructure (including housing), introduction of energy-efficient technologies, restoration of ecological functions, recreation of cultural functions (including heritage sites and monuments preservation, post-industrial sites), initiation and development of tourism, creation of the

⁸ i.e. Review of research output concerning revitalization

⁹ i.e. Review of political documentation that programs revitalization activities

infrastructure supporting the economy (business incubators, conference facilities, exhibition and fair halls), integration of cultural landscape management, enhancement of the activity of the socially excluded, or threatened by social exclusions, higher effectiveness of social benefits and services, development of public utilities, creation of the infrastructure for recreation, improvement of the innovativeness and competitiveness of local economy.

In its spatial dimension revitalization is, first and foremost, focused on cities, towns and their quarters, irrespective of their geographic importance. Nevertheless, the National Developmental Strategy also includes rural areas. Apart from its multi-faceted and multi-stakeholder nature, revitalization activities should be characterized by spatial concentration expressed in the designation of the most degraded areas, i.e. those that cumulate: high depopulation, low economic activity, low social activity, inadequate access to public services, negative environmental, spatial and physical phenomena (including the degradation of housing and other settlements), high level of impoverishment and concentration of pathology. The National Urban Policy emphasizes the necessity of an individual approach in diagnosing problems that determine the state of crisis in degraded areas, to address different types, challenges and pressure for revitalization in particular towns or cities. Furthermore, revitalization should be integrated with the entire policy of towns and cities development, by, for example, placing the revitalization activities in the context of strategic planning (strategies of towns and cities development) and spatial planning (land development conditions analyses, land development plans, land development management).

In the legislative approach, the draft of the Revitalization Law and the assumptions of the National Revitalization Plan stipulate the provisions that define the categories of revitalization, its stakeholders and a degraded area, which are generally consistent with the strategic documentation on the national level. The draft of the Revitalization Law also introduces additional categories concerning planning and implementation of revitalization processes, for example: Revitalization Committee, Special Revitalization Zone and enactment of local land development plan for such zone, i.e. "local revitalization plan". Such approach to revitalization has a definite social- spatial dimension, with the negligence of economic proposals that could determine the economic "revival" of degraded areas.

The Regional Operational Plan (RPO WO 2014-2020) contains the provisions concerning the basic dimensions of revitalization, the so called; " *physical, economic and social revitalization of poor communities*". However, in view of the above-presented conceptual approaches and stipulations of the normative documents, and the issues of programing revitalization in Opole Voivodeship under the framework RPO WO 2014-2020, are treated selectively. In relation to the proposals of programing revitalization contained in the National Urban Policy and to the assumptions of the National Revitalization Plan, multi-faceted and multi-stakeholders revitalization problems were broken down to a number of separate thematic objectives in RPO WO 2014-2020 (among others: 3, 4, 6, 8 and 9). Furthermore, a wide range of activities does not always correspond to the designated investment priorities (for example: there are no investment priorities for: improvement of the quality of the urban environment, self-employment, entrepreneurship promotion).

This causes difficulties in the perception of RPO WO 2014-2020 by potential beneficiaries of revitalization activities, including the preparation of complex revitalization measures, leading to a fragmentary nature of activities performed in degraded areas.

The main emphasis on revitalization activities in Opole Voivodeship is on towns and cities and concerns the provisions of thematic priority 9b, assuming *co-financing of the projects stipulated in Local Revitalization Plans, including activities undertaken to improve the quality of life of the inhabitants*. The typological catalogue of revitalization activities set forth for thematic priority 9b entails "hard" projects, i.e. management of deserted sites, improvement of safety, adjustments and repairs of devastated post-industrial infrastructure. Hence, it only partially refers to complex revitalization measures- yet, nonetheless – these provisions are conditioned by the terms of partnership agreements. The introduction of the complexity aspect to investment priority 9b may, therefore, enable the implementation of "hard" projects

promoting: support of entrepreneurship and self-employment (including social economy measures); social or economic functions of post-industrial, post-military and post-railway facilities; support of staff mobility; activation of communities threatened by social exclusion and poverty; development of social care services to dependent persons; enhancement of self-support of persons discharged from care and education institutions; emergence of sheltered accommodation. Accordingly, the expected effects of revitalization projects may have the required social and economic touch.

The identification of revitalization and land management needs in degraded areas of Opole Voivodeship up to 2020 displays the domination of three types of issues: re-management of post-industrial sites, multi-functional adjustments of historical buildings (for cultural, tourist, sacral functions), and complex revitalization of urban downtown sites. These activities are to be supplemented by revitalization of public spaces, creation of the integrated systems of communication and transport, repairs and modernization of sports and recreation facilities, renewal of green areas (especially at water banks).

From the point of view of the relevance of revitalization activities, the first priority of local government units in Opole Voivodeship are the spatial and physical dimensions of revitalization, i.e. improvement of the technical condition of housing, public spaces and urban landscape. The next emphasis is on the economic dimension (strengthening of the economic potential, support of entrepreneurship, drawing the investors, creation of high quality work places). In the next turn, the social dimensions of revitalization are mentioned (fight against impoverishment and social exclusion, reduction of unemployment, enhancement of the quality of human capital, reduction of the crime rate).

The identification of the revitalization needs points out the differences in the relation to the existing provisions of RPO WO 2014-2020. The dissonance between the importance that local government units put on the necessity of spatial, physical and economic revitalization (the lower importance given to the social issues) and the high importance of the social issues given in RPO WO 2014-2020 in the thematic priority of 9b, is clearly visible.

Furthermore, the postulate of the multi -faceted nature of revitalization activities, emphasized in the conceptual reviews, normative documents, especially in the context of the assumed RPO WO 2014-2020 (decomposition of the complex approach to revitalization into numerous thematic and investment priorities) imposes on the potential beneficiaries the attitude of a complex and integrated approach to the planned revitalization projects consisting of many "sub-projects" addressed to specific provisions of RPO WO 2014-2020. The existing RPO WO 2014-2020 provisions may stimulate a complex approach to revitalization (which is indicated in local government units in Opole Voivodeship mainly in the aspects of environmental protection, the job market, social integration, transport, tourism, companies development), but also, in the case of failure in applying for support funds, may lead to fragmentary revitalization processes.

The preferences of potential beneficiaries of revitalization projects up to 2020, are, to a certain degree, diverse from the typology of the activities provided in RPO WO 2014-2020. This is a consequence of the divergence in the revitalization needs (emphasizing mainly the spatial, physical and economic dimensions, and, lastly, the social ones).

The initially estimated value of the applied proposals for revitalization projects by local government units in Opole Voivodeship ranges from 677.36 ml PLN to 827.89 ml PLN. Although the correction of revitalization needs by **actual financial capabilities of local government units in Opole Voivodeship** reduces the range of the expenses, the corrected value of the proposals of revitalization projects exceeds, about four times, the actual allocation within investment priority 9b, which is prove of substantial pressure on revitalization activities in the region.

According to local government units in Opole Voivodeship, **the biggest barriers to the implementation of revitalization projects within the framework of RPO WO 2014-2020 (Regional Operational Programme)** are related to financial obstacles (difficulty in providing own financial contribution and securing pre-financing of projects) and to time (pressure of time

for quick preparation of projects documentation). Another essential hindrances to initiating revitalization processes up to 2020 are the absence of explicit guidelines for the preparation of Local Revitalization Plans and insufficient information about detailed procedures for obtaining finance. The opinions of local government units in Opole Voivodeship on **instruments minimizing the barriers** to the implementation of revitalization projects involve the expectations concerning the use of the financial instruments facilitating the provision of own financial contribution by managing authorities and the state budget, preparation of concise guidelines for Local Revitalization Programs by managing authorities, extension of the time frames for their preparation, and more finance for revitalization projects on the part of RPO WO 2014-2020.

The hierarchy of the required directions for functional transformations of degraded areas and their integration with urban areas up to 2020 reflects a wider and more complex thematic range of revitalization, in comparison with the range defined in priority investment 9b RPO WO 2014-2020. The indicated directions are, first and foremost, consistent with the National Urban Policy. For representatives of local government units, the required effects of the functional transformations in degraded areas include economic revival (introduction of services, manufacturing functions, locations for businesses based on new technologies) and development of the tourism and recreation potential (repairs and reconstructions of historical buildings, public spaces, meeting places), in conjunction with the intensification of cultural activity.

Potential beneficiaries of revitalization projects focus their attention on the directions of the transformations of degraded areas, to bring about the required effect of new offers of leisure and cultural activities, sports and recreation functions and tourism. Revitalization measures involving the economic aspects (increased attractiveness of investment sites, support for entrepreneurship, development of tourism- supporting services) are important to potential beneficiaries, as well as the physical aspects of revitalization (roads and transport infrastructure, standard of housing resources).

Complexity, complementarity and synergy of revitalization projects are postulated both in conceptual studies and in the documentation programming the issues of revitalization (National Urban Policy, National Strategy of Regional Development, National Revitalization Plan, RPO WO 2014-2020). Unfortunately, the complementarity and complexity of revitalization measures, in the case of dividing these issue between different investment priorities of RPO WO 2014-2020, is a task difficult to achieve, as there will be a necessity of dividing revitalization measures into sub-projects and apply for financial support in diverse competitions, at different time, at the same lack of certainty of procuring the required financial support. This problem has also been noticed by local government units and by potential beneficiaries of assistance measures. The majority of the researched stakeholders cannot express their opinion on combining "hard" and "soft" elements of revitalization projects, and the use of partnership mechanisms, for example, with NGOs. Some local government units in Opole Voivodeship postulate the absence of any constrictions on combining the above-mentioned two types of expenditure, whereas others claim that there should be no normative obligation to combine them. Similar attitudes are expressed concerning the issue of entering into partnership agreements, especially in view of the absence of guidelines on the national level, which should stipulate the manner of selecting NGOs or private enterprises to participate in projects realised by local government units and co-financed by EU funds. The Law on Public Procurement applicable under such circumstances shall promote passive behaviour of local partners, as they are at a risk of competing for contribution of revitalization projects with other entities (also external to the local community). Such situation is highly undesirable, especially if the local partners have been conducting business activity in a degraded area for a long time. Referring such opinions to the current provisions of RPO WO 2014-2020, it may be stated that there is a lack of knowledge on the part of potential beneficiaries as to the qualification of the types of projects to be implemented within the framework of the Regional Operational Program, investment priority 9b, which mainly assumes the implementation of "hard" expenses.

The catalogue of beneficiaries specified in RPO WO 2014-2020, investment priority 9b, is somehow different from the issues postulated by local government units during in-situ research. The difference is that local government units emphasize the role of the business sector and housing associations in revitalization activities (the latter not even mentioned in investment priority 9b RPO WO 2014-2020).

Przedmiot, główne założenia i cele badania, metodologia oraz okoliczności towarzyszące badaniu

Przedmiot badania

Przedmiotem badania ewaluacyjnego jest 45 projektów współfinansowanych w latach 2007-2013 z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013* (RPO WO 2007-2013) w ramach działania 6.1 *Rewitalizacja obszarów miejskich* oraz 6.2 *Zagospodarowanie terenów zdegradowanych*. Analiza projektów została wykonana wg stanu na dzień 30 czerwca 2014 r.

Przedmiot badania obejmuje ponadto szczegółowe określenie potrzeb w zakresie rewitalizacji oraz zagospodarowania terenów zdegradowanych w województwie opolskim w latach 2014-2020. Badanie odnosi się także do projektów realizowanych poza działaniami RPO WO 2007-2013 (w tym wynikających z Lokalnych Programów Rewitalizacji), które cechuje znacząca skala oddziaływania w kontekście procesów rewitalizacyjnych oraz powiązanie przedmiotowe z działaniami 6.1 i 6.2.

Analiza *ex-post* projektów rewitalizacyjnych objęła wszystkich beneficjentów ww. działań, a także – w zakresie badań fokusowych 12 największych miast województwa opolskiego jako obszarów miejskich, na terenie których problemy rewitalizacji występują w największym nasileniu. Natomiast w zakresie badań ankietowych przedmiot badania *ex-post* i *ex-ante* objął wszystkie JST województwa opolskiego.

Okoliczności towarzyszące badaniu

Badanie prowadzone było w okresie od listopada 2014 roku do marca 2015 roku. Ich realizacja, ze względu na wybory w samorządach lokalnych, wymagała znaczącej weryfikacji baz adresowych i kontaktów z osobami odpowiedzialnymi za zagadnienia rewitalizacyjne na poziomie lokalnym. Było to niezbędnym warunkiem przeprowadzenia badań ankietowych, zorganizowania zogniskowanych wywiadów grupowych oraz pozyskania danych źródłowych. Należy zaznaczyć, iż ze względu na zmiany władz lokalnych po wyborach samorządowych w szeregu JST województwa opolskiego wprowadzono zmiany kadrowe w komórkach odpowiedzialnych za rewitalizację. Zmiany tego rodzaju powodowały znaczące trudności w prowadzeniu badań *ex-post*.

Istotnym ograniczeniem w realizacji badań *ex-ante*, tj. w zakresie określenia potrzeb rewitalizacyjnych potencjalnych beneficjentów RPO WO 2014-2020 był brak w zdecydowanej większości JST województwa opolskiego lokalnych programów rewitalizacji na nowy okres programowania, w tym brak ilościowych danych źródłowych odnoszących się do aspektów społeczno-ekonomicznych i przestrzennych. Taki stan rzeczy – zdaniem przedstawicieli JST – jest powodowany brakiem wytycznych do przygotowania lokalnych programów rewitalizacji do 2020 roku. Brak wskazanych wytycznych powstrzymuje JST przed wydatkowaniem środków na szczegółowe diagnozy związane ze społeczno-ekonomicznym i przestrzennym wyznaczeniem obszarów rewitalizacji powodując, iż szczegółowe dane tego typu na przełomie 2014 i 2015 roku były niedostępne. Pomimo tego, szczególnie w wymiarze przestrzennym, poza informacjami cząstkowymi uzyskanymi z opolskich JST, zespół badawczy dokonał identyfikacji potrzeb rewitalizacyjnych posiłkując się dodatkowo opinią przedstawicieli JST o konieczności ponownego ujęcia w okresie do 2020 obszarów rewitalizacji wyznaczonych w poprzednich programach rewitalizacji. Przedstawiciele opolskich JST argumentowali takie rozwiązanie faktem, iż działania rewitalizacyjne podjęte w latach 2007-2013 nie przyczyniły się w pełni do rozwiązania problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych wyznaczonych obszarów rewitalizacji.

Cel główny badania

Cel główny badania ewaluacyjnego został sformułowany następująco: „*Ocena wpływu projektów rewitalizacyjnych oraz związanych z zagospodarowaniem terenów zdegradowanych, w szczególności zrealizowanych w ramach RPO WO 2007-2013, na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej tych obszarów i ich mieszkańców oraz opracowanie rekomendacji w zakresie skutecznego dopasowania interwencji publicznej i poprawy zarządzania tego rodzaju obszarami w okresie 2014-2020.*”

Cele szczegółowe i obszary problemowe

Cele szczegółowe badania ewaluacyjnego zostały sformułowane następująco:

1. Analiza i ocena dotychczasowych kierunków interwencji i działań podejmowanych na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i terenów zdegradowanych w województwie opolskim w okresie 2007-2013¹⁰.
2. Identyfikacja terenów zdegradowanych i obszarów miejskich¹¹ wymagających rewitalizacji w województwie opolskim (na koniec czerwca 2014 roku).
3. Ocena skuteczności, użyteczności i wpływu projektów podejmowanych na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i terenów zdegradowanych, w tym w ramach działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w województwie opolskim.
4. Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji oraz zagospodarowania terenów zdegradowanych w województwie opolskim w latach 2014-2020.

W ramach celu szczegółowego 1 jego dekompozycja na obszary problemowe obejmuje:

- a) przedstawienie podjętych działań (obejmujące m.in. kategorię interwencji, liczbę i rodzaje projektów¹², wielkość i funkcje¹³, formę prawną beneficjentów wsparcia (w tym beneficjentów najczęstszych oraz najrzadszych), obszar interwencji (rozkład przestrzenny), charakter i źródło finansowania inwestycji oraz sumę zainwestowanych środków (krajowych i UE), w kontekście zapotrzebowania na realizację działań z tego zakresu;
- b) określenie stopnia dopasowania zrealizowanych działań do zapisów planów rewitalizacyjnych (w tym lokalnych programów rewitalizacji) poszczególnych miast;
- c) analizę i ocenę kompleksowości interwencji (wewnętrznej i zewnętrznej) oraz wskazanie działań zintegrowanych i cząstkowych (m.in. w zakresie analizy spójności działań rewitalizacyjnych z inicjatywami nieinwestycyjnymi na rzecz społeczności lokalnych¹⁴);
- d) określenie stopnia realizacji analizowanych działań w stosunku do potrzeb beneficjentów oraz w kontekście osiągnięcia zakładanych celów i wartości wskaźników programowych (w tym pod kątem LPR);
- e) wskazanie barier i ograniczeń w ich realizacji - zarówno stojących przed beneficjentami wsparcia, jak również instytucjami wdrażającymi działania unijne (m.in. w aspekcie systemów realizacji programów unijnych);
- f) benchmarking (analizę porównawczą) tych działań (w tym pod kątem przeglądu rozwiązań systemowych) gł. w województwach sąsiadujących¹⁵ i w województwie lubuskim;

¹⁰ Głównie w ramach RPO WO 2007-2013 i na podstawie zapisów *Lokalnych Programów Rewitalizacji* oraz w kontekście innych przedsięwzięć wspierających te działania (realizowanych poza zakresem ww. programu, w szczególności o charakterze społecznym).

¹¹ W tym obszarów poprzemysłowych, powojennych, pokolejowych, starych dzielnic śródmiejskich, blokowisk.

¹² W tym ich charakteru (przestrzenny, gospodarczy i społeczny) oraz tematyki (np. infrastruktura społeczna, rewitalizacja oraz jakość życia, integracja i aktywność społeczna).

¹³ W tym m.in. określenie wielkości obszarów zrewitalizowanych.

¹⁴ Ocena obejmowała także skuteczność projektów kompleksowych połączonych z inicjatywami nieinwestycyjnymi na rzecz społeczności lokalnych. W tym w zakresie spełnienia przez te działania funkcji: gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, turystycznych lub kulturowych.

¹⁵ Województwo dolnośląskie i śląskie.

- g) aktualizację bazy danych przestrzennych *Programów operacyjnych Opolskiego Systemu Informacji Przestrzennej* (pod kątem projektów zrealizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013).

Dekompozycja celu szczegółowego 2 na obszary problemowe była następująca:

- a) rozpoznanie skali problemu degradacji¹⁶ oraz sporządzenie cyfrowej bazy terenów zdegradowanych i wymagających rewitalizacji¹⁷:
- usystematyzowanej wg poszczególnych typów/rodzajów terenów zdegradowanych oraz charakteru działań rewitalizacyjnych;
 - zawierającej przynajmniej informacje dot.: lokalizacji terenu, granic terenu, powierzchni terenu, własności terenu, poprzednich funkcji terenu, funkcji obecnej, funkcji ustalonej w MPZP (jeśli istnieje), zabudowy (rodzaj, stan techniczny), uzbrojenia oraz cech społecznych (w tym demograficznych/jeśli dostępne), gospodarczych tych terenów (jeśli dostępne),
- b) analizę barier i ograniczeń zagospodarowania terenów zdegradowanych i wymagających rewitalizacji, w tym dostarczenie informacji nt. przyczyn i źródeł obecnego stanu kryzysowego w granicach poszczególnych terenów zdegradowanych oraz uwarunkowań ograniczających lub utrudniających ich optymalne wykorzystanie lub poprawę sytuacji.

W ramach celu szczegółowego 3 podjęto analizę następujących obszarów problemowych:

- a) zwiększenie konkurencyjności gospodarczej i atrakcyjności inwestycyjnej terenów zdegradowanych, w tym ocenę zmian ich struktury funkcjonalno-przestrzennej¹⁸;
- b) poprawę warunków i jakości życia mieszkańców oraz na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego. Ocena dot. powinna także identyfikacji czynników (tj. determinant skuteczności, efektywności i trwałości realizacji ww. działań) szczególnie sprzyjających pozytywnemu wpływowi tych projektów na poprawę jakości życia mieszkańców oraz przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych (w tym z uwzględnieniem działań partnerskich oraz lokalnych uwarunkowań społeczno – gospodarczych);
- c) wzrost zatrudnienia społeczności lokalnych oraz ich wpływu na tworzenie warunków dla wzrostu zatrudnienia na tych terenach (w tym kreowania nowych, stałych miejsc pracy);
- d) likwidację problemów (przestrzennych, gospodarczych i społecznych) wskazanych m.in. w LPR. Ocena obejmować powinna także wskazanie typów projektów, które najbardziej wpłynęły na likwidację tych problemów przy zachowaniu optymalnych kosztów realizacji;
- e) na realizację lokalnych programów rewitalizacji i osiągnięcie założonych dla nich celów.

Ostatni cel szczegółowy badania ewaluacyjnego został zdekomponowany na następujące obszary problemowe:

- a) określenia potrzeb potencjalnych beneficjentów do końca 2020 roku, w tym wskazanie charakteru interwencji najważniejszych i najpilniejszych z punktu widzenia poprawy stanu jakości środowiska odbiorców wsparcia, rewitalizacji miast, rekultywacji i dekontaminacji terenów przemysłowych¹⁹ oraz wsparcia rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na tych obszarach²⁰;

¹⁶ Analiza uwzględniła także obszary zdegradowane - przekraczające zasięg lub możliwości pojedynczych miast w województwie opolskim.

¹⁷ Ostateczna zawartość, format i układ danych dla potrzeb sporządzenia cyfrowej bazy terenów zdegradowanych i wymagających rewitalizacji została ustalona pomiędzy Wykonawcą i Zamawiającym.

¹⁸ Ocena dotyczy także zmiany funkcji obiektów, dostosowaniu zabudowy m.in. do krajobrazu kulturowego, renowacji i adaptacji obiektów zabytkowych oraz charakterystycznych dla regionu obiektów gospodarczych, przywracaniu wartości estetycznych i historycznych.

¹⁹ W tym terenów powojennych.

²⁰ W tym określenie możliwych do realizacji projektów komplementarnych. Analiza uwzględniać będzie potrzeby w ujęciu tematycznym i przestrzennym.

- b) operacjonalizacji założeń interwencji RPO WO 2014-2020, w tym m.in. doprecyzowanie typów projektów możliwych do wdrożenia (uszczegółowienie programu) oraz weryfikacja wskaźników i wartości dla nich określonych;
- c) przedstawienia potencjału absorpcyjnego oraz wskazania barier potencjalnych beneficjentów (ujęcie tematyczne i terytorialne) w zakresie możliwości realizacji tych przedsięwzięć oraz określenia działań i instrumentów minimalizujących w/w bariery;
- d) wstępny szacunek wielkości środków finansowych, jakie należałoby zainwestować na terenach zdegradowanych i obszarach miejskich, przy proponowanych dla nich funkcjach, w tym porównanie w/w skali zaangażowania finansowego do środków zarezerwowanych na cele rewitalizacyjne w ramach RPO WO 2014-2020;
- e) określenia propozycji pożądaných kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi (m.in. poprzez wskazanie propozycji rozwiązań, które służyć będą odwróceniu procesu degradacji zidentyfikowanych terenów zdegradowanych i obszarów miejskich, a także ich włączeniu w aktywne społecznie i gospodarczo struktury miast);
- f) opracowania wytycznych zawierających wskazówki do *Lokalnych Programów Rewitalizacji* miast województwa opolskiego oraz innych szczegółowych wytycznych IZ RPO WO 2014-2020, umożliwiających trafne i skuteczne wdrożenie założonych przedsięwzięć²¹;
- g) określenia skutecznej formuły wdrażania przedmiotowych działań zapewniających komplementarność i synergię procesu rewitalizacji społecznej z rewitalizacją fizyczną (m.in. w zakresie zestawu odpowiednich mechanizmów, propozycji harmonogramu konkursów na rzecz tych działań oraz kryteriów wyboru projektów (w tym pod kątem potrzeby realizacji projektów w partnerstwie));
- h) określenia roli jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, itp. w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w celu osiągnięcia optymalnych efektów) oraz optymalnego poziomu i modelu partycypacji społecznej;
- i) określenia sposobów systematycznego monitorowania oraz oceny rezultatów i efektów przedsięwzięć w dłuższym okresie²² działań rewitalizacyjnych oraz na rzecz aktywizacji terenów zdegradowanych.

Metodyka

W warstwie metodycznej przeprowadzone analizy bazowały na kompleksowych narzędziach badań społecznych obejmujących: analizę dokumentów, wywiady kwestionariuszowe z jednostkami samorządu terytorialnego województwa opolskiego oraz beneficjentami działań 6.1 i 6.2, zogniskowane wywiady grupowe z: mieszkańcami obszarów objętych wsparciem, potencjalnymi beneficjentami wsparcia w ramach RPO WO 2014-2020, oraz z przedstawicielami JST województwa opolskiego, wywiad ekspercki z prof. zw. dr hab. Krystianem Heffnerem²³, studia przypadków, benchmarking oraz wewnętrzny panel ekspercki.

²¹ Przedmiotowa analiza uwzględnia zapisy dokumentów / wytycznych określonych na poziomie kraju (np. *Narodowy Program Rewitalizacyjny* oraz *Krajową Politykę Miejską*).

²² W szczególności dla potrzeb *Opolskiego Obserwatorium Terytorialnego*, w tym pod kątem SRWO i RPO WO 2014-2020.

²³ Ekspert z dziedziny geografii ekonomicznej i regionalistyki.

Tabela 1. Zestawienie narzędzi badawczych

Nazwa narzędzia badawczego	Wielkość próby/wielkość faktycznie zrealizowanych badań	Reprezentatywność (%) oraz liczba uczestników badania (jeśli dotyczy)
Narzędzia wymagane przez Zamawiającego		
Analiza dokumentów, tj. dokumentacja projektów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	n=45/45	100%
Wywiady kwestionariuszowe CAWI/PAPI z JST województwa opolskiego	n=82/67	81,71%
Wywiady kwestionariuszowe CAWI/PAPI z beneficjentami działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	n=45/41 ²⁴ /31	75,61%
Zogniskowane wywiady grupowe FGI 1 z mieszkańcami obszarów objętych wsparciem (ewaluacja <i>ex-post</i>)	n=12/12	100% (160 osób)
Zogniskowane wywiady grupowe FGI 2 z potencjalnymi beneficjentami wsparcia w ramach RPO WO 2014-2020	n=12/12	100% (159 osób)
Zogniskowany wywiad grupowy FGI z przedstawicielami JST województwa opolskiego	n=1/1	100% (36 osób)
Wywiad ekspercki pogłębiony	n=1/1	100% (1 osoba)
Studia przypadków	n=6/6	100%
Benchmarking	n=3/3	100%
Wewnętrzny panel ekspercki	n=1/1	100%
Dodatkowe narzędzia badawcze wykorzystane przez Wykonawcę		
Analiza dokumentów DR programowych związanych z rewitalizacją	n=10/10	100%
Analiza dokumentów DR tj. lokalnych programów rewitalizacji	n=30/30	100%

Źródło: opracowanie własne.

W warstwie narzędziowej badań korzystano z następujących technik: analiza statystyczna, analiza wielokryterialna, analiza pola sił, analiza SWOT (w zakresie wartościowania czynników i wyników badań), analiza *cross-impact*, analiza przestrzenna (w zakresie aktualizacji bazy danych dotyczących projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2, a także w odniesieniu do stworzenia bazy danych GIS obejmującej potencjalne tereny do rewitalizacji w województwie opolskim do 2020 roku).

²⁴ Ze względu na powtarzających się beneficjentów (przykładowo urzędy miast, uczelnie wyższe) faktyczna liczba instytucjonalnych beneficjentów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 wynosi 41 podmiotów.

Rozdział I. Dotychczasowe kierunki interwencji i działania podejmowane na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i terenów zdegradowanych w województwie opolskim w okresie 2007-2013

1.1 Podstawowa charakterystyka projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Podjęte działania w ramach rewitalizacji

W ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 zostało zaakceptowanych 46 projektów, z czego jeden nie został zrealizowany.

Udział środków przeznaczonych na realizację osi 6 w stosunku do RPO WO 2007-2013 wyniósł 7%²⁵. Wartość projektów zrealizowanych w ramach działania 6.1 i 6.2 w stosunku do alokacji w ramach działania przedstawia tabela 2 (wg stanu na dzień 30 czerwca 2014 r.).

Tabela 2. Wielkość udzielonego dofinansowania w ramach osi 6 oraz działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Oś priorytetowa/ działanie	Wartość projektu (zł)	Kwota dofinansowania z RPO WO 2007-2013(zł)	Udział dofinansowania w ramach działania (%)
6	223 316 566,43	143 784 480,50	64%
6.1	132 701 579,38	76 004 440,14	57%
6.2	90 614 987,05	67 780 040,36	75%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45).

Zestawienie projektów w ramach działania 6.1²⁶ z uwzględnieniem kategorii interwencji, wskazuje na dominację kategorii *61 Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich*, w ramach, której zrealizowano projekty na kwotę 130 738 585,19 zł (75 569 869,23zł – kwota dofinansowania). Budżet projektów realizowanych w zakresie kategorii *78 – infrastruktura mieszkalnictwa* wyniósł 1 962 994,19 zł (434 570,91 zł – kwota dofinansowania).

Z kolei w ramach działania 6.2, pojawia się tylko jedna kategoria interwencji *50 Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów* w zakresie, której wartość projektów wynosiła 90 614 987,05 zł (67 780 040,36 zł – kwota dofinansowania).

Największy udział (64%) stanowiły projekty realizowane w ramach kategorii interwencji 61 (29 projektów) co miało odzwierciedlenie w powierzchni obszarów zrewitalizowanych (ponad 200 ha). Jedynie 2 projekty wpisały się do kategorii 78, co stanowiło 5% wszystkich zrealizowanych projektów. W ramach tej kategorii zrewitalizowano 0,631 ha. Znaczący udział (31%) ze względu na liczbę projektów miały te, które zakwalifikowane zostały do kategorii 50 (14 projektów), a obszar który został zrewitalizowany w ramach tej kategorii interwencji stanowił 12,871 ha (wykres 1).

²⁵ Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Zarząd Województwa Opolskiego, CCI: 2007/PL/16/1/PO/012, Opole grudzień 2011, s. 166.

²⁶ Dane pozyskane z pierwotnych wersji wniosków o dofinansowanie.

Wykres 1. Udział projektów w ramach kategorii interwencji działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie.

Należy zaznaczyć, że podczas określania przez beneficjentów **rodzaju projektu** odpowiadającego zakresowi przedmiotowemu inwestycji realizowanych w ramach RPO WO 2007-2013, istniała możliwość wskazania kilku rodzajów projektów. Wobec tego w ramach jednego projektu istniała możliwość przypisania mu kilku rodzajów, co spowodowało, że udział poszczególnych rodzajów projektów jest większy niż 100% (tab. 3.).

Tabela 3. Rodzaje projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Rodzaj projektu	liczba projektów zrealizowanych	udział w ogólnej liczbie projektów (6.1 i 6.2)
6.1 RPO WO 2007-2013		
1. Zagospodarowanie zdegradowanych przestrzeni w tkance urbanistycznej miast z przeznaczeniem na komunikacji pieszej i rowerowej, parki, skwery, zieleńce, aleje, place zabaw, tereny sportowe, zbiorniki wodne	4	9%
2. Uporządkowanie i zagospodarowanie przestrzeni publicznych, tj. w szczególności: placów, ulic, parków, skwerów, zieleńców, placów zabaw, terenów sportowych, zbiorników wodnych	15	33%
3. Porządkowanie historycznych centrów miast w strefach ochrony konserwatorskiej poprzez odtworzenie, przebudowę lub uzupełnienie zabudowy (w tym także rozbiórki obiektów dysharmonizujących) wraz z nadaniem powyższym obiektom funkcji gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, turystycznych lub kulturowych	5	11%
4. Roboty budowlane w obiektach użyteczności publicznej, w celu przystosowania ich do pełnienia funkcji gospodarczych, szkoleniowych, edukacyjnych, turystycznych, kulturowych, społecznych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem	7	16%

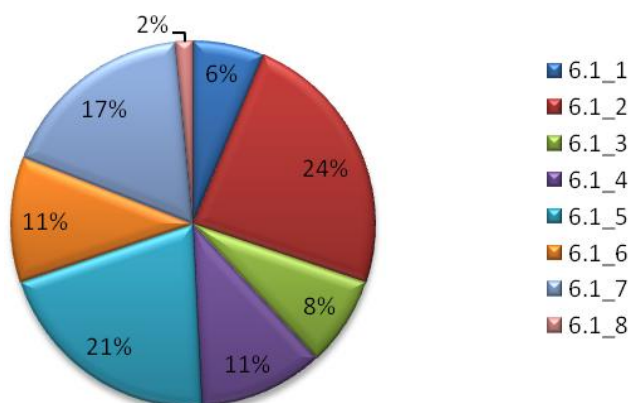
Rodzaj projektu	liczba projektów zrealizowanych	udział w ogólnej liczbie projektów (6.1 i 6.2)
5. Prace restauratorskie i konserwatorskie budynków ujętych w rejestrze zabytków oraz budynków o potwierdzonej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym (ujęte w ewidencji zabytków), w tym ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniające się do tworzenia miejsc pracy.	13	29%
6. Tworzenie stref bezpieczeństwa w celu zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast, w tym: budowa lub remont oświetlenia, zakup i instalacja systemów monitoringu ulicznego.	7	16%
7. Wymiana lub modernizacja zdegradowanej infrastruktury technicznej na obszarach rewitalizowanych, w zakresie: infrastruktury drogowej, sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej, kanalizacji deszczowej, sieci ciepłowniczej lub energetycznej - jedynie gdy są realizowane łącznie z jednym z rodzajów projektów wymienionych w pkt od 1 do 6.	11	24%
8. Inwestycje bezpośrednio w tkankę mieszkaniową dotyczące renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych, tj.: odnowienie zewnętrznych elementów strukturalnych budynku; działania w zakresie oszczędności energetycznej; instalacje techniczne budynku	1	2%
6.2 RPO WO 2007-2013		
1. Zagospodarowanie (poprzez roboty budowlane ¹⁴⁴) obiektów znajdujących się na obszarze zdegradowanym w celu przystosowania ich do pełnienia funkcji gospodarczych, szkoleniowych, edukacyjnych ¹⁴⁵ , turystycznych, kulturowych, społecznych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem, przyczyniających się do utrzymania lub powstawania nowych miejsc pracy.	9	20%
2. Adaptacja obiektów ujętych w rejestrze zabytków lub budynków o potwierdzonej wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, ujętych w ewidencji zabytków (prace restauratorskie i konserwatorskie), na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniające się do utrzymania lub utworzenia miejsc pracy.	5	11%
3. Przygotowanie terenu pod działalność gospodarczą lub społeczną, jedynie jako elementów wpisujących się w koncepcję zagospodarowania terenu zawartą w studium wykonalności, w zakresie: rekultywacji gruntów; usuwania niebezpiecznych materiałów, budowy, rozbudowy i modernizacji urządzeń do produkcji i przesyłu energii ze źródeł odnawialnych; wyburzania obiektów, które utraciły właściwości użytkowe połączone z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie powiązanego z obiektem; infrastruktury drogowej, infrastruktury wodno-kanalizacyjnej; sieci ciepłowniczych i energetycznych, jedynie gdy są realizowane łącznie z co najmniej jednym z rodzajów projektów wymienionych w pkt 3	2	4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45).

Największy udział (33%) stanowią projekty dotyczące uporządkowania i zagospodarowania przestrzeni publicznych, tj. w szczególności placów, ulic, parków, skwerów, zieleńców, placów zabaw. Najmniej projektów wpisywało się w typ działań 6.1_8 oraz 6.2_3.

Analiza realizowanych projektów w ramach działania 6.1 pokazuje, że największy udział w ogólnej liczbie projektów miały te z działania 6.1_2 oraz 6.1_5 odpowiednio 24% i 21%, a najmniejszy z działania 6.1_8, w ramach którego realizowany był 1 projekt stanowiący 2% ogólnej liczby projektów w działaniu 6.1 (wykres 2).

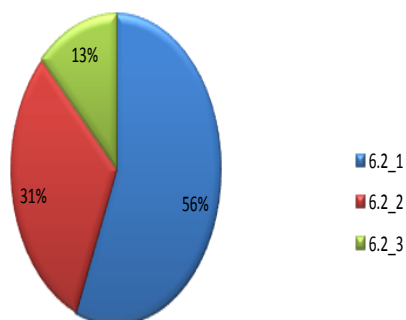
Wykres 2. Udział projektów według rodzajów projektów w ramach działania 6.1 RPO WO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45).

W przypadku działania 6.2, ponad połowa projektów wpisywała się w typ projektów dotyczących zagospodarowania (poprzez roboty budowlane) obiektów znajdujących się na obszarze zdegradowanym w celu przystosowania ich do pełnienia funkcji gospodarczych, szkoleniowych, edukacyjnych, turystycznych, kulturowych, społecznych, co stanowiło 9 projektów z 16 realizowanych w tym działaniu (56%) (wykres 3).

Wykres 3. Udział projektów według ich typów w ramach działania 6.2 RPO WO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie.

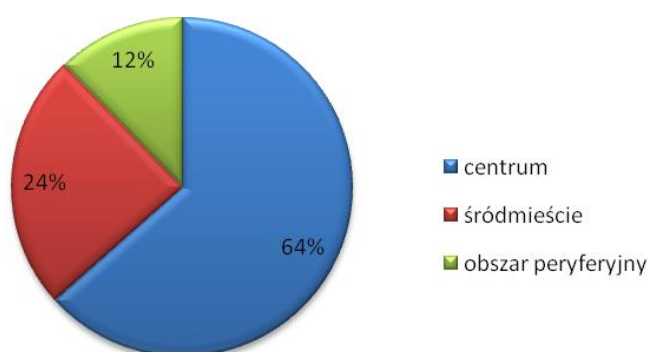
Rozkład liczby projektów wskazuje, że kluczowym problemem na który ukierunkowano działania rewitalizacyjne było występowanie obszarów zdegradowanych wymagających zagospodarowania. Najmniejsze znaczenie w tym względzie miało przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą lub społeczną.

Przestrzenny obszar interwencji projektów realizowanych w ramach działania 6.1 lub 6.2 RPO WO 2007-2013 dotyczył w 91% obszarów miejskich, a w 9% wiejskich. W miastach zrealizowanych zostało 41 projektów (31 projektów - 6.1, 10 - 6.2). Wszystkie projekty

realizowane na obszarach wiejskich (Karłowice, Branice, Polska Cerekiew) wpisywały się w działanie 6.2. Przestrzenny rozkład zrealizowanych projektów przedstawia Ryc. 1 (Materiały informacyjne do rozdziału II.)

Udział projektów w ramach 6.1, 6.2 RPO WO 2007-2013 według rodzaju obszaru na którym zostały zrealizowane wskazuje na przewagę liczebną projektów wykonanych w centrum miast (61%). W dzielnicach śródmieścia zrealizowanych zostało 10 projektów, co stanowi 24% wszystkich projektów wykonanych w miastach w ramach działania 6.1 i 6.2. Jedynie 5 projektów zostało zrealizowanych na terenach peryferyjnych miast (wykres 4).

Wykres 4. Udział projektów w ramach 6.1, 6.2 RPO WO 2007-2013 według rodzaju obszaru na którym zostały zrealizowane

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie.

Należy zaznaczyć, że wskazywane przez beneficjentów miejsca realizacji projektów w niewielkim stopniu dotyczyły terenów powojkowych lub poprzemysłowych. Zaledwie 5 projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 było ukierunkowane na zagospodarowanie lub nadanie nowej funkcji terenom powojkowym lub poprzemysłowym. Do tych projektów zaliczyć należy:

- zagospodarowanie fortecznej Wieży Ciśnień w Nysie wraz z terenem przyległym;
- przebudowę i rozbudowę Opolskiego Centrum Rehabilitacji w Korfantowie (2 projekty);
- budowę II Kampusu PO - adaptację budynków na cele dydaktyczne i badawcze (2 projekty).

Istotny jest fakt, że zarówno Politechnika Opolska, jak i Opolskie Centrum Rehabilitacji w Korfantowie zrealizowała dwa projekty w celu pełnego przekształcenia rewitalizowanego obszaru. Zatem, jedynie 3 obszary poddane rewitalizacji w ramach 6.1 i 6.2 to obszary poprzemysłowe lub powojkowe.

Ogół projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 różnicuje się ze względu na **zakres i cel działania**. Z punktu widzenia zakresu działań rozróżniono dwa typy: miękkie i twarde. Jednakże szczegółowa analiza projektów wskazała, że wszystkie miały charakter twarde i były to inwestycje infrastrukturalne. W celu uszczegółowienia ich typologii wyróżniono projekty o charakterze punktowym i przestrzennym²⁷. Niezależnie od tego podziału przeprowadzono typologię projektów ze względu na cel ich oddziaływania. Pod względem tego kryterium wyodrębniono działania o charakterze gospodarczym, społecznym, przestrzenno-środowiskowym. Syntetyczne zestawienie liczby i struktury rozpatrywanych projektów ze względu na zakres i cel działania przedstawiono w tabeli 4.

²⁷ Rozróżnienie projektów wynika z ich przestrzennego zasięgu ; projekty punktowe dotyczą obiektów zlokalizowanych pojedynczo w przestrzeni nie tworząc struktury sieciowej w przestrzeni; projekty przestrzenne dotyczą dużych terenów bądź infrastruktury o charakterze sieciowym np. sieć kanalizacyjna.

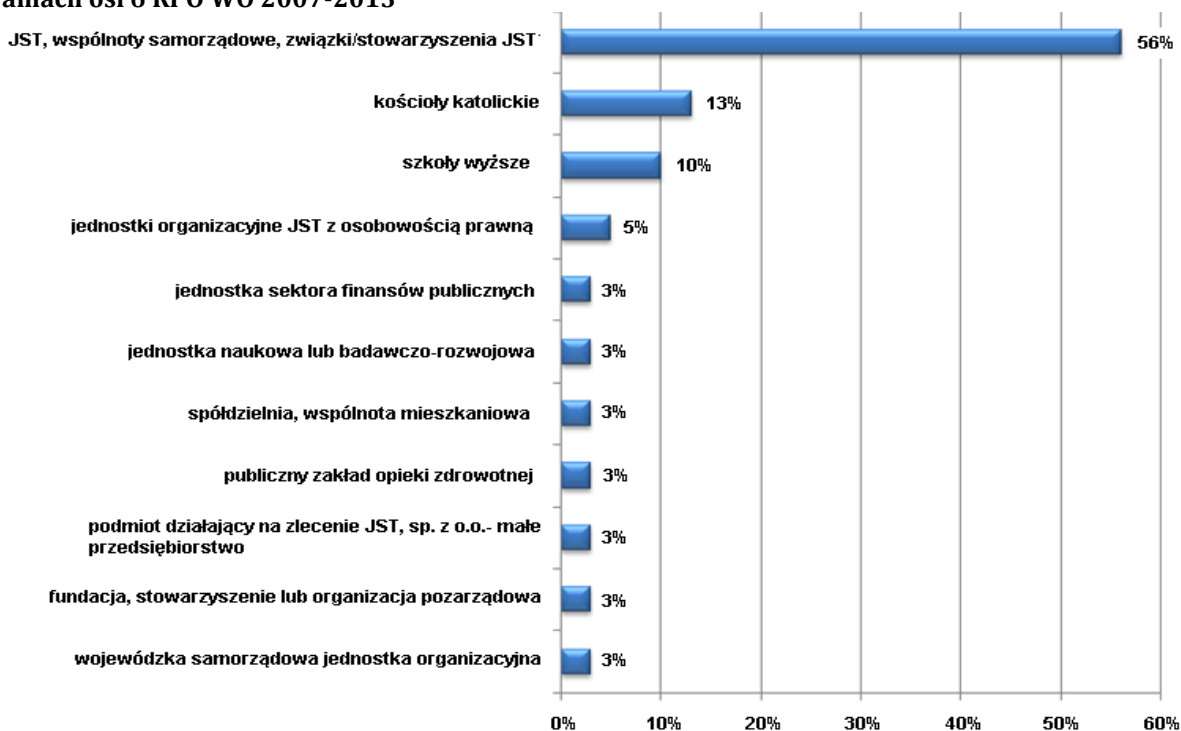
Tabela 4. Charakter projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Kategoria	Sposób/ zakres działania		Cel oddziaływania		
	Infrastrukturalne		gospodarczy	społeczny	przestrzenno-środowiskowy
	punktowe	przestrzenne			
Liczba projektów	31	14	17	44	24
Udział projektów	68,9%	31,1%	37,7%	97,8%	53,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45).

Ze względu na sposób oddziaływania zidentyfikowano tylko projekty o charakterze infrastrukturalnym, wśród których większą część stanowiły projekty punktowe (68,9%). Przyjmując cel oddziaływania jako kryterium analizy, największy udział miały projekty ukierunkowane na sferę społeczną (97,8%).

Struktura form prawnych beneficjentów wskazuje na dominację jednostek samorządu terytorialnego, lub związków czy stowarzyszeń JST (56%) wśród ogółu podmiotów realizujących projekty w ramach działań 6.1/6.2. Wśród grupy podmiotów, które otrzymały dofinansowanie 13% projektów to te które realizowane były przez kościoły katolickie, 10% - szkoły wyższe, 5%- jednostki organizacyjne JST z osobowością prawną, a pozostałe projekty realizowane były przez podmioty o różnej formie prawnej (wyk. 5).

Wykres 5. Struktura form prawnych beneficjentów ze względu na liczbę realizowanych projektów w ramach osi 6 RPO WO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45).

Rozpatrując strukturę beneficjentów, którzy otrzymali dotację w ramach działań 6.1, 6.2, ze względu na ich udział w ogólnej liczbie beneficjentów, należy zaznaczyć, że niektóre podmioty realizowały dwa projekty w ramach osi 6 RPO WO 2007-2013 tak jak Gmina Brzeg, Gmina Nysa, Gmina Grodków, Politechnika Opolska czy Opolskie Centrum Rehabilitacji.

W ramach konkursów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, złożonych zostało łącznie 69 wniosków o dofinansowanie, z czego 65% uzyskało dofinansowanie (45 projektów). Należy zaznaczyć, że w roku 2007 nie rozpoczęto procedury naboru wniosków o dofinansowanie

w ramach Osi Priorytetowej 6. Natomiast zgodnie z treścią sprawozdania za 2008 rok, IZ RPO WO 2007-2013 nie dokonała płatności końcowych, zarejestrowanych w KSI (SIMIK 07-13), w związku z tym nie można wykazać postępu w realizacji wskaźników rzeczowych w 2008 roku w ramach osi 6 *Aktywizacja obszarów miejskich i zdegradowanych*. Analiza dotyczy zatem lat 2009-2013. W 2009 roku złożonych zostało 9 wniosków z których jedynie 3 przeszły pozytywną ocenę formalną i otrzymały dofinansowanie. Wtedy też poziom kontraktacji w ramach osi priorytetowej 6. wynosił 19%. W kolejnym roku nastąpił znaczny wzrost liczby złożonych wniosków (51 wniosków), z czego jedynie 29% otrzymało dofinansowanie (15 wniosków). Ostatecznie w 2013 roku poziom kontraktacji wynosił 101%, zawartych zostało 45 umów na łączną kwotę 326,1 mln zł.

Najwięcej projektów zrealizowano w celu uporządkowania i zagospodarowania przestrzeni publicznych oraz związanych z przeprowadzeniem prac restauratorskich i konserwatorskich budynków ujętych w rejestrze zabytków. Minimalna liczba projektów dotyczyła inwestycji bezpośrednich w tkankę mieszkaniową polegających na renowacji części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Rozkład ten wskazuje na poprawę jakości i estetyki przestrzeni publicznych, jednak równocześnie przedstawia nieznaczną poprawę w zakresie podnoszenia jakości życia wynikających m.in. z zaniedbanego stanu substancji mieszkaniowych. Problem ten występuje praktycznie w każdym z badanych JST, ale nie jest skutecznie rozwiązywany, co często sprzyja występowaniu zjawisk patologicznych.

Liczba zrealizowanych projektów 6.2 z podziałem na typy projektów, wskazuje na znikome znaczenie projektów związanych z przygotowaniem terenów pod działalność gospodarczą lub społeczną, a kluczowe w stosunku do działań rewitalizacyjnych ukierunkowanych na zagospodarowanie obszarów zdegradowanych.

Wśród projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 dominowały projekty infrastrukturalne punktowe, co wskazuje na brak sieciowego (przestrzennego) podejścia do problemu rewitalizacji.

1.2. Spójność projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych związanych z rewitalizacją do zapisów Lokalnych Programów Rewitalizacji

A. Dopasowanie celów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 do celów LPR

Szczegółowe cele działań 6.1 i 6.2, a także cele lokalnych programów rewitalizacji są zgodne z celem określonym w RPO WO 2007 – 2013 dla 6 osi priorytetowej dotyczącej przedsięwzięć rewitalizacyjnych, który zdefiniowano jako: *Nadanie nowych funkcji społeczno-gospodarczych oraz ożywienie obszarów miejskich i zdegradowanych dla zwiększenia ich atrakcyjności przestrzennej i gospodarczej oraz stworzenia warunków dla wzrostu zatrudnienia na tych terenach*²⁸.

Pierwszym etapem analizy było porównanie zapisów w dokumentach źródłowych dla wybranej grupy miast²⁹. W tym celu opracowano indywidualne zestawienia macierzowe,

²⁸ Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013, Opole 2009, s. 157.

²⁹ Selekcję miast przeprowadzono przyjmując następujące kryteria: posiadanie przez miasto programu rewitalizacji obejmującego okres 2007-2013, realizowanie na terenie miasta projektów 6.1 i/lub 6.2, objęcie miasta badaniami fokusowymi FGI 1. Miasta, które łącznie spełniały wymienione kryteria to: Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Brzeg, Prudnik, Namysłów, Głubczyce Niemodlin. Badania poszerzono o miasta, których programy rewitalizacji zostały wytypowane przez Zarząd Województwa Opolskiego na podstawie Uchwały 3492/2009 w sprawie wyboru Lokalnych Programów Rewitalizacji złożonych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na

umożliwiające **porównanie rozpatrywanych celów oraz określenie ich wzajemnego dopasowania**. Oceny stopnia dopasowania w mierze procentowej dokonano na podstawie wzajemnej zgodności porównywanych celów.

Jednakże, ze względu na niejednorodną metodologię zapisów celów zarówno w przypadku LPR analizowanych miast, jak też przedsięwzięć w ramach działań 6.1 i 6.2 dokonano autorskiej kategoryzacji celów LPR na trzy kategorie: przestrzenno-środowiskowe, społeczne i gospodarcze³⁰. Przyjęto, że jeżeli cel zdefiniowany w realizowanym działaniu (6.1/6.2) jest spójny z choćby jednym spośród szczegółowych celów tworzących określoną kategorię w LPR, to między tymi celami występuje zgodność. Pełna zgodność wyrażona wartością 100% występuje w przypadku, gdy kategoria celów określonych w LPR jest potwierdzona zakładanym celem w tej sferze w przedsięwzięciu realizowanym w ramach działania 6.1 i 6.2.

Na podstawie analizy i oceny stopnia zgodności celów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 z celami zdefiniowanymi w LPR wybranych miast, opracowano zestawienie zbiorcze obrazujące **stopień spójności porównywanych celów** (tabela 5).

Tabela 5. Ocena zgodności celów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 z celami LPR wybranych miastach województwa opolskiego

Miasta	Poziom zgodności (%) celów działań 6.1 i 6.2 z celami zdefiniowanymi w LPR			Ogółem (przeciętne dostosowanie w miastach)
	Kategoria przestrzenno-środowiskowa	Kategoria gospodarcza	Kategoria społeczna	
Opole	54,7	45,3	59,5	53,2
Kędzierzyn-Koźle	65	0	95	53,3
Nysa	100	40	100	80,0
Brzeg	80	80	75	78,3
Prudnik	90	90	90	90,0
Namysłów	75	75	50	66,7
Głubczyce	100	50	100	83,3
Korfantów	54,5	45,5	81,8	60,6
Paczków	77,7	77,7	88,8	81,4
Głuchołazy	76,2	82,1	83,3	80,5
Lewin Brzeski	54,5	36,4	81,8	57,6
Ogółem (przeciętne dostosowanie wg kategorii celów)	75,2	56,5	82,3	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów źródłowych (wnioski o finansowanie projektów, lokalne programy rewitalizacji).

Uzyskane wyniki badań wskazują, że **najwyższy stopień spójności dotyczy kategorii celów społecznych**, w zakresie której przeciętnie w badanych miastach osiągnął on 82,3% podobieństwa. Poziom ten był w przypadku większości miast wysoki, jedynie Namysłów i Opole, cechowały się relatywnie niskim wskaźnikiem spójności celów w tej kategorii.

lata 2007-2013, działanie 6.1 „Rewitalizacja obszarów miejskich” z dnia 23 czerwca 2009 do objęcia wsparciem w ramach działania 6.1 *Rewitalizacja obszarów miejskich* RPO WO na lata 2007-2013, czyli: Korfantów, Paczków, Głuchołazy, Lewin Brzeski. W tych miastach nie przeprowadzono badań fokusowych.

³⁰ Kategoryzację przeprowadzono na podstawie sfery funkcjonowania i rozwoju miast, na którą wskazany cel miał oddziaływać, tj. np. w przypadku celów odnoszących się do *budowania aktywności gospodarczej lub kompleksowej atrakcyjnej oferty miasta dla turystów* kwalifikowano do grupy celów gospodarczych. Szczegółowa identyfikacja celów zawarta jest w załączniku „Informacje uzupełniające do rozdziału I”.

Najmniejsze podobieństwo porównywanych celów wystąpiło w kategorii celów gospodarczych. Poziom ten osiągnął nieco ponad połowę (56,5%) spójności celów przewidzianych do realizacji w ramach działań 6.1 i 6.2 z celami zdefiniowanymi w odpowiednich LPR. Fakt ten oznacza, że **projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 były w najmniejszym stopniu ukierunkowane na realizację celów w sferze gospodarczej**. Szczególnie niskim wskaźnikiem w tej kategorii cechują się miasta Lewin Brzeski, Nysa, Opole i Korfantów. W przypadku Kędzierzyna – Koźła, cele w tej kategorii nie miały żadnego podobieństwa. Wynika to z faktu zapisania w LPR tego miasta potrzeby osiągnięcia celów o charakterze gospodarczym na obszarach poprzemysłowych i powojkowych na terenie miasta, natomiast realizowane przedsięwzięcia w ramach działań 6.1 i 6.2 nie dotyczyły tego typu przestrzeni. Największe podobieństwo zdefiniowanych celów wystąpiło w przypadku zadań realizowanych w Prudniku, Głucholazach oraz Brzegu, gdzie cele gospodarcze określone do realizacji w ramach działań 6.1 i 6.2 w ponad 80% pokrywały się z celami zapisanymi w LPR.

Cele w kategorii rozwoju środowiskowo – przestrzennego osiągnęły w badanych miastach **wysoki stopień podobieństwa**. W omawianej kategorii dwa miasta: Nysa i Głubczyce cechowały się pełnym stopniem podobieństwa (pokrywaniem się) porównywalnych celów. Najniższym, choć ponad 50%, poziomem podobieństwa do celów określonych w LPR cechowały się cele projektów rewitalizacyjnych w miastach Opole, Korfantów i Lewin Brzeski.

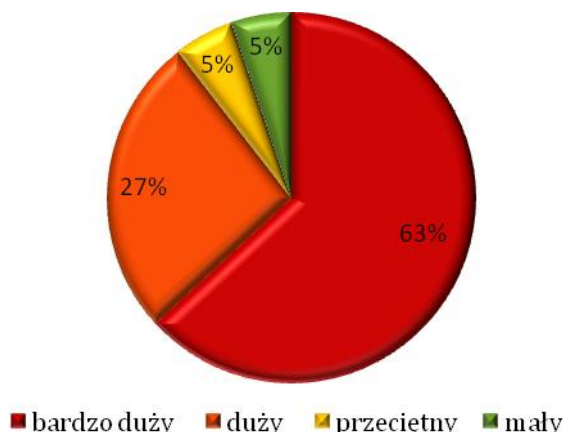
Drugi wymiar analizy informacji zawartych w tabeli 4 pozwala zdiagnozować **stopień dopasowania celów LPR do celów wskazanych w projektach** w poszczególnych miastach. Najwyższy stopień podobieństwa miał miejsce w przypadku projektu realizowanego w Prudniku.

Należy uznać, że Autorzy koncepcji realizacji projektu wskazanego do rewitalizacji kierowali się celami określonymi w LPR. Podobnie wysokie poziomy zbieżności celów (ponad 80%) określonych w zakresie działań 6.1 i 6.2 z celami LPR wystąpiły w przypadku projektów realizowanych w: Głubczycach, Paczkowie, Głucholazach i Nysie. W każdym z wymienionych miast, poza Nysą zadanie realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 miały charakter kompleksowy, odnosiły się do wybranego fragmentu przestrzeni. Można zatem założyć, że **przyjęcie do realizacji zadań ukierunkowanych terytorialnie i kompleksowo daje relatywnie większą możliwość uspoźnienia zakładanych celów** tych działań z celami programu rewitalizacji miast. Odwrotna tendencja wystąpiła w przypadku zakwalifikowania do rewitalizacji zadań odnoszących się do rozproszonych przestrzennie obiektów. Sytuacja taka miała miejsce między innymi w Opolu, Kędzierzynie–Koźlu, Lewinie Brzeskim czy Korfantowie, które jednocześnie uzyskały najniższy poziom podobieństwa rozpatrywanych celów.

Na podstawie przeprowadzonej analizy należy przyjąć, że cele projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 odnosiły się do celów LPR w wysokim stopniu, a uzależnionym przede wszystkim od typu realizowanego projektu w zakresie rewitalizacji. Przestrzenne i kompleksowe podejście do rewitalizacji warunkowało większą zgodność celów. Należy także podkreślić, że w każdym z podejmowanych projektów zostały uwzględnione cele programów rewitalizacji odpowiednich miast, co dowodzi intencjonalności tych zadań. Wzmocnienia wymaga ukierunkowanie projektów rewitalizacyjnych na sferę gospodarczą.

Drugim elementem badań, umożliwiającym określenie stopnia podobieństwa przedmiotowych celów są wyniki badań ankietowych. Na pytanie sformułowane jako: *W jakim stopniu cele projektów realizowanych z działań 6.1 i 6.2 wpisywały się w cele Lokalnych Programów Rewitalizacji?* odpowiedziało 19 JST. Uzyskane wyniki należy uznać za reprezentatywne dla grupy respondentów objętych tym badaniem. Szczegółowy rozkład udziału odpowiedzi przedstawia wykres 6.

Wykres 6. Dopasowanie celów zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 do celów LPR w opinii JST w odniesieniu do liczby JST realizujących zadania – udział wskazań

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=19/67).

Na podstawie udzielonych odpowiedzi należy stwierdzić, iż **w opinii JST dopasowanie celów projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 do celów programów rewitalizacji było wysokie**. Fakt ten potwierdza rozkład uzyskanych odpowiedzi, z których wynika, że zdecydowana większość odpowiadających na to pytanie uznało, że dopasowanie celów jest bardzo wysokie, a 25%, że wysokie.

Biorąc pod uwagę liczbę zrealizowanych projektów w ramach działań 6.1 i 6.2, udzielone odpowiedzi dotyczą 40 spośród ich ogółu (45). Odnosząc się do ocen stopnia dopasowania celów ich realizacji do celów programów rewitalizacji przedstawionych przez JST, to okazuje się, że po 17 zadań zostało ocenionych jako bardzo dobrze i dobrze wpisujących się w cele LPR, 5 w stopniu przeciętnym, a 1 w małym.

Większość projektów ukierunkowanych na proces rewitalizacji obszarów miejskich i zdegradowanych z punktu widzenia ich celowości określonej w programach rewitalizacji została przez JST oceniona pozytywnie.

Stopień dopasowania celów działań 6.1 i 6.2 do celów programów rewitalizacji w opinii JST jest wysoki. Oznacza to prawidłowość przygotowania LPR jako instrumentów warunkujących możliwość ubiegania się o dofinansowanie do realizacji projektu.

B. Dopasowanie celów projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 do specyfiki gminy

Aby określić zgodność celów realizowanych projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, ze specyfiką JST, każde miasto poddano indywidualnej analizie. Dokonano porównania celów projektów, z silnymi i słabymi stronami gmin³¹.

Dla wyselekcjonowanej grupy miast opracowano indywidualne zestawienia macierzowe, umożliwiające porównanie rozpatrywanych celów oraz określenie ich dopasowania do specyfiki gminy (silnych i słabych stron).

Oceny stopnia dopasowania w mierze procentowej dokonano na podstawie określenia liczby celów w danej kategorii wpisujących się w specyfikę danej gminy, w stosunku do ogólnej liczby celów w danej kategorii w gminie.

³¹ Ze względu na niejednorodną metodologię zapisów przedsięwzięć realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 jak i silnych i słabych stron poszczególnych gmin, na wstępie dokonano autorskiej kategoryzacji celów poprzez identyfikację ich charakteru i pogrupowanie ich na cele o charakterze gospodarczym, społecznym, przestrzennym. W przypadku, gdy charakter celu był mieszany (np. gospodarczo-społeczny), został on zakwalifikowany do dwóch grup celów (o charakterze gospodarczym i społecznym).

Syntetyczna ocena zgodności realizowanych celów w ramach projektów z działań 6.1 i 6.2 z określonymi przez poszczególne gminy silnymi i słabymi stronami zostały przedstawione w tabeli 6. **Cele określone w projektach realizowanych z działań 6.1 i 6.2 w zdecydowanie większym stopniu wpisują się w słabe strony gminy**, aniżeli w silne strony. Największy stopień dopasowania odnotowano w przypadku celów projektów o charakterze społecznym, które były zgodne ze słabymi stronami gmin w 75,33%.

Tabela 6. Ocena zgodności celów realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 w gminach województwa opolskiego ze specyfiką gminy

Kategoria analizy strategicznej gminy	Udział celów projektów odnoszących się do silnych i słabych stron gminy			Ogółem, przeciętne dopasowanie celów do specyfiki gminy
	gospodarczej	społecznej	przestrzennej	
silne strony	47,62%	45,52%	44,04%	45,72%
słabe strony	69,95%	75,33%	68,28%	71,18%

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentów źródłowych (DR, strategie rozwoju gmin).

Na podstawie analizy i oceny stopnia zgodności celów działań realizowanych w ramach zadań z działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 z silnymi i słabymi stronami wybranych miast opracowano zestawienie zbiorcze obrazujące stopień spójności celów ze specyfiką gminy. Ocenie podlegało 21 JST, w których zrealizowano wszystkie projekty (45) w ramach działań 6.1, 6.2 RPO WO 2007-2013 i które posiadały Strategię Rozwoju Gminy. Stopień dopasowania celów określonych w ramach realizacji przedmiotowych projektów jest zróżnicowany, w zależności od określonych silnych i słabych stron gmin. Przeciętny stopień wpisywania się celów projektów w silne i słabe strony gmin, wskazuje, że ponad połowa gmin (58%) realizowała projekty, których cele wpisywały się w specyfikę gminy. Należy podkreślić, że stopień dopasowania celów był różny i wynosił odpowiednio dla silnych stron- 47%, a dla słabych stron 70%.

Zgodnie z założeniami projektów rewitalizacyjnych gminy podejmowały projekty, mające na celu poprawę sytuacji w zakresie słabych stron określonych w strategiach rozwoju gmin. Działania te były odpowiedzią na słabe strony w aspekcie gospodarczym, społecznym i przestrzennym, co wskazuje na wysoki stopień korespondowania celów projektów 6.1/6.2 z celami określonymi w strategiach JST. Strategie rozwoju gmin mogą być pomocne w identyfikacji kluczowych obszarów wymagających proces rewitalizacji.

Badania ankietowe (JST n=82/67) wskazały, że wszystkie JST, w których realizowane były projekty w ramach działań 6.1, 6.2 RPO WO 2007-2013 udzieliły odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu projekty realizowane z działań 6.1 i 6.2 wpisywały się w problemy rozwoju JST (specyfika gminy/powiatu)? Struktura odpowiedzi na przedmiotowe pytanie przedstawiona została w tabeli 7.

Tabela 7. Ocena stopnia wpisywania się projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 w problemy rozwoju JST, według respondentów

Ocena	Liczba udzielonych odpowiedzi	Udział udzielonych odpowiedzi w ogólnej liczbie odpowiedzi
w bardzo dużym stopniu - projekty 6.1 / 6.2 pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju gminy/powiatu	1	5%
w dużym stopniu - projekty 6.1 / 6.2 przyczyniły się do rozwiązania istotnych problemów rozwoju gminy/powiatu	18	86%

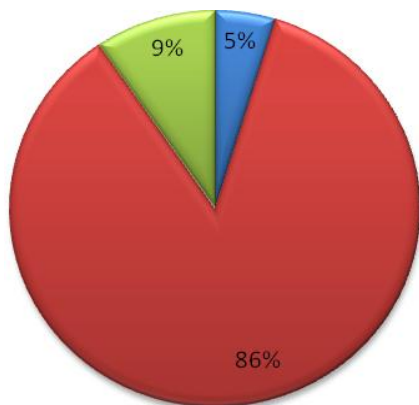
Ocena	Liczba udzielonych odpowiedzi	Udział udzielonych odpowiedzi w ogólnej liczbie odpowiedzi
w przeciętnym stopniu - projekty 6.1 / 6.2 miały pewien wpływ na rozwiązanie problemów rozwoju gminy/powiatu	2	9%
Suma	21	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=82/67).

Największa liczba gmin wskazała, że projekty w dużym stopniu przyczyniły się do rozwiązania istotnych problemów rozwoju gminy, z kolei jedynie jedna gmina zadeklarowała, że stopień ten był bardzo duży (tabela 7). Porównując stopień dopasowania celów wymienionych w projektach realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2, z odpowiedziami jednostek na przedmiotowe pytanie, należy zaznaczyć, że nie wszystkie odpowiedzi pokrywają się z określonym stopniem dopasowania. Dwie JST wskazały na przeciętny stopień wpływu przedmiotowych projektów na rozwój gminy/powiatu (9%).

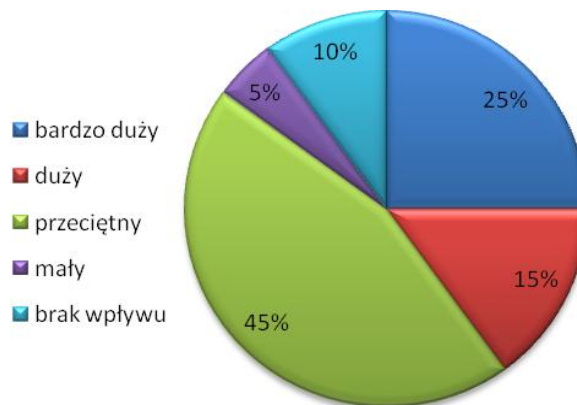
Stopień dopasowania celów projektów 6.1/6.2 z mocnymi i słabymi stronami gmin został określony zarówno przez respondentów (n=82/67), jak i poprzez przeprowadzone badania DR. Wyniki analizy podzielono na pięć klas odpowiadających określonym w ankiecie stopniom dopasowania: w stopniu bardzo dużym, dużym, małym oraz brak wpływu projektu na rozwój gminy (wykres 7 i 8).

Wykres 7. Stopień, w jakim projekty 6.1/6.2 pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju gminy/powiatu – badanie ankietowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=82/67).

Wykres 8. Stopień, w którym projekty 6.1/6.2 pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju gminy/powiatu - analiza dokumentów DR

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków beneficjentów.

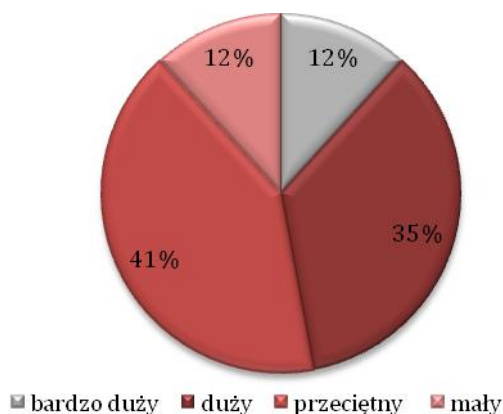
Porównując udzielone przez JST odpowiedzi z wynikami przeprowadzonych badań, wnioskować należy, że gminy/powiaty wysoko oceniają spójność celów przeprowadzonych projektów ze specyfiką gmin oraz wskazują na duży wpływ projektów na rozwiązanie słabych stron rozwoju gminy/powiatu. Odpowiedzi te w pewnej części, są niespójne ze stopniem wpisywania się celów projektów w specyfikę gminy. Należy zwrócić uwagę, że ani jedna jednostka nie oceniła wpływu realizowanych projektów na poziomie niższym niż przeciętny. Z kolei dopasowanie celów projektów do specyfiki gminy w 15% było niższe od przeciętnego. Zatem, pomimo niespójności celów projektów ze specyfiką gmin, w opinii JST, ich realizacja w dużym stopniu wpływała na rozwiązywanie problemów gminy.

Stopień spójności celów projektów 6.1/6.2 ze specyfiką gmin jest wysoki, zwłaszcza w ocenie JST, a zrealizowane projekty znacząco wpłynęły na poprawę sytuacji w zakresie słabych stron. Największa zgodność celów projektów odnotowana została w stosunku do słabych stron gmin o charakterze społecznym. Projekty rewitalizacyjne przyczyniły się zatem do rozwiązania problemów głównie w sferze społecznej.

C. Cele projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 a specyfika JST

Identyfikacja i ocena stopnia dopasowania zadań realizowanych na terenie JST z ich specyfiką wyrażoną poprzez mocne i słabe strony dokonana została na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych wśród JST. Spośród jednostek uczestniczących w badaniu (67) na niniejsze pytanie odpowiedziało 17 JST, tj. wszystkie, które wskazały na realizację zadań ukierunkowanych na potrzeby rewitalizacji, ale spoza działań 6.1 i 6.2. Ilościowe rezultaty badań przedstawiono na wykresie 9.

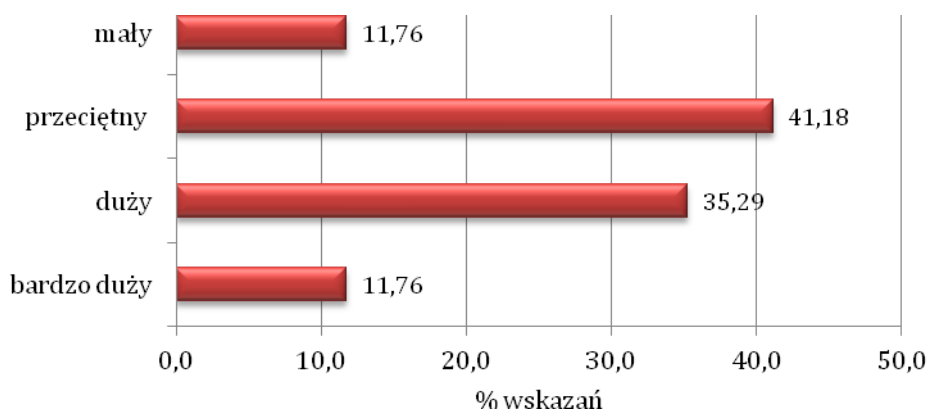
Wykres 9. Stopień dopasowania celów działań 6.1 i 6.2 do specyfiki gmin deklarowany przez JST

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

Spośród JST, które określiły stopień dopasowania rozpatrywanych projektów do specyfiki gminy największa część wskazała na przeciętny i duży stopień dopasowania. Udzielone odpowiedzi mają rozkład normalny, tzn. odpowiedzi skrajne są proporcjonalne względem siebie podobnie jak oceny środkowe. Zarówno w przypadku oceny: bardzo duży i mały stopień dopasowania odnotowano po 2 wskazania, stanowiące po 11,76% udzielonych ocen (wykres 10).

Wykres 10. Stopień dopasowania zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 do specyfikacji JST

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

Największa część JST stwierdziła, że stopień dopasowania porównywanych kategorii jest przeciętny. Drugą pod względem liczebności grupę JST stanowią te, które wskazały duży stopień dopasowania. Jednostki te wyraziły wysoką ocenę, która oznacza, że projekty przyczyniły się do realizacji zakładanych celów ich rozwoju. Bardzo duży stopień dopasowania wskazały miejscowości: Byczyna i Dąbrowa. W ich przypadku uznano, że realizowane projekty pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju JST. Równie mało liczną grupą JST są wskazujące na niski stopień dopasowania porównywanych kategorii. Ocenę taką wskazano w przypadku Reńskiej Wsi i Wołczyna. Jednostki te uznały, że podejmowane projekty ukierunkowane na potrzeby rewitalizacji w praktyce, w niewielkim stopniu przyczyniły się do rozwiązania problemów rozwoju.

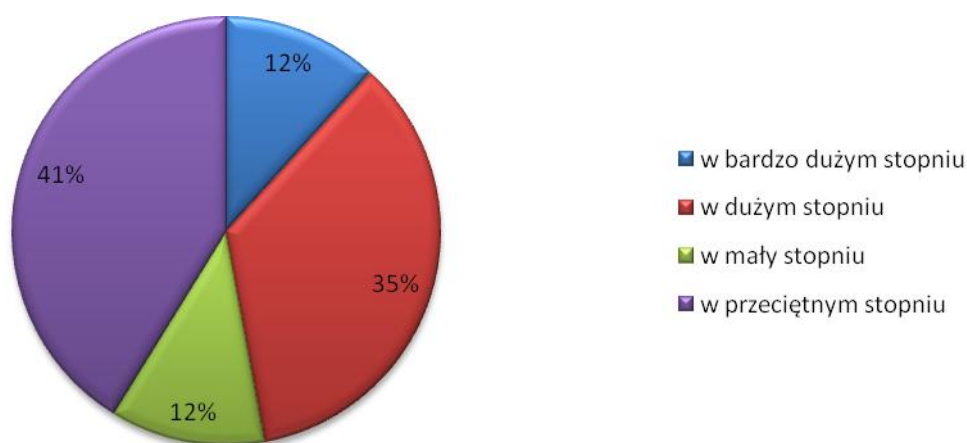
W zakresie oceny dopasowania celów projektów do specyfikacji JST wystąpił typowy naturalny rozkład ocen. Oznacza to, że projekty realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 były zgodne ze specyfiką JST. Wskazuje to na intencjonalność realizowanych projektów, a także wynika z ich różnorodności dziedzinowej. Pozwala to na uzyskanie efektów kompleksowych w różnych sferach funkcjonowania JST.

D. Stopień wpisywania się projektów realizowanych poza przedsięwzięciami finansowanymi z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013 w specyfikę gminy wskazane przez JST

Respondenci w różnym stopniu ocenili wpływ realizacji projektów poza działaniami 6.1/6.2 na rozwiązywanie problemów i rozwój gminy (wykres 11).

Największy udział JST (41%) uczestniczących w badaniu, ocenił stopień wpisywania się projektów realizowanych poza działaniami 6.1/6.2 w specyfikę gmin jako przeciętny (7 wskazań). Z kolei jedynie 12% respondentów (2 wskazania) oceniło przedmiotowy wpływ jako bardzo duży, określając, że projekty pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju gminy/powiatu. Wśród ankietowanych, 6 jednostek stwierdziło, że realizowane projekty w dużym stopniu wpłynęły na rozwiązanie istotnych problemów rozwoju gminy/powiatu (35%), natomiast 2 jednostki określiły ten wpływ jako mały (12%).

Wykres 11. Stopień zgodności realizowanych projektów poza działaniami 6.1 / 6.2 z problemami rozwoju gminy/powiatu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (badania ankietowe JST n=82/67).

Reasumując, można stwierdzić, że oddziaływanie projektów realizowanych poza działaniami 6.1/6.2 na specyfikę gminy było znaczące. Niemal połowa projektów wpływała w bardzo dużym i dużym stopniu.

Oddziaływanie projektów realizowanych poza działaniami 6.1/6.2 na specyfikę gminy było znaczące. Stopień zgodności celów określonych w projektach poza działaniami 6.1/6.2, z problemami rozwoju gminy w opinii JST, był wysoki i jest on wyższy niż wynika to z analizy dokumentów.

E. Dopasowanie efektów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 do celów LPR

Oceny dopasowania efektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 z celami zdefiniowanymi w Lokalnych Programach Rewitalizacji dokonano dla miast, które posiadały zatwierdzony przez Zarząd Województwa Opolskiego Lokalny Program Rewitalizacji. Do przedmiotowej oceny wykorzystano efekty zidentyfikowane w toku badań bezpośrednich, na podstawie wyników badań fokusowych w miastach powiatowych oraz wyników ankietyzacji. Warunki te spowodowały, że przeprowadzenie analizy możliwe było dla 11 miast województwa opolskiego. W tabeli 8 zestawiono dla każdego z badanych miast procentowy udział spójności efektów działań z celami LPR, w układzie czterech kategorii (przestrzenno-środowiskowe, infrastrukturalne, gospodarcze i społeczne), a także przeciętnego udziału dopasowania wszystkich efektów działań do celów LPR.

Na podstawie wyników badań przedstawionych w tabeli 9 można uznać, że **w największym stopniu dopasowane do celów LPR były efekty odnoszące się do sfery przestrzenno-środowiskowej**. Zarówno w przypadku wyników badań fokusowych, jak i ankietowych spójność tej kategorii efektów z celami programów rewitalizacji przekraczała 70%, co oznacza, że taka część zidentyfikowanych efektów mieściła się w zakresie celów określonych w LPR.

Tabela 8. Ocena zgodności efektów realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 w wybranych miastach województwa opolskiego z celami LPR tych miast

Miasta	Metoda badań	Stopień celów zdefiniowanych w LPR do efektów (%)					Ogółem (przeciętne dostosowanie)
		przestrzenno- środowiskowa	infrastrukturalne	gospodarcza	społeczna		
Ośrodki powiatowe (dwa źródła danych)							
Opole	a	50	100	100	75	81	78,9
	b	100	100	50	56	77	
Kędzierzyn-Koźle	a	50	100	0	50	50	53,8
	b	80	100	0	50	58	
Nysa	a	100	0	50	100	63	66,3
	b	100	80	50	50	70	
Brzeg	a	100	50	0	50	50	65,8
	b	80	100	66,7	80	82	
Prudnik	a	100	100	0	0	50	66,6
	b	100	100	72,7	60	83	
Namysłów	a	0	100	0	0	25	41,3
	b	30	100	100	0	58	
Głubczyce	a	100	100	0	0	50	64,6
	b	100	100	66,7	50	79	
Ośrodki lokalne (jedno źródło danych)							
Paczków	a	100	0	0	0	25	
Głucholazy	a	66,7	100	0	0	42	
Korfantów	a	75	100	0	50	56	
Lewin Brzeski	a	100	0	0	0	25	
Ogółem (przeciętne dostosowanie)	a	70,1	54,3	12,5	27,1	43	
	b	73,8	85,0	50,8	43,3	63,2	

*a – badania ankietowe; b – badania FGI 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań FGI 1, badań ankietowych dotyczących analizowanych miast.

Istotne jest także, iż mimo różnych metod pozyskiwania informacji stopień dopasowania tej kategorii jest podobny. Co potwierdza jednoznaczność efektów dostrzeganych w tej sferze rewitalizacji. Stosunkowo duże rozbieżności dotyczą z kolei pozostałych kategorii efektów. Największy stopień dopasowania spośród nich wykazują efekty infrastrukturalne, wpisujące się zarówno w cele środowiskowe, społeczne, jak i gospodarcze określone w LPR. Jednakże w przypadku wyników badań ankietowych dopasowanie to sięga nieco ponad połowy efektów. Duży ich stopień spójności wskazały badania fokusowe, co może wynikać z większej szczegółowości udzielanych odpowiedzi przez uczestników badania. Największa dysproporcja w ocenie stopnia dopasowania przedmiotowych kategorii dotyczy efektów sfery gospodarczej. Zaledwie 12,5% efektów gospodarczych wskazanych przez JST odnosiło się do celów LPR. Przyczyną tak niskiego stopnia spójności tej grupy efektów było w kilku przypadkach miast niezidentyfikowanie efektów gospodarczych, a zdefiniowanie takich celów w LPR (np. Kędzierzyn-Koźle, Prudnik). Fakt ten dowodzi nieskuteczności realizacji projektów rewitalizacyjnych, co może wynikać z niewłaściwej kwalifikacji projektów przez Instytucję Zarządzającą do procesu rewitalizacji. Należy podkreślić, że **kategoria efektów gospodarczych ujmując syntetycznie wyniki obu metod badań, jest najslabiej dopasowana do planowanych gospodarczych celów rewitalizacji** w miastach stanowiących jednostki badawcze.

Efekty o charakterze społecznym wpisywały się w treść celów LPR w nieco wyższym stopniu niż gospodarcze, a zróżnicowanie wyników wobec metody pozyskania informacji jest mniejsze. Oznacza to większą zgodność informacyjną w zakresie tej kategorii.

Z punktu widzenia poszczególnych miast należy przyjąć, że **najlepszym stopniem dopasowania efektów działań 6.1 i 6.2 do celów LPR charakteryzuje się Opole**. Wynika to z szczególności zapisów celów LPR, a zarazem dużej różnorodności dostrzeganych przez JST efektów rewitalizacji w tym mieście. Ma to także związek z największą liczbą zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 w Opolu w stosunku do innych miast, a dodatkowo silnym zróżnicowaniem podejmowanych działań. Skutkiem tej różnorodności jest także zróżnicowanie efektów. W przypadku pozostałej części analizowanych miast dopasowanie porównywanych efektów i celów osiągało istotny stopień spójności (ponad 60%). Jedynie w przypadku Namysłowa (41,3%) i Kędzierzyna – Koźle (53,8%) należy przyjąć, że jest ono na poziomie niskim. Przyczyną takiego stanu jest niewyodrębnienie efektów ekonomicznych w przypadku Kędzierzyna-Koźla oraz społecznych – w przypadku Namysłowa wśród ogółu dostrzeganych rezultatów rewitalizacji. Natomiast odpowiednie grupy celów: ekonomiczne i społeczne zostały określone w lokalnych programach rewitalizacji tych miast.

Interesującym zagadnieniem jest **skuteczność realizacji celów LPR poprzez realizację działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013**. Skuteczność tę można określić poprzez potwierdzenie konkretnym efektem projektu przynajmniej jednego celu wskazanego w LPR. W odniesieniu do badanych miast dokonano porównawczego zestawienia liczby celów, które zostały potwierdzone konkretnym efektem z całkowitą liczbą celów zawartych w programach rewitalizacji. W celu identyfikacji stopnia tego dopasowania w poszczególnych wymiarach rewitalizacji konsekwentnie stosowano grupowanie celów na trzy kategorie: przestrzenno – środowiskowe, gospodarcze i społeczne. Wyniki analizy porównawczej obrazuje tabela 9.

Tabela 9. Stopień realizacji celów LPR w odniesieniu do efektów realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 w wybranych miastach województwa opolskiego (liczba miast=11)

Miasto	Kategoria celów rewitalizacji					
	przestrzenno- środowiskowa		gospodarcza		społeczna	
	W _{p-s}	% dopasowania	W _g	% dopasowania	W _s	% dopasowania
Opole	5/9	55,6	3/8	37,5	1/5	20
Kędzierzyn-Koźle	2/2	100	0/2	0	3/3	100
Nysa	1/2	50	2/2	100	1/1	100
Brzeg	2/2	100	2/4	50	1/3	33,3
Prudnik	5/5	100	0/4	0	0/3	0
Namysłów	1/4	25	1/2	50	0/3	0
Głubczyce	1/1	100	0/1	0	0/1	0
Paczków	1/1	100	1/3	33,3	1/2	50
Głuchołazy	3/4	75	1/3	33,3	1/5	20
Korfantów	1/1	100	2/2	100	1/1	100
Lewin Brzeski	2/3	66,7	0/2	0	1/1	100
Ogółem (przeciętne dopasowanie)		79,3		36,7		47,6

W - liczba celów potwierdzonych efektem/całkowita liczba celów

Źródło: opracowanie własne.

Odniesienie liczby celów, które zostały zrealizowane do ogólnej liczby celów zdefiniowanych w LPR w poszczególnych kategoriach, wskazuje, że **najwyższą skutecznością w zakresie osiągnięcia zamierzonych celów wyróżniają się działania ukierunkowane na sferę przestrzenno-środowiskową**. Przeciętnie w badanych miastach skala dopasowania tej kategorii efektów osiągnęła niemal 80%. W każdym z badanych miast cele o charakterze przestrzenno – środowiskowym zostały potwierdzone efektami. Pozostałe dwie kategorie celów były zrealizowane w relatywnie małym stopniu, bowiem mniej niż połowa celów znalazła

potwierdzenie w zidentyfikowanych efektach. **Cele o charakterze społecznym** przeciętnie w badanych miastach uzyskały dość **niskie potwierdzenie efektami** (w 47,6%). Miał na to wpływ brak wskazania przez JST na osiągnięcie efektów o charakterze społecznym w trzech miastach: Prudnik, Namysłów, Głubczyce. Zróżnicowanie miast pod badaniem względem jest bardzo duże, bowiem w przeciwnej sytuacji są cztery miasta, w których wszystkie z zakładanych celów społecznych zostały potwierdzone efektami. Są to Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Korfantów i Lewin Brzeski.

Najniższym stopniem realizacji charakteryzują się **cele gospodarcze**. Przeciętnie w badanych jednostkach stopień osiągnięcia tych celów wyniósł 36,7%. Jednakże, aż w czterech miastach nie zostały dostrzeżone przez przedstawicieli JST żadne efekty gospodarcze. Do miast, w których zadania z zakresu działań 6.1 i 6.2 nie przyczyniły się do zmian w sferze gospodarczej należą: Kędzierzyn-Koźle, Prudnik, Głubczyce, Lewin Brzeski. Natomiast całkowite zrealizowanie zakładanych celów gospodarczych miało miejsce w przypadku Nysy i Korfantowa. Pozostałe ośrodki wskazały na częściową realizację celów gospodarczych.

Wyniki badań potwierdzają najmniejsze znaczenie wymiaru gospodarczego w podejmowanych zadaniach rewitalizacyjnych. Dowodzą tego najmniejsze udziały efektów oraz celów o charakterze gospodarczym formułowanych na etapie wnioskowania o realizację projektów, jak też stwierdzonych przez JST i uczestników badań fokusowych, a także najniższy stopień spójności celów gospodarczych z osiągniętymi efektami. Sytuacja ta jest niekorzystna i wymaga ukierunkowania projektów rewitalizacyjnych na poprawę sytuacji gospodarczej obszarów podlegających rewitalizacji.

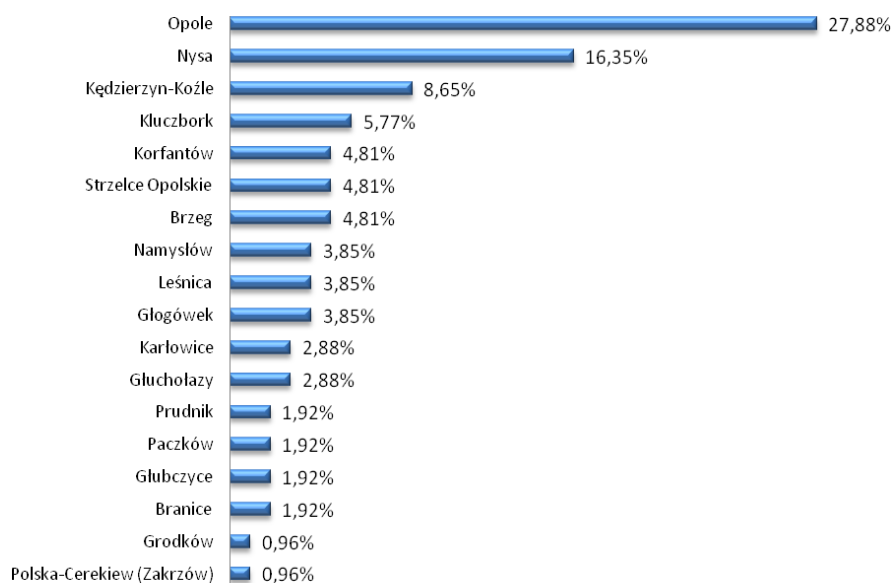
1.3. Kompleksowość interwencji

A. Projekty realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 na danym obszarze dedykowane rewitalizacji

Należy podkreślić, że wśród 45 projektów realizowanych w ramach działania 6.1/6.2 występowało 10 projektów, które nie były komplementarne z żadnymi innymi działaniami. Beneficjenci wymienili łącznie 110 projektów, które zostały poddane weryfikacji. Po wykluczeniu projektów powtarzających się, oszacowano że w badanych gminach zrealizowanych zostało 103 projekty komplementarne z projektami w ramach 6.1/6.2. Łączna kwota projektów, które były komplementarne w stosunku do tych realizowanych w ramach 6.1/6.2 wynosiła 484,25 mln zł. Liczba projektów komplementarnych w poszczególnych gminach była w dużym stopniu zależna od wielkości miasta. Im większe miasto, tym była większa liczba projektów. Rozkład udziału przedmiotowych projektów w poszczególnych gminach wskazuje na dominację największych JST w których realizowanych było najwięcej projektów z działania 6.1/6.2. (wykres 12).

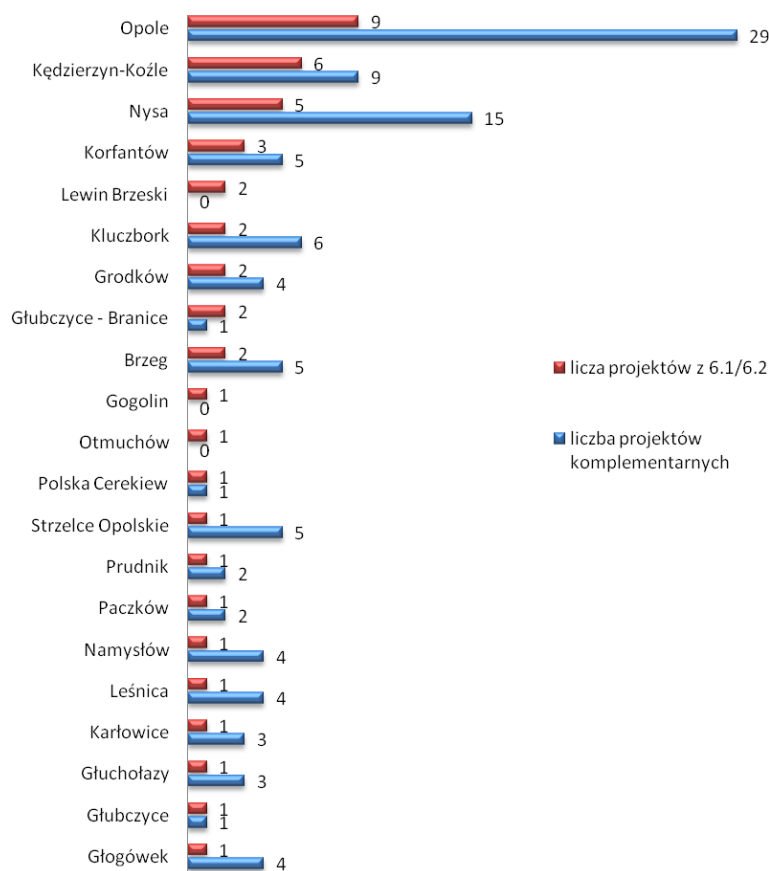
Rozkład liczby projektów realizowanych z działań 6.1/6.2 oraz komplementarnych wobec nich nie jest jednak w poszczególnych gminach wyrównany względem siebie. Taki rozkład liczby projektów może być związany z wielkością miasta i obszarem wymagającym rewitalizacji jak i różnym stopniem skuteczności w zakresie pozyskiwania dofinansowania. W Opolu w którym zrealizowano 9 projektów w ramach działania 6.1/6.2. wykonano 29 projektów o charakterze komplementarnym, natomiast w Nysie w której zrealizowano 5 projektów z 6.1/6.2, wykonano 17 projektów komplementarnych (wykres 13). Zarówno w pierwszym jak i w drugim przypadku liczba projektów komplementarnych była ponad trzykrotnie większa niż liczba projektów z działania 6.1/6.2.

Wykres 12. Udział liczby projektów komplementarnych w poszczególnych gminach (spoza 6.1/6.2) w ogólnej liczbie projektów komplementarnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=103).

Wykres 13. Zestawienie liczby projektów komplementarnych w poszczególnych gminach (spoza 6.1/6.2) z projektami realizowanymi w ramach działania 6.1/6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45 i n=103).

Wśród analizowanych JST występują takie gminy, które w ogóle nie realizowały projektów komplementarnych. Grupę tą stanowią gminy: Lewin Brzeski, Gogolin, Otmuchów. Z kolei Branice, Grodków, Głubczyce, zrealizowały mniejszą liczbę projektów komplementarnych niż projektów z działań 6.1/6.2.

Spośród 67 jednostek samorządu terytorialnego, które uczestniczyły w badaniach ankietowych, 17 zadeklarowało realizację innych projektów rewitalizacyjnych poza przedsięwzięciami finansowanymi z działań 6.1/ 6.2 RPO WO 2007-2013. Przybliżona łączna kwota przedmiotowych projektów wynosi 173 179 796 zł (dane z odpowiedzi z ankiet).

B. Charakter i typ projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 na danym obszarze dedykowane rewitalizacji

Projekty komplementarne w stosunku do tych realizowanych w ramach działań 6.1/6.2 przeanalizowano ze względu na zakres ich oddziaływania, jak i cel oddziaływania. Na tej podstawie wyróżniono projekty o charakterze miękkim i twardym (infrastrukturalne) oraz ukierunkowane na cel gospodarczy, społeczny i przestrzenno-środowiskowy. Syntetyczne zestawienie liczby i struktury rozpatrywanych projektów ze względu na zakres i cel działania przedstawiono w poniższej tabeli 10.

Tabela 10. Charakter projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Kategoria	Sposób/ zakres działania		Cel oddziaływania		
	Infrastrukturalne		gospodarczy	Społeczny	przestrzenno- środowiskowy
	Punktowe	przestrzenne			
Liczba projektów	70	9	27	75	12
Udział projektów	88,6%	11,4%	26,2%	72,8%	11,6%

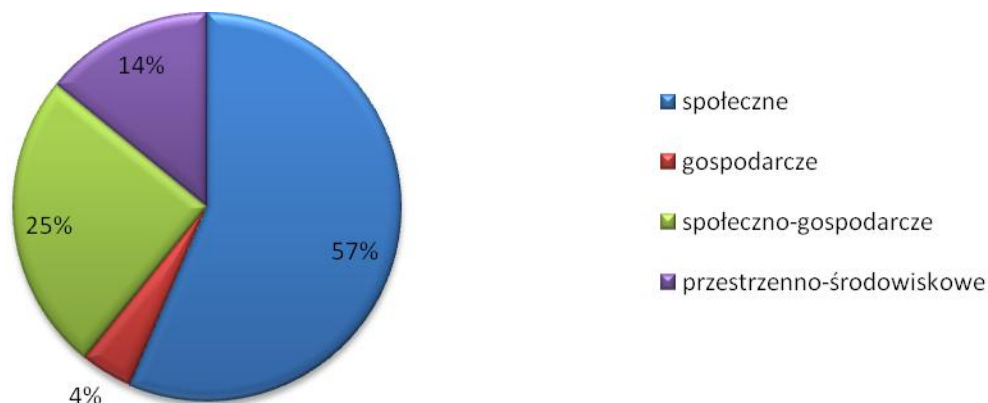
Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=103).

Ze względu na sposób oddziaływania zidentyfikowano projekty o charakterze infrastrukturalnym, wśród których większą część stanowiły projekty punktowe (88,6%). Udział liczby tych projektów jest większy niż ma to miejsce w przypadku projektów 6.1/6.2. Przyjmując cel oddziaływania jako kryterium analizy, największy udział miały projekty ukierunkowane na sferę społeczną (72,8%), podobnie jak w przypadku projektów 6.1/6.2.

Na tle zagadnienia jakim jest rewitalizacja, projekty twarde podzielono na infrastrukturalne punktowe i przestrzenne. Do pierwszej grupy projektów zaliczono te, które realizowane były w zakresie obiektu, budynku i otaczającej go przestrzeni, lub ulicy. Z kolei do drugiej grupy zaliczono projekty, których realizacja miała na celu poprawę jakości większej przestrzeni poprzez np. budowę kanalizacji, sieci sanitarnej, czy infrastruktury drogowej. Wśród analizowanych projektów, prawie 90% stanowiły projekty o charakterze punktowym, a jedynie 11% projektów to te o charakterze przestrzennym.

Dalsza analiza charakteru projektów komplementarnych w stosunku do projektów 6.1/6.2 dotyczy sposobu/zakresu działania i wskazuje na znaczący udział działań o charakterze społecznym (57%) i społeczno-gospodarczym (25%)(wykres 14). Oznacza to, że realizacja celów nie tylko projektów miękkich, ale również projektów twardych miała na celu poprawę wymiaru społecznego rewitalizacji. Projekty o charakterze tylko gospodarczym stanowiły jedynie 4% , a o charakterze przestrzenno-środowiskowym 14 %.

Wykres 14 Udział projektów komplementarnych (spoza 6.1/6.2) według ich charakteru określonego ze względu na sposób/ zakres działania

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (analiza DR).

Projekty realizowane poza przedsięwzięciami finansowanymi z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013, które zostały wskazane w załączniku 1.3.5, podzielno ze względu na typ działania i cel oddziaływania. Wyróżniono projekty o charakterze miękkim i twardym oddziałujące na sferę społeczną, przestrzenno-infrastrukturalną, gospodarczą i środowiskową. Zestawienie tych typów projektów przedstawia tabela 11.

Tabela 11. Typ i charakter projektów rewitalizacyjnych poza przedsięwzięciami finansowanymi z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013 wskazane przez respondentów (badania ankietowe JST n=82/67)

Typ działań:	Kategoria	S	P-I	G	Ś	Suma
miękkie	oferta edukacyjna	4				4
	oferta/wydarzenia kulturalne	1	1			2
	oferta w zakresie opieki zdrowotnej	2				2
	inicjowanie, wspieranie aktywności gospodarczej / przedsiębiorczości	1		1		2
	oferta mieszkaniowa	1	1			2
	oferta/wydarzenia sportowo-rekreacyjne	1	2		1	4
Suma		10	4	1	1	
twarde	infrastruktura techniczna		9	1	2	12
	infrastruktura społeczna	2	8	1	1	12
	infrastruktura nowoczesnej gospodarki (np. inkubatory, parki technologiczne, parki biznesu)		2			2
Suma		2	19	2	3	

Legenda: (S-społeczny, P-I- przestrzenno-infrastrukturalny, G - gospodarczy, Ś - środowiskowy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wśród projektów o charakterze inwestycji miękkich dominowały zadania edukacyjne (4 projekty), jak i wydarzenia sportowo-rekreacyjne (4 projekty). W ramach pozostałych kategorii wskazanych zostało po 2 projekty. Rozpatrując projekty miękkie ze względu na cel ich

oddziaływania, dostrzega się dominację projektów o charakterze społecznym (10 projektów). Nieznaczny udział stanowiły inwestycje miękkie ukierunkowane na sferę przestrzenno-infrastrukturalną, natomiast marginalny gospodarczą i środowiskową. Zatem, cele społeczne były realizowane przez projekty głównie o charakterze miękkim.

Analiza projektów o charakterze inwestycji twardych wskazuje na dominację zadań o charakterze przestrzenno-infrastrukturalnym w ramach, których podjęto działania głównie w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej. Wśród projektów twardych zrealizowano po 2 projekty o charakterze społecznym i gospodarczym. W celu poprawy sytuacji środowiskowej realizowano działania w ramach infrastruktury technicznej i społecznej. Analizując projekty twarde ze względu na rodzaj infrastruktury, należy zaznaczyć, że zdecydowana większość projektów dotyczyła inwestycji w infrastrukturę techniczną i społeczną (24/26 projektów), a jedynie 2 projekty kwalifikowały się jako działania w zakresie infrastruktury nowoczesnej gospodarki. Rozkład taki jest uwarunkowany specyfiką i poziomem rozwoju miast, w których realizowane były projekty, jak i specyfiką projektów rewitalizacyjnych.

Najwięcej projektów komplementarnych zrealizowano w największych miastach woj. opolskiego. Rozkład liczby projektów realizowanych z działań 6.1/6.2 oraz komplementarnych wobec nich nie jest w poszczególnych gminach wyrównany względem siebie. Rozkład ten może być związany z wielkością miasta i obszarem wymagającym rewitalizacji, jak i różnym stopniem skuteczności w zakresie pozyskiwania dofinansowania.

C. Identyfikacja projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 na danym obszarze dedykowane rewitalizacji i stopień ich kompleksowości

Spośród 45 analizowanych projektów, które zostały zrealizowane w ramach działań 6.1/6.2 RPO WO 2007-2013, 68% (31 projektów) stanowią projekty, które posiadały te o charakterze komplementarnym. Zaprezentowano także stopień komplementarności określony na podstawie merytorycznej spójności podejmowanych działań w ramach projektów komplementarnych z działaniami 6.1/6.2. Przyjęto trzy stopnie spójności określając je jako niski, przeciętny i wysoki. Wysoki stopień dotyczył takich projektów, które bezpośrednio związane były z działaniami 6.1/6.2, a niski tych których związek był znikomy.

Analizę komplementarności projektów dokonano w dwóch ujęciach:

- ze względu na osiągnięty średni stopień dopasowania projektów komplementarnych w ramach danego projektu działań 6.1/6.2,
- ze względu na ogólny stopień dopasowania wszystkich projektów komplementarnych.

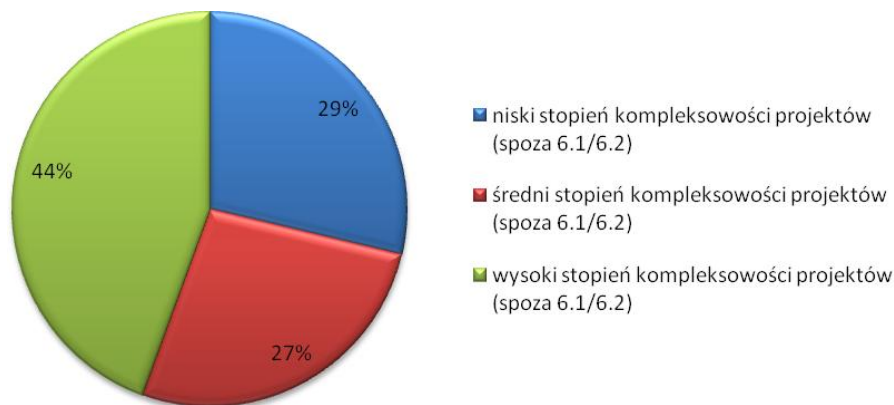
W ramach pierwszej analizy, przeciętny stopień komplementarności projektów został wyliczony jako średnia z określonych wcześniej stopni dopasowania projektów komplementarnych do tych realizowanych w ramach działań 6.1/6.2 i kształtuje się na poziomie 2,2. Spośród analizowanych projektów 54% stanowią te, których stopień dopasowania jest większy niż przeciętny (17/31 projektów). Oznacza to, że w większości projektom w ramach działań 6.1/6.2 towarzyszyły projekty o charakterze uzupełniającym, które były zintegrowane w sensie całościowego rozwiązywania problemów rewitalizacji.

Drugie podejście, pozwala ocenić stopień kompleksowości projektów ze względu na działania rewitalizacyjne w ujęciu całościowym. W tym przypadku spośród wymienionych przez beneficjentów projektów komplementarnych, 44% stanowią projekty, które w największym stopniu są kompleksowe w ramach realizowanych działań rewitalizacyjnych 6.1/6.2. Projekty o średnim poziomie kompleksowości stanowią 27%, a o niskim stopniu- 29% (wykres 15).

Wpływ pozyskanych środków finansowych w ramach działań 6.1/6.2 RPO WO 2007-2013, na możliwość realizacji projektów, jest znaczący. Gdyby nie dotacje unijne ponad połowa projektów (53%) została wykonana nie w pełnym zakresie działań i w późniejszym terminie. Wśród analizowanych projektów, 11% z nich nie zostałyby zrealizowane gdyby nie unijne

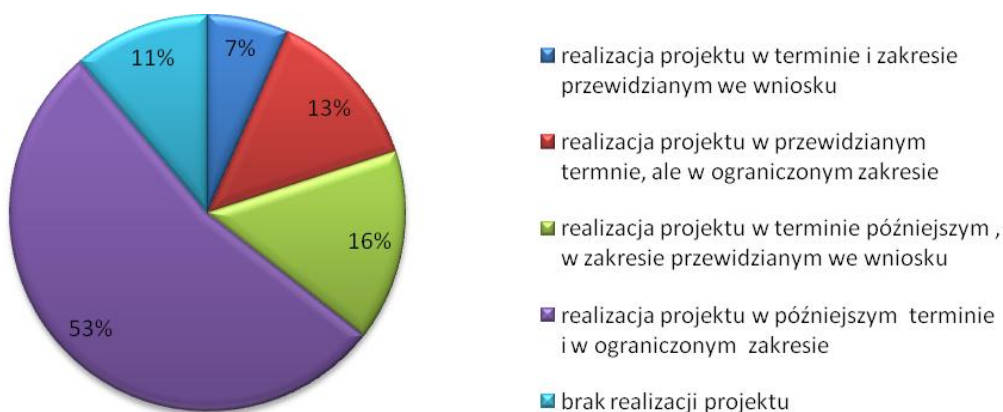
wsparcie finansowe, a 13% zostałyby zrealizowanych w ograniczonym zakresie, ale w przewidzianym terminie (wykres 16). Według beneficjentów, 16% projektów zostałyby zrealizowanych w zakresie przewidzianym we wniosku, ale w późniejszym terminie. Jedynie 7% projektów zostałyby wykonanych w wyznaczonym terminie i w przewidzianym zakresie, bez wsparcia dotacyjnego.

Wykres 15. Udział projektów komplementarnych (spoza działań 6.1/6.2) ze względu na stopień kompleksowości w stosunku do projektów realizowanych w ramach działań 6.1/6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków beneficjentów (analiza danych DR).

Wykres 16. Uzależnienie realizacji projektów w ramach działań 6.1/6.2 od dofinansowania z RPO WO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (analiza danych DR).

Wśród udzielonych odpowiedzi (17 udzielonych odpowiedzi przez JST) 11 gmin wskazało projekty, które uznały za kompleksowe i zintegrowane w sensie całościowego rozwiązywania problemów rewitalizacji w gminie.

Opinie JST dotyczące kompleksowości działań rewitalizacyjnych w większości przypadków związane są z dostrzeganą poprawą sytuacji w sferze społecznej. Część z JST zwraca uwagę na zwiększenie przestrzennej skali oddziaływania zadań, które uzupełniały projekty realizowane w ramach działań 6.1/6.2.

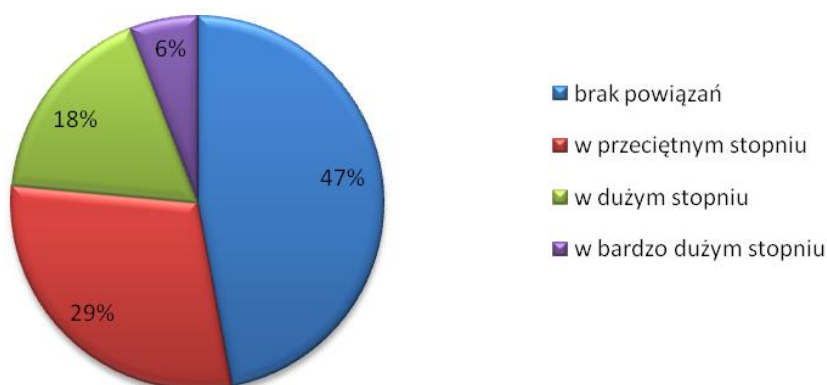
Pozostałe JST nie wskazały projektów kompleksowych dla działań realizowanych w ramach 6.1/6.2 (Turawa, Wołczyn, Kluczbork, Powiat Kluczborski, Opole, Reńska Wieś).

Projekty komplementarne w stosunku do projektów 6.1/6.2 mają często charakter dopełniający i przyczyniają się do kompleksowego realizowania zamierzonych celów. Jednak nie zawsze realizacji projektów twardych towarzyszy realizacja celów w zakresie projektów miękkich. Przykładem może być projekt *Aktywizacja przestrzeni-przebudowa Stadionu Miejskiego w Grodkowie*, którego wskazanymi projektami komplementarnymi były projekty związane z rewitalizacją otoczenia ratusza czy też jego remontem. W tym przypadku stopień komplementarności jest niski. Z kolei projekt który cechował się wysokim stopniem komplementarności to ten związany z budową II Kampusu Politechniki Opolskiej. Realizowane projekty komplementarne miały charakter zarówno twardy jak i miękki i były ściśle ze sobą powiązane. Realizacja wskazanych przez gminy projektów komplementarnych dowodzi zależności realizacji działań wykonanych w ramach 6.1/6.2 RPO WO 2007-2013. Niemniej, niemal połowa gmin wskazała na brak występowania kompleksowości interwencji wewnętrznej i zewnętrznej.

D. Stopień zależności realizacji projektów realizowanych poza przedsięwzięciami finansowanymi z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013 od projektów finansowanych w ramach ww. działań (wskazania JST)

Realizacja wskazanych przez gminy projektów komplementarnych dowodzi zależności realizacji działań wykonanych w ramach 6.1/6.2 RPO WO 2007-2013 w 53% (wykres 17).

Wykres 17. Stopień zależności realizowanych projektów poza działaniami 6.1 / 6.2 od realizacji projektów finansowanych z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych JST (n=82/67).

Niemniej, aż 47% gmin wskazało na brak występowania kompleksowości interwencji wewnętrznej i zewnętrznej. Według 5 JST oceniających komplementarność w stopniu przeciętnym, projekty realizowane z działań 6.1/6.2 stanowiły uzupełnienie innych projektów rewitalizacyjnych podejmowanych przez te jednostki. Tylko 3 jednostki spośród 17 wskazały, że projekty rewitalizacyjne podejmowane poza działaniami 6.1/6.2 sprzyjały, choć nie determinowały realizacji zadań z zakresu działań 6.1/6.2. Dotyczyło to dużego stopnia komplementarności. Z kolei 1 jednostka oceniła stopień komplementarności jako bardzo wysoki. Wskazała że pozyskanie finansowania projektu z działań 6.1/6.2 zdeterminowało realizację przez JST projektów o charakterze kompleksowym w bardzo dużym stopniu.

Projekty wykonywane poza RPO WO 2007-2014 w stosunku do projektów 6.1/6.2 RPO WO 2014-2020 przyczyniają się do kompleksowego realizowania zamierzonych celów rewitalizacyjnych. Jednak niemal połowa gmin wskazała na brak występowania kompleksowości interwencji wewnętrznej i zewnętrznej.

W opinii JST występuje wysoki stopień zależności realizacji projektów poza działaniami 6.1 / 6.2 od realizacji projektów finansowanych z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013. Gdyby nie dofinansowanie, projekty byłyby realizowane w późniejszym terminie i w ograniczonym zakresie czasie.

1.4. Stopień realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych związanych z rewitalizacją w stosunku do potrzeb beneficjentów i wartości wskaźników

A. Potrzeby w zakresie rewitalizacji

Najważniejsze potrzeby JST w zakresie rewitalizacji w latach 2007-2013 oraz zakładanych celów rewitalizacji ustalono na podstawie badań ankietowych. Wskazane przez beneficjentów potrzeby pogrupowano na kategorie tematyczne. Pierwszą grupę stanowią potrzeby odnoszące się do kształtowania i funkcjonowania sfery przestrzennej. Najczęściej wskazywano na niezadowalającą estetykę przestrzeni publicznych (83%). Ponadto wskazywano potrzeby poprawy **złego stanu technicznego**: obiektów zabytkowych (67%), infrastruktury technicznej (liniowej, punktowej) (50%); obiektów publicznych (44%); budynków mieszkalnych (28%). Najrzadziej wskazywano na potrzebę zagospodarowania opuszczonych terenów i obiektów przemysłowych, powojennych, czy pokolejowych (22%).

Druga grupa potrzeb dotyczyła **problemów o charakterze społecznym**. Respondenci najczęściej zgłaszali potrzebę niwelowania bezrobocia: strukturalnego (17%), wśród kobiet (11%), wśród młodzieży (do 25 roku życia) (6%). Ponadto wskazywano na problem depopulacji (22%), starzenia się społeczności (17%), ubóstwa (6%) oraz występującej przestępczości (6%). Ostatnią grupę stanowią **potrzeby gospodarcze**. Wśród nich najważniejszą jest przeciwdziałanie niskiemu stopniowi przedsiębiorczości (22%) oraz tworzenie warunków dla rozwoju prężnych instytucji otoczenia biznesu (6%).

Zidentyfikowane potrzeby odpowiadają zakładanym celom rewitalizacji. Zdefiniowanie potrzeb i celów ukierunkowanych głównie na poprawę estetyki, wizerunku i stanu technicznego obiektów lub przestrzeni stanowi ryzyko niewystąpienia ożywienia gospodarczego oraz poprawy poziomu życia mieszkańców rewitalizowanego obszaru.

B. Efekty projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Rozpatrując efekty projektów realizowanych w ramach 6.1 i 6.2 wzięto pod uwagę zarówno efekty planowane – określone we wnioskach na realizację konkretnych projektów, jak również efekty stwierdzone przez uczestników badań FGI 1 oraz ankietowych.

Na podstawie analizy 45 wniosków projektów, ukierunkowanych na proces rewitalizacji stwierdza się, że 22 (49%) z nich zmierzały do osiągnięcia efektów w układzie kompleksowym, tzn. obejmujących wszystkie trzy wymiary rewitalizacji (tj. przestrzenno – środowiskowy, gospodarczy oraz społeczny), 17 (38%) odnosiło się do dwóch z nich (w różnych konfiguracjach), a 6 (13%) tylko do jednego z wymiarów rewitalizacji. Struktura ta wskazuje na **relatywnie duży udział projektów, które w fazie planowania nie uwzględniały efektywnej poprawy sytuacji w każdym z wymiarów rewitalizacji** (czyli jednocześnie we wszystkich trzech sferach rewitalizacji).

Dominujący udział wśród kategorii dziedzinowej **efektów deklarowanych** we wnioskach na ich realizację **dotyczył sfery przestrzenno – środowiskowej**. Niemal we wszystkich wnioskach zwrócono uwagę na poprawę estetyki rewitalizowanej przestrzeni

(24 cele), wizerunku rewitalizowanej przestrzeni (11), kształtowania ładu przestrzennego (10) oraz uporządkowania rewitalizowanej przestrzeni. Ponadto w tej sferze rewitalizacji jako efekty wskazywane były: ukształtowanie spójności przestrzennej, zagospodarowanie i porządkowanie pustych przestrzeni, modernizacja czy renowacja różnego typu infrastruktury liniowej i punktowej, przeciwdziałanie degradacji obiektom zabytkowym i kulturowym.

Drugim pod względem liczebności formułowanych efektów **jest wymiar społeczny**. Wiąże się on ściśle z poprawą jakości życia i ten efekt najczęściej był wskazywany jako konieczny do osiągnięcia. Spośród 45 projektów 14 odnosiło się do poprawy warunków życia lub zamieszkania. Wśród innych celów ukierunkowanych na społeczny wymiar rewitalizacji wskazywane były: zapobieganie wykluczeniu społecznemu, poprawa integracji i aktywności społecznej mieszkańców rewitalizowanych obiektów i obszarów, wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego, przeciwdziałanie bezrobociu, patologiom społecznym, a także zapewnienie lepszego dostępu mieszkańcom do usług edukacji, ochrony zdrowia, rekreacji, wypoczynku czy kultury.

Najrzadziej wskazano na efekty gospodarcze realizacji projektów z zakresu działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 (tj. 55%). Miały one przede wszystkim zapewnić poprawę atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej, a zarazem sprawić ożywienie gospodarcze rewitalizowanych obszarów. Ponadto, jako efekty gospodarcze formułowano: zwiększenie możliwości zatrudnienia, wzrost poziomu przedsiębiorczości lokalnej, rozwój działalności usługowej, budowę potencjału gospodarczego w różnych dziedzinach rozwoju gospodarczego (głównie sektor kultury, turystyki).

Identyfikacji efektów uznanych za osiągnięte dokonano na podstawie badań fokusowych oraz ankietowych (za pomocą wyników badań bezpośrednich, przeprowadzonych w miastach powiatowych) Zestawienie efektów postulowanych we wnioskach o realizację projektów 6.1 i 6.2 oraz deklarowanych jako osiągnięte w badanych miastach przedstawia tabela 12.

Zestawienie tabelaryczne (tabela 12) wskazuje na **przeciętny poziom zgodności efektów deklarowanych w formie postulatywnej z osiągniętymi**. Zarówno w przypadku założeń, jak też identyfikacji efektów **największą część stanowiły** dotyczące zmian w **sferze przestrzenno – środowiskowej**. Ich udział w odniesieniu do wszystkich miast podlegających badaniu sięgał ponad 40% w przypadku efektów deklaracyjnych i stwierdzonych jako osiągnięte. Miastem, w którym te efekty dominowały w sposób nieproporcjonalnie duży do pozostałych jest Namysłów. W pozostałych ośrodkach relacje między kategoriami efektów były bardziej wyrównane. Na uwagę zasługuje **najniższy udział efektów o znaczeniu gospodarczym zarówno w sferze planowania realizacji projektów, jak też po ich ukończeniu**. Można zatem założyć, że w opinii JST i innych odbiorców projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 rewitalizacja nie prowadzi w bezpośredni sposób do poprawy sytuacji gospodarczej obszarów, na których ma miejsce. W ocenie *ex-post* dowodzi tego również udział wskazań w badaniach ankietowych na osiągnięcie tej grupy efektów. Tylko w przypadku połowy ośrodków miejskich podlegających badaniu ich przedstawiciele dostrzegli tą grupę efektów.

Duży udział efektów, powyżej 30% w układzie wszystkich miast, przewidywanych oraz dostrzeganych efektów **dotyczył sfery społecznej**. Wahał się on od 12,5% do 45,8% w przypadku postulowanych efektów, a od 11,1% do 69,2% wśród stwierdzonych. Z punktu widzenia badanego zagadnienia istotna jest identyfikacja tych ośrodków, w których nastąpiła rozbieżność w zakresie prognozowanych efektów z rzeczywiście stwierdzonymi. Sytuacja taka wystąpiła w Opolu, gdzie przewidywano wyrównaną ilość efektów w wymiarze przestrzenno-środowiskowym i społecznym, natomiast stwierdzono wyraźną nadreprezentację w pierwszym z wymienionych.

Tabela 12. Efekty realizacji zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2 – postulowane oraz osiągnięte

Miasto	% efektów planowanych na etapie wniosków o dofinansowanie (analiza DR)			% efektów deklarowanych jako osiągnięte (badania FGI)			Sfery, w których zadeklarowano osiągnięcie efektu/ów (badania ankietowe JST)
	przestrzenno-środowiskowe (P)	Gospodarcze (G)	Społeczne (S)	przestrzenno-środowiskowe (P)	Gospodarcze (G)	Społeczne (S)	
Opole	40,5	18,9	40,5	57,1	14,3	28,6	P, G, S
Kędzierzyn – Koźle	37,5	16,7	45,8	30,8	0,0	69,2	P, S
Nysa	26,9	38,5	34,6	35,0	35,0	30,0	P, G, S
Brzeg	50,0	37,5	12,5	41,7	37,5	20,8	P, G, S
Kluczbork	23,5	41,2	35,3	60,0	6,7	33,3	P, S
Prudnik	30,0	30,0	40,0	29,7	43,2	27,0	P, G, S
Strzelce Opolskie	33,3	33,3	33,3	32,00	48,00	20,00	P, G, S
Namysłów	80,0	0,0	20,0	60,0	10,0	30,0	P, S
Głubczyce	42,9	21,4	35,7	46,2	23,1	30,8	P, S
Krapkowice	---	---	---	25,00	12,50	62,50	brak odpowiedzi
Olesno	---	---	---	35,71	14,29	50,00	P, G, S
Niemodlin	---	---	---	44,44	44,44	11,11	P, S
Razem (wartość przeciętna)	40,5	26,4	33,1	43,6	24,2	32,2	

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie, wyników badań FGI 1 (n=12, 160 osób), badań ankietowych dotyczących analizowanych miast (JST, n=82/67).

Podobnie kształtowała się sytuacja w przypadku Kluczborka, bowiem przewidywano uzyskanie w największej części efektów gospodarczych, a realnie stanowią one najmniejszy udział. Innym ośrodkiem o istotnej rozbieżności jest Kędzierzyn – Koźle, w którym nie dostrzeżono żadnego efektu o znaczeniu gospodarczym, choć w projektach realizacji zadań takie zakładano. Przedstawione przykłady dowodzą najprawdopodobniej nietrafnych założeń na etapie formułowania efektów rewitalizacji we wnioskach o dofinansowanie projektów. Efekty nie miały rzeczywistego odniesienia do wskaźników produktów i rezultatów rewitalizacji. Wskazuje to na duży stopień życzeniowości w formułowaniu planowanych efektów realizacji projektów rewitalizacyjnych. Należałoby postulować konieczność racjonalizacji w ich definiowaniu przygotowując wnioski o dofinansowanie projektów. Tylko w dwóch miastach struktura efektów przewidywanych i deklarowanych jako osiągnięte była zbliżona. W grupie tych ośrodków są: Nysa, Głubczyce.

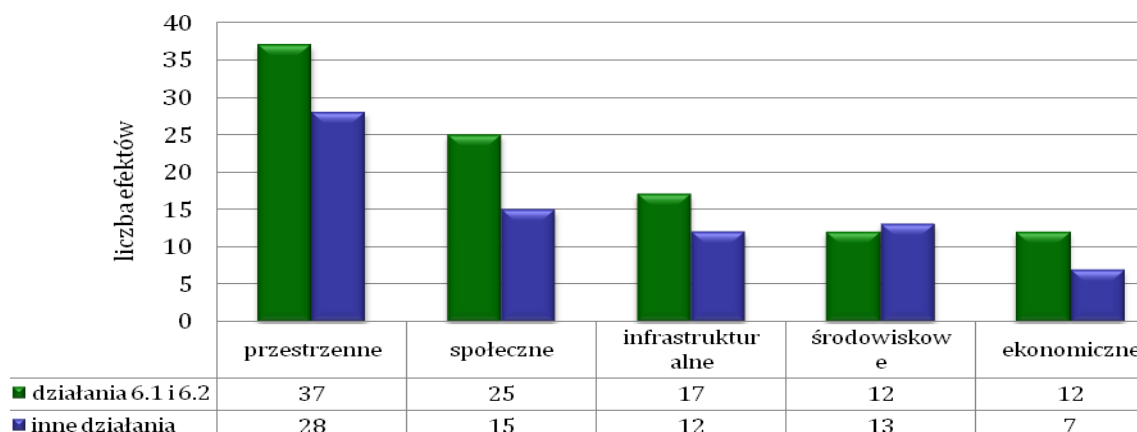
C. Efekty projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Rodzaje efektów rozpatrywane według charakteru oddziaływania na rewitalizowany obszar zostały również określone przez JST uczestniczące w badaniach ankietowych³². Podmioty uczestniczące w badaniu określały zarówno efekty projektów realizowanych w ramach działań

³² Spośród ogółu jednostek (21), które realizowały zadania z zakresu działań 6.1 i 6.2 aż 20 udzieliło odpowiedzi, co stanowi bardzo istotny odsetek (95,2%) zapewniający reprezentatywność uzyskanych wyników.

6.1 i 6.2, jak też innych dedykowanych rewitalizacji³³. Liczbę i strukturę rodzajową tych efektów obrazuje wykres 18.

Wykres 18 Rodzaje efektów zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 i innych dedykowanych rewitalizacji określone przez JST (n=21)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=21).

Analiza dotyczy efektów projektów realizowanych w ramach działań 6.1/6.2 jak i poza tymi działaniami. Zaprezentowane dane wskazują na **największy udział efektów o charakterze przestrzennym osiągniętych zarówno w ramach realizacji projektów w ramach działań 6.1/6.2 jak i innych działań**. Efekty o charakterze ekonomicznym cechowały się najmniejszą liczebnością zwłaszcza w przypadku pozostałych realizowanych działań.

Rozkład udzielonych odpowiedzi wskazuje na identyfikowanie efektów przede wszystkim **w sferze przestrzennej**. Ponadto, dużym udziałem charakteryzują się efekty o wymiarze społecznym. Obie grupy efektów stanowią łącznie 60% wskazań. Pozostała grupa dostrzeganych przez JST efektów odnosi się w podobnym stopniu do sfery infrastrukturalnej (16%) i sfer: środowiskowej oraz ekonomicznej (po 12%).

Wyniki badań ankietowych przeprowadzone wśród beneficjentów projektów 6.1 i 6.2 wskazują jednak na dominację efektów o charakterze społecznym. Stanowią one 50% ogółu zidentyfikowanych efektów. Najmniej wskazań (7,14%) dotyczyło również efektów gospodarczych.

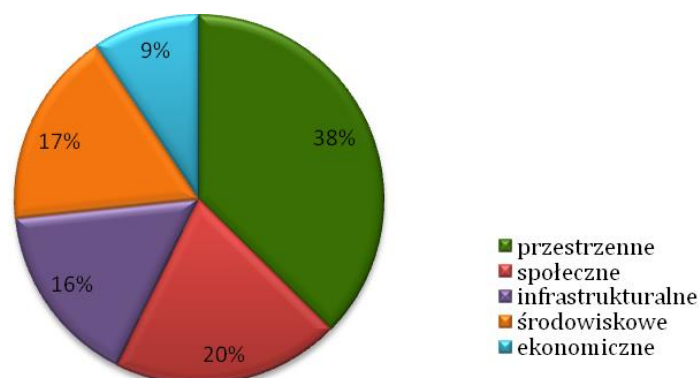
Reasumując: efekty zadeklarowane przez JST jako osiągnięte różnicowały się w podobny sposób jak zakładane cele rewitalizacji. Największy udział efektów odnotowano w sferze przestrzennej, związanej z poprawą estetyki, funkcjonalności przestrzeni publicznych, jak też obiektów. Mniejszy udział w tej sferze osiągnęły efekty odnoszące się do kompleksowych rezultatów, takich jak kształtowanie ładu i spójności przestrzennej. W przypadku efektów o charakterze społecznym, które stanowiły drugą pod względem liczby grupę, największa część związana była z utworzeniem nowej oferty kulturalnej. Jest to związane z dużym udziałem inwestycji w projektach rewitalizacyjnych skierowanych na tereny i obiekty o walorach kulturowych i dziedzictwa narodowego. Podobnie jak w przypadku identyfikacji celów projektów w ramach 6.1 i 6.2, tak też wśród efektów najmniejsze znaczenie miały ekonomiczne. Potwierdza to wniosek o marginalizowaniu tego wymiaru w planowaniu i realizacji zadań o charakterze rewitalizacyjnym.

³³ Projekty inne wskazane zostały w formie odpowiedzi w badaniach ankietowych, a ich szczegółowa analiza znajduje się w „Informacjach uzupełniających do rozdziału I”.

D. Efekty projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Dokonując identyfikacji efektów projektów ukierunkowanych na potrzeby rewitalizacji lecz realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 oparto się na wynikach badań ankietowych wśród JST. Poprzez które ustalono listę efektów zróżnicowanych ze względu na charakter oddziaływania na obszar poddawany rewitalizacji³⁴. Strukturę rodzajową efektów zadań zrealizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 zadeklarowanych przez JST przedstawiono na wykresie 19.

Wykres 19. Struktura rodzajowa efektów (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

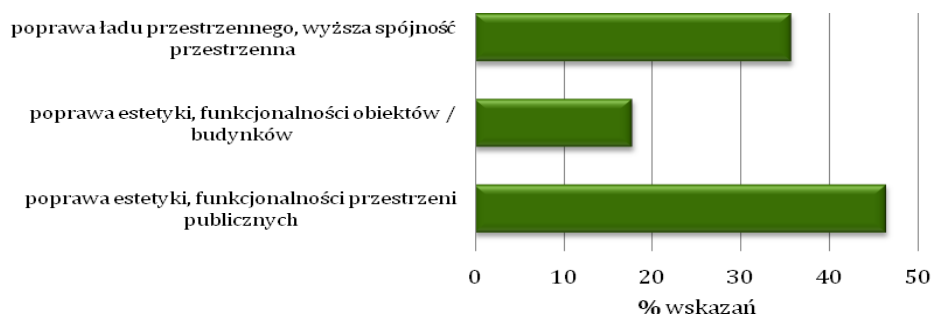
Podobnie, jak w przypadku projektów wpisujących się w działania 6.1 i 6.2 rozkład udzielonych odpowiedzi wskazuje na **dominację efektów w sferze przestrzennej** (38%). Pozostałe grupy efektów były rzadziej wskazywane, a ich rozkład był dość wyrównany. Znaczącym udziałem charakteryzują się efekty o wymiarze społecznym, które stanowią 20% ogółu efektów, a także środowiskowe i infrastrukturalne, liczące odpowiednio 17% i 16%. **Najmniejszą część stanowią efekty gospodarcze** (9%), co pokrywa się z równie niskim znaczeniem tej sfery w procesie definiowania celów i potrzeb rewitalizacji.

Największa liczba efektów dotyczących zmian przestrzennych wskazuje, że zdaniem JST **projekty z zakresu rewitalizacji miały wpływ na zmiany struktury przestrzennej, wizerunek i poprawę estetyki obszarów bądź obiektów podlegających tym działaniom**. W przypadku tej grupy efektów wskazano na trzy szczegółowe efekty. Rozkład wskazań na poszczególne szczegółowe kategorie tej grupy efektów przedstawia wykres 20.

Efekty wskazane przez JST jako osiągnięte w sferze przestrzennej świadczą, że podejmowane działania przyczyniły się przede wszystkim do poprawy estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych. Stosunkowo duża liczba wskazań odnosiła się z kolei do poprawy estetyki i funkcjonalności budynków. W małym stopniu potwierdzono przeprowadzenie zmian w zakresie ładu przestrzennego i kształtowania spójności przestrzennej.

³⁴ W rozdziale 1.2 przedstawiono zróżnicowanie ilościowe i rodzajowe efektów uzyskanych w ramach działań 6.1 i 6.2, jak też innych dedykowanych rewitalizacji. Z porównania tego wynika, iż w przypadku projektów podejmowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 liczba deklarowanych efektów, z wyłączeniem sfery środowiskowej była mniejsza niż uzyskanych w ramach tychże działań. Różnica ilościowa w każdej z kategorii utrzymywała się na podobnym, proporcjonalnym poziomie.

Wykres 20. Struktura rodzajowa efektów przestrzennych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

Drugą, pod względem liczebności, grupą efektów deklarowanych przez JST była odnosząca się do sfery społecznej. Całkowita liczba wskazań na ten rodzaj efektów wynosi 15, co stanowi 20% ogółu efektów wyróżnionych przez JST. W tej grupie efektów wskazano na pięć szczegółowych kategorii, których wymiar ilościowy obrazuje wykres 21.

Wykres 21. Struktura rodzajowa efektów społecznych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

Spośród efektów społecznych deklarowanych przez JST największa część odnosiła się do tworzenia nowych aktywności kulturalnych. Ważną część w tym wymiarze efektów stanowiło także odnotowanie wyższej aktywności społecznej, rozwój działalności organizacji pozarządowych. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz nowa oferta edukacyjna i rozwój kapitału ludzkiego uzyskały taką samą liczbę wskazań wśród efektów społecznych. Po 20% ogółu efektów odnoszących się do sfery społecznej dotyczyło tych kategorii.

Kolejną, pod względem liczebności, grupę efektów wskazaną przez JST stanowią środowiskowe, a tylko o 1% mniej infrastrukturalne. **Środowiskowy wymiar efektów rewitalizacji zadeklarowało łącznie 13 JST, a wśród nich najwięcej podkreśliło zmiany w zakresie lepszego ochrony i zachowania walorów środowiskowych** (wykres 22).

Wykres 22. Struktura rodzajowa efektów środowiskowych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

Efekty środowiskowe wyróżniły się w przypadku projektów podejmowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 większym udziałem oraz skalą zróżnicowania. Całkowity ich udział wśród pozostałych efektów wynosił 17%, a składają się na nie 4 szczegółowe rodzaje. Zdecydowanie największy odsetek wskazań dotyczył poprawy stanu i ochrony środowiska. Pozostałe dostrzeżone przez JST efekty środowiskowe miały mniejsze znaczenie, a wśród za najistotniejszy należy uznać większą efektywność energetyczną wdrażanych rozwiązań. Jako ważny rezultat, choć potwierdzony tylko przez 2 badane jednostki, należy uznać wyższy udział energii uzyskiwanej z OZE. Takiego rezultatu nie stwierdzono w przypadku żadnego z projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2.

Podobny odsetek wskazań jak w przypadku efektów środowiskowych wystąpił w odniesieniu do grupy efektów infrastrukturalnych. Taki rodzaj efektów potwierdziło 12 JST, co składało się na 16% całości efektów. W tej kategorii wyróżniono szczegółowe 2 rodzaje i udział wskazań na każdą z nich był równy (po 50%).

Najniższym udziałem wskazanych efektów charakteryzują się gospodarcze. Ich odsetek wśród ogółu efektów zadeklarowanych przez JST wyniósł 9%, co jest jednocześnie niższym wynikiem niż w przypadku projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2. Fakt ten dowodzi, że sfera ekonomiczna w procesach rewitalizacji została zmarginalizowana. Ilościowy rozkład poszczególnych rodzajów efektów w tej kategorii wskazanych przez JST zawiera wykres 23.

Wykres 23. Struktura rodzajowa efektów gospodarczych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=17).

W relacji do efektów gospodarczych uzyskanych poprzez realizację projektów w ramach działań 6.1 i 6.2, ta grupa rezultatów jest bardziej zróżnicowana. Wyłoniono 4 szczegółowe rodzaje efektów gospodarczych, z których największa część stanowi powstanie nowych

działalności gospodarczych opartych na usługach, w tym handlu. Ważne w przypadku tej grupy zadań jest wyodrębnienie efektów, których nie odnotowano w przypadku projektów realizowanych w ramach 6.1 i 6.2. Należą do nich wyższa przedsiębiorczość mieszkańców oraz powstanie nowych miejsc pracy w oparciu o działalność przemysłową.

Podsumowując, należy stwierdzić, że efekty wskazane przez JST jako osiągnięte poprzez realizację projektów poza działaniami 6.1 i 6.2 kształtowały się ze względu na strukturę rodzajową podobnie jak te, które uzyskano w ramach działań 6.1 i 6.2. Największy ich udział odnotowano w sferze przestrzennej, a najmniejszy gospodarczej. W przypadku efektów o charakterze społecznym, infrastrukturalnym i środowiskowym nastąpiły nieznaczne różnice. Ważnym spostrzeżeniem jest identyfikacja większej liczby szczegółowych efektów, które wystąpiły w grupach efektów środowiskowych i gospodarczych. Wynika to z różnorodności dziedzinowej realizowanych projektów.

E. Zgodność efektów projektów realizowanych w ramach projektów 6.1 i 6.2 z wartościami wskaźników programowych LPR

Wskaźniki programowe zostały określone przez Zarząd Województwa Opolskiego w dokumencie: *Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013*³⁵, w którym wskazano odrębnie wskaźniki dla zadań w ramach działań 6.1 i 6.2. W odniesieniu do pierwszego z wymienionych działań, którego cel brzmi: *Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów miejskich oraz poprawa warunków życia mieszkańców miast* wskazanych zostało 6 wskaźników:

- liczba zrewitalizowanych obszarów;
- liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast;
- liczba projektów promujących przedsiębiorczość i zastosowanie nowych technologii;
- liczba projektów oferujących usługi promujące równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i ludzi młodych;
- powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu.

W przypadku działania 6.2 ukierunkowanego na *nadanie nowych funkcji terenom zdegradowanym dla zwiększenia ich atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej oraz stworzenia warunków dla wzrostu zatrudnienia na tych terenach* wyznaczono 4 wskaźniki:

- liczba projektów promujących przedsiębiorczość i zastosowanie nowych technologii;
- liczba projektów oferujących usługi promujące równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i ludzi młodych;
- powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu, w tym miejskich oraz wiejskich;
- liczba miejsc pracy wykreowana na obszarach zdegradowanych;

W oparciu o dokonaną pozytywną ocenę wymienionych wskaźników³⁶ odnoszących się do osi priorytetowej 6, tylko dwa z nich umożliwiają mierzalność celów. Są to:

- powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu, w tym miejskich oraz wiejskich;
- liczba miejsc pracy wykreowanych na obszarach zdegradowanych.

Pozostałe wskaźniki nie mają bezpośredniego przełożenia na efektywność osi, a dostarczają jedynie dodatkowych informacji³⁷. Biorąc pod uwagę przytoczoną opinię

³⁵ *Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013* Dokument przyjęty przez Zarząd Województwa Opolskiego Uchwałą nr 1324/2008 z dnia 3 stycznia 2008 r. z późniejszymi zmianami, Opole lipiec 2013, s. 200.

³⁶ *Ocena systemu wskaźników produktu i rezultatu RPO WO 2007-2013. Raport końcowy*. ECORYS Opole, kwiecień 2009.

w niniejszym raporcie również odniesiono się do dwóch kluczowych wskaźników. Podstawę informacyjną stanowi analiza wniosków o dofinansowanie do poszczególnych projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2. Wartości wskaźników dla realizowanych działań zaprezentowano w tabeli 13³⁸.

Tabela 13. Wartości wskaźników programowych dla zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jednostka	Zakładana wartość		Wartość zadeklarowana w dokumentacji aplikacyjnej
			w 2013 r.	w 2015 r.	
6.1	1. Liczba zrewitalizowanych obszarów	szt.	24	30	29
	5. Powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu	km ²	1,41	1,76	1,99
6.2	3. Powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu	km ²	0,09	0,11	0,13
	4. Liczba miejsc pracy wykreowana na obszarach zdegradowanych	szt.	28	35	53

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie (n=45).

Porównując wartości wskaźników programowych deklarowane we wnioskach beneficjentów z określonymi przez Zarząd Województwa Opolskiego, stwierdzić można, iż zostały one spełnione w odniesieniu do roku 2013. W przypadku działania 6.1 liczba rewitalizowanych obszarów wyniosła 29, co przekracza o 5 wartość zakładaną na 2013 rok. Znacznie – zarówno w relacji do 2013, jak i 2015 roku, została także przekroczona wartość wskaźnika wielkości powierzchni obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu. W przypadku zadań z zakresu działania 6.2 także obydwa wskaźniki zostały uzyskane i jednocześnie większe od zakładanych na rok 2015. Wielkość powierzchni obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu jest większa o około 0,4 dla roku 2013, tj. o 43%, a dla 2015r. o 1,9 ha, czyli 17%. Osiągnięto także nadwyżkę w zakresie liczby zatrudnionych. Z wniosków aplikacyjnych wynika, że powinno być ich 53, natomiast dla roku 2013 zakładanych jest 28 nowych etatów, a 35 dla 2015 r.

Badania wskazują, że realizacja projektów była skuteczna w odniesieniu do zakładanych wskaźników programowych. Zgodność efektów projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 z wartościami wskaźników programowych LPR nie jest obrazem pełnym. Wynika to z niedoskonałości systemów wskaźników, ich zbytniej ogólności i niejednoznacznej mierzalności. Ponadto, realizowane projekty mogą generować dodatkowe, odroczone w czasie efekty. Należy zmodyfikować system wskaźników włączając miary jednoznaczne i mierzalne oraz obejmujące większą ilość produktów i rezultatów.

³⁷ Zgodnie z Uchwałą Nr 6/2008 Komitetu Monitorującego RPO WO na lata 2007-2013 z dnia 16 czerwca 2008r. sprawozdawczość z postępu realizacji osi 6 obejmuje wskaźniki: liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast; liczba projektów promujących przedsiębiorczość i zastosowanie nowych technologii; liczba projektów oferujących usługi promujące równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i ludzi młodych; powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu, w tym miejskich oraz wiejskich; liczba miejsc pracy wykreowanych na obszarach zdegradowanych.

³⁸ Zgodnie z Uchwałą Nr 6/2008 Komitetu Monitorującego RPO WO na lata 2007-2013 z dnia 16 czerwca 2008r. wartość bazowa dla wskaźników na rok 2007 wynosi 0.

F. Stopień dopasowania efektów projektów podejmowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 oraz poza działaniami 6.1 i 6.2 do celów określonych w LPR

Niezależnie od identyfikacji potrzeb określonych przez beneficjentów na etapie wnioskowania o realizację zadania w ramach 6 osi priorytetowej RPO WO 2007-2013 na potrzeby niniejszego badania dokonano diagnozy potrzeb poprzez wywiady grupowe – badania fokusowe FGI ³⁹. Konfigurację uzyskanych grup potrzeb wraz ze wskazaniem ich liczby i udziału przedstawia tabela 14.

Najczęściej wskazywano na **efekty rewitalizacji terenów śródmiejskich, centralnych miast**, co wiązało się z zachowaniem ich wartości historycznej. Tylko dwa ośrodki miejskie: Opole i Krapkowice nie określiły takiego efektu, co daje wskaźnik ważności tego efektu równy 83,3%. Równie duża część miast **jako efekt projektów** wyraziła **rewitalizację terenów zielonych**, w tym nadrzecznych. Niemal we wszystkich przypadkach rewitalizacja tych terenów wiązana była z budową potencjału turystycznego i podnoszeniem jakości życia mieszkańców. Trzecią, ważną grupę efektów stanowił **rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej**, z włączeniem infrastruktury komunikacyjnej. Ponad 66% miast określiło taką konieczność, czyli 8 spośród 12 ośrodków. Obrazuje to bardzo duże zapotrzebowanie na poprawę jakości i rozwój ilościowy infrastruktury technicznej. Stanowi ona nadal bardzo ważny kapitał materialny miast, a zarazem czynnik ich rozwoju.

W ponad połowie miast zadeklarowano także **rewitalizację terenów i obiektów pełniących funkcje rekreacyjne i sportowe**. Były to tereny ośrodków sportowych, hale widowiskowe i sale sportowe, pływalnie, ale także siłownie zlokalizowane na otwartym terenie. Ten rodzaj terenów jako wymagający rewitalizacji wskazał 7 miast. Spośród pozostałych zidentyfikowanych grup efektów na uwagę zasługują także tereny przemysłowe i przemysłowe. Szczególnie ważne jest to dla Nysy, Opola i Krapkowic, a także Prudnika, Strzelec Opolskich, Niemodlina.

Kolejną grupę efektów stanowią te, które zadeklarowano w 5 miastach spośród ogółu badanych. Jest to aż pięć grup efektów, a wśród nich: tereny mieszkaniowe; tereny i obiekty kolejowe, pokolejowe; tereny i obiekty naukowo-dydaktyczne; przestrzenie publiczne i półpubliczne służące integracji społecznej oraz ożywienie gospodarcze. Każda z wymienionych grup stanowi 41,7% ogółu miast, a liczba wskazań jest bardzo zróżnicowana. Grupą efektów o najniższym udziale deklarujących je miast są: tereny i obiekty ochrony zdrowia (8%), które zadeklarowano tylko w Niemodlinie. Jednakże projekty dotyczące rewitalizacji obiektów i obszarów o tej funkcji były podejmowane również w innych miastach. Relatywnie małym udziałem wskazań charakteryzowały się także miasta wskazujące na efekty rewitalizacji terenów powojennych oraz ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów ludnościowych i społecznych w przestrzeni miast. Każda z tych grup była wskazana 3 miastach, co stanowi 25% ich ogółu.

³⁹ Jednakże ten zakres badania dotyczy tylko 12 miast, które zostały wytypowane do zastosowania tej techniki badawczej. W celu wyodrębnienia potrzeb określonych przez uczestników badania poddano je uogólnieniu i syntetyzowaniu do grup o różnym zakresie tematycznym. Podstawę informacyjną stanowiły bowiem szczegółowe, indywidualnie formułowane potrzeby, co powodowało ich znaczne zróżnicowanie tematyczne. Wyodrębniono 15 grup potrzeb, które uporządkowano ze względu na cel realizacji zadania. Zdecydowana większość odpowiedzi uczestników badania odnosiła się do określonych terenów i/lub obiektów wymagających rewitalizacji, a także wskazano na dziedziny rozwoju społeczno-gospodarczego, które stanowiły poprawy.

Tabela 14. Efekty realizacji projektów w zakresie działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 – wskazania badania fokusowego (FGI 1, n=12)

L.p.	Grupy efektów	Liczba wskazań efektów w miastach												Razem, efekty w miastach	Udział miast deklarujących efekt
		Opole	Kędzierzyn-Koźle	Nysa	Brzeg	Olesno	Kluczbork	Namysłów	Prudnik	Głubczyce	Krapkowice	Strzelce Opolskie	Niemodlin		
1.	Tereny i obiekty starego, historycznego centrum miasta		10	12	10	11	3	10	5	5		5	6	77	83,3
2.	Tereny zieleni, w tym nadrzeczne	8	4	4	15	3	2	2		1	3	5		47	83,3
3.	Infrastruktura techniczna, w tym drogowa		2	4	6	7			6	7	3		3	38	66,7
4.	Tereny i obiekty mieszkaniowe	6	2				14				2	5		29	41,7
5.	Tereny i obiekty sportu, rekreacji i wypoczynku	5	2		4	6				4	3	1		25	58,3
6.	Przestrzenie publiczne i półpubliczne służące integracji społecznej	6		7		1	3		6					23	41,7
7.	Tereny i obiekty przemysłowe, przemysłowe	5		6					2		4	2	3	22	50,0
8.	Tereny i obiekty dziedzictwa kulturowego i narodowego (poza hist. centrum miasta)	6					4	2			6			18	33,3
9.	Ożywienie gospodarcze				4		1		3	2		4		14	41,7
10.	Tereny i obiekty naukowo-dydaktyczne	3	2				3							8	41,7
11.	Problemy ludnościowe i społeczne		3				2					3		8	25,0
12.	Tereny i obiekty powojenne			3	3				1					7	25,0
13.	Tereny i obiekty kolejowe, pokolejowe			2		2	1	1				1		7	41,7
14.	Inne	2						1			1			4	25,0
15.	Tereny i obiekty ochrony zdrowia												2	2	8,3

	Cel zadeklarowany w LPR		Cele zadeklarowane we wniosku na dofinansowanie projektu
--	-------------------------	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań fokusowych (FGI 1, n=12, 160 osób).

Na podstawie identyfikacji efektów zgłoszonych przez uczestników badań fokusowych dokonano **oceny zgodności efektów z celami rewitalizacji zapisanymi w LPR oraz celami zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2**. W tabeli 13 kolorem zielonym oznaczono te efekty, które w LPR określonego miasta znajdowały potwierdzenia, a kolorem niebieskim, te, które były realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2. Zestawienie to pokazuje **spójność i konsekwencję w prowadzeniu procesu rewitalizacji** w teorii i praktyce miast będących przedmiotami badania. Największą zgodność z punktu widzenia kategorii efektów zauważa się w przypadku rewitalizacji terenów i obiektów historycznego centrum miasta. Wystąpiła ona zarówno na poziomie efektów i celów definiowanych w LPR, jak też zadaniach z zakresu działań 6.1 i 6.2. wśród 6 na 12 badanych miast. W dodatkowych 4 ośrodkach zgodność ta zachodziła w zakresie powtarzalności wskazanych efektów podczas badań fokusowych oraz zapisach LPR, a w 1 ośrodku w celach zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2. Stan ten wskazuje, że ta grupa potrzeb, choć w różnym wymiarze, ale znalazła potwierdzenie we wszystkich ośrodkach miejskich. Pozostałe grupy efektów uzyskały niską zgodność zarówno w porównaniu z potrzebami określonymi w LPR, jak i zadaniach ukierunkowanych na rewitalizację. Wśród nich na uwagę zasługuje grupa efektów związana z rewitalizacją terenów i obiektów mających znaczenie kulturowe i dziedzictwa narodowego. Stanowi ona w sensie problemowym dopełnienie efektów rewitalizacji związanych z terenami i obiektami o znaczeniu historycznym, w tym kulturowym, lecz wskazuje na te, które zlokalizowane są poza centralnymi częściami miasta. Jako efekty wyróżniające się ze względu na poziom zgodności z celami należy wyróżnić rewitalizację terenów i obiektów: (1) sportu, rekreacji i wypoczynku, (2) naukowych i/lub dydaktycznych oraz (3) mieszkaniowych.

Rozpatrując zgodność deklarowanych efektów przez uczestników badań fokusowych i ustaleń LPR badanych miast oraz zadaniami realizowanymi w ramach działań 6.1 i 6.2 można stwierdzić, że stopień dopasowania nie jest duży (tabela 15).

Tabela 15. Zgodność potrzeb rewitalizacji wskazanych w badaniach fokusowych z LPR i zadaniami w zakresie działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013

Lp.	Grupy efektów	Zgodność efektów z celami:		
		LPR i działaniami 6.1 i 6.2	LPR	działaniami 6.1 i 6.2
1.	Tereny i obiekty starego, historycznego centrum miasta	6	5	1
2.	Tereny zieleni, w tym nadrzeczne	1	3	0
3.	Infrastruktura techniczna, w tym drogowa	0	3	1
4.	Tereny i obiekty mieszkaniowe	1	3	0
5.	Tereny i obiekty sportu, rekreacji i wypoczynku	1	2	1
6.	Przestrzenie publiczne i półpubliczne służące integracji społecznej	1	2	0
7.	Tereny i obiekty przemysłowe, poprzemysłowe	0	1	0
8.	Tereny i obiekty dziedzictwa kulturowego i narodowego (poza hist. centrum miasta)	3	1	0
9.	Ożywienie gospodarcze	0	1	0
10.	Tereny i obiekty naukowo-dydaktyczne	2	1	2
11.	Problemy ludnościowe i społeczne	0	1	0
12.	Tereny i obiekty powojenne	0	1	1
13.	Tereny i obiekty kolejowe, pokolejowe	0	0	0
14.	Inne	0	0	0
15.	Tereny i obiekty ochrony zdrowia	0	0	1
16.	Razem – liczba	15	24	7
17.	Razem - %	8,3	13,3	3,9

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 15 zestawiono liczbę efektów, które zostały wskazane podczas badań fokusowych we wszystkich miastach i będących zgodnymi z założeniami w LPR oraz zadań realizowanych w ramach działań 6.1 lub 6.2. Łączna liczba grup efektów zdefiniowanych dla wszystkich 12 miast wyniosła 15, zatem maksymalna liczba wskazań wynosi 180 (12miast *15 grup efektów). Przyjmując następujące założenia stwierdza się, że największą zgodność wystąpiła w przypadku efektów deklarowanych podczas badania i w LPR (13,3%), a najniższa w przypadku wymiaru praktycznego (3,9%). Grupy efektów, które uzyskały pełną zgodność w wymiarze postulatywnym i praktycznym stanowią 8,3% ogółu możliwych do realizacji grup potrzeb we wszystkich miastach. Jednakże traktując łącznie spójność efektów zadeklarowanych w LPR z wskazanymi w badaniach fokusowych wskaźnik dopasowania wynosi 21,6%. Natomiast udział efektów realizowanych poprzez zadania z zakresu działań 6.1 lub 6.2 osiągnął 12,2%.

Efekty realizacji projektów działań 6.1 i 6.2 są w niskim stopniu spójne z celami określonymi w LPR. Oznacza to, że realizacja projektów nie została odpowiednio dostosowana do oczekiwań sformułowanych w lokalnych programach rewitalizacji. Sytuacja ta dotyczy w szczególności projektów, które nie ujmowały rewitalizacji w sposób kompleksowy.

G. Studia przypadków

W celu określenia stopnia realizacji działań rewitalizacyjnych w stosunku do potrzeb beneficjentów oraz w kontekście osiągnięcia zakładanych celów i wartości wskaźników programowych przeprowadzono analizę studiów przypadków. Do tego badania wybrano 6 projektów realizowanych w ramach działań 6.1/6.2, z sześciu różnych miast. Wybór studiów przypadków wynikał z wysokiego stopnia dopasowania celów projektów do zapisów dokumentów strategicznych i programowych miast, w których były realizowane wytypowane zadania. Kryterium wyboru stanowił także stopień zgodności osiągniętych efektów z zakładanymi potrzebami rewitalizacji.

Przyjmując powyższe założenia, do badania wytypowano następujące projekty:

1. Rewitalizacja zabytkowego parku na Wyspie Bolko w Opolu
2. Adaptacja budynku przy Gimnazjum nr 2 w Nysie na potrzeby Ośrodka Pomocy Społecznej oraz inkubatora organizacji społecznych
3. Rewitalizacja miasta Kluczborka obejmująca remont Ratusza, dróg i kanalizacji deszczowej wokół Rynku, remont Parku Miejskiego oraz remont części wspólnych budynków wspólnot mieszkaniowych
4. Rewitalizacja murów obronnych wraz z wieżami bramnymi i basztami oraz terenem plantów miejskich w Paczkowie
5. III etap rewitalizacji infrastruktury śródmieścia Prudnika
6. Rewitalizacja zabytkowego śródmieścia miasta Głubczyce - I etap

Zgodnie z przedstawionymi założeniami przeprowadzono dla każdego studium przypadku szczegółową analizę. Podstawą analizy były zarówno obserwacje będące wynikiem odbytych badań terenowych jak i wizyt studyjnych na wybranych projektach jak i analizy dokumentów źródłowych i danych statystycznych. Poszczególne studia przypadku zostały opisane w dalszej części raportu.

Miasto	Opole
Nazwa projektu	<i>Rewitalizacja zabytkowego parku na Wyspie Bolko w Opolu</i>
Beneficjent	Miasto Opole
Dobre praktyki	Działania podjęte w ramach realizacji przedmiotowego projektu i projektów komplementarnych wskazują na osiągnięcie zakładanych efektów. Projekt stanowi odpowiedź na występujące problemy na terenie Parku, jak i zgłaszane potrzeby mieszkańców miasta dotyczące spędzania wolnego czasu przede wszystkim w aktywnej formie (sport i rekreacja). Wybrany obszar rewitalizacji posiada istotny potencjał rozwojowy w tym zakresie, a forma jego zagospodarowania ma stymulujący wpływ na podejmowanie różnego rodzaju aktywności między innymi w ramach zmodernizowanej ścieżki zdrowia. Jednym z efektów podjętych działań jest poprawa estetyki przestrzeni terenu dzięki m.in. modernizacji nawierzchni ścieżek, czy instalacji elementów małej architektury. Należy zaznaczyć, że rewitalizacja przedmiotowego obszaru nie przekładała się wprost na zwiększenie liczby turystów odwiedzających Opole czy wzrost liczby przedsiębiorstw działających w branży turystycznej, świadczących m.in. usługi noclegowe oraz gastronomiczne, tak jak zostało określone przez cele projektu.

Miasto	Nysa
Nazwa projektu	<i>Adaptacja budynku przy Gimnazjum nr 2 w Nysie na potrzeby Ośrodka Pomocy Społecznej oraz inkubatora organizacji społecznych</i>
Beneficjent	Gmina Nysa-Urząd Miejski w Nysie
Dobre praktyki	Realizacja działań w zakresie przedmiotowego projektu polegała na interwencji w zakresie infrastruktury społecznej, co miało przełożenie na wyeliminowanie koncentracji środowisk patogennych w ramach obszaru. Nastąpiła poprawa funkcjonalności terenu poprzez wprowadzenie nowej funkcji użyteczności publicznej, ożywienie życia społecznego i gospodarczego, jak i aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Realizacja projektu przyczyniła się do poprawy spójności przestrzennej obszaru oraz podniesienia walorów estetycznych, funkcjonalnych i reprezentacyjnych obszaru. Projekt był odpowiedzią na potrzeby społeczności lokalnej w zakresie jakości świadczonej pomocy społecznej.

Miasto	Kluczbork
Nazwa projektu	<i>Rewitalizacja miasta Kluczborka obejmująca remont Ratusza, dróg i kanalizacji deszczowej wokół Rynku, remont Parku Miejskiego oraz remont części wspólnych budynków wspólnot mieszkaniowych</i>
Beneficjent	Gmina Kluczbork
Dobre praktyki	Działania polegające na remoncie Ratusza, Parku Miejskiego oraz części wspólnych budynków wspólnot mieszkaniowych w ramach przeprowadzonej rewitalizacji przyczyniły się głównie do minimalizacji procesów negatywnych charakterystycznych dla rewitalizowanych obszarów tj.: wykluczenie społeczne, proces starzenia się społeczeństwa, migracje, wysoki poziom przestępczości. Efekt przeprowadzonych prac umożliwił miastu na zaoferowanie mieszkańcom gminy, a także wzrastającej liczbie turystów interesującego sposobu spędzania wolnego czasu (Park Miejski). Działania zrealizowane w ramach przedmiotowego projektu miały charakter kompleksowy i nie koncentrowały się jedynie na jednej przestrzeni, ale obejmowały zarówno Ratusz i rynek jak i Park

	Miejski będący miejscem zaspakajania potrzeb społeczności lokalnej w zakresie sposobów spędzania wolnego czasu. Wątpliwy wydaje się zakładany w projekcie efekt realizacji projektu, jakim jest odwrócenie niekorzystnych tendencji migracji zewnętrznej mieszkańców oraz poprawę sytuacji ekonomicznej nie tylko Kluczborka, ale całego regionu.
--	---

Miasto	Paczków
Nazwa projektu	<i>Rewitalizacja murów obronnych wraz z wieżami bramnymi i basztami oraz terenem plantów miejskich w Paczkowie</i>
Beneficjent	Gmina Paczków
Dobre praktyki	Rewitalizacja murów obronnych wraz z wieżami bramnymi i basztami oraz terenem plantów miejskich w Paczkowie przyczyniły się do poprawy wizerunku miasta, estetyki przestrzeni, jak i stanu technicznego zabytkowej części Paczkowa. Ponadto, wpłynęły pozytywnie na zmniejszenie występowania zjawisk patologicznych na rewitalizowanym obszarze. Podjęte działania w ramach realizowanego projektu poprawiły atrakcyjność turystyczną miasta (Paczków-Polskie Carcassonne), co wpłynęło stymulująco na rozwój gospodarczy ośrodka.

Miasto	Prudnik
Nazwa projektu	<i>III etap rewitalizacji infrastruktury śródmieścia Prudnika</i>
Beneficjent	Gmina Prudnik
Dobre praktyki	Tereny zdegradowane miasta Prudnika przestały pełnić funkcję społeczno-gospodarcze, co skutkowało podjęciem działań mających na celu m.in. zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i turystycznej miasta. Rewitalizacja infrastruktury śródmieścia Prudnika przyczyniła się do stworzenia architektonicznej całości nawiązującej do XIX wiecznych rozwiązań architektoniczno-urbanistycznych. Ponadto, został podwyższony standard tej przestrzeni jako miejsca zamieszkania, komunikacji i bezpieczeństwa, nastąpiła poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni miejskiej. Rewitalizacja obszaru Starego Miasta wpłynęła pozytywnie na zwiększenie miejsc atrakcyjnych turystycznie, a pośrednio również przyczyniła się do zmniejszenia występowania na tym obszarze zjawisk patologicznych.

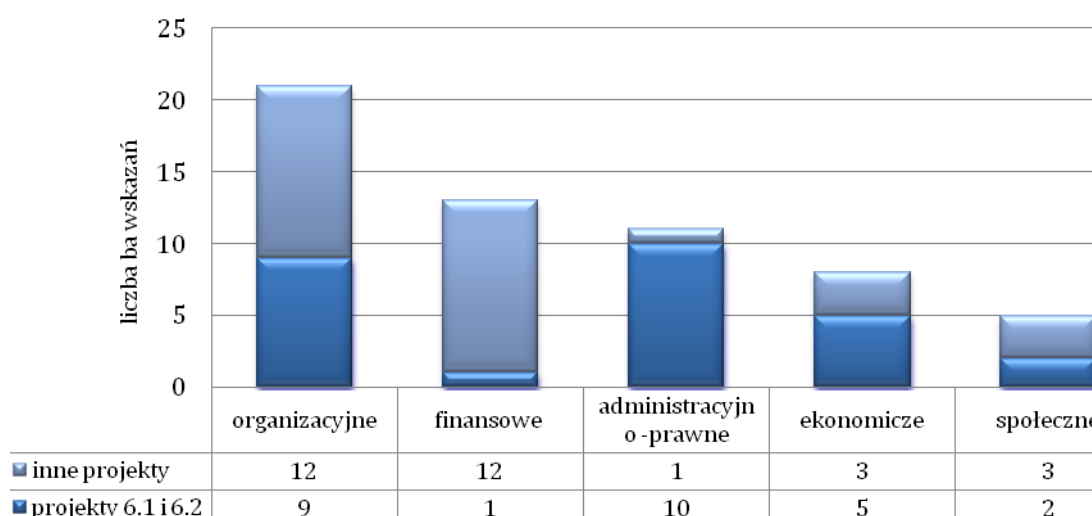
Miasto	Głubczyce
Nazwa projektu	<i>Rewitalizacja zabytkowego śródmieścia miasta Głubczyce - I etap</i>
Beneficjent	Gmina Głubczyce
Dobre praktyki	Ze względu na peryferyjne położenie miasta w regionie oraz jego zacofanie w rozwoju społeczno-gospodarczym, podjęcie działań rewitalizacyjnych było uzasadnione. Biorąc pod uwagę relatywnie niskie możliwości gminy wyodrębnienie projektów do rewitalizacji zgodnie z zasadą koncentracji dziedzicowej i przestrzennej wskazuje na przemyślane i konsekwentne działanie władz miasta. Wybrany obszar stanowi miejsce reprezentacyjne dla miasta, które powinno pełnić funkcję integrującą i aktywizującą społeczność lokalną. Jednocześnie jest to obszar o wysokich walorach kulturowych i dziedzictwa narodowego. Efektem przeprowadzonych prac w ramach realizowanego projektu pozwolił na przywrócenie wartości estetycznych i historycznych oraz przyczynił się do aktywizacji, wsparcia i integracji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przedstawione studia przypadków wskazują, że działania rewitalizacyjne zostały osiągnięte w dużym stopniu. Jednocześnie uzyskane efekty były zgodne z potrzebami określonymi przez beneficjentów poszczególnych projektów. W każdym z analizowanych przypadków występowała wysoka zgodność celów projektów z celami LPR oraz z potrzebami rozwojowymi gminy. Dotyczyło to głównie sfery przestrzennej i społecznej, a w mniejszym stopniu gospodarczej. Zakładane przez beneficjentów efekty gospodarcze były określone w bardzo szerokim zakresie, obejmując bezpośrednie i pośrednie rezultaty. Dotychczas, osiągnięte zostały bezpośrednie efekty gospodarcze, natomiast efekty pośrednie jak np. poprawa atrakcyjności inwestycyjnej wymagają dłuższego upływu czasu. Potwierdzeniem skuteczności podejmowanych działań jest uzyskanie zakładanych wartości wskaźników programowych.

1.5. Bariery i ograniczenia realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych związanych z rewitalizacją

Wyniki badań ankietowych (JST n=82/67) wskazują na występowanie tego samego typu barier w przypadku realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2, jak też innych – komplementarnych, realizowanych przez jednostki samorządowe. Jednakże różnicują się one w zależności od typu realizowanych projektów. Liczbę i strukturę barier wskazanych przez JST zarówno realizujące projekty 6.1 i 6.2, jak też inne – komplementarne projekty, przedstawiono na wykresie 24.

Wykres 24. Liczba i struktura barier realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 oraz innych zadań wskazana przez JST

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych JST (n=82/67).

Rozpatrując całościowo bariery wskazane przez JST niezależnie od typu realizowanych działań ukierunkowanych na proces rewitalizacji, zauważa się liczebną dominację barier o charakterze organizacyjnym. Łącznie wskazano 21 tego typu barier, co stanowi ponad 36% wszystkich barier wskazanych przez JST. Z punktu widzenia typu realizowanych projektów, w większości wskazywały na tą grupę barier JST, które nie realizowały zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2, lecz inne projekty. Jednakże zarówno w przypadku obu grup JST tego typu bariery miały znaczący udział. Kolejną grupą barier o dużym znaczeniu są ograniczenia finansowe, które łącznie obejmują 23,2% ogółu zidentyfikowanych barier. Charakterystyczna w ich przypadku

jest dominacja tych JST, które nie realizowały projektów w ramach działań 6.1 i 6.2, bowiem stanowią one 92,3% ogółu JST wskazujących na takie ograniczenie. Podobna liczba wskazań, lecz o odmiennej strukturze dotyczy barier administracyjno – prawnych. Łącznie stanowią one niemal 19% ogółu zadeklarowanych przez JST barier, ale 90,9% z nich wystąpiło wśród JST realizujących zadania z zakresu działań 6.1 i 6.2 Stosunkowo niskim udziałem charakteryzują się grupy barier ekonomicznych i społecznych. Pierwsza z nich stanowi 13,8%, a druga 8,6% ogółu barier. Obie grupy barier wystąpiły w zarówno wśród JST realizujących zadania z zakresu działań 6.1 i 6.2, jak też inne projekty. Udziały poszczególnych JST w tych grupach przyczyn są proporcjonalne.

Ze względu na zróżnicowanie grup barier w odniesieniu do typów realizowanych działań rewitalizacyjnych w JST istotne jest określenie ich struktury według tego kryterium (wykres 25).

Wykres 25. Struktura barier wskazanych przez JST w zależności od realizacji zadań w zakresie działań 6.1 i 6.2 (wykres A) lub innych ukierunkowanych na rewitalizację (wykres B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=82/67).

Zarówno w przypadku realizacji zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak też innych – komplementarnych kluczową rolę stanowiły bariery organizacyjne. Wyniki badań wskazują, że jest to najważniejsza grupa barier dotyczących realizacji zadań spoza zakresu działań 6.1 i 6.2, stanowiąca 39%. W przypadku drugiej grupy zadań stanowi drugą pod względem liczebności wskazań grupę barier o łącznym udziale 33%. Znaczenie pozostałych barier różnicuje się w sposób istotny w zależności od rodzaju realizowanych projektów.

W odniesieniu do **realizacji projektów z zakresu działań 6.1 i 6.2 za najważniejszą z grup barier należy uznać administracyjno – prawne**, których udział wyniósł 37%. Jednocześnie ten typ barier został w nikłym stopniu (3%) wskazany jako istotny w procesie realizacji innych projektów. Oznacza to, że realizacja zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 jest w większym stopniu uwarunkowana ograniczeniami o charakterze administracyjno – prawnym. Z kolei odwrotna sytuacja dotyczy identyfikacji i oceny znaczenia barier finansowych. Ich duży udział wynoszący 39% charakterystyczny jest dla zadań niewchodzących w zakres działań 6.1 i 6.2 Natomiast w drugiej grupie zadań bariery finansowe praktycznie nie miały znaczenia. Rozbieżność ta jest bardzo duża i jednoznacznie wskazuje, na trudności finansowe w przypadku realizacji projektów ukierunkowanych na działania rewitalizacyjne niemieszczących się w zakresie działań 6.1 i 6.2. W przypadku barier o charakterze ekonomicznym i społecznym także dostrzega się różną ich wagę w relacji do typów realizowanych projektów. Zadania podejmowane w ramach działań 6.1 i 6.2 były ograniczane barierami społecznymi, których udział w strukturze barier sięgał 19%, a ekonomicznymi w znacznie mniejszym stopniu (7%). W przypadku projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 bariery o charakterze

ekonomicznym i społecznym miały porównywalne znaczenie. Ich udział wśród ogółu barier wynosił odpowiednio 9% i 10%.

Analiza wyłonionych grup przyczyn wskazuje także na ich **zróźnicowanie wewnętrzne (szczegółowe przyczyny) w zależności od typów projektów podejmowanych w ramach działań rewitalizacyjnych**. Rozkład uzyskanych odpowiedzi wskazujących na szczegółowe bariery i ograniczenia dla zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 obrazuje tabela 16, a dla innych zadań dedykowanych rewitalizacji tabela 17.

Wśród barier realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 najczęściej wskazywano na **administracyjno – prawne**. Grupa tych ograniczeń jest dość zróźnicowana, podzielona na pięć szczegółowych barier. Największą część z tej grupy barier stanowią: nadmiernie rozbudowana dokumentacja związana z rozliczeniem projektu oraz utrudnione możliwości aplikowania o środki w powiązaniu z organizacjami społecznymi, instytucjami przedsiębiorców, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi. Z punktu widzenia JST lepszym rozwiązaniem w pozyskiwaniu środków na przedmiotowe zadania byłaby możliwość zastosowania montażu podmiotowego, a zarazem finansowego jednostek wspólnie zainteresowanych określonym zadaniem ukierunkowanym na potrzeby rewitalizacji. Pozostałe szczegółowe bariery wchodzące w zakres administracyjno-gospodarczych miały charakter jednostkowy, co oznacza, że wynikają one ze specyfiki określonej JST. Żadna z JST nie dostrzegła słabości w zakresie wykonywania

własnych obowiązków, nie wskazano bowiem jako bariery brak zadowalającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony JST.

Bariery o charakterze organizacyjnym także w przypadku realizacji projektów w zakresie działań 6.1 i 6.2 miały ważne znaczenie i były istotnie zróźnicowane. Wśród nich najistotniejszym problemem dla JST było przygotowanie dokumentacji projektu w określonym czasie, uznanym za zbyt krótki. Ponadto jako ważne ograniczenie uznało konieczność łączenia obowiązków bieżących pracowników z pracą nad projektem. Pozostałe szczegółowe bariery organizacyjne wskazywane były jednostkowo przez określone JST. Ważny uwagi jest fakt, iż na tego typu bariery wskazywały w większości JST, które realizowały zadania. Oznacza to, że bariery te są utrudnieniem realizacji przedmiotowych zadań, ale nie wykluczają możliwości ich skutecznego wypełnienia. Żadna z JST nie wskazała jako bariery realizacji przedmiotowych zadań konieczności podnoszenia kompetencji i kwalifikacji pracowników ze względu na specyfikę tego rodzaju projektów, co oznacza dobre przygotowanie pracowników JST.

Ważne, ze względu na liczbę wskazań, bariery realizacji zadań w zakresie działań 6.1 i 6.2 to **ekonomiczne**. Odnoszą się do ekonomicznej efektywności podejmowanych działań. Wskazano na niezadowalającą żywotność ekonomiczną projektów, wynikającą między innymi z generowaniem dodatkowych kosztów eksploatacyjnych przy niskich bądź braku przychodów operacyjnych. Ten rodzaj utrudnienia był także podnoszony przez beneficjentów zadań podczas badań fokusowych⁴⁰.

Najmniejszym znaczeniem w zakresie ograniczania realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 cechowały się bariery społeczne i finansowe. W przypadku **barier społecznych**, problem stanowi niewielkie zainteresowanie społeczności lokalnej projektem i generowanymi przez niego efektami. Oznacza to, że w większości JST realizujących projekty rewitalizacyjne społeczność lokalna nie została włączona w ten proces, lub że dla beneficjentów udział społeczności lokalnej nie ma znaczenia. Biorąc pod uwagę fakt, że wskazały na tę barierę gminy realizujące zadania, należy domniemywać, iż widzą potrzebę włączenia lokalnego kapitału społecznego w proces rewitalizacji. **Bariery finansowe**, stanowią marginalną część utrudnień w realizacji przedmiotowych zadań. Świadczy o tym tylko jedno wskazanie na ten rodzaj barier.

Odmienny rozkład barier, a zarazem ich szczegółowe zróźnicowanie dotyczy projektów dedykowanych rewitalizacji poza działaniami 6.1 i 6.2. (tabela 17).

⁴⁰ Jako niepożądany efekt działań rewitalizacyjnych w postaci generowania nowych, dodatkowych kosztów wskazywali między innymi uczestnicy badania w Nysie i Krapkowicach.

Tabela 16. Bariery realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2

Bariery	Liczba wskazań	Liczba JST
Administracyjno –prawne, w tym:	10	8
nadmiernie rozbudowana dokumentacja związana z rozliczeniem projektu	4	
utrudnione możliwości aplikowania o środki w powiązaniu z organizacjami społecznymi, przedsiębiorcami, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi	3	
trudności z zapewnieniem tytułu prawnego do nieruchomości w ramach której projekt 6.1 / 6.2 był realizowany	1	
brak wystarczającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony instytucji wdrażającej RPO WO 2007-2013	1	
linia demarkacyjna	1	
Organizacyjne, w tym:	9	8
presja czasowa związana z przygotowaniem dokumentacji projektu	5	
konieczność łączenia obowiązków bieżących z pracą nad projektem	2	
presja czasowa związana z wyborem wykonawcy(-ów) projektu (przygotowanie i przeprowadzenie przetargów)	1	
brak stosownej liczby pracowników w relacji do kompleksowości tego typu projektów	1	
brak dokumentacji technicznej na zadania, które chciała realizować JST	1	
Ekonomiczne, w tym:	5	5
niezadowalająca żywotność ekonomiczna projektu (dodatkowe koszty eksploatacyjne przy niskich/lub braku przychodów operacyjnych)	5	
Społeczne, w tym:	2	2
niewielkie zainteresowanie społeczności lokalnej projektem i generowanymi przez niego efektami	2	
Finansowe, w tym:	1	1
trudności z zapewnieniem pokrycia wydatków w trakcie realizacji projektu (pre finansowanie)	1	

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (n=82/67).

Tabela 17. Bariery realizacji zadań w ramach innych działań dedykowanych rewitalizacji

Rodzaje barier	Liczba wskazań	Liczba JST
Organizacyjne, w tym:	12	8
konieczność łączenia obowiązków bieżących z pracą nad projektem	7	
brak stosownej liczby pracowników w relacji do kompleksowości tego rodzaju projektów	2	
presja czasowa związana z dotrzymaniem terminów określonych w LPR	1	
presja czasowa związana z wyborem wykonawcy(-ów) projektu (przygotowanie i przeprowadzenie przetargów)	1	
konieczność podnoszenia kompetencji i kwalifikacji ze względu na specyfikę tego rodzaju projektów	1	
Finansowe, w tym:	12	12
trudności z zapewnieniem pełnego finansowania projektu	7	
trudności z zapewnieniem pokrycia wydatków w trakcie realizacji projektu (pre finansowanie)	5	
Ekonomiczne, w tym:	3	3
niezadowalająca żywotność ekonomiczna projektu (dodatkowe koszty eksploatacyjne przy niskich/lub braku przychodów operacyjnych)	3	
Społeczne, w tym:	3	3
niewielkie zainteresowanie społeczności lokalnej projektem i generowanymi przez niego efektami	3	
Administracyjno –prawne, w tym:	1	1
trudności z zapewnieniem tytułu prawnego do nieruchomości w ramach której projekt 6.1 / 6.2 był realizowany	1	

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Kluczową rolę w ograniczaniu możliwości realizacji tego typu zadań w opinii JST stanowią **bariery organizacyjne** i finansowe. W przypadku pierwszej grupy wskazano na pięć szczegółowych barier, z których kluczową jest konieczność łączenia obowiązków bieżących z pracą nad projektem. Sytuacja ta wskazuje na rozważenie konieczności innej organizacji pracy, tak aby długość czasu pracy wymagana na realizację projektu nie stanowiła ograniczenia w jego podejmowaniu i wykonaniu. Z tą barierą wiąże się kolejna, w której zwrócono uwagę na brak stosownej liczby pracowników w relacji do kompleksowości tego rodzaju projektów. Oznacza to również niedostosowanie możliwego do wygospodarowania w stosunku do wymaganego czasu pracy nad realizacją zadań. Pozostałe wyróżnione szczegółowe bariery miały charakter jednostkowy. Istotne jest, że tylko w przypadku 1 JST stwierdzono, że konieczne jest podnoszenie kwalifikacji i kompetencji pracowników, co oznacza, że w pozostałych JST są one wystarczające.

Równie ważną grupą w tej kategorii projektów są **bariery finansowe**. Wskazało na nie 12 JST jednocześnie dzieląc się na dwie grupy. Pierwsza z nich wskazuje na trudności z zapewnieniem pełnego finansowania projektu, a druga trudności z zapewnieniem pokrycia wydatków w trakcie realizacji projektu (pre finansowanie).

Zapewnienie pełnego finansowania zadań było problematyczne dla większej liczby JST. Oznacza to, że potencjalnie istnieje problem w zgromadzeniu wymaganej wysokości środków finansowych na realizację oferowanych, pożądaných i możliwych do realizacji działań ukierunkowanych na rewitalizację. Niestety, dla relatywnie dużej liczby JST istotnym ograniczeniem okazały się być trudności z płynnością finansowania podjętych do realizacji zadań. Obie bariery wskazują na potrzebę rozważenia wprowadzenia dodatkowego instrumentu wspomagającego proces finansowania tego typu zadań. Jednocześnie należy zaznaczyć, że żadna z JST nie wskazała jako ograniczenia realizacji zadań konieczności zaciągnięcia kredytu.

Kolejne grupy barier: **społeczne, ekonomiczne i finansowe** nie różnicowały się w sposób szczegółowy. W każdej z wymienionych grup JST wskazały na jeden rodzaj ograniczenia. W przypadku barier ekonomicznych i społecznych podane zostały takie same bariery jak występujące w toku realizacji zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2.

Bariera administracyjno-prawna, wskazane w postaci trudności z zapewnieniem tytułu prawnego do nieruchomości w ramach której projekt 6.1 / 6.2 był realizowany, dotyczy tylko jednej JST. Wszystkie pozostałe JST nie dostrzegły ograniczeń wynikających z uwarunkowań administracyjno-prawnych. Żadna z jednostek uczestniczących w badaniu nie wskazała na brak zadowalającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony JST czy utrudnione możliwości (niezadowalające rozwiązania prawne) wspólnej realizacji projektów w powiązaniu z organizacjami społecznymi, instytucjami przedsiębiorców, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi.

Reasumując: bariery występujące w zadaniach ukierunkowanych na rewitalizację różnicują się ze względu na rodzaj podejmowanych działań. W przypadku realizacji projektów, realizowanych w ramach 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 najważniejszymi barierami były: administracyjno - prawne i organizacyjne. Istotny udział miały także bariery społeczne. Z kolei realizacja projektów rewitalizacyjnych poza działaniami 6.1 i 6.2 ograniczana była w bardzo wysokim stopniu poprzez bariery organizacyjne i finansowe. Mniej znaczące to bariery społeczne, ekonomiczne i administracyjno-prawne. W przypadku ww. projektów należy poprawić funkcjonowanie obsługi administracyjno-prawnej, poprzez stworzenie zrozumiałych procedur oraz instrukcji wsparcia dla beneficjentów. W przypadku projektów poza tymi działaniami, konieczne jest wsparcie organizacyjne i finansowe.

1.6. Benchmarking - analiza porównawcza rozwiązań systemowych w zakresie wdrażania działań rewitalizacyjnych realizowanych w województwach dolnośląskim, śląskim oraz lubuskim

Dla potrzeb realizacji niniejszego zadania badawczego, zidentyfikowano obszary benchmarkingu składające się na proces wdrażania projektów rewitalizacyjnych. Należą do nich:

- A) kierunki przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi;
- B) wytyczne dla *Lokalnych Programów Rewitalizacji* miast, umożliwiające trafne i skuteczne wdrożenie założonych przedsięwzięć;
- C) formuły wdrażania działań rewitalizacyjnych;
- D) rola jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, itp. w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- E) monitorowanie i ocena rezultatów oraz efektów przedsięwzięć w dłuższym czasie.

Obszary benchmarkingu podlegają dekompozycji stosownie do specyfiki omawianego zagadnienia na podobszary, których charakterystykę przedstawiono w dalszej części podrozdziału. Następnie każdy z podobszarów został oceniony przez zespół badawczy przy zastosowaniu porządkowej skali oceny. Przyjęto pięciostopniową skalę, wg której oceniono stopień wdrażania działań jako: 1- bardzo niski, 2 – niski, 3 – przeciętny, 4 – wysoki, 5 – bardzo wysoki. Na podstawie uśrednionej wartości oceny dla każdego z podobszarów została określona ocena wynikowa dla poszczególnych obszarów będąca podstawą wykreślenia benchmarku. Jest on przedstawiony w podsumowaniu niniejszego rozdziału.

A. Kierunki przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracja z obszarami miejskimi jako wzorcowe dla polskiego

Rewitalizacja jako podstawowy proces oddziaływania na kierunki zmian jest definiowana we wszystkich rozpatrywanych RPO, lub ich Uszczegółowieniach, w podobny sposób. Wymienione regiony potraktowały rewitalizację w podobny sposób i należy stwierdzić, że jest ona ujmowana bardzo szeroko. Niemniej jednak można wyróżnić **elementy charakterystyczne dla procesu rewitalizacji wszystkich rozpatrywanych RPO**. Rewitalizacja jest w nich ujęta jako proces:

- mający na celu wywołanie zmian w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej na obszarze podlegającym rewitalizacji, a także jego otoczeniu;
- generujący efekty ilościowe oraz jakościowe;
- odnoszący się do obszarów kryzysowych, opóźnionych w rozwoju czy marginalizowanych przestrzennie i/lub gospodarczo.

Przyjmując wskazane ramy procesu rewitalizacji możliwe było wpisywanie się w nie projektów o różnej skali przestrzennej oraz zakresie interwencji. Kwalifikowały się zarówno projekty kompleksowe (zintegrowane) na wyznaczonym zwartym terenie stanowiącym pewien spójny fragment przestrzeni miasta, np. dzielnice, osiedla. Jednocześnie możliwe było włączanie do procesu rewitalizacji wyizolowanych przestrzennie miejsc – np. podwórka, place miejskie, bądź pojedynczych obiektów. W procesie rewitalizacji uwzględniane były także różne kierunki działań. Dotyczyły one przekształceń funkcjonalno – przestrzennych lub tylko funkcjonalnych. Odnosiły się do zmian w sposobie zagospodarowania wybranych obszarów, jak też poprawy estetyki obiektów.

Istotnym elementem określającym wagę **procesu rewitalizacji w programowaniu rozwoju regionów** jest ujęcie działań rewitalizacyjnych w celach priorytetowych RPO. Miejsce działań rewitalizacyjnych w strukturze poszczególnych RPO obrazuje tabela 18.

Tabela 18. Problematyka rewitalizacji w strukturze działań RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego

Województwo	Nr i tytuł priorytetu	Nr i tytuł działania
Dolnośląskie	Priorytet 9 Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska „Miasta”	9.1. Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich w miastach powyżej 10 tysięcy mieszkańców 9.2. Wsparcie dla przedsięwzięć w zakresie mieszkalnictwa w miastach poniżej 10 tysięcy mieszkańców
Lubuskie	Priorytet 4 Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej	4.3. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich
Śląskie	Priorytet 6 Zrównoważony rozwój miast	6.2. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych 6.2.1 Rewitalizacja – duże miasta 6.2.2 Rewitalizacja – małe miasta 6.2.3 Rewitalizacja – JESSICA
Opolskie	Priorytet 6 Aktywizacja obszarów miejskich i zdegradowanych	6.1. Rewitalizacja obszarów miejskich 6.2. Zagospodarowanie obszarów zdegradowanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego, opolskiego.

W przypadku porównywanych jednostek **największe znaczenie rewitalizacji zostało nadane w województwie dolnośląskim**, bowiem stanowiła ona cel (priorytet) nadrzędny. Priorytetowi temu podporządkowano określone działania. W pozostałych województwach rewitalizacja stanowiła z kolei działanie ukierunkowane na inny nadrzędny cel - w przypadku lubuskiego na rozwój i modernizację infrastruktury społecznej, a śląskiego – zrównoważonemu rozwojowi miast.

W odniesieniu do przyjętego zakresu pojęciowego dla procesu rewitalizacji, a także jego umiejscowieniu w strukturze celów i działań RPO wyznaczone zostały **cele działań** wpisujących się w tę problematykę (tabela 19).

Zapisy celów działań wskazują na nieco inne odniesienia przestrzenne działań wpisujących się w problematykę rewitalizacji. We wszystkich województwach **przedmiotem zmian mają być obszary zdegradowane**, a zmiany mają dotyczyć: ich **odnowy** (dolnośląskie), **ożywienia** (lubuskie, opolskie) i **wielofunkcyjnego wykorzystania** (śląskie). W przypadku opolskiego przyjęto iż dla obszarów miejskich celem jest ich rozwój, a dla zdegradowanych – nadanie nowych funkcji. Z punktu widzenia zapisu celu najbardziej ogólnym jest zalecenie potrzeby odnowy, co wprost nie wskazuje na konieczność pobudzania rozwoju społeczno-gospodarczego rewitalizowanych obszarów. Aspekt ten jest z kolei bezpośrednio wskazany w zapisach celów rewitalizacji w województwie lubuskim, a w przypadku województwa śląskiego zwrócono uwagę na potrzebę wykorzystania obszarów, zatem ich funkcjonowania w życiu społeczno – gospodarczym. Dobrym rozwiązaniem wydaje się być zróżnicowanie celów w odniesieniu do kategorii obszarów objętych działaniami rewitalizacyjnymi. W województwie dolnośląskim, mimo iż rozróżniono grupy miast, które mogą aplikować o wsparcie na działania cel wyznaczono jednakowy, natomiast w województwie śląskim cele ukierunkowano w odniesieniu do wielkości i skali problemów rozwojowych miast.

Z punktu widzenia sposobu i zakresu określenia celów dobrym rozwiązaniem jest mechanizm zaproponowany przez województwo śląskie.

Tabela 19. Cele działań rewitalizacyjnych określone w RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego

Województwo	Cel działań rewitalizacyjnych
Dolnośląskie	<u>odnowa zdegradowanych obszarów miejskich</u> w miastach województwa dolnośląskiego
Lubuskie	<u>ożywienie zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich</u> (w tym powojсковych, przemysłowych i popegeerowskich) poprzez zmianę dotychczasowych funkcji i adaptację terenów oraz znajdujących się tam obiektów na inne cele: usługowe, gospodarcze, społeczne, edukacyjne, zdrowotne, rekreacyjne, kulturalne i turystyczne.
Śląskie	Głównym celem jest <u>wielofunkcyjne wykorzystanie obszarów zdegradowanych</u> . Celem Poddziałania 6.2.1 jest wsparcie dla obszarów zdegradowanych, przede wszystkim: powstałych w wyniku przemian rynkowych terenów przemysłowych, powojсковych, popegeerowskich oraz niszczących i tracących atrakcyjność centrów i dzielnic miast podlegających procesowi suburbanizacji na terenie miast liczących powyżej 50 tys. mieszkańców Celem Poddziałania 6.2.2 jest rewitalizacja obszarów zdegradowanych, w tym obszarów przemysłowych, powojсковych i popegeerowskich w gminach wiejskich, miejsko – wiejskich i miejskich do 50 tys. mieszkańców Celem Poddziałania 6.2.3 jest rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich poprzez zwiększenie ich atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej oraz poprawę warunków życia mieszkańców.
Opolskie	<u>nadanie nowych funkcji społeczno- gospodarczych oraz ożywienie obszarów miejskich i zdegradowanych</u> dla zwiększenia ich atrakcyjności przestrzennej i gospodarczej oraz stworzenia warunków dla wzrostu zatrudnienia na tych terenach Cel Działania 6.1 Rozwój społeczno -gospodarczy obszarów miejskich oraz poprawa warunków życia mieszkańców Cel Działania 6.2 Nadanie nowych funkcji terenom zdegradowanym dla zwiększenia ich atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej oraz stworzenia warunków dla wzrostu zatrudnienia na tych terenach

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego, opolskiego.

Ważnym zagadnieniem w zakresie identyfikacji kierunków przekształceń obszarów zakwalifikowanych do działań rewitalizacyjnych jest określenie **zakresu działań uwzględnianych w rewitalizacji** poszczególnych województw. Na podstawie Uszczegółowień RPO każdego z rozpatrywanych województw dokonano analizy uzasadnień dla podejmowanych działań w zakresie rewitalizacji oraz wskazanych zakresów działań.

Działania ukierunkowane na rewitalizację w porównywanych województwach miały u podstaw zróżnicowane przyczyny. Uzasadnieniem podejmowanych działań w woj. dolnośląskim było występowanie tendencji ograniczających rozwój gospodarczy miast (dużych i małych), a także niezagospodarowanie terenów u utraconej funkcji przemysłowej i wojskowej⁴¹. W województwie lubuskim jako podstawę do wprowadzenia działań zaproponowano występowanie zjawisk negatywnych głównie z zakresu sfery społecznej, jak np. ubóstwo, bezrobocie, niski poziom wykształcenia mieszkańców⁴². Jest to konsekwencją zakwalifikowania rewitalizacji jako działania wpisującego się w zakres rozwoju infrastruktury społecznej. W przypadku województwa śląskiego warunki włączania obszarów do działań

⁴¹ Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO WD) Załącznik do Uchwały nr 363/V/15 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 25 marca 2015 r. s. 177, 185

⁴² Uszczegółowienie Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013 „Szczegółowy opis osi priorytetowych” Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, czerwiec 2012 r., s. 127.

rewitalizacyjnych były precyzowane dla wyznaczonych grup obszarów⁴³. Uzasadnieniem dla podejmowanych działań rewitalizacyjnych w województwie opolskim było pobudzenie rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, a także potrzeba poprawy warunków życia mieszkańców, bowiem stwierdzono niewystarczający stopień zaspokojenia potrzeb bytowych i życiowych⁴⁴. Stan wyjściowy dla podjęcia procesu rewitalizacji w porównywanych województwach stanowił sytuację kryzysową, ale w różnych aspektach funkcjonowania i rozwoju miast.

W odniesieniu do określonego uzasadnienia podejmowanych działań rewitalizacyjnych wskazane zostały w RPO **działania, które podlegały wsparciu finansowemu**. Ze wskazania działań wynika, że w województwie dolnośląskim przeobrażeniu miały podlegać duże miasta (w liczbie 37) przede wszystkim w zakresie pobudzenia rozwoju gospodarczego. W województwie lubuskim dofinansowane mogły być działania, których efektem powinna być zmiana funkcjonalna, ukierunkowana głównie na rozwój funkcji społecznych (edukacyjna, kulturalna, rekreacyjno-wypoczynkowa i inne). Nadanie nowych funkcji, lecz zarówno gospodarczych, jak i społecznych było z kolei podstawą dla dofinansowania działań zarówno w dużych, jak i małych miastach województwa śląskiego. W tym regionie zwrócono także uwagę na konieczność zmian w zakresie jakości tkanki mieszkaniowej. W przypadku opolskiego projektami rewitalizacyjnymi objętych zostało tylko 15 miast, w których rewitalizacja odnosiła się przede wszystkim do poprawy estetyki i stanu zagospodarowania obiektów lub terenów o relatywnie małej powierzchni.

Wskazane **uzasadnienia oraz zakresy podejmowanych działań w poszczególnych województwach są spójne i korespondują ze specyfiką obszarów miejskich i zdegradowanych** w regionach. Każdy z przykładów w omawianym zakresie można uznać za poprawny, choć warte uwagi jest nierównomierne traktowanie problemów gospodarczych, społecznych i przestrzennych w procesie rewitalizacji rozpatrywanych jednostek.

Z punktu widzenia określonego **tematu priorytetowego** najważniejszym, występującym w każdym z województw jest: *Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich*. Przyjęcie takiego tematu priorytetowego wskazuje na konieczność uwzględniania działań kompleksowych, łączących poszczególne aspekty rewitalizacji harmonizujących rozwój miast i obszarów wiejskich. Integrowanie to na płaszczyźnie terytorialnej odnosi się przede wszystkim do terenów wiejskich będących w silnych związkach funkcjonalno – przestrzennych z ośrodkiem miejskim.

Poza przedstawionym tematem priorytetowym ważnym dla każdego z województw jest także: *Infrastruktura mieszkaniowa*. Oznacza to, że w porównywanych województwach, mimo ich różnej specyfiki, jakość infrastruktury społecznej stanowi priorytetowe zadania w procesie rewitalizacji miast. Ponadto, wartym uwagi jest wskazanie dodatkowo innych tematów priorytetowych. W przypadku lubuskiego i opolskiego w zakres rewitalizacji włączono *rewaloryzację obszarów przemysłowych i rekultywację skażonych gruntów*. Temat ten w pozostałych województwach włączony został do osi priorytetowych ukierunkowanych na poprawę stanu środowiska i bezpieczeństwa publicznego. W województwie śląskim w zakres rewitalizacji zakwalifikowano dwa dodatkowe tematy priorytetowe ukierunkowane na rozwój gospodarczy. Są to: *działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości (MŚP)* oraz *technologie informacyjne i komunikacyjne*. Wskazuje to na postrzeganie rewitalizacji jako procesu pobudzającego rozwój nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki. Taki wariant można rozważyć jako potencjalny do zastosowania w przypadku województwa opolskiego, bowiem analiza efektywności rewitalizacji za lata 2007-2013 wskazała na marginalizację sfery gospodarczej.

Aspektem, który wskazuje na systemowe podejście do zagadnienia rewitalizacji jest także **typ obszarów** wyznaczonych do rewitalizacji. Wszystkie porównywane województwa

⁴³ Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007 – 2013, Katowice, październik 2012 rok, s. 172,178.

⁴⁴ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 (wersja 69) Zarząd Województwa Opolskiego, Opole 15 czerwca 2015 r. s. 145-146, 150.

rewitalizację odnoszą do obszarów miejskich i jest to podstawowy obszar obejmowany działaniami. W województwach lubuskim oraz śląskim działania rewitalizacyjne mogły także być prowadzone na obszarach wiejskich, co wydaje się być słusznym z punktu widzenia możliwości prowadzenia działań o charakterze zintegrowanym i kompleksowym. Dodatkowo, ze względu na uwarunkowania geograficzne województwa śląskiego jako obszar objęty zadaniami z zakresu działań rewitalizacyjnych wyznaczono obszary górskie.

B. Wytyczne dla LPR jako wzorcowe dla województwa opolskiego

Analiza wytycznych określonych dla poszczególnych województw pozwala zwrócić uwagę, że najbardziej szczegółowo opisano zasady opracowania LPR dla województwa dolnośląskiego. **Tak wysoki stopień uszczegółowienia wytycznych pozwala na jasne określenie celów, typów projektów kwalifikowanych w ramach LPR oraz innych elementów dokumentu. Nie pozostawia jednak choćby niewielkiej dowolności w procesie tworzenia dokumentu.**

Z uwagi na fakt, iż pojęcie rewitalizacji jest niejednoznacznie definiowane i różnie rozumiane w praktyce, **warto w dokumencie zawierającym wytyczne dla LPR zawrzeć zarówno definicję rewitalizacji, jak i zagadnień z nią związanych.** Taka sytuacja miała miejsce w przypadku woj. dolnośląskiego, lubuskiego i opolskiego w analizowanych dokumentach. W obu przypadkach, zostało wyjaśnione pojęcie rewitalizacji oraz Lokalnego Programu Rewitalizacji. Jednak w przypadku pozostałych pojęć, ich skład jest już odmienny. W dokumentach zawarto wyjaśnienie procesu przygotowania do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych dobrego standardu jak i skonkretyzowano pojęcia gospodarstw domowych o niskich dochodach, oraz osób o szczególnych potrzebach. Dla wytycznych dla LPR dla województwa lubuskiego określono z kolei pojęcia: obszar zdegradowany, zintegrowane programy, zintegrowany projekt.

Dalsza analiza zapisów wytycznych do opracowania LPR wskazuje propozycję zastosowania podokresów programowania (czyli czasowego harmonogramu działań rewitalizacyjnych), jak to ma miejsce w przypadku województwa śląskiego. Określenie typów projektów i beneficjentów nie zostało przedstawione w żadnym z dokumentów, a w przypadku województwa dolnośląskiego wytyczne te zawarte są w osobnym dokumencie jakim jest Uszczegółowienie RPO województwa.

Zaznacza się również, że **zakwalifikowane i realizowane projekty w ramach LPR muszą realizować jego cele oraz cele priorytetu którego dotyczą. To stanowi jedno z kryterium klasyfikacji projektu i powinno być zawarte w wytycznych LPR.** W przypadku analizowanych dokumentów, takie obostrzenie zostało zawarte jedynie w wytycznych dla LPR dla woj. dolnośląskiego. W przypadku woj. lubuskiego i opolskiego, zawarto wymogi dotyczące samego LPR.

Większość dokumentów zawiera wytyczne w zakresie struktury LPR jednak w odmiennym układzie. Dla woj. śląskiego układ ten stanowi tło dla opisu elementów, które można wykorzystać podczas opracowywania poszczególnych rozdziałów LPR. Natomiast w przypadku woj. Lubuskiego i opolskiego struktura LPR jest wyraźnie określona w osobnym rozdziale. W ramach struktury LPR wyodrębniono podobne rozdziały, które różnią się stopniem szczegółowości. W przypadku województwa dolnośląskiego, struktura ta nie została wskazana.

W przypadku wyznaczania i identyfikacji obszarów wsparcia w LPR, kwalifikowane obszary zostały opisane w różnym stopniu szczegółowości w zależności od województwa. W przypadku diagnozy obszarów wsparcia, **skonkretyzowane wytyczne ich wyznaczania zostały opisane w dokumencie dla woj. dolnośląskiego. Element ten jest przydatny i konieczny w celu trafnego określania obszarów, dla których ma zostać udzielone wsparcie.** Należy podkreślić, konieczność występowania mapy przedstawiającej obszar wsparcia z zaznaczonymi lokalizacjami planowanych przedsięwzięć.

W przypadku celów LPR zaznacza się, że muszą one ściśle korespondować z ustaleniami poczynionymi na etapie diagnozy, powinny być osadzone w sferze społecznej, gospodarczej

i ekologiczno-przestrzennej. Taka konstrukcja celów ma wskazywać jednoznacznie, że podejmowane działania traktuje się jako narzędzie przeciwdziałania zdiagnozowanym negatywnym zjawiskom na obszarze wsparcia (woj. dolnośląskie).

Omawiając aspekty finansowe zawarte w analizowanych wytycznych dla LPR przykładowych województw, to należy zaznaczyć, że w każdym z omawianych dokumentów informacje dotyczące finansów są niejednolite i odnoszą się do różnych elementów. Wytyczne dla woj. dolnośląskiego określają ramy finansowe dla każdego z działań, z wyznaczonymi maksymalnymi kwotami wydatkowania na dane działanie. Z kolei dla woj. śląskiego wskazano na źródła finansowania. Wytyczne dla woj. lubuskiego zawierają natomiast wymóg zawarcia planu finansowego dotyczącego realizacji działań rewitalizacyjnych w danym okresie programowania (obligatoryjnie) i na lata następne (fakultatywnie). W Wytycznych dla województwa opolskiego wskazano konieczność określenia źródła finansowania oraz całkowity koszt inwestycji.

Zapisy dotyczące możliwości aktualizacji istniejącego LPR, zawarte zostały w dokumentach dla woj. dolnośląskiego i lubuskiego. Ponadto, w przypadku woj. dolnośląskiego **wskazano również na możliwość stosowania innej nazwy dokumentu niż LPR. Propozycja ta może skutkować wprowadzeniem dezorientacji w przypadku nietrafnego nazewnictwa dokumentu.**

C. Formuły wdrażania działań rewitalizacyjnych jako wzorcowe dla województwa opolskiego z punktu widzenia rozwiązań systemowych

O znaczeniu działań rewitalizacyjnych w RPO rozpatrywanych regionów świadczy przeznaczenie wielkości nakładów finansowych na te działania. Analiza Uszczegółowień do wybranych RPO wskazuje na relatywnie dużą rozbieżność skali finansowania. Największe wartości dotyczą województwa śląskiego (ponad 189 mln euro) i dolnośląskiego (ponad 153 mln euro), natomiast opolskie i lubuskie przekazało relatywnie niską alokację na poziomie odpowiednio: 46 mln euro i 25,6 mln euro. Przytoczone wartości bezwzględne nie są jednak dobrym wskaźnikiem ze względu na bardzo zróżnicowany potencjał zasobowy porównywanych województw. Możliwe do wykorzystania mierniki to: udział środków finansowych na rewitalizację w całkowitej alokacji środków na wszystkie działania w ramach RPO poszczególnych województw oraz wielkość przyznanych środków w relacji do ludności ogółem i do ludności miejskiej. Zestawienie wartości wymienionych mierników przedstawiono w tabeli 20.

Tabela 20. Wielkość środków finansowych przeznaczona na działania rewitalizacyjne w RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego

Województwo	Wartość ogółem [euro]	% wartość i RPO	Na 1000 mieszkańców [tys. euro/osobę]	Na 1000 ludności miejskiej [tys. euro/osobę]
Dolnośląskie	153 314 159,0 Duże miasta 144 167 756,0 Małe miasta 9 146 403,0	8,2	53,3	75,9
Lubuskie	25 618 911,0	4,1	26,8	39,7
Śląskie	189 020 103,0 Duże miasta 72 730 816,0 Małe miasta 56 289 287,0 JESSICA 60 000 000,0	8,0	40,8	53,0
Opolskie	46 465 883,13	6,5	50,0	88,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Uszczegółowień Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego.

Na podstawie zestawienia wielkości środków planowanych na działania rewitalizacyjne można stwierdzić, że rewitalizacja pełni priorytetową rolę w województwie dolnośląskim. Mimo, iż ogólna wielkość środków nie jest najwyższa, to jednak mierniki odnoszone do wartości bazowych pokazują najwyższą potencjalną skuteczność tego priorytetu (tzn. w relacji na 1-go mieszkańca województwa wartość jest najwyższa). Wartość ogólna środków przeznaczanych na rewitalizację jest największa w województwie śląskim, jednakże w odniesieniu do potencjału ludnościowego jest ona znacznie niższa niż w przypadku dolnośląskiego. Udział środków przeznaczonych na zadania z zakresu rewitalizacji jest w obu województwach podobny, osiąga około 8%. Niską wartość alokacji oraz niski jej udział w skali RPO uzyskało województwo opolskie, ale ze względu na najmniejszą liczbę ludności cechuje się wysoką potencjalną skutecznością priorytetu. Najtrudniejszą sytuację finansową w omawianym zakresie wykazało województwo lubuskie. Dopełnieniem oceny sytuacji finansowej jest analiza struktury środków przeznaczanych na rewitalizację ze względu na źródło finansowania (tabela 21).

Tabela 21. Struktura środków finansowych przeznaczona na działania rewitalizacyjne w RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego

Województwo	% środków		
	Środki UE	Środki własne - publiczne	Środki własne - prywatne
Dolnośląskie	70	19	11
Lubuskie	79	17	4
Śląskie	80	14	6
Opolskie	73	14	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Uszczegółowień Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego.

Struktura alokacji środków ze względu na źródło finansowania wskazuje na największe znaczenie środków UE, a najmniejsze środków prywatnych. Na tle porównywanych województw najkorzystniejszą strukturą charakteryzuje się województwo śląskie, w którym wykorzystanie środków własnych o charakterze publicznym (środki budżetu państwa i JST) jest najmniejsze. Jednakże relatywnie niski jest także udział środków prywatnych, co stanowi słabość pozyskiwania podmiotów prywatnych i montażu środków publiczno-prywatnych na rzecz rewitalizacji. W tym kontekście najlepsza sytuacja występuje w przypadku województwa dolnośląskiego. Pozyskuje ono największą część środków prywatnych w relacji do pozostałych jednostek. Sytuacją pożądaną w strukturze finansowania jest zminimalizowanie udziału środków publicznych, a maksymalizowanie udziału środków prywatnych. Źródła finansowania wynikają także z zakładanego planu finansowego dla poszczególnych priorytetów i działań. Przyjęte wskaźniki progowe regulujące zasady finansowania przedmiotowych działań w RPO obrazuje tabela 21.

Biorąc pod uwagę przyjęte **zasady finansowania** należy zwrócić uwagę na zróżnicowanie w zakresie określenia maksymalnego udziału środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%). Praktycznie wszystkie porównywane jednostki przyjmują wartość 85% jako podstawową, ale dla indywidualnie wyodrębnionych kategorii projektów różnicują tę wartość. Jest to podejście warte uwagi. Z punktu widzenia progowej wartości wkładu beneficjenta najostrzejsze kryterium przyjęto w przypadku województwa śląskiego, co być może skutkuje niskim udziałem wkładu środków prywatnych w finansowaniu działań rewitalizacyjnych. Najkorzystniejszym rozwiązaniem wydaje się przyjęte w województwie lubuskim, gdzie wartość minimalną ustalono dla JST, natomiast pozostali beneficjenci mają wartość minimalną uzależnioną od wysokości finansowania projektu.

W zakresie formy finansowania w rozpatrywanych województwach dla działań 6.2.1 i 6.2.2 przyjęto pomoc bezzwrotną. Dla programu JESSICA zastosowano inną formę finansowania. Środki finansowe dostępne w ramach tego poddziałania stanowią wkład do

Funduszu Powierniczego⁴⁵. Innym ciekawym rozwiązaniem formy finansowania jest *cross-financing*, zastosowany w województwie dolnośląskim dla działania dotyczącego miast liczących powyżej 10 tys. mieszkańców⁴⁶. W przypadku województwa dolnośląskiego instrument ten wykorzystano dla następujących tematów priorytetowych:

- *Wdrażanie środków aktywnych i prewencyjnych na rynku pracy;*
- *Ścieżki wprowadzania do zatrudnienia osób zdefaworyzowanych: zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i promocja zróżnicowania w pracy ;*
- *Zwiększenie udziału edukacji i szkoleń poprzez działania ukierunkowane na zmniejszenie zjawiska przedwczesnego kończenia edukacji i przez poprawę dostępu do profesjonalnego nauczania początkowego i szkolnictwa wyższego.*

W ramach instrumentu elastyczności istnieje w województwie dolnośląskim możliwość współfinansowania szkoleń dla mieszkańców obszaru wsparcia wskazanego w Lokalnym Programie Rewitalizacji (np. dzielnicy miasta o niskiej jakości życia), pod warunkiem, że związki z inwestycjami w infrastrukturę są wyraźne i jednoznaczne oraz że mieszczą się w ramach programu rewitalizacji miasta. Planowane do realizacji w ramach instrumentu elastyczności działania muszą być ujęte w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Opisana forma finansowania jest warta uwagi z punktu widzenia rozwiązań, które mogą być przyjęte w województwie opolskim.

Formułę wdrażania działań rewitalizacyjnych stanowi poza finansowaniem **tryb przeprowadzania ich naboru**. We wszystkich analizowanych województwach obowiązuje tryb konkursowy, a zadania muszą być zgodne z LPR miast.

W województwie dolnośląskim obowiązuje dla wszystkich działań tryb konkursowy, systemowy i indywidualny zgodnie z zasadami określonymi w RPO. Ostateczną decyzję w sprawie dofinansowania projektu podejmuje Zarząd Województwa. Podobnie jest w województwie śląskim, przy czym pierwsza ocena – formalna przeprowadzana jest przez Wydział Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, a druga - merytoryczna jest w gestii Komisji Oceny Projektów. Ostateczna Decyzja o dofinansowaniu podejmowana jest również przez Zarząd Województwa Śląskiego. Jedynie w przypadku programu JESSICA nie obowiązuje tryb konkursowy⁴⁷.

D. Rola JST, organizacji pozarządowych itp. w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych wymaga udziału wielu różnych jednostek uczestniczących w rozwoju lokalnym i regionalnym. W przypadku wszystkich porównywanych regionów **najważniejszą rolę pełnią JST**. Jest ona potwierdzona między innymi wykazem beneficjentów działań w poszczególnych osiach priorytetowych i działaniach ukierunkowanych na proces rewitalizacji. JST, ich związki i stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne JST posiadające osobowość prawną stanowią podstawową kategorię jednostek będących

⁴⁵ Głównym zadaniem Menadżera Funduszu Powierniczego jest wybór w drodze jawnej i przejrzystej procedury i przekazanie środków do Funduszu/Funduszy Rozwoju Obszarów Miejskich, który inwestuje w partnerstwa publiczno - prywatne oraz inne projekty miejskie objęte Zintegrowanymi Planami Rozwoju Obszarów Miejskich (Lokalnymi Programami Rewitalizacji). Przekazane do Funduszu Powierniczego/Zarządu Województwa środki powinny być udostępnione do powtórnego inwestowania, wspierając działania z zakresu rewitalizacji oraz rozwoju obszarów miejskich. Projekty Miejskie realizowane w ramach tego programu otrzymują wsparcie w formie zwrotnej za pośrednictwem Funduszu/Funduszy Rozwoju Obszarów Miejskich po spełnieniu warunków odpowiednich dla poszczególnych instrumentów.

⁴⁶ Jest to instrument elastyczności, dzięki któremu bez uszczerbku dla odstępstw ustanowionych w rozporządzeniach szczególnych w sprawie funduszy, EFRR i EFS mogą finansować, w sposób komplementarny i z zastrzeżeniem pułapu 10% finansowania wspólnotowego, projektu realizowanego w ramach danego priorytetu, zgodnie z wytycznymi Instytucji Zarządzającej RPO, pod warunkiem że są one konieczne, są bezpośrednio z nim powiązane oraz służą osiągnięciu celów RPO.

⁴⁷ Z Funduszem Powierniczym zostaje podpisana Umowa o finansowaniu, która zawiera m.in. warunki wkładu programu operacyjnego do funduszu powierniczego, strategię inwestycyjną i planowanie, politykę wychodzenia funduszu powierniczego z Funduszy Rozwoju Obszarów Miejskich. Menadżer Funduszu jest zobowiązany do wyboru na podstawie przygotowanej procedury Funduszu/Funduszy Rozwoju Obszarów Miejskich projektów działań.

beneficjentami działań. Wśród innych, także ważnych podmiotów mogących się ubiegać o realizację zadań z zakresu rewitalizacji są:

- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
- towarzystwa budownictwa społecznego;
- organizacje pozarządowe, w szczególności nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe;
- instytucje kultury, szkoły wyższe.

W województwach dolnośląskim, śląskim i opolskim wśród jednostek biorących udział w partycypowaniu o realizację zadań z zakresu rewitalizacji są także administracja publiczna, podmioty działające w zakresie pomocy społecznej, samorządy gospodarcze i zawodowe oraz związki zawodowe. Jedynie w województwie śląskim wskazano także na jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną, a co szczególnie istotne przedsiębiorstwa.

Główną **rolą wyszczególnionych jednostek** jest realizacja zadań. Jednakże ważne jest, aby podmioty także inicjowały podejmowanie działań i uczestniczyły w selektywnej ocenie zadań. W przypadku województw lubuskiego i śląskiego jednoznacznie wskazano na potrzebę budowania partnerstwa wielopodmiotowego. W pierwszym z wymienionych regionów preferowane w ramach działania ukierunkowanego na rewitalizację były projekty realizowane na zasadzie partnerstwa, w tym m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego. W województwie śląskim wskazano natomiast na beneficjentów będących porozumieniami wszystkich podmiotów z listy beneficjentów.

W sytuacji wielopodmiotowego podejścia do procedury aplikowania o realizację przedmiotowych zadań możliwe jest dokonanie montażu środków z różnych źródeł, ale także kompleksowego i wieloaspektowego działania na rzecz wspólnie ustalonego celu i obszaru działania.

E. Sposoby systematycznego monitorowania oraz oceny rezultatów i efektów przedsięwzięć rewitalizacyjnych w długim okresie

System monitorowania i oceny rezultatów oraz efektów działań ukierunkowanych na rewitalizację oparty jest na zastosowaniu wskaźników produktu (P) i rezultatu (R). W przypadku analizowanych województw zastosowane zostały zarówno wskaźniki produktu jak i rezultatu. W województwie dolnośląskim przyjęto 3 wskaźniki P i 4 wskaźniki R, w lubuskim 1 wskaźnik P i 3 wskaźniki R. W województwie śląskim przyjęto najbardziej rozbudowany zestaw wskaźników P i R, z uwzględnieniem poszczególnych działań, poddziałań (miasta duże, miasta małe), podgrup tematycznych, a dodatkowo wyodrębniono wskaźniki kluczowe (i nie będące kluczowymi)⁴⁸. System ten obejmuje kilkadziesiąt wskaźników. Zestawienie poszczególnych wskaźników, z zastosowaniem generalizacji w przypadku województwa śląskiego, zobrazowano w tabeli 22.

Zasadniczo wskaźniki P odnoszą się do liczby projektów o ściśle określonym celu, a w przypadku województwa dolnośląskiego także liczby LPR, które zostały zakwalifikowane do wsparcia w ramach RPO. Wskaźniki R są bardziej zróżnicowane w poszczególnych województwach, co wynika z przyjętych tematów priorytetowych. Istotne jest, że **w przypadku każdego z województw zastosowano wskaźniki R adekwatnie do założonych priorytetów**, co wskazuje na spójne podejście do systemu monitorowania postępów w realizacji zadań. Najczęściej instytucją odpowiedzialną za monitorowanie wskaźników P i R jest Instytucja Zarządzająca RPO poszczególnych województw. Podstawę do monitorowania rezultatów stanowią także w przypadku województwa dolnośląskiego raporty z realizacji LPR, co jest uzasadnione, w sytuacji gdy stają się one przedmiotami konkursowymi w procesie wyłaniania projektów do rewitalizacji w ramach RPO. We wszystkich województwach wskazano wartości konieczne do osiągnięcia dla wyodrębnionych wskaźników dla lat: 2010, 2013 i 2015.

⁴⁸ Załącznik nr 9 Zestawienie wskaźników produktu i rezultatu, Katowice, styczeń 2015, s. 29-31.

Tabela 22. Wskaźniki produktu i rezultatu dla oceny działań rewitalizacyjnych ujętych w RPO na lata 2007-2013 województw: dolnośląskiego, śląskiego, lubuskiego i opolskiego

Woje- wództwo	Wskaźniki Produktu	Wskaźniki Rezultatu
Dolnośląskie	1. Liczba LPR, które otrzymały wsparcie, w tym uwzględniające obszary: przemysłowe, i powojkowe 2. Liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast 3. Liczba projektów oferujących usługi promujące równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i ludzi młodych	1. Liczba osób zamieszkujących budynki mieszkalne odnowione w ramach priorytetu 2. Liczba osób zamieszkujących obszary objęte rewitalizacją 3. Powierzchnia zagospodarowana w ramach priorytetu
Lubuskie	1. Liczba projektów mających na celu poprawę atrakcyjności obszarów poprzez ich rewitalizację, w tym: - w miastach {39}, - na wsi.	1. Powierzchnia zrekultywowana/odzyskana w wyniku realizacji wspartych projektów 2. Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją 3. Liczba osób zamieszkałych na obszarach objętych rewitalizacją 4. Liczba utworzonych miejsc pracy (brutto, zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu), w tym objętych przez: kobiety i mężczyzn
Śląskie*	1. Liczba budynków z których usunięty został materiał zawierający azbest 2. Liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast	1. Liczba imprez organizowanych z wykorzystaniem infrastruktury objętej wsparciem 2. Liczba osób korzystających z obiektów/ infrastruktury objętych wsparciem 3. Liczba nowych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie objętym wsparciem 4. Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów 5. Liczba zrewitalizowanych obszarów 6. Liczba osób mieszkających/zameldowanych w budynkach poddanych renowacji 7. Liczba utworzonych przedsiębiorstw 8. Liczba nowych miejsc pracy
Opolskie	1. Liczba zrewitalizowanych obszarów 2. Liczba projektów zapewniających zrównoważony rozwój oraz poprawiających atrakcyjność miast 3. Liczba projektów promujących przedsiębiorczość i zastosowanie nowych technologii 4. Liczba projektów oferujących usługi promujące równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i ludzi młodych	1. Powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji i zagospodarowaniu 2. Liczba miejsc pracy wykreowana na obszarach zdegradowanych

*przedstawiono tylko wskaźniki kluczowe (większą część stanowią niebędące kluczowymi)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Uszczegółowień Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego.

System monitorowania i oceny rezultatów i efektów działań realizowanych w poszczególnych województwach w ramach RPO jest oparty na takich samych zasadach. Wydają się one być racjonalne, przemyślane i dostosowane do ujęcia rewitalizacji w RPO.

F. Podsumowanie – benchmark rozwiązań systemowych

Przeprowadzoną ocenę w odniesieniu do wyróżnionych i omówionych podobszarów analizy przedstawiono w tabeli 23 oraz na wykresie 26. Analiza porównawcza wskazała na ponadprzeciętny stopień opracowania i wdrażania rozwiązań systemowych w każdym z badanych województw. Ważnym spostrzeżeniem jest ukierunkowanie działań rewitalizacyjnych w RPO poszczególnych województw na ich potrzeby i specyfikę, a także konsekwentne stosowanie przyjętych założeń w ustaleniach szczegółowych.

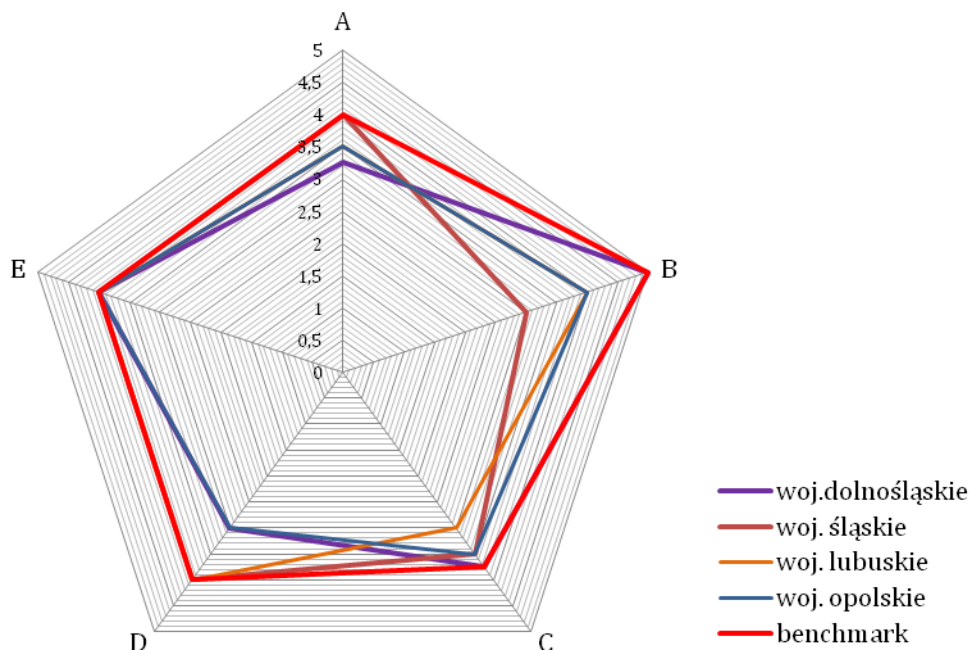
Tabela 23. Wyniki badania benchmarkingowego dla województw dolnośląskiego, śląskiego i lubuskiego – główne obszary i podobszary oceny

Obszar	Podobszar	Województwo				Bench-mark*
		dolnośląskie	śląskie	lubuskie	opolskie	
A kierunki przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi	Ranga rewitalizacji w RPO	5	3	3	4	
	Cele działań rewitalizacyjnych	2	4	3	3	
	Zakres działań rewitalizacji	3	4	4	4	
	Typ obszarów wyznaczonych do rewitalizacji	3	5	4	3	
średnia A		3,25	4	3,5	3,5	4
B wytyczne dla <i>Lokalnych Programów Rewitalizacji</i>		5	3	4	4	5
C formuły wdrażania działań rewitalizacyjnych	Znaczenie rewitalizacji w ujęciu finansowym	4	4	3	4	
	Struktura alokacji środków	4	3	3	4	
	Pozostałe rozwiązania w zakresie finansowania	4	3	3	3	
	Tryb przeprowadzania naboru projektów rewitalizacyjnych	3	4	3	3	
średnia C		3,75	3,5	3	3,5	3,75
D rola jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, itp. w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych;		3	4	4	3	4
E monitorowanie i ocena rezultatów oraz efektów przedsięwzięć		4	4	4	4	4

*wartość maksymalna uzyskana w ramach podobszaru

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 26. Ocena badania benchmarkingowego dla województw dolnośląskiego, śląskiego, lubuskiego i opolskiego

Źródło: opracowanie własne.

Ocena poszczególnych obszarów wskazuje na wysoki stopień wdrażania rozwiązań systemowych w porównywalnych województwach. Najwyższy stopień, który należy uznać jako wzorcowy osiągnęło województwo dolnośląskie w zakresie wytycznych do Lokalnych Programów Rewitalizacji miast.

W zakresie kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi jako wzorcowe rozwiązania można uznać zastosowane w województwie śląskim. W szczególności w zakresie wyróżnionych typów obszarów wyznaczonych do rewitalizacji. Formuły wdrażania działań rewitalizacyjnych najlepiej określono w przypadku województwa dolnośląskiego, natomiast w przypadku pozostałych ocenianych kategorii praktycznie każde rozwiązanie należy ocenić pozytywnie.

W przypadku województwa opolskiego, warto rozważyć ujęcie rewitalizacji jako celu nadrzędnego (priorytetu) w RPO WO 2014-2020. Ponadto, formułując cele rewitalizacji należy skonkretyzować problemy wymagające działań naprawczych poprzez proces rewitalizacji, a także uwzględnić specyfikę gminy.

Rozdział II. Identyfikacja terenów zdegradowanych i obszarów miejskich wymagających rewitalizacji w województwie opolskim

2.1. Skala problemu degradacji terenów i obszarów miejskich w województwie opolskim

Zgodnie z definicją zawartą RPO WO 2007-2013 za **teren zdegradowany** uznaje się, wyodrębniony teren, który utracił swoje dotychczasowe funkcje: mieszkaniowe, rekreacyjne, produkcyjne (w tym produkcji rolnej), usługowe (w tym usługi publiczne), na rzecz obronności kraju, transportowe oraz na którym przeważają obiekty nieużytkowane. Natomiast **obszary miejskie** to obszary znajdujące się w granicach administracyjnych miast liczących powyżej 5000 mieszkańców, określone w Lokalnych Programach Rewitalizacji. Na potrzeby obecnego okresu programowania w RPO WO 2014-2020 definicje te zostały zmodyfikowane i rozszerzone poprzez wyrażnie podkreślone kwestie społeczne i gospodarcze, natomiast zasięgiem terytorialnym objęto wszystkie miasta województwa opolskiego niezależnie od kryterium ludnościowego.

W celu rozpoznania skali problemu degradacji terenów i obszarów miejskich, w tym także obszarów przekraczających zasięg lub możliwości pojedynczych miast, dokonano trójstopniowej identyfikacji, w tym:

- za pomocą badania ankietowego zwrócono się do samorządów gminnych i powiatowych z prośbą o wskazanie terenów odpowiadających definicji terenu zdegradowanego lub obszaru miejskiego wymagającego rewitalizacji występujących na obszarze danej gminy/powiatu. W szczególności poproszono o wypełnienie załącznika zawierającego zagadnienia przestrzenne. Odpowiedzi uzyskane tą drogą traktowane są priorytetowo, jako najbardziej aktualne na dzień sporządzenia raportu;
- przeprowadzono badanie DR zmierzające do identyfikacji wszystkich Lokalnych Programów Rewitalizacji funkcjonujących na obszarze województwa opolskiego, a następnie dokonano ich przeglądu w celu zebrania informacji na temat skali problemów w poszczególnych JST. Ze względu na archiwalny charakter dokumentów źródłowych, które w większości gmin przygotowane były na potrzeby okresu programowania 2007-2013, oraz zróżnicowany stopień realizacji wskazanych w nich przedsięwzięć, tereny zidentyfikowane tą drogą uznaje się za mogące wymagać rewitalizacji, w części która nie była zrealizowana w okresie 2007-2013. Przy czym na etapie identyfikacji oznaczono zadania, które zostały zrealizowane w całości lub w części, a obszary które zrewitalizowano w całości nie podlegały sumowaniu;
- dla gmin miejskich, które nie posiadały sporządzonego Lokalnego Programu Rewitalizacji dokonano analizy innych dokumentów o charakterze planistycznym mogących zawierać wytyczne do objęcia danych terenów działaniami o charakterze interwencyjnym, w tym: Studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i Programów ochrony środowiska. Ze względu na bardzo duże rozbieżności w datach sporządzenia poszczególnych dokumentów, jak również różnice w ich zakresie, pozyskane w ten sposób informacje traktowane są pomocniczo.

Wszystkie zidentyfikowane w powyższy sposób tereny zostały oznaczone na warstwie wektorowej .shp, której towarzyszy baza danych przestrzennych, z możliwością wprowadzenia do portalu OWI. Sporządzona baza stanowi syntetyczny zbiór informacji dotyczący poszczególnych terenów zdegradowanych, uporządkowany według lokalizacji terenu w podziale na gminy. Wskazanie dokładnej lokalizacji i granic terenów zidentyfikowanych zgodnie z opisaną wyżej procedurą, pozwoliło na obliczenie ich powierzchni jednostkowych oraz

wprowadzenie odniesienia przestrzennego do istniejących warstw tematycznych publikowanych w portalu OWI, w tym między innymi warstw dotyczących: struktury własności, struktury użytkowania gruntów, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W skierowanej do samorządów gminnych i powiatowych ankiecie, w zakresie zagadnień przestrzennych poproszono o wyznaczenie na załącznikach graficznych granic poszczególnych terenów wymagających interwencji w zakresie rewitalizacji, oraz o przekazanie informacji opisujących cechy terenów, w tym:

- nazwę terenu zdegradowanego lub miejskiego obszaru rewitalizacji,
- sposób identyfikacji terenu zdegradowanego lub miejskiego obszaru rewitalizacji,
- przewidywane rodzaje działań, przekształceń dla terenu lub obszaru,
- własność terenu lub obszaru,
- poprzednie funkcje terenu lub obszaru,
- zakładane funkcje terenu lub obszaru,
- dodatkowe cechy terenu lub obszaru,
- bariery i ograniczenia przekształceń,
- przyczyny i źródła stanu kryzysowego.

Spośród jednostek uczestniczących w badaniu (67) na pytania zawarte w załączniku do ankiety dotyczącym zagadnień przestrzennych odpowiedzi udzieliło dziewięć samorządów, w tym dwie gminy miejskie (Opole, Kędzierzyn-Koźle), pięć gmin miejsko-wiejskich (Biała, Głogówek, Kietrz, Krapkowice, Namysłów) oraz dwie gminy wiejskie (Popielów, Reńska Wieś). Ogółem 46 terenów zaliczono do zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji.

Biorąc pod uwagę, iż skala problemu degradacji różnych terenów w kraju jest duża (szacuje się że dotyczy około 20% powierzchni miast), można przyjąć, że w województwie opolskim również problem ten jest powszechny, a przeprowadzone przez zespół badania pozwalają potwierdzić przyjętą tezę. Problemem jednak pozostaje stworzenie pełnej bazy terenów zdegradowanych, ponieważ większość gmin nie przekazała potrzebnych informacji, a przeprowadzenie inwentaryzacji urbanistycznej nie mieści się w zakresie przedmiotu zamówienia. Szczegółowe badania terenowe, w tym analiza przeznaczenia terenów, ocena stanu technicznego zabudowy, charakterystyka zagospodarowania terenu z pewnością okazałyby się przydatne, jednak wymagałyby rozszerzenia zakresu opracowania, znacznego wydłużenia okresu realizacji, a także zwiększenia liczby członków zespołu. Tego typu badania pozwoliłyby zidentyfikować tereny zdegradowane na obszarze całego województwa, a także zweryfikować informacje przekazane przez gminy i stwierdzić czy wskazane tereny rzeczywiście zasługują na miano zdegradowanych.

Można również uznać, iż informacje na temat terenów zdegradowanych przekazane były jedynie przez te gminy, które faktycznie zainteresowane są podejmowaniem działań w zakresie rewitalizacji (rewitalizacja terenów nie jest obowiązkowym zadaniem gminy). Rozpoznawanie zatem skali problemu bez udziału i zainteresowania ze strony gminy może być nie tylko trudne ale także mało przydatne w przyszłości.

Częstą przyczyną braku wskazania terenów zdegradowanych przez gminy jest także problem gromadzenia informacji o terenach, w tym dotyczących struktury własności, datownia budynków, stanu technicznego, wyposażenia w infrastrukturę techniczną itp. Gminy przeważnie nie posiadają uporządkowanych baz danych, a przez to nie mają możliwości przeprowadzenia analiz przestrzennych. Brakuje więc rozpoznania skali zjawiska na poziomie lokalnym.

Dodatkową trudność stanowi rozróżnienie terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji zgodnie z przyjętymi definicjami w RPO WO 2007-2013. Uznano, iż w ramach prowadzonych badań wszystkie wskazane przez gminy tereny i obszary należy rozpatrywać łącznie, ponieważ definicje stworzone na potrzeby poprzedniego okresu programowania nie będą aplikowane wprost do RPO WO 2014-2020, a zmiana zasięgu terytorialnego wsparcia poprzez włączenie w proces rewitalizacji wszystkich obszarów miejskich dodatkowo zmienia ich dotychczasowe znaczenie. Należy również podkreślić, iż

w wielu przypadkach tereny wskazane przez gminy mogą być zarówno terenami zdegradowanymi, jak i obszarami miejskimi.

Podkreślenia wymaga również, że jednocześnie toczy się proces legislacyjny zmierzający do ustanowienia regulacji prawnych dotyczących procesów rewitalizacji, w których nastąpi m.in. uporządkowanie używanych pojęć. W świetle powyższego, rozróżnianie poszczególnych terenów według poprzednich kategorii traci sens.

Tabela 24. Liczba i powierzchnia terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji według gmin, które udzieliły odpowiedzi na ankietę

L.p.	Gmina	Liczba terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji	Powierzchnia terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji [w ha]
1.	Biała	3	16,5
2.	Głogówek	5	33,4
3.	Kędzierzyn-Koźle	11	1536,7
4.	Kietrz	4	1,5
5.	Krapkowice	7	65,0
6.	Namysłów	2	76,5
7.	Opole	9	2116,5
8.	Popielów	2	56,3
9.	Reńska Wieś	3	189,4
	Razem	46	4091,8

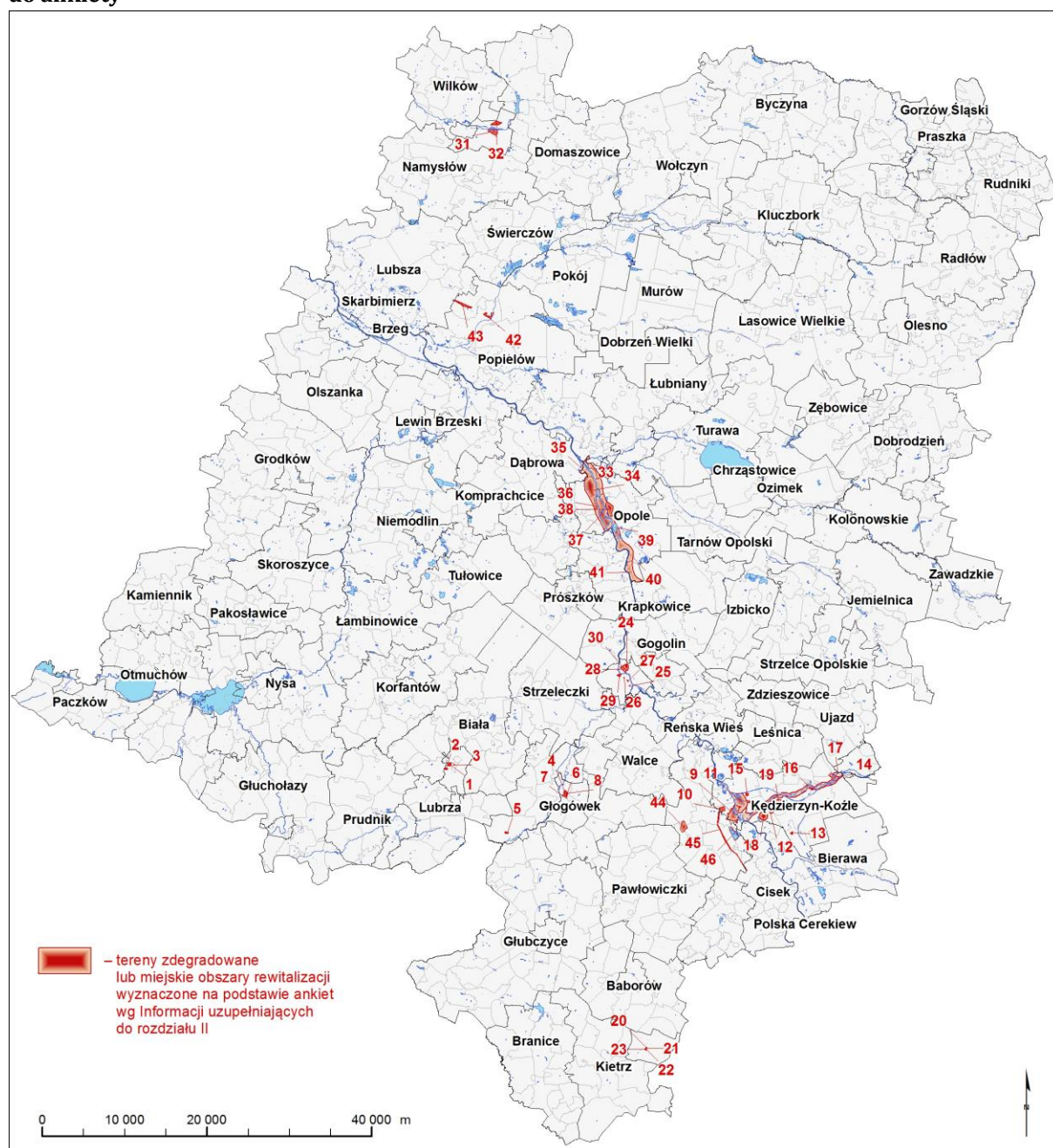
Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Dążąc do usystematyzowania poszczególnych terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji wprowadzono podział na następujące kategorie terenów odpowiadające ich dominującej pierwotnej funkcji:

- obiekty i tereny powojskowe, oznaczone symbolem IS,
- obiekty i tereny przemysłowe, oznaczone symbolem P,
- obiekty i tereny kolejowe, pokolejowe, oznaczone symbolem K,
- tereny zabudowy śródmiejskiej, historycznego centrum, oznaczone symbolem MU,
- parki, cmentarze, tereny sportowe i rekreacyjne, tereny nadwodne, cieki i zbioroniki wodne, oznaczone symbolem Z,
- osiedla mieszkaniowe, oznaczone symbolem M,
- niemieszczące się w wymienionych pozostałe kategorie terenów, np. obiekty zabytkowe, tereny i obiekty związane z obsługą rolnictwa, oznaczone symbolem I.

Strukturę przestrzenną terenów wskazanych przez gminy do rewitalizacji obrazuje Rycina 1.

Rycina 1. Struktura przestrzenna terenów wskazanych przez gminy do rewitalizacji w załączniku do ankiety

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Na podstawie danych ankietowych (Tabela 24) zobrazowanych na mapie wskazującej ich rozkład przestrzenny (Rycina 1) można wnioskować, iż najwięcej terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji wskazano w Kędzierzynie-Koźlu (11) oraz w Opolu (9). Powierzchnia tych obszarów także jest dosyć duża, przy czym w Opolu wskazano 2116,5 ha, a w Kędzierzynie-Koźlu 1536,7 ha. Należy zaznaczyć, że powierzchnie terenów przyjęte są z pewnym uogólnieniem, co wynika z jakości przesłanych materiałów⁴⁹, przyjętych przez gminy

⁴⁹ Załączniki graficzne z naniesionymi granicami terenów i obszarów przekazało tylko pięć gmin, w tym Głogówek, Kędzierzyn-Koźle, Namysłów, Popielów, Reńska Wieś (pozostałe gminy nie przekazały załączników graficznych albo nie oznaczyły terenów lub granic na mapie).

założeń oraz zakresu przestrzennego prowadzonych badań odnoszącego się do skali całego województwa. W przypadku niektórych pozycji trudno jest nawet wskazać konkretny teren i ustalić jego granice, oszacować w przybliżeniu powierzchnię, np. w pozycji 18 Informacji uzupełniających do rozdziału II (Tab. Z 2.1) odnoszącej się do wiat i zatok autobusowych w granicach administracyjnych Kędzierzyna-Koźła lub pozycji 19 Informacji uzupełniających do rozdziału II odnoszącej się do rewitalizacji podwórek w granicach administracyjnych Kędzierzyna-Koźła. Zgłaszane przez gminy tak znaczne pod względem powierzchni obszary świadczą jednoznacznie, że skala problemu degradacji terenów i miejskich obszarów rewitalizacji jest istotnie duża.

Według przyjętego podziału najwięcej terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji wskazano w kategorii inne (16 terenów) oraz parków, cmentarzy, terenów sportowych i rekreacyjnych, terenów nadwodnych, cieków i zbiorników wodnych (11). Dodać przy tym należy, że w Opolu zakwalifikowano tereny do kategorii „inne”, ale związane są one z doliną Odry, a zatem 8 terenów (mimo ich różnorodności) należałoby dołączyć do kategorii parki, cmentarze, tereny sportowe i rekreacyjne, tereny nadwodne, cieki i zbiorniki wodne. Najmniej wskazano osiedli mieszkaniowych (2), terenów powojennych (2) i kolejowych (3). Wyniki badania w formie syntetycznej prezentuje Tabela 25.

Tabela 25. Kategorie terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji w województwie opolskim.

L.p.	Gmina	IS	M	K	MU	P	Z	I
1.	Biała				1		1	1
2.	Głogówek		1	1	1		1	1
3.	Kędzierzyn-Koźle	1	1	1	2	2	2	2
4.	Kietrz				1		3	
5.	Krapkowice					3	2	2
6.	Namysłów				1		1	
7.	Opole					1		8
8.	Popielów							2
9.	Reńska Wieś	1		1			1	
	Razem	2	2	3	6	6	11	16

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Oznaczenia: (IS – obiekty i tereny powojenne, P – obiekty i tereny przemysłowe, K – obiekty i tereny kolejowe, pokolejowe, MU – tereny zabudowy śródmiejskiej, historycznego centrum, Z – parki, cmentarze, tereny sportowe i rekreacyjne, tereny nadwodne, cieki i zbiorniki wodne, M – osiedla mieszkaniowe, I – niemieszczące się w wymienionych pozostałych kategoriach terenów)

Stwierdzono brak kompleksowego podejścia do problematyki rewitalizacji, która dosyć często sprowadzana jest jedynie do remontów pojedynczych budynków. Gminy koncentrują swoją uwagę głównie na terenach śródmiejskich, obejmujących historyczne centra miejscowości wraz z przestrzeniami publicznymi, obiektami zabytkowymi i sąsiadującymi z centrum terenami zieleni o charakterze parkowym. Zauważalne jest skierowanie uwagi samorządów na konieczność rewitalizacji terenów zielonych, w tym również terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych towarzyszących rzekom i akwenom wodnym. W dużym stopniu może to wynikać z podejmowania kolejnych, komplementarnych etapów rewitalizacji.

Jako podstawę do identyfikacji terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji gminy najczęściej podawały (Tabela 26) wskaźniki techniczne (30 razy), w tym: zniszczone drogi, wyeksploatowane sieci infrastruktury technicznej, zdegradowana zabudowa

itp. Dosyć często przyczyną delimitacji były wskaźniki społeczne, np. niezadowolenie społeczne, konsultacje społeczne, zjawiska patologiczne (16 razy) oraz zapisy dokumentów gminnych (12 razy), wśród których najczęściej wymieniane były Lokalne Programy Rewitalizacji, a w następnej kolejności Strategia Rozwoju Gminy, Gminny Program Opieki nad Zabytkami, Program Ochrony Środowiska. Na niektórych obszarach wymienianych było kilka wskaźników jednocześnie.

Tabela 26. Sposób identyfikacji terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji

L.p.	Gmina	Wskaźniki techniczne	Wskaźniki społeczne	Dokumenty	Wskaźniki społeczno-ekonomiczne
1.	Biała	2	2	2	2
2.	Głogówek	5		2	
3.	Kędzierzyn-Koźle	4	2	8	
4.	Kietrz		4		
5.	Krapkowice	3	2		2
6.	Namysłów	2			
7.	Opole	9	4		
8.	Popielów	2	2		2
9.	Reńska Wieś	3			
	Razem	30	16	12	6

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Rozkład odpowiedzi na zawarte w załączniku do ankiety pytanie dotyczące przewidywanych rodzajów działań na terenach zdegradowanych lub miejskich obszarach rewitalizacji (Tabela 27) wskazuje na koncentrację potencjalnych działań w zakresie remontów infrastruktury, obiektów, w tym także dotyczących zabytków. Dosyć często planuje się rewaloryzację terenów zieleni, natomiast rzadko kiedy gminy wskazywały działania nastawione na pobudzenie aktywności społecznej i działalności gospodarczej.

Tabela 27. Przewidywane rodzaje działań na terenach zdegradowanych lub miejskich obszarach rewitalizacji

Gmina	Remont infrastruktury technicznej	Remont obiektów/budynków	Ochrona zabytków	Rewaloryzacja zieleni	Budowa nowych obiektów/budynków	Uporządkowanie przestrzeni publicznej	Pobudzenie działalności gospodarczej	Pobudzenie aktywności społecznej
Biała	1	2	1	1		1		
Głogówek	3	4	1					
Kędzierzyn-	3	6	4	4	1	2	1	2
Kietrz	4							
Krapkowice	3	5	3	1				
Namysłów	1		1	1				
Opole	5				4	2		
Popielów	2	2	1					
Reńska Wieś	2						2	
Razem	24	19	11	7	5	5	3	2

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Identyfikacja terenów wymagających rewitalizacji zdecydowanie najczęściej opiera się o wskaźniki techniczne, a w drugiej kolejności o społeczne. Zakres przewidywanych działań również dotyczy głównie remontów infrastruktury technicznej oraz budynków, jednak działania w zakresie społecznym są zdecydowanie marginalizowane. Zatem sposób identyfikacji terenów nie znajduje odzwierciedlenia w planowanym zakresie działań, co w efekcie może doprowadzić do nie osiągnięcia zamierzonego efektu pełnowymiarowej rewitalizacji.

Struktura własnościowa terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji jest zróżnicowana (Tabela 28), przeważnie określana jako wielopodmiotowa (26/46). Dostyc dużo spośród wskazanych terenów stanowi własność gminną, co powinno być pewnym udogodnieniem podczas podejmowania wszelkich działań rewitalizacyjnych, ponieważ gmina nie jest narażona na dodatkowe koszty związane z wykupem, wywłaszczaniem nieruchomości pod realizację zakładanych celów.

Tabela 28. Własność terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji

Gmina	Własność wielopodmiotowa	Własność gminna	Własność prywatna
Biała	1	2	
Głogówek	2	3	
Kędzierzyn-Koźle	8	2	1
Kietrz		4	
Krapkowice	3	4	
Namysłów	1	1	
Opole	9		
Popielów	2		
Reńska Wieś		3	
Razem	26	19	1

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Analizując skalę problemu degradacji można wyszczególnić następujące kategorie określić, którymi posługiwały się gminy sporządzając ankietę:

- zdegradowanie terenu,
- brak lub zły stan infrastruktury technicznej,
- brak lub zły stan infrastruktury społecznej,
- zły stan techniczny, opuszczenie, zaniedbanie lub niedostosowanie do współczesnych potrzeb obiektów,
- brak lub zaniedbanie zieleni,
- brak odpowiedniej ochrony i zaniedbanie obiektów zabytkowych,
- nieużytkowanie lub zaniedbanie gruntów,
- niewykorzystanie walorów przyrodniczych,
- brak estetyki.

Trudno jest usystematyzować wyniki badań z tej części ankiety, podając konkretne wartości (liczbę odpowiedzi), ponieważ gminy przyjęły formę opisową, wskazując większość aktualnych problemów na danym terenie lub zwięźle określenie obecnego stanu obszaru jako niezadowolający, zły, zdegradowany, zaniedbany. W każdym przypadku przeprowadzone badania potwierdzają, iż skala problemu degradacji terenów jest duża. Jednocześnie warto

podkreślić, iż informacje zawarte w tej części ankiety współgrają z przewidywanymi rodzajami działań (Tabela 27), przy czym w obu przypadkach kwestie społeczne są marginalizowane.

Skalę problemu dodatkowo podkreśla część ankiety poświęcona innym (dodatkowym) cechom obszaru/terenu. Tu gminy wskazywały najczęściej:

- wysoką depopulację,
- niską przedsiębiorczość,
- trwałe bezrobocie,
- wykluczenie społeczne,
- ubóstwo,
- przestępczość.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można zatem stwierdzić, że stan zagospodarowania terenu i jakość otaczającej przestrzeni z pewnością ma wpływ na życie mieszkańców i aspekty społeczne.

Przeprowadzone badanie *desk research* pozwoliło na zidentyfikowanie na terenie województwa opolskiego 30 Lokalnych Programów Rewitalizacji, z czego jeden, dla gminy Strzelce Opolskie, został uchylony ze względu na zbieżność zapisanych w nim działań, w odniesieniu do terenów zabytkowego parku miejskiego, z zakresem możliwym do dofinansowania z Wojewódzkiego i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Większość ze zlokalizowanych w granicach województwa opolskiego miast (28 z 35) posiada sporządzony Lokalny Program Rewitalizacji⁵⁰. Jedynie sześć gmin miejsko-wiejskich, w tym Zawadzkie, Ujazd, Prószków, Praszka, Kolonowskie oraz Gorzów Śląski nie sporządziło lub nie uchwaliło takiego programu. LPR posiada natomiast gmina wiejska Polska Cerekiew, a w gminie Popielów funkcjonuje Koncepcja zagospodarowania terenów zdegradowanych.

Zakres czasowy działań w zakresie rewitalizacji określony w LPR-ach w większości przypadków pokrywa się z okresem programowania tj. 2007-2013. W niewielkiej części dokumentów założony horyzont czasowy wykracza do roku 2015. Przy czym przyjęte wskaźniki, obszary i działania w sposób ścisły odpowiadają wytycznym określonym w RPO WO 2007-2013. Stwierdzono również, że żadna z gmin miejsko-wiejskich nie ujęła w sporządzanym programie rewitalizacji terenów wykraczających poza granice miast, nawet jeśli takie były wytyczne zawarte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Powyższe może dowodzić braku kompleksowego, długofalowego podejścia do rewitalizacji terenów zdegradowanych, a jedynie przygotowywania dokumentów dla pozyskania środków finansowych. Z punktu widzenia polityki długookresowej jest to działanie niewłaściwe.

Wyznaczone w posiadanych przez gminy dokumentach, w tym w lokalnych programach rewitalizacji, tereny zdegradowane i miejskie obszary rewitalizacji, obejmują łącznie powierzchnię około 1001ha. Należy jednak podkreślić, że nie są to wszystkie tereny wymagające interwencji. Dla gmin nie posiadających LPR-ów, identyfikacji terenów zdegradowanych dokonano analizując inne dokumenty, w tym m.in. studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i programy ochrony środowiska. W dokumentach tych, wskazanie terenów wymagających rewitalizacji, rehabilitacji lub rekultywacji następuje tylko w sposób słowny, bez określenia lokalizacji, co znacząco utrudnia, a nawet uniemożliwia identyfikację przestrzenną poszczególnych obszarów, wskazanie granic oraz obliczenie powierzchni.

W Informacjach uzupełniających do rozdziału zestawiono tereny wskazane do rewitalizacji na podstawie dokumentów posiadanych przez gminy oraz tereny wskazane w załączniku do ankiety w podziale na kategorie odpowiadające pierwotnym funkcjom poszczególnych terenów. Należy podkreślić, że dla gmin, które wypełniły i przesłały załącznik do ankiety, nie dokonywano jednocześnie identyfikacji terenów wymagających interwencji na podstawie innych dokumentów. Zatem tereny wskazane w obu zbiorach są względem siebie

⁵⁰ Nie wliczając LPR dla miasta Strzelce Opolskie.

komplementarne i nie powielają się. Wyjątek stanowi gmina Kietrz, w której nie zrewitalizowano żadnego z terenów wskazanych w LPR, a jednocześnie tereny wskazane w załączniku do ankiety nie powtarzają wcześniejszych wskazań z LPR-u. W tym wypadku zachowano obszary pochodzące z obu źródeł. Ze względu na duże zróżnicowanie funkcjonalne stwierdzone w granicach niektórych terenów, zostały one zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii, co sprawia, że całkowita liczba terenów nie jest równa sumie poszczególnych kategorii.

Strukturę przestrzenną terenów zidentyfikowanych jako wymagających podjęcia działań interwencyjnych na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji obrazuje Rycina 2.

Rycina 2. Struktura przestrzenna terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji wyznaczonych na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne (DR).

Pośród wszystkich 29 gmin miejsko-wiejskich, dla których dokonano identyfikacji terenów wymagających rewitalizacji metodą *desk research* (DR), stwierdzono występowanie następujących czterech grup przypadków:

- gminy posiadające LPR-y, w których nastąpiła całkowita realizacja zakładanych zadań (Gogolin i Kluczbork), jednocześnie w innych dokumentach nie zawarto wytycznych do objęcia działaniami interwencyjnymi nowych terenów;
- gminy które posiadają LPR-y jednak nie zrealizowały w pełni ich zapisów (bądź wcale np. Kietrz), zatem wskazane tereny nie objęte dotychczas działaniami naprawczymi przyjęto jako nadal wymagające rewitalizacji;
- gminy, które nie posiadają LPR-ów, jednak wskazały obszary wymagające rewitalizacji w innych dokumentach (Otmuchów, Ujazd, Zawadzkie);
- gminy, które nie posiadają LPR-ów i nie wskazały żadnych terenów do rewitalizacji (Gorzów Śląski, Praszka, Kolonowskie oraz Prószków).

Spośród 45 terenów wskazanych do rewitalizacji na podstawie dokumentów posiadanych przez gminy, zdecydowanie dominowały tereny wyznaczone na podstawie LPR-ów. Jedynie siedem terenów o powierzchni łącznie 37,78 ha zostało wskazanych w innych dokumentach posiadanych przez gminy tj. Studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego lub Strategii rozwoju. Największą grupę (Tabela 29) stanowią obszary śródmiejskie zaliczone do kategorii MU (21) obejmujące historycznie ukształtowane układy urbanistyczne oraz tereny towarzyszących im terenów zielonych zaliczonych do kategorii Z, w tym: parków miejskich, terenów rekreacyjnych, sportowych i nadwodnych oraz cmentarzy (14). Kolejną liczną grupę stanowią tereny osiedli i zespołów mieszkaniowych zlokalizowanych poza obszarami śródmiejskimi, w tym zarówno w zabudowie wielorodzinnej jak i jednorodzinnej.

Tabela 29. Zestawienie terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji w podziale na źródło danych oraz kategorie terenu

Kategoria	Liczba gmin	Powierzchnia terenów ogółem [ha]	liczba terenów	Pierwotne funkcje terenu						
				IS powoj-skowe	P poprze-my-słowe	K poko-lejowe	MU śród-miej-skie	Z zielone	M Mie-szka-niowe	I inne
Tereny wskazane do rewitalizacji na podstawie DR dokumentów posiadanych przez gminy	29	1000,97	45	1	3	2	21	14	11	7
Tereny wskazane do rewitalizacji na podstawie danych uzyskanych z ankiety	9	4901,8	46	2	6	3	6	11	2	16
Suma:	38	5902,77	91	3	9	5	27	25	13	23

Źródło: opracowanie własne (DR oraz badanie ankietowe JST n=82/67).

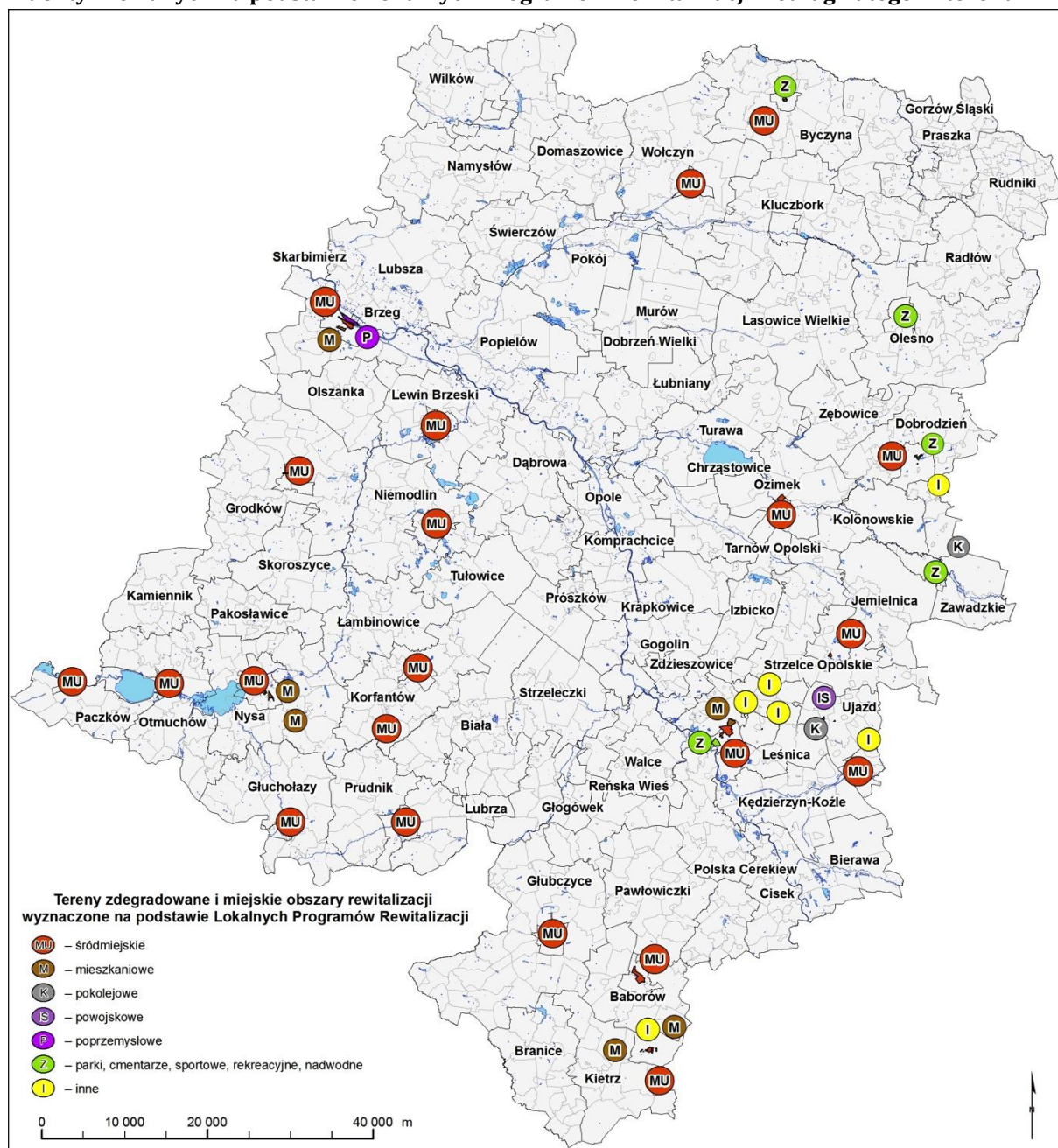
Stwierdzono natomiast brak zainteresowania samorządów lokalnych rewitalizacją terenów przemysłowych, powojсковych i pokolejowych. Tereny te są, co prawda postrzegane przez lokalne władze jako wymagające interwencji, jednak zagadnienie nie jest podejmowane w Lokalnych Programach Rewitalizacji lub jest jedynie wzmiankowane, bez wyznaczania konkretnych terenów do rewitalizacji. Przyczyną takiego zjawiska mogą być: ograniczone możliwości inwestowania przez gminy na obcym terenie, nieuregulowany stan prawny, wielkość terenów przekraczająca potrzeby i możliwości zagospodarowania na potrzeby gminy, jak również konieczność wydatkowania dużych środków na dekontaminację. Jako wymagające rewitalizacji wskazano jedynie: teren byłych koszar oraz teren pokolejowy w gminie Ujazd, dwa niewielkie tereny przemysłowe w Kietrz oraz teren bocznic kolejowych w Zawadzkim.

Do rewitalizacji nie wskazano natomiast m.in. terenów powojсковych w Łambinowicach, terenów przemysłowych i powojсковych (dawny poligon) w Nysie czy też

terenów przemysłowych (Frotex) i powojсковych (część byłych koszar) w Prudniku. Sytuacja w tym zakresie jest podobna do poprzedniego okresu programowania (2007-2013) gdzie działania rewitalizacyjne na terenach przemysłowych i powojсковych podjęto zaledwie kilka gmin, w tym m.in.: gmina Gogolin (piece do wypalania wapienia), gmina Brzeg (tereny portu rzecznoego i wyspy), gmina Prudnik (część byłych koszar).

Strukturę przestrzenną terenów wskazanych przez gminy do rewitalizacji w Lokalnych programach rewitalizacji według kategorii terenu obrazuje Rycina 3.

Rycina 3. Struktura przestrzenna terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji zidentyfikowanych na podstawie Lokalnych Programów Rewitalizacji według kategorii terenu

Źródło: opracowanie własne (DR).

Większość gmin w programach rewitalizacji nie podejmuje kwestii terenów przemysłowych, natomiast w dokumentach planistycznych⁵¹ utrzymuje ich dotychczasowe przeznaczenie, co znacząco utrudnia proces przekształceń. Rewitalizacja terenów przemysłowych i powojсковych w większości przypadków przekracza możliwości i potrzeby pojedynczej gminy i wymaga partycypacji innych partnerów publicznych lub prywatnych.

Spośród wszystkich terenów przemysłowych w analizowanych dokumentach najczęściej wskazywane były tereny dawnych wyrobisk powstałych w wyniku eksploatacji surowców (głównie stanowiących materiały budowlane). Zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci” tereny tego typu powinny być rekultywowane przez właściciela kopalni po zakończeniu eksploatacji, istnieje jednak wiele wyrobisk, które zostały porzucone (głównie przed 1989 r.) bez przeprowadzenia rekultywacji. Tereny te zalicza się do gruntów zdegradowanych zgodnie z zapisami ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Ustawa definiuje grunty zdewastowane jako takie, które utraciły całkowicie swoje wartości użytkowe, natomiast za zdegradowane, „grunty, których rolnicza lub leśna wartość użytkowa zmalała, w szczególności w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej”⁵². Grunty te poddaje się rekultywacji i zagospodarowaniu. Dodatkowo, obiekty lub tereny przemysłowe zakwalifikowane jako zdegradowane, na których stwierdzono przekroczenie standardów jakości gleby lub ziemi, umieszcza się w rejestrze prowadzonym przez odpowiedniego starostę.

Istotnym problemem w zakresie identyfikacji i monitoringu terenów zdegradowanych i zdewastowanych jest konstrukcja przepisów prawa oraz rozdzielenie kompetencji organów i trójtórowość postępowania zależnie od rodzaju terenu zdegradowanego, okresu w którym doszło do zniszczeń lub zanieczyszczenia i możliwości identyfikacji sprawcy zanieczyszczenia bądź degradacji. Ogromne znaczenie mają również zapisy dotyczące skutków finansowych, które w dużym stopniu są przyczyną celowego zaniechania przez właściwe organy wymienione w art. 5 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych podejmowania działań skutkujących koniecznością wydatkowania środków na rekultywację terenów zdegradowanych i zdewastowanych. Problem dotyczy głównie cyt. *terenów zdewastowanych lub zdegradowanych przez nieustalone osoby, w wyniku klęsk żywiołowych lub ruchów masowych ziemi*, których rekultywacja powinna zostać podjęta przez właściwych starostów przy wykorzystaniu środków budżetu województwa pochodzących z funduszu ochrony gruntów rolnych (FOGR) lub z budżetu państwa. W świetle powyższego, brak identyfikacji terenów zdegradowanych oznacza brak konieczności podejmowania działań i wydatkowania środków budżetowych na ich rekultywację.

Z informacji pozyskanych drogą telefoniczną w wywiadzie z pracownikiem urzędu marszałkowskiego odpowiedzialnym za działania podejmowane ze środków zgromadzonych w funduszu ochrony gruntów rolnych wynika, że w okresie 2007-2013 zrealizowana była tylko jedna rekultywacja terenu z dofinansowaniem z FOGR w wysokości 97 tys zł, dotycząca terenów zdegradowanych w wyniku powodzi w miejscowości Żużela, gmina Krapkowie.

Jednocześnie przepisy określone w art. 20 i 22 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych nie dotyczą obszarów, które zostały zanieczyszczone substancjami, preparatami, organizmami lub mikroorganizmami oraz tzw. historycznych zanieczyszczeń powierzchni ziemi tj. terenów, których zanieczyszczenie nastąpiło przed dniem 30 kwietnia 2007r. Tereny te podlegają odpowiednio przepisom ustawy z dnia 13 kwietnia 2007r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie oraz ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, a organem właściwym do podejmowania działań na ich obszarze są: generalny i regionalny

⁵¹ Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

⁵² Art.4 pkt 16 ustawy z dnia 3 lutego 1995r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. z 2013 poz.1205 ze zm.)

dyrektor ochrony środowiska oraz właściwi starostowie. Zgodnie z przewidzianą ustawowo procedurą (art. 101d ustawy Prawo ochrony środowiska) starosta dokonuje identyfikacji potencjalnych historycznych zanieczyszczeń środowiska (za wyjątkiem terenów, na których prowadzona jest działalność, której głównym celem jest obronność i bezpieczeństwo państwa lub bezpieczeństwo międzynarodowe) oraz sporządza ich wykaz, który następnie przekazuje regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska. Wykaz aktualizuje się co 2 lata. Z przeprowadzonego w starostwach powiatowych rozpoznania wynika, że do chwili obecnej żaden ze Starostów na terenie województwa opolskiego nie sporządził i nie przekazał do RDOŚ przedmiotowego wykazu potencjalnych historycznych zanieczyszczeń środowiska, powołując się na brak aktów wykonawczych (rozporządzeń) do ustawy, jak również z obawy przed obciążeniami finansowymi. Jedynie miasto Opole od 2006r prowadzi monitoring poziomu zanieczyszczenia gleb, przy czym ze względu na brak rozporządzeń określających referencyjne wartości stężeń, monitoring ten nie skutkuje wpisaniem poszczególnych obszarów do wykazu potencjalnych historycznych zanieczyszczeń środowiska. Starostowie nie prowadzą również żadnych ewidencji terenów poeksploatacyjnych, dla których nie było wydanych decyzji o rekultywacji terenu.

Podział kompetencji pomiędzy organy administracji rządowej (wojewoda, RDOŚ) i samorządowej (marszałek, starosta) oraz przekazywanie co kilka lat kompetencji kolejnym organom spowodowały opóźnienia w realizacji zadań ustawowych związanych z identyfikacją terenów zdegradowanych i zdewastowanych jak również częściową utratę zgromadzonych materiałów dowodowych, szczególnie w odniesieniu do obszarów na których występują historyczne zanieczyszczenia środowiska⁵³.

Na etapie przedmiotowego badania nie jest zatem możliwe podanie dokładnej liczby, powierzchni i lokalizacji zdegradowanych terenów przemysłowych, powojсковych i pokolejowych rozumianych zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie gruntów rolnych i leśnych, wymagałoby to bowiem oprócz DR źródeł literaturowych, przeprowadzenia również szczegółowych badań terenowych i laboratoryjnych zmierzających do określenia poziomu zanieczyszczenia środowiska.

W związku z powyższym, do określenia powierzchni gruntów zdewastowanych i zdegradowanych, wymagających rekultywacji i zagospodarowania w znaczeniu przyjętym zgodnie z ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych, posłużono się danymi publikowanymi przez GUS, zgodnie z którymi na koniec 2013 roku na obszarze województwa opolskiego występowało **2540 ha** gruntów wymagających rekultywacji, w tym 2251 ha gruntów zdewastowanych i 289 ha zdegradowanych⁵⁴. Powierzchnię terenów wymagających rekultywacji w podziale na powiaty według danych za rok 2012 prezentuje Tabela 30. Należy jednak podkreślić, że poprawa stanu środowiska terenów wskazanych przez GUS jako zdegradowane i zdewastowane wiąże się z ich rekultywacją prowadzoną zasadniczo w trzech podstawowych kierunkach: rolnym, leśnym lub wodnym. Działania takie w niewielkim stopniu pokrywają się z ideą rewitalizacji i z reguły realizowane są ze środków na ochronę środowiska. Ze względu na zakres potencjalnej interwencji gruntów tych nie ujęto w zestawieniu zawierającym wskazanie powierzchni terenów wymagających rewitalizacji (Tabela 30).

⁵³ Kolejno organami odpowiedzialnymi byli starostowie, następnie wojewoda, a obecnie regionalny dyrektor ochrony środowiska

⁵⁴ Rocznik statystyczny województwa opolskiego 2013, s. 63

Tabela 30. Zestawienie terenów zdewastowanych i zdegradowanych według powiatów. Stan na dzień 31.XII.2012 r.

Wyszczególnienie	Ogółem [ha]	Zdewastowane	Zdegradowane
Powiat			
Brzeski	145	141	4
Kluczborski	69	69	–
Namysławski	55	52	3
Nyski	378	350	28
Prudnicki	79	74	5
Głubczycki	56	–	56
Kędzierzyńsko-kozielski	599	568	31
Krapkowicki	662	629	33
Oleski	23	2	21
Opolski	417	330	87
Strzelecki	139	119	20
Miasto na prawach powiatu – Opole	266	266	–
Województwo	2888	2600	288

Źródło: Ochrona środowiska w województwie opolskim za lata 2011-2012, Urząd Statystyczny w Opolu 2013, s. 29.

Na obszarze województwa opolskiego nie zidentyfikowano terenów zdegradowanych przekraczających swoim zasięgiem lub oddziaływaniem granice województwa, aczkolwiek należy podkreślić, że wpływ fizyko-chemiczny niektórych substancji na środowisko przyrodnicze może powodować oddziaływania również w dużej odległości od źródła. Jako przykład terenu zdegradowanego oddziałującego na szerszą skalę można podać hałdy należące do huty Małapanew w Ozimku, z których odcieki powodują degradację dalszych terenów, w tym jezior Turawskich. Identyfikacja zasięgu i zakresu oddziaływania wymaga badań specjalistycznych wykraczających poza zakres niniejszego opracowania.

Stwierdza się natomiast, że w większości przypadków rewitalizacja terenów przemysłowych i powojennych przekracza możliwości i potrzeby pojedynczej gminy, szczególnie w sytuacji znaczącego zanieczyszczenia środowiska lub potencjalnego wystąpienia niewybuchów (poligony wojskowe).

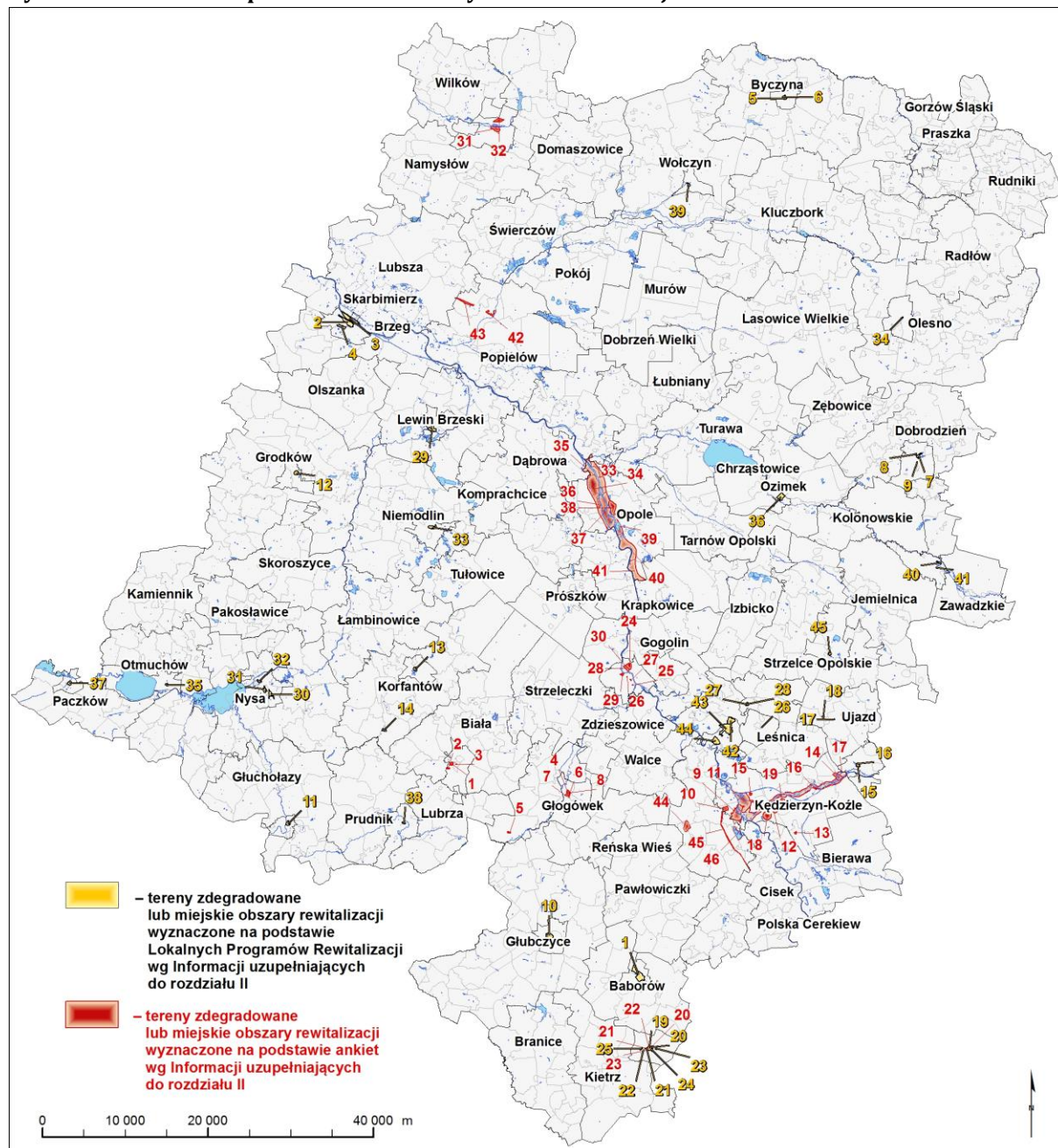
W skali województwa opolskiego zidentyfikowano łącznie 91 terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji w rozumieniu definicji zawartej w RPO WO 2007-2013. Tereny te zajmują powierzchnię 5902,77 ha co stanowi około 0,627% powierzchni województwa opolskiego. Strukturę przestrzenną wszystkich terenów zobrazowano na zbiorczej mapie (Rycina 4).

Analiza przebiegu granic obszarów wyznaczonych w Lokalnych Programach Rewitalizacji jako wymagających interwencji wskazuje na duże różnice w poszczególnych gminach w podejściu do zagadnienia, jak również w szczegółowości wykonanych analiz i zapisu. Różnice te wpływają zarówno na wielkość, ilość i spójność wyznaczonych obszarów, jak również określenie etapowania działań w podziale na poszczególne tereny. Jako przykład można podać gminę Kietrz, w której na obszarze miasta wyznaczono 8 odrębnych terenów o powierzchni łącznie 47,37 ha, różniących się pierwotną funkcją, stopniem i rodzajem degradacji oraz zakresem koniecznych działań. Jednocześnie w gminie Baborów wyznaczono jeden obszar o powierzchni 118,60 ha obejmujący tereny o różnych funkcjach i różnym sposobie zagospodarowania.

W przypadku wyznaczania terenów do rewitalizacji przy pomocy analizy wskaźnikowej prowadzonej dla poszczególnych ulic, często nie brano pod uwagę integralności przestrzennej

obszarów wyrażającej się ukształtowanym układem urbanistycznym oraz powiązaniem przestrzennymi. Przykładem może być nieuzasadnione wykluczenie z rewitalizacji centralnej części osiedla mieszkaniowego w Nysie objętego strefą ochrony konserwatorskiej. Należy podkreślić, że prawidłowe wyznaczenie granic terenów do rewitalizacji oprócz wskaźników społeczno-gospodarczych powinno uwzględniać również aspekty przestrzenne.

Rycina 4. Zbiorcza mapa terenów wskazanych do rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67 oraz DR).

2.2. Bariery i ograniczenia zagospodarowania kluczowych terenów zdegradowanych i wymagających rewitalizacji w województwie opolskim

Identyfikacji przyczyn i źródeł stanu kryzysowego, a także barier i ograniczeń wpływających na zagospodarowanie terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji, dokonano posługując się informacjami wskazanymi przez respondentów w badaniu ankietowym, odpowiedziami udzielonymi podczas zogniskowanego wywiadu grupowego (tzw. „dużego” FGI) oraz odpowiedziami udzielonymi w wywiadzie eksperckim ICI.

Do głównych przyczyn stanu kryzysowego wskazywanych przez respondentów badania ankietowego JST (n=82/67), zaliczono (Tabela 31) ograniczone możliwości pozyskania środków finansowych (38,18% wskazań), brak środków finansowych, w tym własnych (w sumie 20% wskazań) oraz długoletnie zaniedbania (16,36% wskazań). Wskazywano również na grupę problemów związanych z nieuregulowanym stanem prawnym (9,09%) oraz kwestiami własności (3,64% wskazań).

Z zebranych materiałów jednoznacznie wynika, że na wytypowanych do rewitalizacji terenach występują negatywne trendy demograficzne, problemy społeczne, wandalizm oraz brak zasobów ludzkich. Znaczącym jest jednak fakt, że tylko w jednostkowych przypadkach wskazano je jako **przyczyny**/źródła stanu kryzysowego, podczas gdy w pozostałych skupiono się na kwestiach finansowych i instytucjonalnych. Należy podkreślić, że uświadomienie sobie rzeczywistego źródła problemu pozwoli nie tylko na lepszą diagnozę, ale w konsekwencji również na prawidłowo skierowane działania naprawcze. Problem ten dotyczy głównie centrów miast i obszarów śródmiejskich, a w mniejszym stopniu terenów zdegradowanych, w tym przemysłowych, pokolejowych i powojсковych.

Tabela 31. Przyczyny i źródła stanu kryzysowego wpływających na zagospodarowanie terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji w woj. opolskim

Przyczyny i źródła stanu kryzysowego	Liczba wskazań	Udział odpowiedzi
ograniczone możliwości pozyskania środków finansowych	21	38,18 %
brak środków finansowych, w tym na systematyczne	9	16,36 %
niewystarczająca ilość środków własnych	2	3,64 %
wysokie ryzyko ekonomiczne	1	1,82 %
nieuregulowane kwestie własności	2	3,64 %
nieuregulowany stan prawny	5	9,09 %
kumulacja negatywnych zjawisk społecznych	1	1,82 %
depopulacja	1	1,82 %
wandalizm	1	1,82 %
długoletnie zaniedbania,	9	16,36 %
brak odpowiedniej klasy żeglowności Odry (nieodpowiednie	1	1,82 %
problem ze skomunikowaniem terenu	1	1,82 %
ograniczenia w zapisach MPZP	1	1,82 %
RAZEM	55	100 %

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Analiza wyników badania ankietowego z przedstawicielami JST pozwala na wskazanie problemów ekonomicznych jako głównej bariery i ograniczenia procesu przekształceń na terenach zdegradowanych lub miejskich obszarach rewitalizacji (Tabela 32). Została ona wskazana w odniesieniu do prawie każdego terenu (45/46). Kolejno, do ważnych ograniczeń

zaliczono problemy prawne i techniczne, a najrzadziej społeczne i własnościowe. Jako istotne wskazano również bariery instytucjonalne i prawne, choć nie odgrywały one wiodącej roli.

Tabela 32. Bariery i ograniczenia przekształceń na terenach zdegradowanych lub miejskich obszarach rewitalizacji w woj. opolskim

Gmina	Ekonomi- czne	Techni- czne	Prawne	Instytu- cjonalne	Środowi- skowe	Własno- ściowe	Społe- czne
Biała	3	3		3			
Głogówek	5	1	1	3			
Kędzierzyn-Koźle	11	5	6	2	2	5	2
Kietrz	4		1				
Krapkowice	7		3				
Namysłów	2	2					2
Opole	8		1		5		
Popielów	2						
Reńska Wieś	3	1					
Razem	45	12	12	8	7	5	4

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67/9).

Uzyskane w badaniu ankietowymi wyniki korespondują z odpowiedziami udzielonymi podczas wywiadów grupowych FGI⁵⁵. Podczas badań warsztatowych uczestnicy dyskusji wskazywali jako problemy utrudniające realizację projektów rewitalizacyjnych głównie bariery ekonomiczne związane z finansowaniem działań, a dopiero w dalszej kolejności bariery formalno-prawne, społeczne, związane z niską aktywnością i brakiem akceptacji, czy polityczne. Zwracano również uwagę na procedury i biurokrację, a przede wszystkim brak wytycznych do LPR.

Oprócz przyczyn kryzysu wskazanych przez respondentów badania ankietowego i FGI powołany ekspert w wywiadzie bezpośrednim wskazał dodatkowo na trudności w inicjowaniu zmian polegające na:

- uzyskaniu konsensusu społeczno-instytucjonalnego dla głównych kierunków zmian w obszarach proponowanych do rewitalizacji;
- niedostatku zasobów ludzkich oraz kapitału ludzkiego i społecznego;
- depopulacji wpływającej na problemy z „wygenerowaniem” wystarczającego zasobu potrzeb, uzasadniających prorozwojowe cele działań rewitalizacyjnych;
- braku uświadomionych i utrwalonych potrzeb rzeczywistej współpracy międzyregionalnej, międzynarodowej i transgranicznej, wpływających na ograniczenie możliwości wygenerowania zmian na obszarach zdegradowanych (np. bezpośrednie połączenie drogowe, kolejowe Głubczyc, Baborowa, Kietrza z Opawą i innymi terenami w Rep. Czeskiej).

Do najistotniejszych barier i ograniczeń procesu rewitalizacji powołany ekspert zaliczył kwestie formalne, instytucjonalne i prawne wskazując jako główny problem zbyt restrykcyjne i mało elastyczne kryteria formalne. Przyjęte kryteria oraz dobór wskaźników sprawia, że wybór gmin oraz projektów do realizacji w poszczególnych miastach i miejscowościach jest utrudniony, ponieważ projekty spełniające kryteria (np. m. in. odpowiedni udział osób długotrwale bezrobotnych) nie zawsze są tymi, które mogą mieć największe znaczenie dla rozwoju miasta.

Skala problemu degradacji terenów i obszarów miejskich na obszarze województwa opolskiego jest stosunkowo duża, zidentyfikowano w sumie 91 obszarów stanowiących około 0,627% jego powierzchni. Problem degradacji dotyczy głównie większych miast

⁵⁵ Zogniskowane wywiady grupowe FGI=12, liczba uczestników: 160 osób.

województwa, w tym miast zlokalizowanych w dolinach Odry i Nysy Kłodzkiej, takich jak: Opole, Kędzierzyn-Koźle, Brzeg, Nysa, Gogolin.

Należy zauważyć, iż występują gminy, które traktują rewitalizację jako stały element swojej polityki rozwoju, jednak są również gminy, które nie są zainteresowane podejmowaniem rewitalizacji.

Nie wszystkie gminy przygotowane są do podjęcia się procesu rewitalizacji, stwierdzono brak rozpoznania skali problemu, analiz przestrzennych oraz społeczno-gospodarczych, a także aktualnych dokumentów o charakterze strategicznym i planistycznym. Brak kompleksowej diagnozy terenów zdegradowanych oraz miejskich obszarów wymagających rewitalizacji na poziomie gmin, a także system prawny zniechęcający właściwe organy do podejmowania działań zmierzających do identyfikacji terenów zdegradowanych i zdewastowanych skutkuje brakiem kompletnych, wiarygodnych i aktualnych źródeł danych.

Nie zidentyfikowano terenów zdegradowanych przekraczających swoim zasięgiem lub oddziaływaniem granice województwa.

Do głównych barier przekształceń terenów zdegradowanych zaliczono brak wystarczających środków finansowych, w tym również własnych, koniecznych do zapewnienia ciągłości realizacji zadania.

Znaczącą barierą rewitalizacji może okazać się depopulacja wpływająca na zmniejszenie dochodów gmin oraz brak popytu na działania rewitalizacyjne.

Rozdział III. Skuteczność, użyteczność i wpływ projektów realizowanych w ramach działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w województwie opolskim

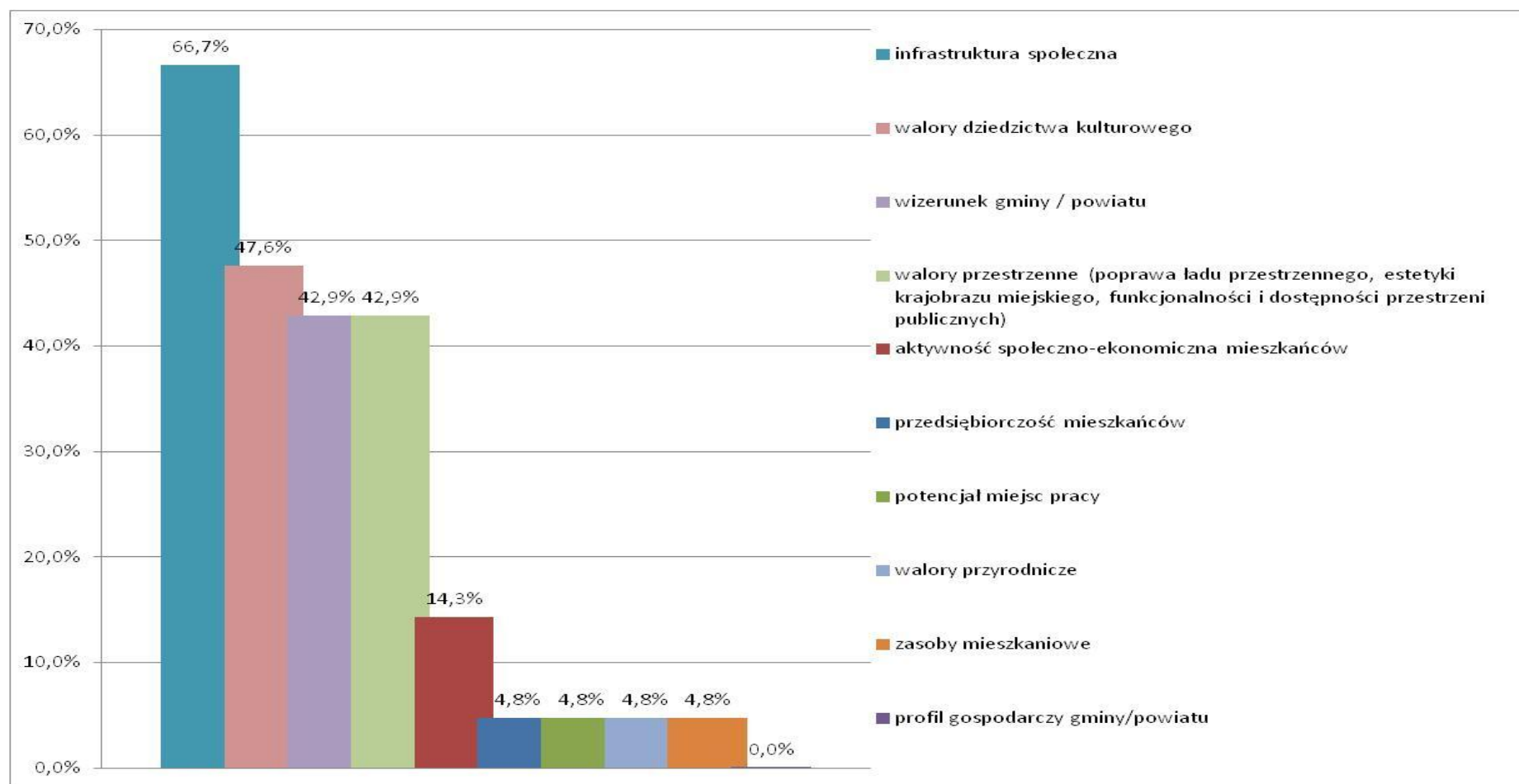
3.1. Wpływ na konkurencyjność gospodarczą i atrakcyjność inwestycyjną terenów zdegradowanych

Zgodnie z odpowiedziami udzielonymi przez respondentów badania CAWI/PAPI (n=82/67) projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w wymiarze konkurencyjności gospodarczej jednostek samorządowych województwa opolskiego wpłynęły głównie na rozwój **infrastruktury społecznej** (66,7% wskazań). W dalszej kolejności respondenci wskazywali pozytywny wpływ na **walory dziedzictwa kulturowego** (47,6%), **walory przestrzenne**⁵⁶ (42,9%) oraz **wizerunek gminy / powiatu** (42,9%).

W wymiarze poprawy konkurencyjności gospodarczej projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w przypadku zaledwie 14,3% wskazań oddziaływały pozytywnie na **aktywność społeczno-ekonomiczną mieszkańców**. Niski poziom oddziaływania (tj. po 4,8% wskazań) wiązał się także z takimi czynnikami konkurencyjności gospodarczej jak: **przedsiębiorczość mieszkańców, potencjał miejsc pracy, zasoby mieszkaniowe** oraz **walory przyrodnicze**. Z punktu widzenia konkurencyjności gospodarczej projekty realizowane z działań 6.1 i 6.2 - zdaniem respondentów - nie przyczyniły się zmianie lub wzmocnieniu **profilu gospodarczego gmin / powiatów** województwa opolskiego (0% wskazań).

⁵⁶ W tym związane z poprawą ładu przestrzennego, estetyką krajobrazu miejskiego, funkcjonalnością i dostępnością przestrzeni publicznych.

Wykres 27. Czynniki konkurencyjności JST wzmocnione dzięki realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w woj. opolskim

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

Pod względem skali wpływu projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na konkurencyjność gospodarczą, w zdecydowanej większości wyżej wskazanych czynników, wpływ przedsięwzięć był mały, lub też w ogóle nie występował. Dotyczy to w szczególności:

- **przedsiębiorczości mieszkańców** (28,6% brak wpływu, 66,7% mały wpływ);
- **potencjału miejsc pracy** (23,8% brak wpływu, 52,4% mały wpływ);
- **profilu gospodarczego gminy / powiatu** (33,3% brak wpływu, 38,1% mały wpływ);
- **zasobów mieszkaniowych** (61,9% brak wpływu, 19,0% mały wpływ);
- **walorów przyrodniczych** (42,9% brak wpływu, 33,3% mały wpływ).

Tabela 33. Skala wpływu projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na czynniki konkurencyjności w woj. opolskim

Czynniki konkurencyjności	brak	mała	przeciętna	duża	bardzo duża
przedsiębiorczość mieszkańców	28,6%	66,7%	0,0%	4,8%	0,0%
aktywność społeczna mieszkańców	9,5%	38,1%	33,3%	19,0%	0,0%
potencjał miejsc pracy	23,8%	52,4%	23,8%	0,0%	0,0%
profil gospodarczy gminy / powiatu	33,3%	38,1%	28,6%	0,0%	0,0%
infrastruktura społeczna	9,5%	14,3%	4,8%	61,9%	9,5%
infrastruktura techniczna	4,8%	33,3%	9,5%	52,4%	0,0%
zasoby mieszkaniowe	61,9%	19,0%	19,0%	0,0%	0,0%
walory przyrodnicze	42,9%	33,3%	19,0%	4,8%	0,0%
walory dziedzictwa kulturowego	14,3%	14,3%	14,3%	47,6%	9,5%
walory przestrzenne	4,8%	14,3%	28,6%	28,6%	23,8%
wizerunek gminy / powiatu	0,0%	9,5%	23,8%	57,1%	9,5%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

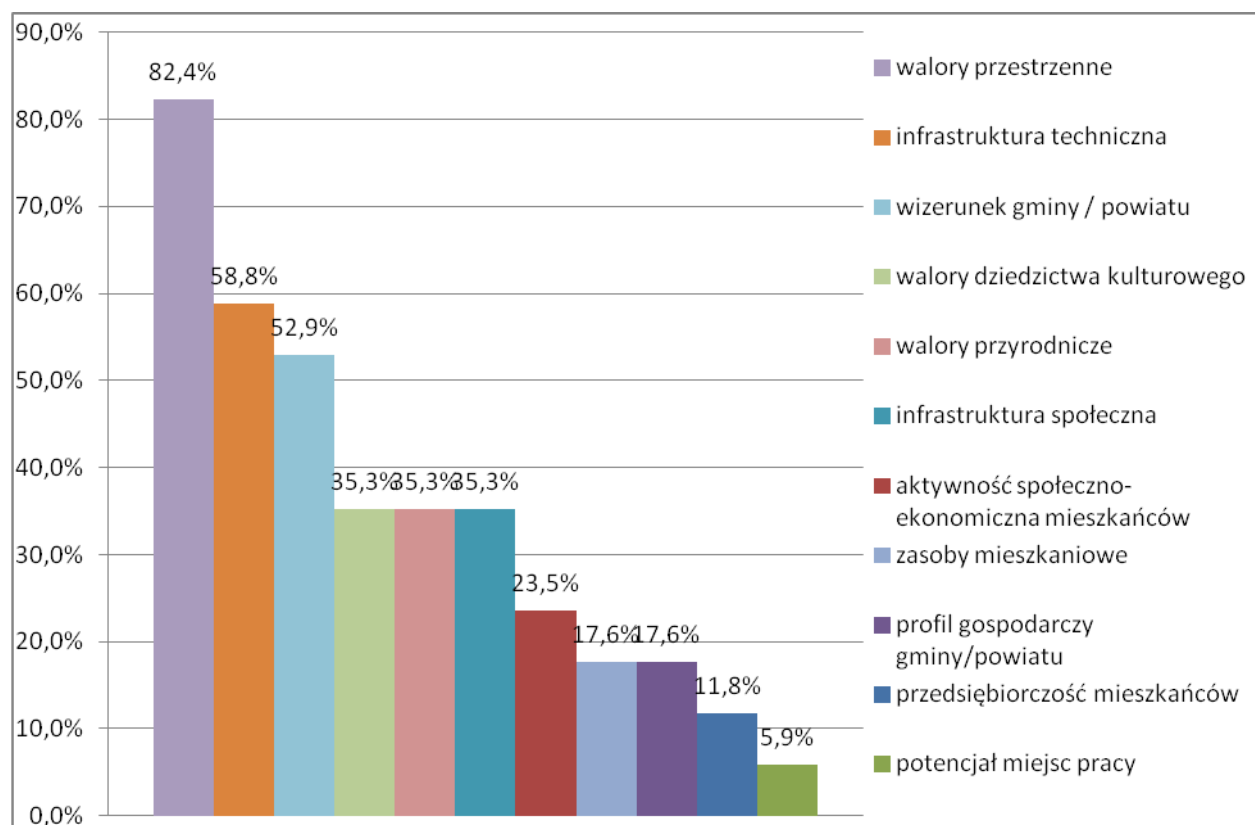
Projekty rewitalizacyjne realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 wywierały natomiast duży i bardzo duży wpływ na takie wymiary konkurencyjności gospodarczej opolskich JST jak:

- **infrastruktura społeczna** (61,9% duży wpływ, 9,5% bardzo duży wpływ);
- **walory dziedzictwa kulturowego** (47,6% duży wpływ, 9,5% bardzo duży wpływ);
- **wizerunek gminy / powiatu** (57,1% duży wpływ, 9,5% bardzo duży wpływ);
- **walory przestrzenne** związane z poprawą ładu przestrzennego, estetyką krajobrazu miejskiego, funkcjonalnością i dostępnością przestrzeni publicznych (28,6% duży wpływ, 23,8% bardzo duży wpływ).

W zakresie wpływu analizowanych projektów na rozwój **infrastruktury technicznej** zdania respondentów były podzielone, tj. 52,5% z nich uważało, iż przedsięwzięcia 6.1 i 6.2 w dużym stopniu pozytywnie wpłynęły na ten wymiar konkurencyjności gospodarczej opolskich JST. Natomiast w 33,3% przypadków wpływ ten został oceniony jako mały.

Z punktu widzenia kompleksowości interwencji funduszy unijnych w zakresie rewitalizacji interesującym zagadnieniem jest określenie czynników konkurencyjności gminy / powiatu jakie zostały wzmocnione dzięki projektom rewitalizacyjnym realizowanym poza działaniami 6.1 i 6.2.

Wykres 28. Czynniki konkurencyjności JST wzmocnione dzięki realizacji projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w woj. opolskim

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

Z odpowiedzi udzielonych przez respondentów badania CAWI wynika, że projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 miały wpływ na szereg czynników konkurencyjności JST w województwie opolskim. W największym stopniu wpływ ten odnosił się do poprawy **walorów przestrzennych** postrzeganych w kategoriach ładu przestrzennego, estetyki krajobrazu miejskiego, funkcjonalności i dostępności przestrzeni publicznych (82,4% odpowiedzi). Istotnemu wzmocnieniu, zdaniem respondentów, uległy także takie czynniki konkurencyjności JST jak: infrastruktura techniczna (58,8% odpowiedzi) oraz wizerunek gminy / powiatu (52,9% odpowiedzi). Ponad 1/3 respondentów wskazała jeszcze na wzmocnienie **walorów dziedzictwa kulturowego** i **walorów przyrodniczych** oraz **rozwój infrastruktury społecznej**.

Pod względem skali wpływu przedsięwzięć rewitalizacyjnych, realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, na wyżej wskazane czynniki konkurencyjności ich duże i bardzo duże oddziaływanie wiązało się z **walorami przestrzennymi**⁵⁷ (47,1% duża skala wpływu oraz 29,4% bardzo duża skala wpływu).

⁵⁷ W tym związane z poprawą ładu przestrzennego, estetyką krajobrazu miejskiego, funkcjonalnością i dostępnością przestrzeni publicznych.

Tabela 34. Skala wpływu projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na czynniki konkurencyjności w województwie opolskim

Czynniki konkurencyjności	brak	mała	przeciętna	duża	bardzo duża
przedsiębiorczość mieszkańców	29,4%	29,4%	29,4%	5,9%	5,9%
aktywność społeczna mieszkańców	5,9%	47,1%	17,6%	17,6%	11,8%
potencjał miejsc pracy	11,8%	70,6%	11,8%	0,0%	5,9%
profil gospodarczy gminy / powiatu	11,8%	52,9%	23,5%	11,8%	0,0%
infrastruktura społeczna	5,9%	52,9%	5,9%	23,5%	11,8%
infrastruktura techniczna	0,0%	29,4%	17,6%	41,2%	11,8%
zasoby mieszkaniowe	35,3%	47,1%	5,9%	11,8%	0,0%
walory przyrodnicze	23,5%	29,4%	11,8%	23,5%	11,8%
walory dziedzictwa kulturowego	0,0%	41,2%	5,9%	35,3%	17,6%
walory przestrzenne	0,0%	5,9%	17,6%	47,1%	29,4%
wizerunek gminy / powiatu	0,0%	11,8%	23,5%	41,2%	23,5%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Relatywnie duże i bardzo duże oddziaływanie projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 zdaniem respondentów występuje także w przypadku takich czynników konkurencyjności jak: **walory dziedzictwa kulturowego** (35,3% duży wpływ, 17,6% bardzo duży wpływ) oraz **infrastruktura techniczna** (41,2% duży wpływ, 11,8% bardzo duży wpływ).

W najmniejszym stopniu projekty realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 przyczyniły się do wzmocnienia czynników konkurencyjności odnoszonych do **potencjału miejsc pracy** (11,8% brak wpływu, 70,6% mały wpływ) oraz **zasobów mieszkaniowych** (35,3% brak wpływu, 47,1% mały wpływ). Niewielki był także wpływ tych projektów na takie czynniki konkurencyjności gminy / powiatu jak: **profil gospodarczy gminy / powiatu** (11,8% brak wpływu, 52,9% mały wpływ), **przedsiębiorczość mieszkańców** (29,4% brak wpływu, 29,4% mały wpływ) oraz **infrastruktura społeczna** (5,9% brak wpływu, 52,9% mały wpływ).

Projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 przez opolskie JST wykazują szerszy i większy wpływ na wymiary konkurencyjności gospodarczej niż projekty stricte dedykowane rewitalizacji w ramach RPO WO 2007-2013. Niemniej, w przypadku obu kategorii projektów dominuje wpływ przestrzenno-społeczny zamykający się w takich wymiarach konkurencyjności gospodarczej jak: walory przestrzenne, infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, walory dziedzictwa kulturowego, wizerunek gminy / powiatu. Niepokojący z punktu widzenia problemów gospodarczych województwa opolskiego jest natomiast mały wpływ obu kategorii projektów rewitalizacyjnych na: potencjał miejsc pracy, przedsiębiorczość mieszkańców oraz profil gospodarczy JST.

Przyczyn przewagi wpływu projektów komplementarnych na wzmocnienie konkurencyjności gmin i powiatów województwa opolskiego względem projektów stricte dedykowanych rewitalizacji w ramach RPO WO 2007-2014 jest kilka.

Po pierwsze, respondenci analizując projekty komplementarne wskazywali często przedsięwzięcia dotyczące różnorodnych dziedzin aktywności JST, tj.: infrastrukturalne, społeczno-kulturalne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenne, wizerunkowe. Różnorodność dziedzinowa projektów komplementarnych znalazła zatem odzwierciedlenie w większej kompleksowości efektów.

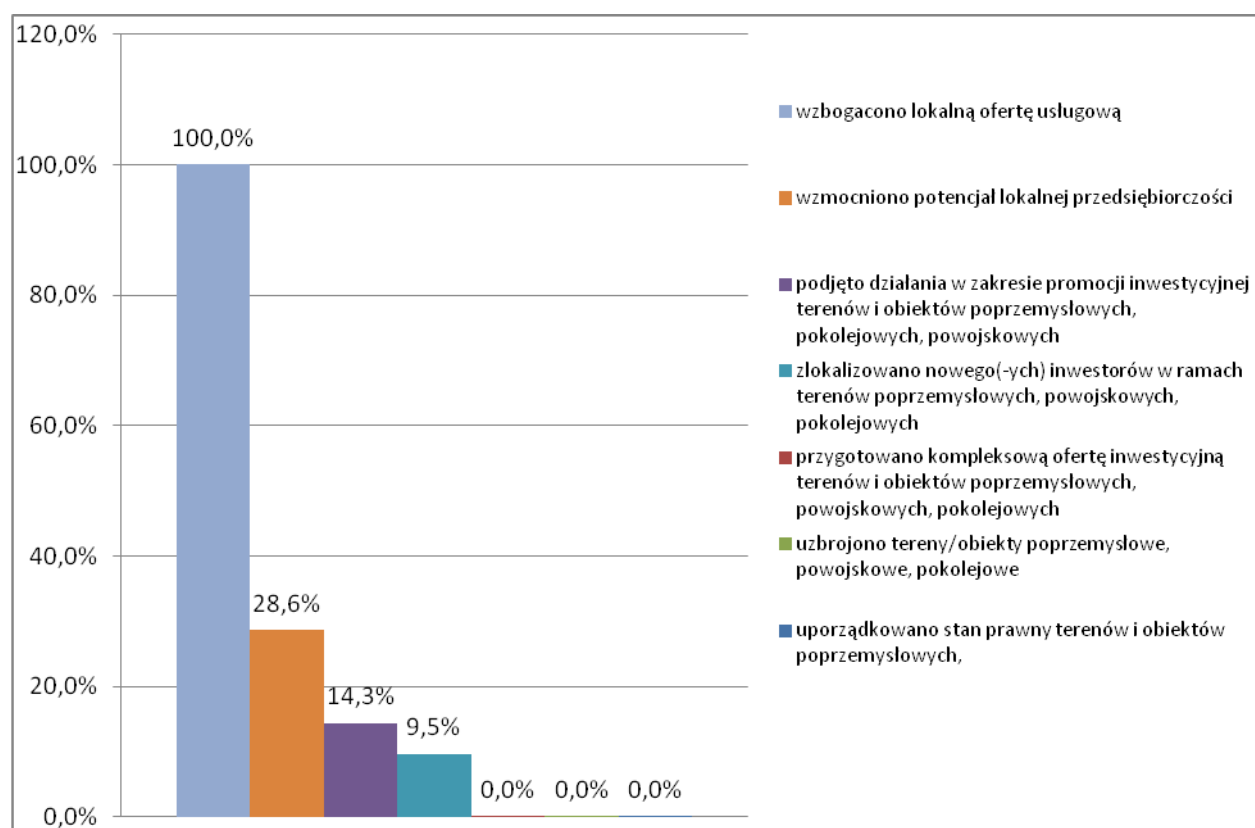
Po drugie, wąskie oddziaływanie projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 jest wynikiem narzuconych przez poprzedni Program Operacyjny typów i kategorii projektów odnoszących się głównie do zadań o

charakterze twardym z pominięciem oddziaływania miękkiego, determinującego między innymi kluczowe wymiary rozwoju gospodarczego, jak: przedsiębiorczość mieszkańców, czy kształtowanie profilu gospodarczego jednostek przestrzennych.

Po trzecie, zdecydowana większość beneficjentów działań 6.1 i 6.2 to podmioty sektora publicznego, społecznego lub branż bezpośrednio z nimi powiązanych. Stąd też oddziaływanie projektów podejmowanych przez tego typu instytucje najczęściej wiąże się z efektami przestrzennymi, infrastrukturalnymi, społecznymi.

Biorąc pod uwagę wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej gminy/powiatu zdaniem respondentów badania ankietowego, przedsięwzięcia tego rodzaju oddziaływały przede wszystkim na **wzbogacenie lokalnej oferty usługowej** (100% odpowiedzi).

Wykres 29. Wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

W wymiarze poprawy atrakcyjności inwestycyjnej wzmocnieniu – choć w niewielkim stopniu zdaniem respondentów badania ankietowego - uległy także takie jej wymiary jak: **potencjał lokalnej przedsiębiorczości** (28,6% odpowiedzi), **promocja oferty inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych** (14,3% odpowiedzi), **lokalizacja nowych inwestorów w ramach terenów przemysłowych, powojaskowych, pokolejowych** (9,5% odpowiedzi).

Odzwierciedleniem niewielkiego oddziaływania analizowanych projektów na poprawę czynników kształtujących atrakcyjność inwestycyjną gmin i powiatów województwa opolskiego jest ocena skali ich wpływu. Z punktu widzenia skali wpływu projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej ogólnie

stopień oddziaływania tego rodzaju przedsięwzięć na analizowany wymiar rozwoju gmin i powiatów województwa opolskiego był relatywnie niewielki. W bardzo dużym i dużym stopniu badane projekty przyczyniły się w zasadzie tylko do **wzbogacenia lokalnej oferty usługowej** (61,9% w dużym stopniu, 14,3% w bardzo dużym stopniu).

Tabela 35. Skala wpływu projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego

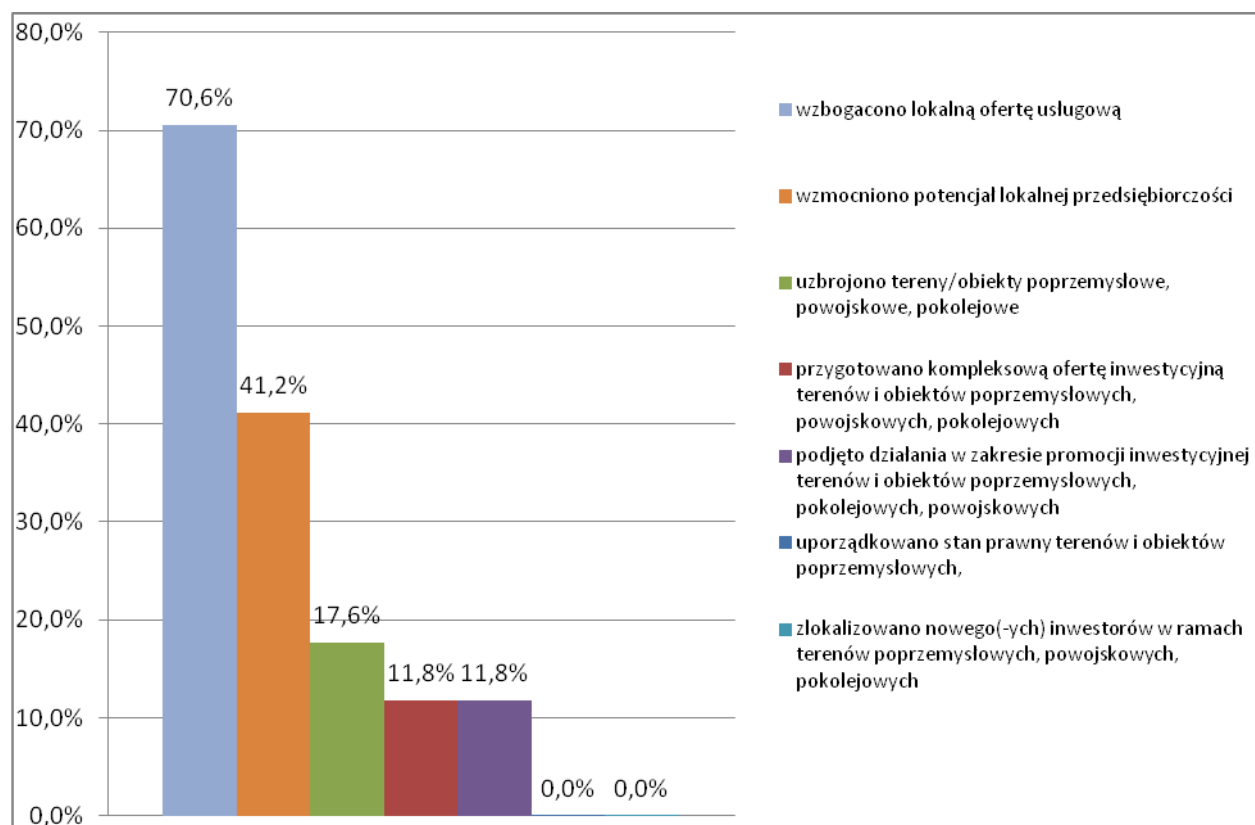
Wymiar atrakcyjności inwestycyjnej	brak	mała	przeciętna	duża	bardzo duża
uporządkowano stan prawny terenów i obiektów przemysłowych, kolejowych, wojskowych	76,2%	23,8%	0,0%	0,0%	0,0%
przygotowano kompletną ofertę inwestycyjną terenów i obiektów przemysłowych, wojskowych, kolejowych	76,2%	19,0%	4,8%	0,0%	0,0%
uzbrojono tereny / obiekty przemysłowe, wojskowe, kolejowe	76,2%	9,5%	9,5%	4,8%	0,0%
podjęto działania w zakresie promocji inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych, kolejowych, wojskowych	61,9%	23,8%	0,0%	14,3%	0,0%
zlokalizowano nowego(-ych) inwestorów w ramach terenów przemysłowych, wojskowych, kolejowych	76,2%	19,0%	4,8%	0,0%	0,0%
wzmocniono potencjał lokalnej przedsiębiorczości	42,9%	9,5%	23,8%	19,0%	4,8%
wzbogacono lokalną ofertę usługową	4,8%	9,5%	9,5%	61,9%	14,3%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W przypadku pozostałych czynników atrakcyjności inwestycyjnej gminy/powiatu przeważa wpływ mały lub brak wpływu. Najmniejszy wpływ (tj. mały lub brak wpływu) projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 wywarły na: **przygotowanie kompletnej oferty inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych, wojskowych, kolejowych** oraz **zlokalizowanie nowego(-ych) inwestorów w ramach terenów przemysłowych, wojskowych, kolejowych** (w przypadku obu czynników rozkład odpowiedzi dla każdego z nich był następujący: 72,6% brak wpływu, 19,0% mały wpływ). Niewielki był także wpływ analizowanych projektów na **uzbrojenie terenów / obiektów przemysłowych, wojskowych, kolejowych** (76,2% brak wpływu, 9,5% mały wpływ) oraz na **działania w zakresie promocji inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych, kolejowych, wojskowych** (61,9% brak wpływu, 23,8% mały wpływ). Dla czynnika związanego ze wzmocnieniem **potencjału lokalnej przedsiębiorczości**, 23,8% respondentów uznało wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 za duży (19,0%) lub bardzo duży (4,8%); natomiast 52,4% spośród nich za mały (9,5%) lub brak wpływu (42,9%).

W nieco szerszym wymiarze, tj. z punktu widzenia liczebności czynników, na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej gmin i powiatów województwa opolskiego oddziaływały projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013. Podobnie jak w przypadku projektów 6.1 i 6.2, także przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane poza tymi działaniami wzmacniały wymiar atrakcyjności inwestycyjnej związany głównie ze **wzbogaceniem lokalnej oferty usługowej** (70,6% odpowiedzi).

Wykres 30. Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%

W drugiej kolejności, zgodnie z odpowiedziami respondentów, analizowane projekty rewitalizacyjne przyczyniły się do **wzmocnienia potencjału lokalnej przedsiębiorczości** (41,2% odpowiedzi). Natępnie wzmocnione zostały takie wymiary atrakcyjności inwestycyjnej gminy/powiatu jak: **uzbrojenie terenów/obiektów przemysłowych, powojennych, pokolejowych** (17,6% odpowiedzi), następnie **podjęcie działań promocji inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych, pokolejowych, powojennych** (11,8% odpowiedzi) oraz **przygotowanie kompleksowej oferty inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych, powojennych, pokolejowych** (11,8% odpowiedzi). Projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 nie wzmocniły natomiast wymiarów atrakcyjności inwestycyjnej związanych z lokalizowaniem nowych inwestorów oraz uporządkowaniem stanu prawnego terenów i obiektów przemysłowych.

Pomimo oddziaływania projektów rewitalizacyjnych na większą liczbę czynników atrakcyjności inwestycyjnej gmin i powiatów województwa opolskiego w relacji do projektów realizowanych z działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, skala ich wpływu na poszczególne wymiary atrakcyjności inwestycyjnej była relatywnie niewielka. W największym stopniu (duży i bardzo duży wpływ) zdaniem respondentów badania ankietowego (47,0%) projekty rewitalizacyjne wpływały na **wzbogacenie lokalnej oferty usługowej** (17,6% bardzo duży wpływ, 29,4% duży wpływ).

Tabela 36. Skala wpływu projektów realizowanych poza działaniami 6.1 / 6.2 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego

Wymiar atrakcyjności inwestycyjnej	brak	mała	przeciętna	duża	bardzo duża
uporządkowano stan prawny terenów i obiektów przemysłowych, pokolejowych, powojсковych	58,8%	41,2%	0,0%	0,0%	0,0%
przygotowano kompletną ofertę inwestycyjną terenów i obiektów przemysłowych, powojсковych, pokolejowych	47,1%	35,3%	5,9%	11,8%	0,0%
uzbrojono tereny / obiekty przemysłowe, powojсковe, pokolejowe	52,9%	35,3%	0,0%	11,8%	0,0%
podjęto działania w zakresie promocji inwestycyjnej terenów i obiektów przemysłowych, pokolejowych, powojсковych	41,2%	47,1%	5,9%	5,9%	0,0%
zlokalizowano nowego(-ych) inwestorów w ramach terenów przemysłowych, powojсковych, pokolejowych	52,9%	47,1%	0,0%	0,0%	0,0%
wzmocniono potencjał lokalnej przedsiębiorczości	23,5%	23,5%	35,3%	11,8%	5,9%
wzbogacono lokalną ofertę usługową	11,8%	11,8%	29,4%	29,4%	17,6%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W przypadku 17,6% odpowiedzi respondenci podkreślali także duży (11,8% odpowiedzi) lub bardzo duży (5,9% odpowiedzi) wpływ tego rodzaju projektów na **wzmocnienie potencjału lokalnej przedsiębiorczości**.

W najmniejszym stopniu (mały wpływ lub brak wpływu) projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oddziaływały na takie wymiary atrakcyjności inwestycyjnej jak: **uporządkowanie stanu prawnego terenów i obiektów przemysłowych** (58,8% brak wpływu, 41,2% mały wpływ), **zlokalizowanie nowego(-ych) inwestorów w ramach terenów przemysłowych, powojсковych, pokolejowych** (52,9% brak wpływu, 47,1% mały wpływ), **uzbrojenie terenów/obiektów przemysłowych, powojсковych, pokolejowych** (52,9% brak wpływu, 35,3% mały wpływ), **podjęcie działań w zakresie promocji inwestycyjnej terenów i obiektów** (41,2% brak wpływu, 47,1% mały wpływ).

Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i przedsięwzięć realizowanych poza tymi działaniami na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST województwa opolskiego, w wymiarze stricte gospodarczym należy uznać za mały. Obie kategorie projektów rewitalizacyjnych oddziaływały przede wszystkim na wymiar atrakcyjności inwestycyjnej związany z jakością życia mieszkańców głównie poprzez wzbogacenie lokalnej oferty usługowej dostarczanej przez instytucje sektora publicznego, takie jak: edukacja, kultura, sport i rekreacja, usługi sakralne.

Niewielki był natomiast wpływ projektów rewitalizacyjnych na cechy atrakcyjności inwestycyjnej związane z: podnoszeniem jakości kapitału ludzkiego, tworzeniem powiązań pomiędzy sferą biznesu a sektorem publicznym i instytucjami naukowo-badawczymi, rozwijaniem instytucji otoczenia biznesu, przygotowaniem zarówno od strony prawnej, jak i infrastrukturalnej nowych, atrakcyjnych ofert inwestycyjnych, generowaniem efektów zewnętrznych poprawiających pozycję kosztową potencjalnych inwestorów.

Przyczyn takiego stanu rzeczy należy doszukiwać się w wąskim podejściu do definiowania działań rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2007-2014, a także w wąskim ujęciu problematyki rozwoju gmin i powiatów województwa opolskiego w lokalnych

strategiach i programach rozwoju. Braki w tej dziedzinie wiążą się przede wszystkim z deficytem oryginalnych, konkurencyjnych projektów strategicznych oraz nadmierną dekompozycją priorytetów, uniemożliwiającą osiągnięcie odpowiedniego poziomu koncentracji środków na najważniejszych problemach rozwoju JST województwa opolskiego związanych z rozwojem gospodarczym i jakością kapitału ludzkiego.

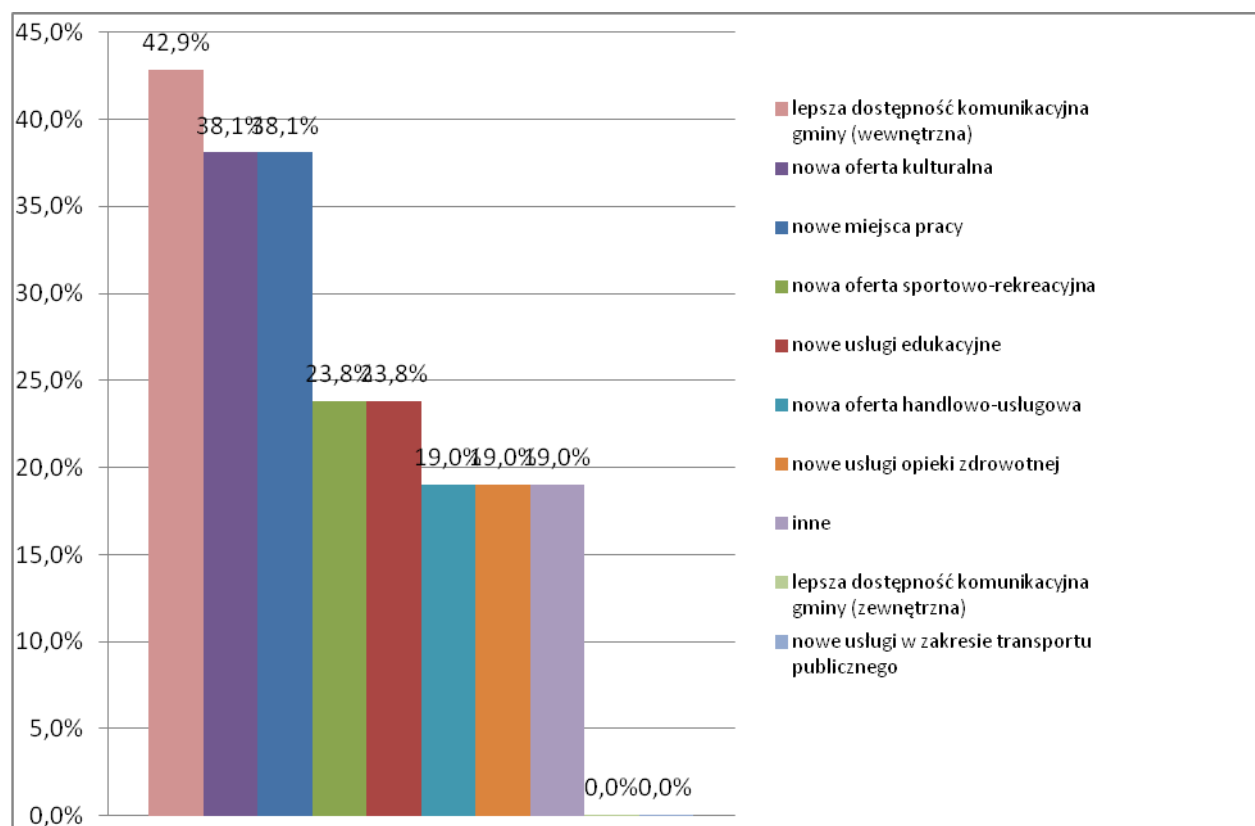
Akcentowana dotychczas społeczna i przestrzenna problematyka rewitalizacji, zarówno w dokumentach regionalnych, jak i lokalnych JST województwa opolskiego oraz idące w jej ślad projekty nie doprowadziły do znaczącej poprawy pozycji konkurencyjnej regionu⁵⁸. Taki stan rzeczy potwierdzają: wysoki wskaźnik migracji zewnętrznych, niewielka liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego na 1-go mieszkańca, niewielka liczba miejsc pracy na 1-go mieszkańca, słaba aktywność JST względem inwestorów, niska pozycja województwa pod względem atrakcyjności inwestycyjnej. Należy także zwrócić uwagę, iż zarówno konkurencyjność, jak i atrakcyjność inwestycyjna regionu determinowana jest przez szereg zmiennych, wśród których działania rewitalizacyjne stanowią jedną z wielu determinant. Przykładowo, odnoszą się wyłącznie do wydatków inwestycyjnych majątkowych opolskich JST można wskazać, iż ich całkowita wartość w latach 2007-2013 wyniosła: 3 667,9 mln zł. Wydatki związane z dofinansowaniem działań rewitalizacyjnych 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, tj. 143,8 mln zł stanowiły zaledwie 3,9% wyżej wskazanej kwoty wydatków majątkowych opolskich JST w analizowanym okresie.

3.2. Wpływ na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców oraz na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego

Projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oddziaływały na szereg czynników determinujących jakość życia mieszkańców. Zdaniem respondentów badania ankietowego JST przedsięwzięcia tego rodzaju pozytywnie wpłynęły przede wszystkim na następujące trzy determinanty jakości życia: **lepszą wewnętrzną dostępność komunikacyjną gminy** (42,9% odpowiedzi), **nową ofertę kulturalną** (38,1% odpowiedzi) oraz **nowe miejsca pracy** (38,1% odpowiedzi).

⁵⁸ *Atrakcyjność inwestycyjna regionów*. SGH, Warszawa, grudzień 2014 oraz *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*. IBnGR, Gdańsk 2014.

Wykres 31. Wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę jakości życia mieszkańców

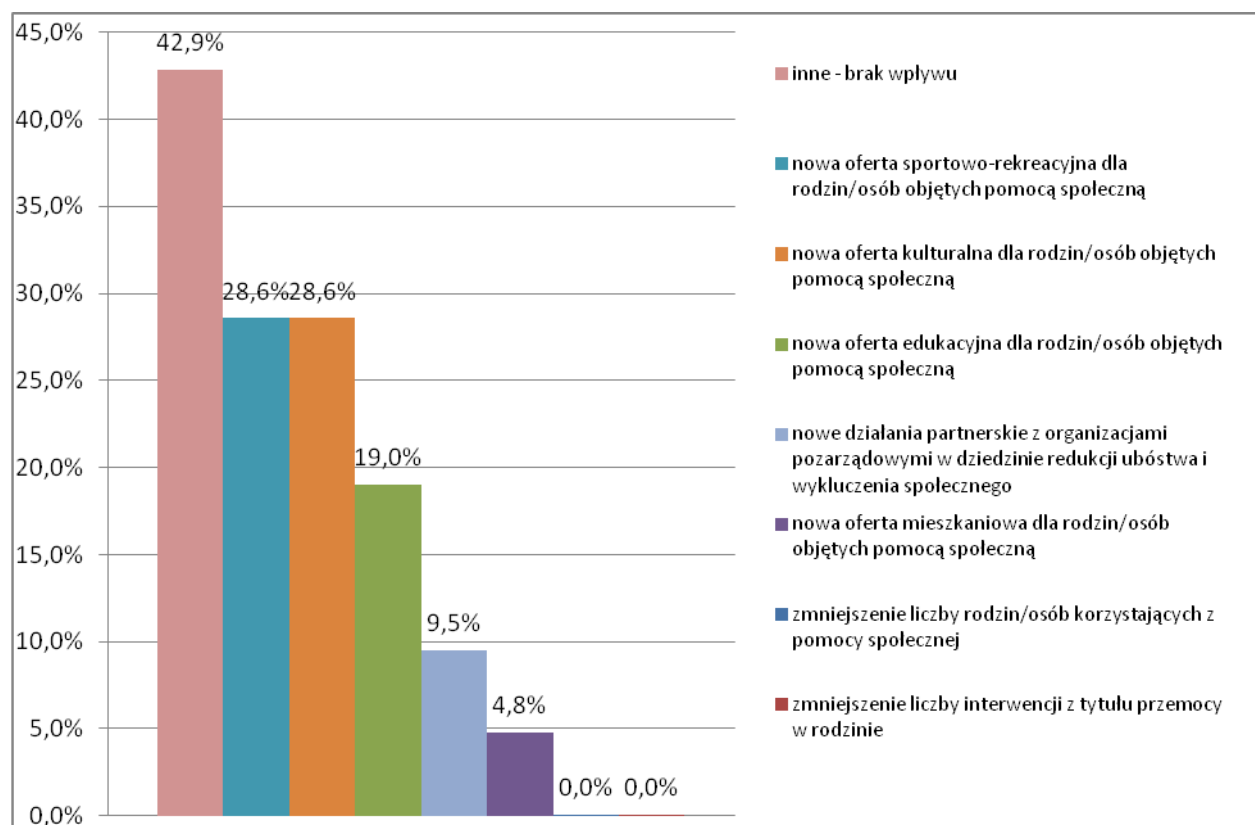

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

W dalszej kolejności, zdaniem respondentów, analizowane projekty 6.1 i 6.2 oddziaływały na wymiary jakości życia związane z: **nowymi usługami edukacyjnymi** (23,8% odpowiedzi), **nową ofertą sportowo-rekreacyjną** (23,8% odpowiedzi), **nową ofertą handlowo-usługową** (19,0% odpowiedzi), **nowymi usługami opieki zdrowotnej** (19,0% odpowiedzi) oraz **innymi czynnikami** (19,0% odpowiedzi). Wśród innych czynników wskazywano na: nową ofertę opieki nad dziećmi, nową ofertę dla seniorów, nowe usługi w zakresie opieki społecznej, odnowione obiekty sakralne.

W wymiarze redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego analizowana grupa projektów, tj. realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, zdaniem największej grupy respondentów badania ankietowego (42,9% odpowiedzi) **nie wywierała wpływu** na analizowany wymiar rozwoju lokalnego. Zdaniem 28,6% respondentów badania ankietowego wpływ ten jednak istnieje i dotyczył w równym stopniu tworzenia **nowej oferty sportowo-rekreacyjnej** oraz **nowej oferty kulturalnej** dla rodzin/osób objętych pomocą społeczną.

Wykres 32. Wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego

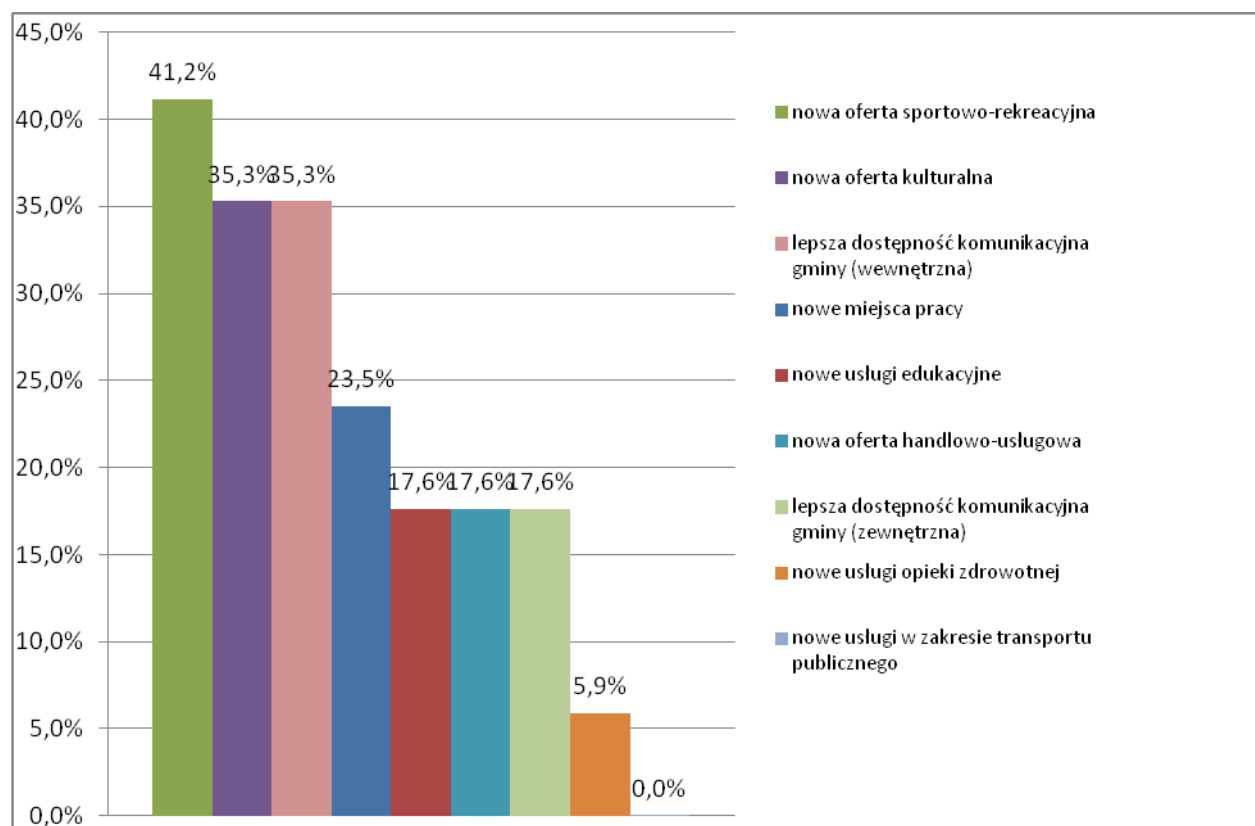
Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

Ankietowane JST województwa opolskiego wskazały także na pozytywny wpływ projektów 6.1 i 6.2 na tworzenie **nowej oferty edukacyjnej dla rodzin/osób objętych pomocą społeczną**. Kolejne 9,5% respondentów podkreśliło znaczenie **nowych działań partnerskich z organizacjami pozarządowymi w dziedzinie redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego**. 4,8% respondentów wskazało na **tworzenie nowej oferty mieszkaniowej dla rodzin/osób objętych pomocą społeczną**. Projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2, zdaniem respondentów badania ankietowego nie oddziaływały pozytywnie na: zmniejszenie liczby rodzin/osób korzystających z pomocy społecznej oraz zmniejszenie liczby interwencji z tytułu przemocy w rodzinie.

Podobnie jak w przypadku projektów realizowanych z działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, także dla projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza tą ścieżką finansowania, respondenci wskazali na liczne pozytywne ich powiązania w kontekście poprawy jakości życia mieszkańców.

Projekty rewitalizacyjne podejmowane przez JST realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 oddziaływały pozytywnie przede wszystkim na następujące wymiary jakości życia: **nowa oferta sportowo-rekreacyjna** (41,2% odpowiedzi), **nowa oferta kulturalna** (35,3% odpowiedzi), **lepszą wewnętrzną dostępność komunikacyjną gminy** (35,3% odpowiedzi).

Wykres 33. Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę jakości życia mieszkańców

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

Pozytywny wpływ, zdaniem respondentów, odnotowano także w przypadku: **tworzenia nowych miejsc pracy** (23,5% odpowiedzi), **nowych usług edukacyjnych** (17,6% odpowiedzi), **nowej oferty handlowo-usługowej** (17,6% odpowiedzi), **lepszej zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy** (17,6% odpowiedzi) oraz **nowych usług opieki zdrowotnej** (5,9% odpowiedzi). Projekty rewitalizacyjne nie wpłynęły natomiast na wymiar jakości życia mieszkańców związany z nowymi usługami w zakresie transportu publicznego.

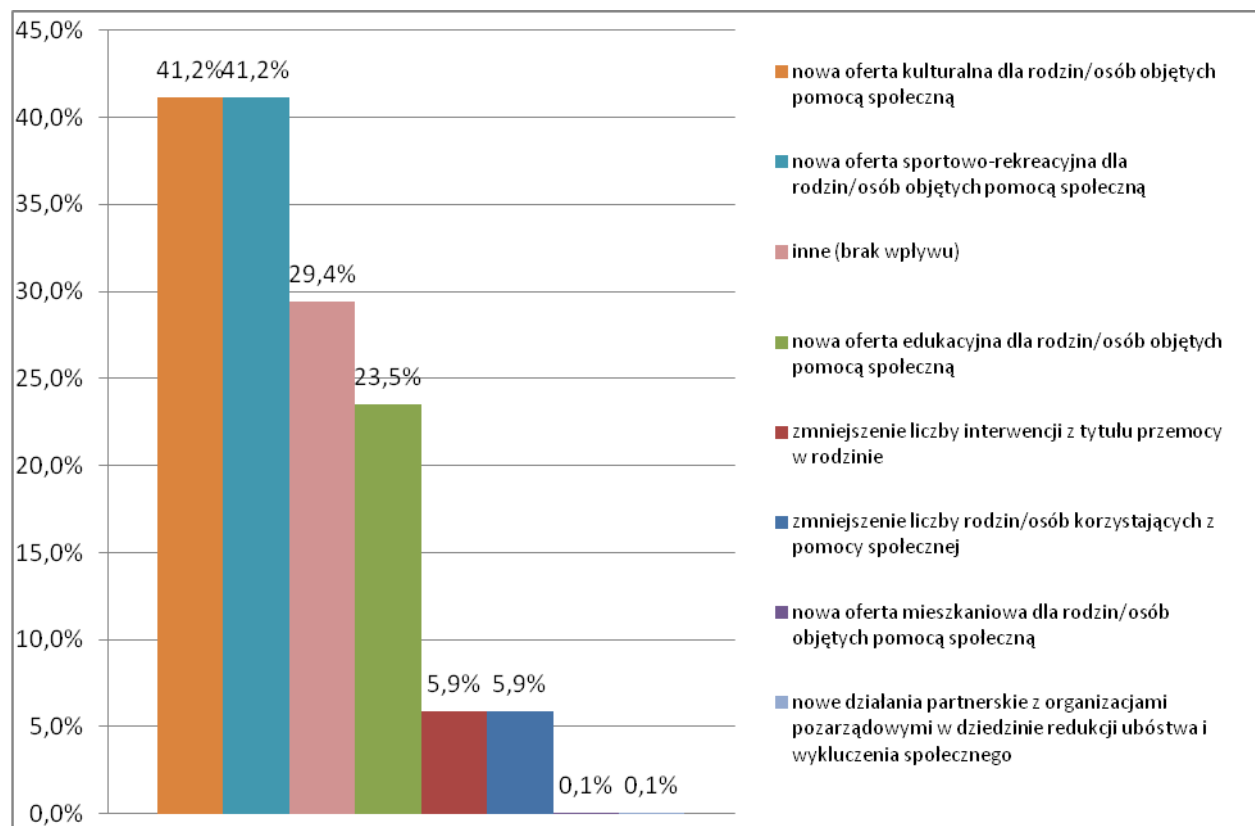
Projekty rewitalizacyjne realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, podobnie jak ta ostatnia grupa, wywierały największy wpływ na dwa wymiary przyczyniające się do **redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego**, tj. tworzenia **nowej oferty sportowo-rekreacyjnej** (41,2% odpowiedzi) oraz **nowej oferty kulturalnej dla rodzin osób objętych pomocą społeczną** (41,2% odpowiedzi). Wysoki, w przypadku analizowanej grupy projektów, był także odsetek odpowiedzi (29,4%) wskazujących na **brak wpływu** tego rodzaju przedsięwzięć na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne podejmowane przez JST w województwie opolskim, realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 wywoływały – zdaniem respondentów – pozytywny wpływ na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego w następujących wymiarach:

- **nowa oferta edukacyjna dla rodzin/osób objętych pomocą społeczną** (23,5% odpowiedzi);

- zmniejszenie liczby rodzin/osób korzystających z pomocy społecznej (5,9% odpowiedzi);
- zmniejszenie liczby interwencji z tytułu przemocy w rodzinie (5,9% odpowiedzi).

Wykres 34. Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

W przypadku dwóch wymiarów odnoszących się do redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego, tj. nowej oferty mieszkaniowej dla rodzin/osób objętych pomocą społeczną oraz nowych działań partnerskich z organizacjami pozarządowymi w dziedzinie redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego respondenci JST nie wskazali żadnego powiązania z projektami rewitalizacyjnymi realizowanymi poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013.

Wpływ projektów rewitalizacyjnych, zarówno realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami na poprawę jakości życia mieszkańców w JST województwa opolskiego należy uznać za znaczący. Szczególnie istotne są efekty pojawiające się w wewnętrznej infrastrukturze komunikacyjnej, infrastrukturze i ofercie kulturalnej, sportowo-edukacyjnej i edukacyjnej.

Zdecydowanie mniejszy wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 odnosił się do redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego. Wynikało to przede wszystkim z przyjętych kategorii interwencji i typów projektów zdefiniowanych dla wyżej wskazanych działań w RPO WO 2007-2013 (projekty twarde). Wpływ tej grupy projektów ogranicza się w zasadzie do tworzenia nowej oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej dostępnej dla rodzin oraz osób

objętych pomocą społeczną. W niewielkim stopniu projekty powyższe przyczyniły się do generowania nowych działań partnerskich we współpracy z organizacjami pozarządowymi. Podobnie, w wymiarze redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego przejawia się wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013.

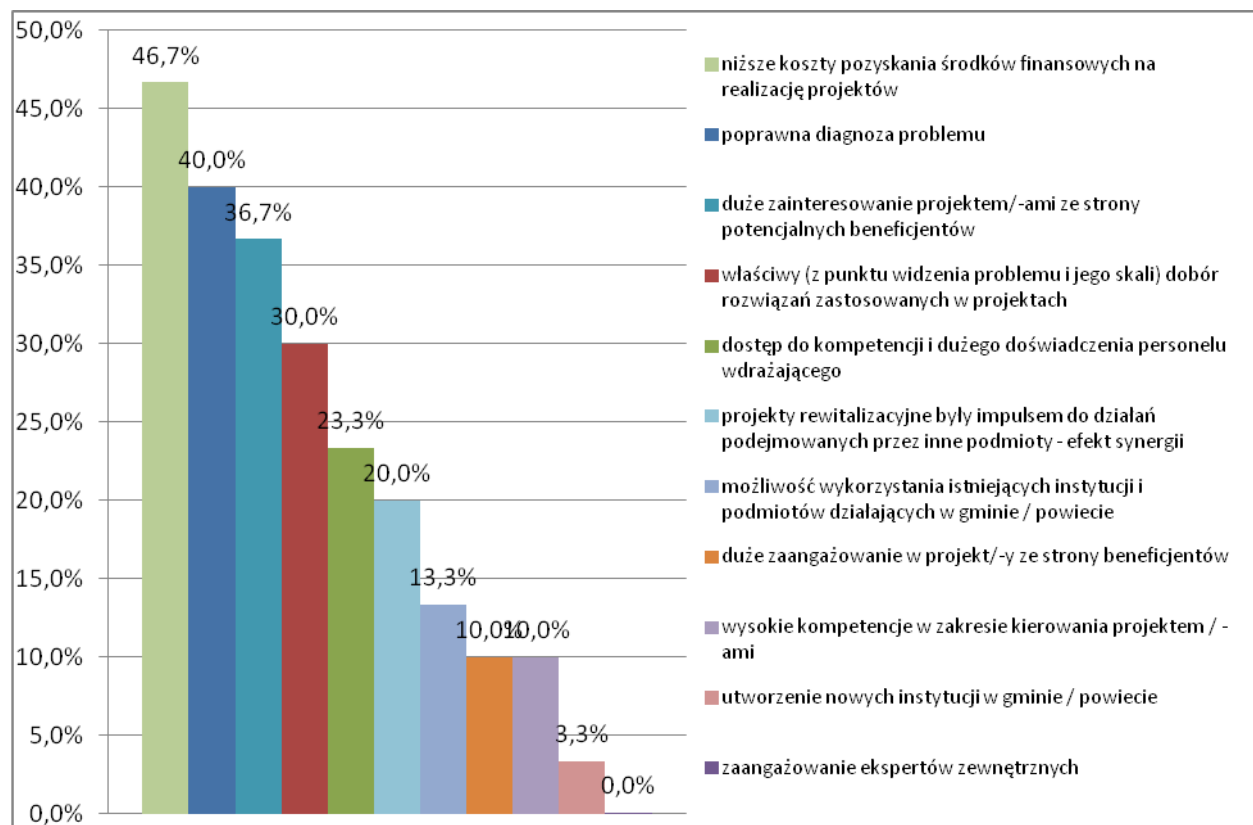
Kolejny z wymiarów analizy odnosi się do wskazania czynników determinujących skuteczność i efektywność oraz stabilność efektów projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, a także przedsięwzięć rewitalizacyjnych wdrażanych poza tymi działaniami z punktu widzenia poprawy jakości życia mieszkańców, a także redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Mając powyższe na uwadze, za trzy najważniejsze czynniki determinujące skuteczność, efektywność i stabilność efektów projektów rewitalizacyjnych w kontekście poprawy jakości życia oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego respondenci JST uznali:

- **niższe koszty pozyskania środków finansowych na realizację projektu** (46,7% odpowiedzi), w przypadku projektów finansowanych ze środków europejskich;
- **poprawną diagnozę problemu** (40,0% odpowiedzi);
- **duże zainteresowanie projektem/-ami ze strony potencjalnych beneficjentów** (36,7% odpowiedzi).

Za istotne, z punktu widzenia skuteczności, efektywności i stabilności efektów projektów rewitalizacyjnych (realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz poza tymi działaniami) uznano także: **właściwy (z punktu widzenia problemu i jego skali) dobór rozwiązań zastosowanych w projektach** (30% odpowiedzi), **dostęp do kompetencji dużego i doświadczonego personelu wdrażającego** (23,3% odpowiedzi) oraz generowanie przez przedsięwzięcia współzależności, tj. **projekty rewitalizacyjne stały się impulsem do działań podejmowanych przez inne podmioty – efekt synergii** (20% odpowiedzi).

Wykres 35. Czynniki determinujące skuteczność i efektywność, a także stabilność efektów projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza tymi działaniami z punktu widzenia poprawy jakości życia oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). Ze względu na możliwość wskazania przez respondentów kilku odpowiedzi ich struktura nie sumuje się do 100%.

W mniejszym stopniu, skuteczność, efektywność i stabilność efektów projektów rewitalizacyjnych była determinowana przez takie czynniki jak: możliwość wykorzystania istniejących instytucji i podmiotów działających w gminie/powiecie (13,3% odpowiedzi), duże zaangażowanie w projekt/-y ze strony beneficjentów (10,0% odpowiedzi), wysokie kompetencje w zakresie kierowania projektem/-ami (10,0% odpowiedzi) oraz utworzenie nowych instytucji w gminie/powiecie (3,3% odpowiedzi). Brak oddziaływania na skuteczność, efektywność i stabilność efektów projektów rewitalizacyjnych, zdaniem respondentów JST odnosi się do czynnika związanego z zaangażowaniem ekspertów zewnętrznych.

Efektywność, skuteczność oraz stabilność efektów projektów rewitalizacyjnych – w kontekście jakości życia oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego – realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami determinowana jest przede wszystkim trzema rodzajami czynników. Po pierwsze są to czynniki kosztowe związane z tańszym pozyskaniem środków w ramach RPO WO 2007-2013. Po drugie są to czynniki związane z poprawnym planowaniem przedsięwzięć (szczególnie w kontekście diagnozy problemu) oraz po trzecie to czynniki popytowe postrzegane w kategoriach dużego zainteresowania realizowanymi projektami ze strony potencjalnych beneficjentów.

Kontrowersyjne, patrząc na opinie respondentów JST, są ich wskazania w zakresie niewielkiej roli jaką w poziomie efektywności, skuteczności i stabilności efektów projektów rewitalizacyjnych odgrywają klasyczne czynniki determinujące rozwój lokalny na poziomie operacyjnym. Wiedza ekspercka, lokalny potencjał instytucjonalny, czy też kompetencje kierowania projektem uznawane są za czynniki, które w niewielkim stopniu determinują efektywność, skuteczność i stabilność efektów projektów rewitalizacyjnych. Taki stan rzeczy może wynikać z niewielkiego (lub braku) zaangażowania na etapie planowania projektów rewitalizacyjnych wysokiej jakości wiedzy eksperckiej, niewielkiego poziomu rozwoju instytucjonalnego, czy też przeciętnych kompetencji osób zarządzających tego rodzaju przedsięwzięciami.

Analiza typów projektów rewitalizacyjnych (realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, a także poza tymi działaniami) wskazuje na kilka z nich, które w znaczącym stopniu przyczyniły się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Zdaniem respondentów JST, największy wpływ na poprawę jakości życia oraz redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego posiadały **projekty twarde związane z infrastrukturą techniczną**. Ogółem ten typ projektów uzyskał 50% wskazań respondentów, w tym:

- 26,7% wskazań odnoszących się do charakteru przestrzenno-infrastrukturalnego;
- 13,3% wskazań odnoszących się do charakteru środowiskowego;
- 10,0% wskazań odnoszących się do charakteru społecznego.

Tabela 37. Typy projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz poza tymi działaniami wpływające w sposób decydujący na poprawę jakości życia mieszkańców oraz redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego

Typ projektów	charakter: gospodarczy	charakter: społeczny	charakter: środowiskowy	charakter: przestrzenno- infrastrukturalny
typ projektów: miękkie - pomoc społeczna	0,0%	6,7%	0,0%	0,0%
typ projektów: miękkie - oferta edukacyjna	0,0%	20,0%	0,0%	0,0%
typ projektów - miękkie - oferta/wydarzenia kulturalne	0,0%	16,7%	0,0%	3,3%
typ projektów - miękkie - oferta w zakresie opieki zdrowotnej	0,0%	6,7%	0,0%	0,0%
typ projektów: miękkie - inicjowanie, wspieranie aktywności gospodarczej, przedsiębiorczości	10,0%	0,0%	0,0%	3,3%
typ projektów - miękkie - oferta mieszkaniowa	0,0%	13,3%	0,0%	0,0%
typ projektów - miękkie - oferta/wydarzenia sportowo-rekreacyjne	0,0%	23,3%	0,0%	6,7%
typ projektów - twarde - infrastruktura techniczna	10,0%	0,0%	13,3%	26,7%
typ projektów - twarde - infrastruktura społeczna	0,0%	26,7%	0,0%	16,7%
typ projektów - twarde - infrastruktura nowoczesnej gospodarki (np. inkubatory, parki technologiczne, parki biznesu)	13,3%	0,0%	0,0%	3,3%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Na drugim miejscu - zdaniem respondentów JST - poprawa jakości życia mieszkańców oraz redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego nastąpiła dzięki **projektom twardym związanym z infrastrukturą społeczną** (43,3% wskazań). Projekty tego rodzaju posiadały następujący charakter:

- społeczny (26,7% wskazań),
- przestrzenno-infrastrukturalny (16,7% wskazań).

Jako trzeci typ projektów, który w dużym stopniu przyczynia się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego, respondenci JST wskazali na **projekty miękkie związane z ofertą/wydarzeniami sportowo-rekreacyjnymi** (30,0% wskazań). W grupie tej znalazły się projekty o charakterze:

- społecznym (23,3% wskazań),
- przestrzenno-infrastrukturalnym (6,7% wskazań).

Pozytywny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców oraz redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego wiązał się także z następującymi kategoriami projektów: **projekty miękkie związane z ofertą edukacyjną** (20,0% wskazań), **projekty miękkie dotyczące oferty/wydarzeń kulturalnych** (20,0% wskazań), **projekty twarde związane z infrastrukturą nowoczesnej gospodarki**, tj. inkubatory, parki biznesu (16,6% wskazań), **projekty miękkie związane z nową ofertą mieszkaniową** (13,3% wskazań), **projekty miękkie związane z inicjowaniem i wspieraniem aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości** (13,3% wskazań).

Kategorie działań związane z: projektami miękkimi w zakresie pomocy społecznej oraz projektami miękkimi w zakresie opieki zdrowotnej respondenci JST uznali za w niewielkim stopniu wpływające na poprawę jakości życia i redukcję ubóstwa oraz wykluczenia społecznego.

Analiza typów projektów rewitalizacyjnych, które w największym stopniu determinują poprawę jakości życia mieszkańców oraz redukują ubóstwo i wykluczenie społeczne wśród opolskich JST wskazuje na dominujące postrzeganie zagadnień rozwoju lokalnego w kategoriach działań twardych związanych głównie z tworzeniem infrastruktury technicznej i społecznej. Takie postrzeganie zagadnień rewitalizacyjnych jest konsekwencją wieloletnich zaniedbań infrastrukturalnych, tj. braku lub złego stanu technicznego urządzeń pełniących funkcje techniczne i społeczne.

Niestety w dalszej kolejności postrzegane są działania aktywizujące społeczność lokalne, jak chociażby projekty imprez sportowo-rekreacyjnych, nowa oferta edukacyjna i kulturalna. W jeszcze mniejszym stopniu podnoszona jest aktywizacja gospodarcza JST w postaci wspierania aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości oraz towarzysząca tym działaniom niezbędna infrastruktura wspierająca (infrastruktura nowoczesnej gospodarki).

Podsumowując powyższe rozważania, zdaniem eksperta, projekty rewitalizacyjne zrealizowane w ramach RPO WO 2007-2013 przyczyniły się do przywrócenia walorów użytkowych wielu obiektów znajdujących się w centralnych lub newralgicznych częściach miast. Ponowne użytkowanie zrewaloryzowanych obiektów często stało się podstawą do przywrócenia funkcjonowania zerwanych wcześniej relacji społecznych, czy też ekonomicznych. Ponadto, projekty rewitalizacyjne umożliwiły lepsze wykorzystanie walorów rozwojowych w układzie struktur lokalnych zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich, gdzie często jeden lub dwa elementy struktury (np. zdekapitalizowany budynek, park, droga lub brak miejsca spotkań, parkingu, dostępu do bieżących usług itp.) są barierą w aktywizacji społecznej lub budowaniu prorozwojowej społeczności.

Za główny czynnik determinujący skuteczność działań rewitalizacyjnych, zdaniem eksperta uznaje się występowanie rzeczywistej, uświadomionej potrzeby zmiany w strukturze lokalnych i subregionalnych społeczności. Istotne znaczenie ma także świadomość trwałości efektów podejmowanych działań, inwestycji oraz uruchomionych aktywności (to znany czynnik,

wielokrotnie podnoszony – działania rewitalizacyjne funkcjonują tak długo, jak długo są na nie przeznaczane zewnętrzne środki lub są nimi zainteresowane lokalne władze).

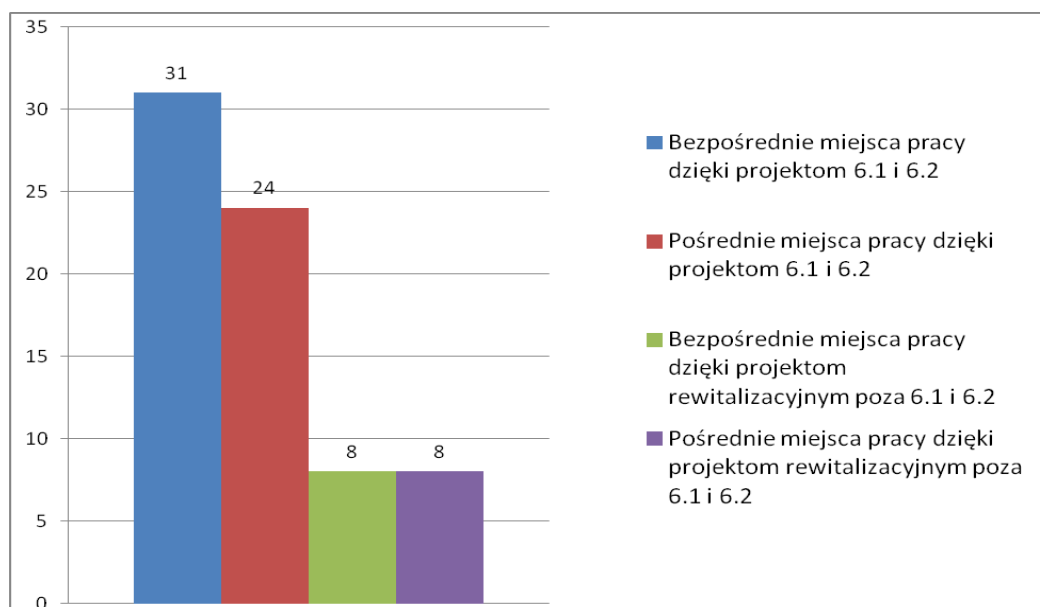
Efekty projektów rewitalizacyjnych podejmowanych w opolskich JST wiążą się głównie z przywracaniem walorów użytkowych obiektów infrastruktury technicznej i społecznej, co może stanowić podstawę do tworzenia nowych lub przywracania poprzednich aktywności społecznych i gospodarczych. Te z kolei są podstawą do zapewnienia efektywności, skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych. Obecnie wartości te w okresie 2007-2013 były determinowane głównie potrzebą zmian. Niemniej, w długim okresie wymagają kreowania i stymulowania nowych relacji społeczno-ekonomicznych przy dalszym wsparciu władz lokalnych i regionalnych.

3.3. Wpływ na wzrost zatrudnienia oraz tworzenie warunków na rzecz wzrostu zatrudnienia

Badanie wpływu projektów rewitalizacyjnych na wzrost zatrudnienia oraz tworzenie warunków na rzecz tego rodzaju wzrostu wiąże się z istotnymi ograniczeniami, głównie ze względu na brak szczegółowych badań prowadzonych na poziomie JST odnoszących się do analizowanego zagadnienia. Informacje zebrane w ramach badania ankietowego JST (n=82/67) posiadają charakter wyłączenie szacunkowy oparty na indywidualnej wiedzy poszczególnych respondentów.

Z informacji udzielonych przez respondentów JST wynika, że projekty rewitalizacyjne przyczyniły się do utworzenia ok. 70 miejsc pracy w województwie opolskim. Zdecydowana większość z nich powstała w wyniku realizacji projektów 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, tj. 55 miejsc pracy. W szczególności projekty realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO przyczyniły się do powstania 31 bezpośrednich miejsc pracy oraz 24 pośrednich miejsc pracy.

Wykres 36. Szacunkowa liczba bezpośrednich i pośrednich trwałych miejsc pracy powstałych w opolskich JST dzięki realizacji projektów finansowanych z działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, a także dzięki projektom rewitalizacyjnym realizowanym poza tymi działaniami

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

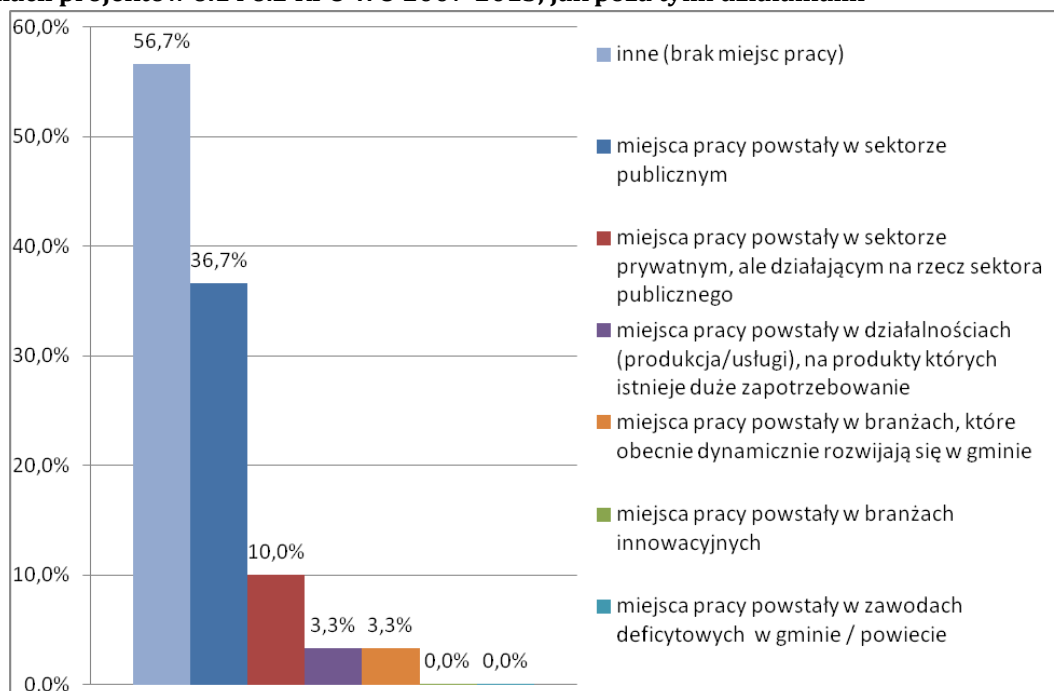
Przyczyn niewielkiego wpływu projektów rewitalizacyjnych na zatrudnienie można upatrywać przede wszystkim w typach realizowanych przedsięwzięć, spośród których dużą popularnością cieszyły się: projekty twarde realizowane w zakresie infrastruktury technicznej, projekty twarde związane z infrastrukturą społeczną oraz projekty miękkie związane z ofertą/wydarzeniami sportowo-rekreacyjnymi. Przedsięwzięcia tego rodzaju nie wiążą się z generowaniem trwałych podstaw dla zatrudnienia.

Projekty przyczyniające się bezpośrednio do tworzenia warunków na rzecz wzrostu zatrudnienia (szczególnie związane ze wspieraniem aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości) stanowiły niewielki procent działań rewitalizacyjnych podejmowanych przez opolskie JST. Brak tego rodzaju działań widoczny jest szczególnie w kontekście całościowej oceny sytuacji na rynku pracy w województwie opolskim. W latach 2009-2013⁵⁹ liczba pracujących (wg faktycznego miejsca pracy) wzrosła z 310,2 tys. do 311, 4 tys. osób, tj. o zaledwie 0,39% (1,2 tys. miejsc pracy).

Konsekwencją niewielkiego potencjału miejsc pracy stworzonego w wyniku realizacji działań rewitalizacyjnych są odpowiedzi udzielone przez respondentów na pytanie odnoszące się do czynników determinujących utrzymanie miejsc pracy. Dominującą odpowiedzią respondentów (56,7% odpowiedzi) była kategoria: **inne – brak miejsc pracy**.

Na drugim miejscu respondenci JST wskazali na czynnik związany z **tworzeniem miejsc pracy w sektorze publicznym** (36,7% odpowiedzi), zaś na trzecim wskazano, iż **miejsca pracy powstały w sektorze prywatnym, ale działającym na rzecz sektora publicznego** (10,0% odpowiedzi).

Wykres 37. Czynniki wiążące się z utrzymaniem miejsc pracy w dłuższym czasie - utworzonych w ramach projektów 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak poza tymi działaniami

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W niewielkim stopniu, zdaniem respondentów na utrzymanie miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji projektów rewitalizacyjnych miały wpływ takie czynniki jak: miejsca pracy

⁵⁹ Ze względu na zmianę klasyfikacji na PKD2007 informacja na temat pracujących w województwie opolskim wg faktycznego miejsca pracy za okres 2007-2008 jest niedostępna.

powstały w działalnościach (produkcja/usługi), na produkty których istnieje duże zapotrzebowanie (3,3% odpowiedzi) oraz miejsca pracy powstałe w branżach, które obecnie dynamicznie rozwijają się w gminie (3,3% odpowiedzi). Respondenci JST za czynniki związane z utrzymaniem miejsc pracy powstałych w wyniku realizacji projektów rewitalizacyjnych nie uznali natomiast miejsca pracy powstały w branżach innowacyjnych, lub miejsca pracy powstały w zawodach deficytowych w gminie/powiecie.

Zrealizowane projekty rewitalizacyjne, zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami, nie przyczyniły się do wygenerowania dużej liczby miejsc pracy w województwie opolskim. Ponadto powstałe miejsca pracy stworzono głównie w sektorze publicznym, lub też prywatnym ale działającym na rzecz sektora publicznego. Miejsca tego rodzaju, ze względu na redystrybucyjny charakter utrzymania ze środków publicznych cechują się trwałością, niemniej nie tworzą rynkowych i konkurencyjnych podstaw dla generowania dalszego zatrudnienia m.in. w zakresie łańcucha podażowego. Mając dodatkowo na uwadze, iż wygenerowane miejsca pracy nie odnosiły się do branż innowacyjnych lub chociażby zawodów deficytowych, projekty rewitalizacyjne nie przyczyniły się w kategoriach wzrostu zatrudnienia do tworzenia nowego lub wzmacniania istniejącego profilu gospodarczego opolskich JST.

3.4. Wpływ na likwidację problemów wskazanych w LPR

Spośród problemów zawartych w Lokalnych Programach Rewitalizacji (LPR) respondenci badania ankietowego JST (n=82/67) wskazali przede wszystkim (43,3% odpowiedzi) na **zły stan techniczny obiektów publicznych** (infrastruktura społeczna). Na kolejnych wysoko akcentowanych przez respondentów miejscach znalazły się problemy związane ze **złym stanem technicznym i niezadowalającą estetyką przestrzeni publicznych** (40,0% odpowiedzi), **bezrobociem w ujęciu ogólnym** (30,0% odpowiedzi) oraz **złym stanem infrastruktury technicznej** (26,7% odpowiedzi).

Tabela 38. Problemy (przestrzenne, gospodarcze, społeczne) uznane w LPR (programowanie: 2007-2013) za najważniejsze

Kategoria problemu	Udział odpowiedzi
zły stan techniczny obiektów publicznych (infrastruktura społeczna)	43,3%
zły stan techniczny i niezadowalająca estetyka przestrzeni publicznych	40,0%
bezrobocie (w ujęciu ogólnym)	30,0%
zły stan infrastruktury technicznej (liniowej, punktowej)	26,7%
kurczenie się potencjału ludnościowego gminy	16,7%
zły stan techniczny obiektów zabytkowych	16,7%
starzenie się społeczności	13,3%
zły stan techniczny budynków mieszkalnych	13,3%
brak dużych przedsiębiorstw i inwestorów	10,0%
niska przedsiębiorczość	10,0%
brak prężnych instytucji otoczenia biznesu	10,0%
opuszczone tereny i obiekty przemysłowe, powojenne, pokolejowe	10,0%
ubóstwo	6,7%
bezrobocie wśród młodzieży (do 25 roku życia)	3,3%
bezrobocie strukturalne (osoby bez doświadczenia, kwalifikacji zawodowych, niski poziom wykształcenia, długookresowo bezrobotni)	3,3%
przemoc w rodzinie	3,3%
bezrobocie wśród kobiet	0,0%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67). W identyfikacji problemów respondenci mogli wskazać 3 kategorie odpowiedzi, stąd struktura odpowiedzi nie sumuje się do 100%.

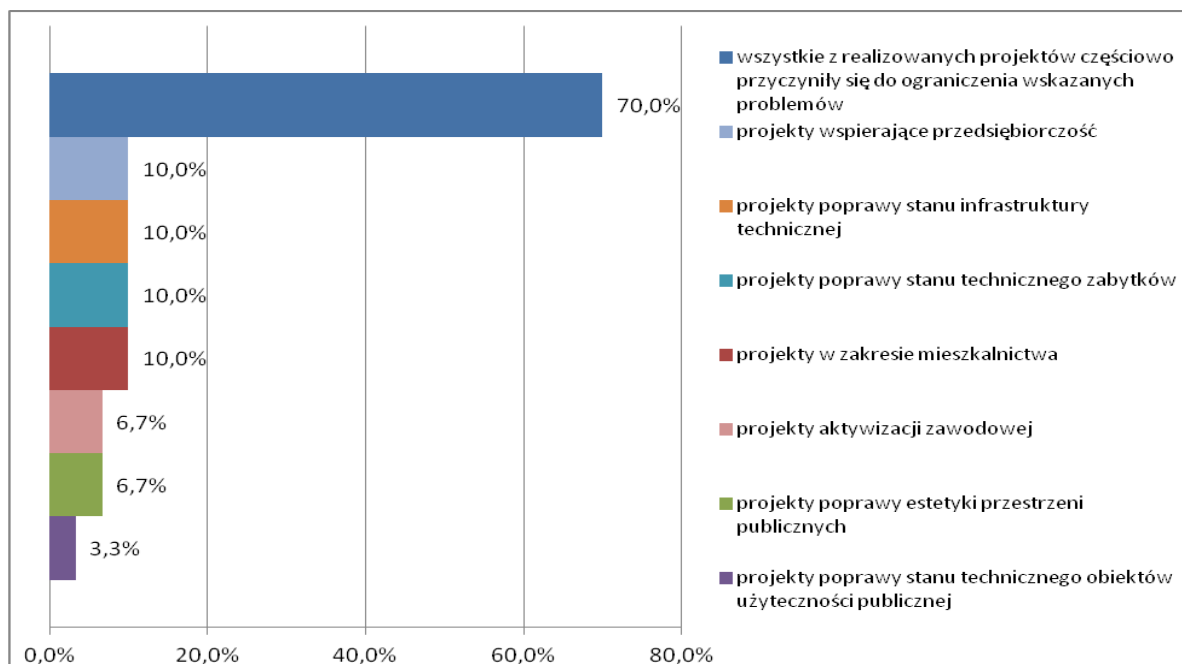
W mniejszym stopniu respondenci JST akcentowali problemy odnoszące się do: złego stanu technicznego obiektów zabytkowych (16,7% odpowiedzi), kurczenia się potencjału ludnościowego gminy (16,7% odpowiedzi), starzenia się społeczności (13,3% odpowiedzi), złego stanu technicznego budynków mieszkalnych (13,3% odpowiedzi), opuszczonych terenów i obiektów przemysłowych, powojennych, pokolejowych (10% odpowiedzi), braku prężnych instytucji otoczenia biznesu (10,0% odpowiedzi), niskiej przedsiębiorczości (10,0% odpowiedzi) oraz braku dużych przedsiębiorstw i inwestorów (10,0% odpowiedzi). Pozostałe z wymienionych odpowiedzi odnoszących się do problemów wskazanych w LPR akcentowane były przez mniej niż 7% ankietowanych (dotyczy to takich problemów jak: przemoc w rodzinie, ubóstwo, bezrobocie strukturalne, bezrobocie wśród młodzieży oraz wśród kobiet).

Najważniejsze problemy rewitalizacyjne opolskich JST wskazane w LPR-ach (tj.: zły stan techniczny infrastruktury społecznej i technicznej, przestrzeni publicznych oraz wysoki poziom bezrobocia) odnoszą się głównie do skutków, nie zaś do przyczyn stanu rzeczy. W konsekwencji powoduje to, iż lokalne pomysły na projekty rewitalizacyjne służą przede wszystkim ograniczeniu „widocznych” negatywnych efektów, nie są natomiast ukierunkowane na eliminację oddziaływania czynników determinujących przyczyny tego rodzaju problemów rozwoju lokalnego.

Już na etapie diagnozy i wnioskowania zawartego w opolskich LPR-ach słabo akcentowane są kluczowe mechanizmy dynamiki rozwoju obszarów rewitalizacji, jak chociażby: kurczenie się potencjału ludnościowego, starzenie się społeczności, niska przedsiębiorczość, brak instytucji otoczenia biznesu. Słabe akcentowanie przyczyn sytuacji kryzysowej obszarów rewitalizowanych (szczególnie o charakterze społeczno-gospodarczym) skutkuje doбором rozwiązań połowicznych, tj. wzmacniających wymiar techniczno-fizyczny struktury lokalnej, nie zaś budowaniem nowych relacji społeczno-ekonomicznych.

W opinii 70% respondentów JST wszystkie rodzaje projektów rewitalizacyjnych, tj. zarówno realizowane w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i w przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane poza tymi działaniami przyczyniły się do częściowego ograniczenia problemów wskazanych w LPR. W ujęciu rodzajowym projektów rewitalizacyjnych, ich wpływ na likwidację problemów wskazanych w LPR był zdecydowanie mniejszy. Co dziesiąty z respondentów wskazał na następujące rodzaje projektów ograniczających problemy zawarte w LPR: projekty wspierające przedsiębiorczość, projekty poprawy stanu infrastruktury technicznej, projekty poprawy stanu technicznego zabytków oraz projekty w zakresie mieszkalnictwa.

Wykres 38. Rodzaje projektów rewitalizacyjnych (realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz realizowanych poza tymi działaniami) wpływających w sposób kluczowy na likwidację lub ograniczenie problemów wskazanych w LPR

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W przypadku pozostałych rodzajów projektów wpływających na ograniczenie problemów zidentyfikowanych w LPR ich wpływ był zdecydowanie niewielki, tj. w opinii respondentów uzyskały mniej niż 7% odpowiedzi. W grupie tej znalazły się: projekty aktywizacji zawodowej, projekty poprawy stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej oraz projekty poprawy estetyki przestrzeni publicznych.

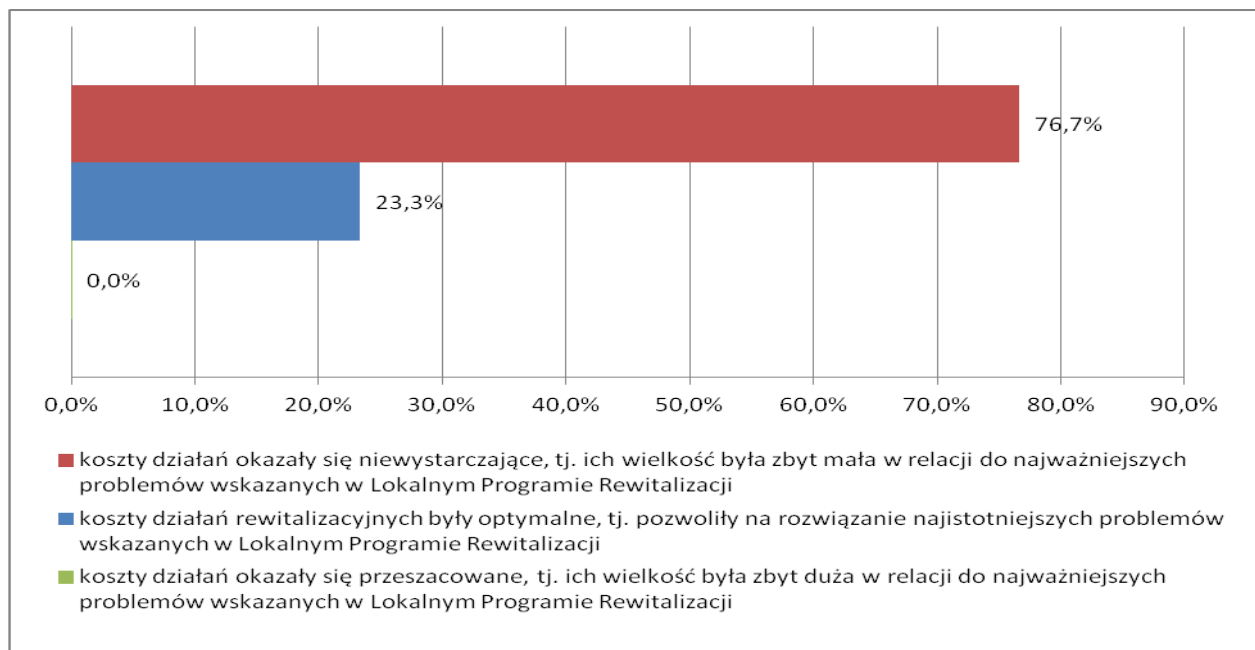
Zdefiniowanie kluczowych problemów rewitalizacji opolskich JST w kategoriach braków w infrastrukturze społecznej i technicznej, a następnie realizacja głównie projektów twardych (zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami) skutkuje ogólnie pozytywną opinią wśród opolskich JST na temat częściowego rozwiązania problemów wskazanych w LPR-ach.

Niemniej, szczegółowa analiza rodzajów projektów rewitalizacyjnych wpływających na rozwiązanie problemów wskazanych w LPR wskazuje kilka dodatkowych wniosków. Po pierwsze, realizowane projekty rewitalizacyjne w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, przestrzeni publicznych, gospodarki mieszkaniowej w niewystarczającym stopniu rozwiązały problemy identyfikowane przez opolskie JST w tych dziedzinach. Świadczy to o dużej skali tego rodzaju problemów, których nie udało się znacząco zminimalizować w perspektywie 2007-2013. Po drugie, mając na uwadze niewielką liczbę przedsięwzięć rewitalizacyjnych odnoszących się do kreowania nowych relacji społeczno-gospodarczych (np. aktywizacja zawodowa, wsparcie przedsiębiorczości), wpływ tego rodzaju projektów na rozwiązanie kluczowych problemów obszarów rewitalizowanych również należy uznać za niewielki.

Konsekwencją powyższej opinii respondentów JST w zakresie skali likwidacji i ograniczenia problemów wskazanych w LPR za pomocą różnego rodzaju projektów rewitalizacyjnych jest także ich podejście do postrzegania wielkości kosztów poniesionych na

przedsięwzięcia rewitalizacyjne w kontekście zidentyfikowanych problemów. Zdecydowana większość respondentów JST (76,7% odpowiedzi) uważa, iż koszty działań okazały się niewystarczające, tj. ich wielkość była zbyt mała w relacji do najważniejszych problemów wskazanych w LPR.

Wykres 39. Stopień w jakim koszty poniesione na realizację projektów rewitalizacyjnych (działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz przedsięwzięcia poza tymi działaniami) były optymalne w relacji do skali problemów wskazanych w LPR

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67)/

Niemal co czwarty z respondentów (23,3% odpowiedzi) uważa z kolei, iż koszty działań rewitalizacyjnych były optymalne, tj. pozwoliły na rozwiązanie najistotniejszych problemów wskazanych w Lokalnych Programach Rewitalizacji. W przypadku żadnej z odpowiedzi nie stwierdzono równocześnie, że koszty działań okazały się przeszacowane, tj. że ich wielkość była zbyt duża w relacji do najważniejszych problemów wskazanych w LPR.

Mając na uwadze skalę problemów związanych z postulowanym przez opolskiej JST tworzeniem i modernizacją infrastruktury technicznej i społecznej w ramach obszarów rewitalizacji skala finansowego zaangażowania RPO WO 2007-2013 w działania 6.1 i 6.2 okazała się niewystarczająca. Specyfika projektów twardych powoduje, iż przedsięwzięcia tego rodzaju generują znaczące obciążenia w postaci nakładów inwestycyjnych niezależnie od źródeł ich finansowania.

Istotne w tym wymiarze jest z jednej strony bardziej racjonalne i kompleksowe wspieranie nowych realizacji i remontów struktur fizycznych (generujących trudne do pokrycia nakłady inwestycyjne), z drugiej zaś refleksja na temat większego wsparcia istotniejszych i zdecydowanie tańszych rozwiązań w zakresie kreowania nowych relacji i aktywności społeczno-gospodarczych w opolskich JST. Dodatkowym problemem jest zagadnienie kosztów utrzymania stworzonej (wyremontowanej) w ramach projektów rewitalizacyjnych infrastruktury społecznej i technicznej, a także zapewnienie odpowiedniego poziomu jej żywotności społeczno-ekonomicznej.

3.5. Wpływ na realizację i osiągnięcie celów LPR

Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, a także przedsięwzięć realizowanych poza tymi działaniami, na realizację i osiąganie celów założonych w LPR został oceniony na podstawie analizy wpływów wzajemnych: „efekty x cele” (cross-impact, CI).

Kategorie efektów generowanych przez projekty rewitalizacyjne zostały zidentyfikowane na podstawie przeprowadzonych wywiadów zogniskowanych w 12 największych gminach miejskich województwa opolskiego, w których łącznie uczestniczyło 160 osób. Kategorie celów zostały zidentyfikowane i usystematyzowane do postaci katalogu przez analizę dokumentów 12 największych gmin miejskich województwa opolskiego, w których nastąpiła koncentracja działań rewitalizacyjnych.

Tabela 39. Efekty wynikające z realizacji projektów 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych projektów rewitalizacyjnych w woj. opolskim

Efekty projektów rewitalizacyjnych	Udział wskazań
większa estetyka zabudowy i lepszy wizerunek	100,0%
lepsze warunki komunikacyjne, w tym stan dróg	66,7%
większa oferta i zaplecze kulturalne (nowe instytucje wraz z ofertą)	50,0%
wyższy poziom bezpieczeństwa	50,0%
nowe przestrzenie i miejsca rekreacji	41,7%
większa atrakcyjność turystyczna	41,7%
większa aktywizacja mieszkańców w/z: tworzenia LPR, współpracy z NGO, identyfikacji z miastem	41,7%
wyższa konkurencyjność gospodarcza - wzrost liczby podmiotów gospodarczych	41,7%
lepsza oferta i zaplecze edukacyjne (infrastruktura edukacyjna wraz z ofertą)	33,3%
wyższa atrakcyjność inwestycyjna	33,3%
wyższa aktywność kulturalna mieszkańców	33,3%
większa oferta i zaplecze sportowe (nowa, zmodernizowana infrastruktura sportowa wraz z ofertą)	25,0%
lepsze warunki mieszkaniowe	25,0%
nowe miejsca pracy (trwałe)	25,0%
nowa oferta i zaplecze w zakresie usług opieki zdrowotnej	16,7%
nowa oferta i lepsza dostępność opieki nad dziećmi	16,7%
wyższa aktywność sportowo-rekreacyjnej mieszkańców	16,7%
wyższa przedsiębiorczość mieszkańców	16,7%
mniejsza liczba bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej	16,7%
mniejsze koszty eksploatacji budynków, w tym zużycia energii cieplnej	16,7%
nowa oferta i zaplecze dla seniorów	8,3%

Źródło: opracowanie własne (zogniskowane wywiady grupowe FGI=12, liczba uczestników: 160 osób).

Rozkład odpowiedzi odnoszących się do efektów jakie przyniosła realizacja projektów 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych projektów rewitalizacyjnych przedstawia powyższa tabela.

W największym stopniu (100% wskazań uczestników FGI) efekty projektów rewitalizacyjnych przyczyniły się do **poprawy estetyki zabudowy i lepszego wizerunku miast**. W drugiej grupie wysoko akcentowanych efektów projektów rewitalizacyjnych (tj. od 50% do 75% wskazań uczestników FGI) znalazły się: **lepsze warunki komunikacyjne**, w tym standard dróg; **większa oferta i zaplecze kulturalne**; **wyższy poziom bezpieczeństwa**. Trzecia mniej istotna grupa efektów projektów rewitalizacyjnych (tj. od 25% do 49% wskazań uczestników FGI) odnosi się do: nowych przestrzeni i miejsc rekreacji; większej atrakcyjności turystycznej; większej aktywizacji mieszkańców w zakresie tworzenia LPR, współpracy z NGO, identyfikacji z miastem; wyższej konkurencyjności gospodarczej; lepszej oferty i zaplecza

edukacyjnego; wyższej atrakcyjności inwestycyjnej; wyższej aktywności kulturalnej mieszkańców; większej oferty i zaplecza sportowego; lepszych warunków mieszkaniowych; nowych miejsca pracy.

W mniejszym stopniu (liczba wskazań na spotkaniach FGI poniżej 25%) projekty rewitalizacyjne generują efekty odnoszące się do: nowej oferty i zaplecza w zakresie usług opieki zdrowotnej, nowej oferty i dostępności w zakresie opieki nad dziećmi, wyższej aktywności sportowo-rekreacyjnej mieszkańców, wyższej przedsiębiorczości mieszkańców, mniejszej liczby bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej, mniejszych kosztów eksploatacji budynków (w tym zużycia energii elektrycznej), nowej oferty i zaplecza dla seniorów.

Zidentyfikowane efekty projektów rewitalizacyjnych realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami odnoszą się przede wszystkim do kategorii wzmacniania lokalnych potencjałów, tj.: większa estetyka zabudowy, lepsze warunki komunikacyjne, lepsze zaplecze kulturalne, nowe miejsca sportu i rekreacji, lepsze zaplecze edukacyjne. W takim ujęciu efekty projektów rewitalizacyjnych posiadają charakter jednowymiarowy, tj. służąc głównie wzmocnieniu lokalnych zasobów, ale bez ich szerszego wykorzystania, tj. aktywizacji.

W mniejszym stopniu projekty rewitalizacyjne przyczyniły się do generowania bardziej pożądanego z punktu widzenia procesów rewitalizacji efektów związanych z lokalną aktywnością społeczno-gospodarczą. W tym wymiarze słabo akcentowano wpływ projektów rewitalizacyjnych na: wyższą aktywność sportowo-rekreacyjną, wyższą przedsiębiorczość, mniejszą liczbę bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej, wyższą aktywność kulturalną. Pozytywnym wyjątkiem w tym zakresie jest znaczący wpływ działań rewitalizacyjnych na większą aktywizację mieszkańców w zakresie tworzenia LPR oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Dokonując oceny wpływu efektów projektów rewitalizacyjnych, realizowanych zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizowanych poza tymi działaniami, w kontekście realizacji i osiągnięcia celów zawartych w LPR, posłużono się zestawieniem wpływu wyżej wskazanych efektów na zidentyfikowane i usystematyzowane cele. Dodatkowo, biorąc pod uwagę różnorodną skalę generowanych efektów, ich wpływ na realizację usystematyzowanych celów LPR został uwzględniony przez wprowadzenie wag odzwierciedlających rozkład wskazań co do efektów wskazanych przez uczestników FGI (por. tabela powyżej). Ostatecznie stopień realizacji i osiągnięcia celów zapisanych w LPR prezentuje poniższa tabela.

Tabela 40. Stopień realizacji celów LPR

Usystematyzowany katalog celów zawartych w LPR	Stopień realizacji celów LPR
poprawa jakości krajobrazu miejskiego	44,2%
inicjowanie dialogu społecznego, budowa więzi społecznych i identyfikacji z miastem	39,5%
zatrzymanie degradacji obiektów objętych ochroną konserwatorską	33,7%
poprawa estetyki i przywrócenie funkcji reprezentacyjnej centrum miasta	33,7%
wzrost atrakcyjności inwestycyjnej	32,6%
podwyższenie standardu i potencjału zasobów mieszkaniowych i ich otoczenia	31,4%
ożywienie terenów przemysłowych	27,9%
ożywienie terenów powojkowych	27,9%
odnowa zdegradowanych przestrzeni publicznych	25,6%
tworzenie, odnowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	25,6%
zwiększenie i lepsze wykorzystanie potencjału kulturowego	25,6%
aktywizacja społeczna, gospodarcza, zawodowa ludzi młodych	22,1%
tworzenie warunków dla organizacji zajęć dla seniorów	20,9%

Usystematyzowany katalog celów zawartych w LPR	Stopień realizacji celów LPR
poprawa funkcjonalności układu komunikacyjnego	20,9%
tworzenie warunków dla organizacji zajęć dla dzieci	19,8%
ożywienie gospodarcze połączone z zapewnieniem nowych miejsc pracy oraz tworzeniem obiektów pod działalność usługową	18,6%
tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i sektora MŚP	16,3%
aktywizacja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym	12,8%
wykorzystanie walorów i tworzenie produktów turystycznych	11,6%
likwidacja barier architektonicznych	9,3%
zagospodarowanie terenów nadrzecznych	8,1%
poprawa bezpieczeństwa, w tym ograniczenie przestępczości i zjawisk patologii społecznej	7,0%
zahamowanie migracji mieszkańców	5,8%
poprawa stanu środowiska naturalnego	2,3%

Źródło: opracowanie własne (zogniskowane wywiady grupowe FGI=12, liczna uczestników: 160 osób).

Analiza wzajemnego wpływu efektów generowanych przez projekty rewitalizacyjne, tj. realizowane zarówno w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak i poza tymi działaniami, na realizację i osiąganie celów zawartych w Lokalnych Programach Rewitalizacji wskazuje, iż w największym stopniu efekty przyczyniły się do realizacji celu związanego z **poprawą jakości krajobrazu miejskiego** (stopień realizacji celu: 44,2%). Relatywnie duży stopień realizacji odnosi się także do następujących celów ujętych w LPR:

- **inicjowanie dialogu społecznego, budowa więzi społecznych i identyfikacja z miastem** (stopień realizacji celu: 39,5%);
- **zatrzymanie degradacji obiektów objętych ochroną konserwatorską** (stopień realizacji celu: 33,7%);
- **poprawa estetyki i przywrócenie funkcji reprezentacyjnej centrum miasta** (stopień realizacji celu: 33,7%);
- **wzrost atrakcyjności inwestycyjnej** (stopień realizacji celu: 32,6%);
- **podwyższenie standardu i potencjału zasobów mieszkaniowych i ich otoczenia** (stopień realizacji celu: 31,4%).

Warto podkreślić, że pozytywny wpływ efektów projektów rewitalizacyjnych na realizację wyżej wskazanych celów Lokalnych Programów Rewitalizacji jest niezaprzeczalny. Niemniej, w przypadku żadnego z nich nie osiągnięto stopnia realizacji powyżej 50%, co przemawia za przeciętnym stopniem realizacji celów.

Pozostała grupa celów zawartych w LPR, której stopień realizacji można ocenić jako mały (stopień realizacji od 10% do 29%) obejmuje:

- ożywienie terenów przemysłowych;
- ożywienie terenów powojkowych;
- odnowę zdegradowanych przestrzeni publicznych;
- tworzenie, odnowę infrastruktury sportowo-rekreacyjnej;
- zwiększenie i lepsze wykorzystanie potencjału kulturowego;
- aktywizację społeczną, gospodarczą, zawodową ludzi młodych;
- tworzenie warunków dla organizacji zajęć dla seniorów;
- poprawa funkcjonalności układu komunikacyjnego;
- tworzenie warunków dla organizacji zajęć dla dzieci;
- ożywienie gospodarcze połączone z zapewnieniem nowych miejsc pracy oraz tworzeniem obiektów pod działalność usługową;
- tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i sektora MŚP;
- aktywizację grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- wykorzystanie walorów i tworzenie produktów turystycznych.

W niewielkim stopniu (stopień realizacji od 1% do 10%) efekty projektów rewitalizacyjnych przyczyniły się do realizacji celów LPR związanych z: likwidacją barier architektonicznych, zagospodarowaniem terenów nadrzecznych, poprawą bezpieczeństwa (w tym ograniczenia przestępczości i zjawisk patologicznych), zahamowaniem migracji mieszkańców, poprawą stanu środowiska naturalnego.

Porównując efekty generowane przez projekty rewitalizacyjne w opolskich JST z zakładanymi w LPR-ach celami należy wskazać na następujące zależności:

- po pierwsze efekty generowane przez projekty rewitalizacyjne, w co najwyżej przeciętnym, a najczęściej małym lub znikomym stopniu przyczyniły się do realizacji celów LPR. Można wskazać na potencjalnie trzy główne przyczyny takiego stanu rzeczy: niedostateczna liczba i skala projektów rewitalizacyjnych w relacji do zamierzeń rewitalizacyjnych zidentyfikowanych w LPR-ach, niedopasowanie projektów rewitalizacyjnych do zamierzeń zdefiniowanych w LPR-ach (wymuszone między innymi kategorią interwencji i typami projektów narzuconymi przez RPO WO 2007-2013) oraz nadmierne akcentowanie w projektach rewitalizacyjnych struktur tkanki fizycznej, nie zaś społeczno-gospodarczej;
- po drugie efekty projektów rewitalizacyjnych wpisują się przede wszystkim w cele dotyczące cech fizycznych przestrzeni, tj. jakość krajobrazu miejskiego, estetyka centrum miast, powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych, wyższy standard budynków mieszkalnych. Z pewnością jest to znaczący wymiar rewitalizacji miejskiej, przyczyniający się głównie do poprawy jakości życia mieszkańców w zakresie warunków zamieszkania, niemniej wymagający z jednej strony ciągłego podtrzymywania środkami publicznymi, z drugiej zaś niegenerujący wartości dodanej między innymi w postaci poprawy sytuacji finansowej JST i ich mieszkańców.

Z punktu widzenia zintegrowanego planowania działań rewitalizacyjnych, w tym niezbędnego włączenia i upodmiotowienia społeczności lokalnych, za istotny efekt projektów rewitalizacyjnych w województwie opolskim w latach 2007-2013 należy uznać inicjowanie dialogu społecznego oraz budowę więzi społecznych głównie w ramach prac prowadzonych nad LPR-ami. Budowanie tego rodzaju kapitału społecznego w dłuższym okresie może zaowocować bardziej oryginalnymi i wieloaspektowymi projektami rewitalizacyjnymi, lepiej dostosowanymi do specyfiki lokalnej, a także inicjującymi nowe relacje i aktywności społeczno-gospodarcze.

Niestety w poprzednim okresie programowania cele szczegółowe LPR-ów związane z tworzeniem tego rodzaju relacji dotyczących między innymi: ożywienia terenów zdegradowanych, lepszego wykorzystania potencjału kultowego, aktywizacji społeczno-gospodarczej i zawodowej ludzi młodych, ożywienia gospodarczego opolskich JST, rozwijania postaw przedsiębiorczych nie spotkały się z odpowiednimi efektami zrealizowanych projektów rewitalizacyjnych.

Rozdział IV. Potrzeby w zakresie rewitalizacji oraz zagospodarowania terenów zdegradowanych w województwie opolskim w latach 2014-2020

Kontekst koncepcyjny i normatywny rewitalizacji

Zagadnienia rewitalizacji, zarówno w literaturze naukowej, jak i w dokumentach programowych definiowane są w sposób różnorodny. **Koncepcyjnie** w dosłownym znaczeniu kategoria „rewitalizacji” odnoszona jest do takich synonimów jak „ożywienie”, czy „przywrócenie do życia”⁶⁰. Na gruncie gospodarki przestrzennej i regionalistyki pojęcie rewitalizacji zyskuje szersze, rozbudowane znaczenie. J. Parysek utożsamia proces rewitalizacji z: „celową odbudową i ożywieniem zniszczonych, czy zdegradowanych obszarów miejskich, celem przywrócenia im utraconych lub nadania nowych funkcji”⁶¹. Przywołując S. Kaczmarek można wskazać, że rewitalizacja to działania o charakterze planowym, których głównym celem jest ożywienie gospodarcze uzyskiwane poprzez zmianę struktury przestrzennej i funkcjonalnej miasta lub jego fragmentów, które z różnych przyczyn znalazły się w kryzysie i nie potrafią dłużej utrzymać swojego przeznaczenia czy realizowanych funkcji⁶². Ponadto, w dorobku naukowym podkreśla się atrybut długotrwałości działań rewitalizacyjnych, wymiar podmiotowy związany z identyfikacją społeczności, instytucji, organizacji społecznych, sektora biznesu i nauki inicjujących oraz wdrażających działania rewitalizacyjne, a także aspekt strategiczno-planistyczny rewitalizacji dotyczący strategii, planów, projektów⁶³. Odnosząc rewitalizację do warunków miast polskich można także posłużyć się definicją enumeratywną⁶⁴ zaproponowaną przez Instytut Rozwoju Miast zawierającą katalog działań przedmiotowych oraz listę podmiotów rewitalizacji. Mając powyższe na uwadze zdaniem W. Jarczewskiego rewitalizacja postrzegana jest jako skoordynowany proces, prowadzony wspólnie przez władzę samorządową, społeczność lokalną i innych uczestników, będący elementem polityki rozwoju i mający na celu przeciwdziałanie degradacji przestrzeni zurbanizowanej, zjawiskom kryzysowym, pobudzenie rozwoju i zmian jakościowych, poprzez wzrost aktywności społecznej i gospodarczej, poprawę środowiska zamieszkania oraz ochronę dziedzictwa narodowego, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju⁶⁵.

Definicyjne ujęcia rewitalizacji pozwalają na określenie i sformułowanie celowości tego rodzaju działań z podkreśleniem ich kompleksowości oraz pożądanych efektów przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Zgodnie z S. Kaczmarek, typologia tego rodzaju celów rewitalizacji powinna być dokonywana w wymiarach: przestrzennym, funkcjonalnym, gospodarczym, społecznym oraz kulturowym.⁶⁶ Wymiar przestrzenny łączy się przede wszystkim z tworzeniem nowego, lub odnowionego wyglądu rewitalizowanego obszaru prowadzącego do poprawy parametrów jakości krajobrazu miejskiego. Wymiar funkcjonalny odnoszony jest głównie do definiowania nowego przeznaczenia obszaru rewitalizowanego poprzez przywrócenie lub wprowadzenie nowych funkcji. Aspekt gospodarczy rewitalizacji przejawia się między innymi w generowaniu

⁶⁰ P. Bielawska – Roepke: *Podejście zintegrowane i partycypacja w rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich* [w:] *Zmieniając miasto. Wokół teorii i praktyki rewitalizacji*. [red.] M. Kowalewski, Wyd. ECONOMICUS, Poznań 2008, s. 15.

⁶¹ J. Parysek: *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku: rozwój i przekształcenia strukturalne*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2005, s. 166.

⁶² S. Kaczmarek: *Rewitalizacja terenów przemysłowych i nowy wymiar w rozwoju miast*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2001, s. 16.

⁶³ D. Kotlorz [red.] *Rewitalizacja obszarów wykluczenia społecznego w miastach śląskich*. Wyd. AE Katowice 2008, s. 7.

⁶⁴ Tj. zawierającą wyliczenie elementów składających się na definiowany termin.

⁶⁵ W. Jarczewski [red.]: *Przestrzenne aspekty rewitalizacji: śródmieścia, blokowiska, tereny przemysłowe, pokolejowe i powojenne*. Tom 4. IRM, Kraków 2009, s. 9.

⁶⁶ S. Kaczmarek: *Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich* [w:] *Nowoczesne zarządzanie rozwojem miast* [red.] A. Billert. Wyd. Collegium Polonicum, Ślubice 2001, s. 58.

nowych impulsów rozwojowych, implementowaniu przedsięwzięć udoskonalających lub wprowadzających nowe produkty i usługi, lokalizacji inwestycji gospodarczych oraz tworzenia warunków na rzecz pobudzenia mechanizmów rynkowych. W wymiarze społecznym akcentuje się elementy składające się na jakość poziomu życia, w tym lepsze warunki zamieszkania, dostępność usług i kreowanie warunków na rzecz wypoczynku, rekreacji, a także przeciwdziałanie zjawiskom ubóstwa i wykluczenia społecznego. Ostatni z wymiarów formułowania celów rewitalizacyjnych utożsamiany jest z przywracaniem lub tworzeniem nowych wartości, w tym związanych z tożsamością, historią obszaru rewitalizowanego. Istotne znaczenie wymiaru kulturowego przejawia się także we wzroście zainteresowania społeczności lokalnej dziedzictwem kulturowym i symboliką obszaru rewitalizowanego, a także jej aktywnym zaangażowaniem w działania rewitalizacyjne.

Alternatywnym, wobec powyższego ujęcia definiowania celowości działań rewitalizacyjnych w każdym z wyżej wskazanych wymiarów, jest podejście prezentowane przez J. Paryską. Zgodnie z nim identyfikacja celów działań rewitalizacyjnych następuje w kontekstach gospodarczym, socjalnym i ekologicznym, jednak akcentuje się przede wszystkim te wymiary, które korespondują ze specyfiką i skalą głównego zdiagnozowanego problemu na rewitalizowanym obszarze⁶⁷.

W kontekście identyfikacji i wdrażania celów rewitalizacyjnych, zdaniem Z. Ziobrowskiego, istotnymi instrumentami realizacji zamierzeń są: większe zaangażowanie niż dotychczas środków prywatnych w finansowanie rewitalizacji, stworzenie systemu grantów celowych, wprowadzenie kontraktów publiczno-publicznych, wydzielenie z budżetów regionalnych i lokalnych odrębnych środków na zadania rewitalizacyjne, wykorzystanie inicjatyw pomocowych JESSICA i jej podobnych na tworzenie regionalnych pożyczkowo-poręczeniowych funduszy rewitalizacyjnych wspierających realizację lokalnych programów rewitalizacji – także w powiązaniu z Krajowym Funduszem Konserwacji Zabytków (wsparcie odnowy obiektów zabytkowych na obszarach rewitalizowanych)⁶⁸.

W ujęciu rodzajowym, zagadnienia rewitalizacji przybierają odmienne formy i charakter. Zdaniem W. Jarczewskiego, można wskazać cztery zasadnicze typy tego rodzaju procesu, tj.:⁶⁹

- rewitalizację zdegradowanych śródmieść i wielofunkcyjnych przedwojennych obszarów zabudowy miejskiej;
- rewitalizację obszarów przemysłowych, pokolejowych i powojennych;
- rewitalizację blokowisk, w tym szczególnie blokowisk wzniesionych w technologii wielkopłytowej;
- rewitalizację krajobrazu miast ze szczególnym uwzględnieniem sylwety miasta i systemu przestrzeni publicznych, w tym zieleni miejskiej.

Odminnym podejściem do typologii działań rewitalizacyjnych jest ujęcie biorące pod uwagę mechanizmy działania i realizowania procesów rewitalizacji. Zgodnie z nim wyróżnia się rewitalizację implementacyjną i integracyjną⁷⁰. Pierwsza w głównej mierze odbywa się na wybranych obszarach, na których stwierdzono zanik lub degradację dotychczasowo realizowanych funkcji i polega na wprowadzeniu, czy umożliwieniu rozwoju nowych funkcji i działalności. Rewitalizacja implementacyjna jest mechanizmem kierowanym odgórnie, tj. decyzje dotyczące rodzaju przekształceń terenu objętego rewitalizacją, jak również charakteru przyszłych realizowanych funkcji obszaru podejmowane są na regionalnych, a nawet krajowych szczeblach zarządzania przestrzenią. Rewitalizacja integracyjna jest procesem podobnym do rewitalizacji implementacyjnej w warstwie przedmiotowej i przestrzennej

⁶⁷ J. Parysek: *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku: rozwój i przekształcenia strukturalne*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2005, s. 166

⁶⁸ Z. Ziobrowski: *Rewitalizacja miast polskich jako sposób zachowania dziedzictwa materialnego i duchowego oraz czynnik zrównoważonego rozwoju*. IRM, Kraków 2010, s. 14.

⁶⁹ W. Jarczewski [red.]: *Przestrzenne aspekty rewitalizacji: śródmieścia, blokowiska, tereny przemysłowe, pokolejowe i powojenne*. Tom 4. IRM, Kraków 2009, s. 9-10.

⁷⁰ S. Kaczmarek: *Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich* [w:] *Nowoczesne zarządzanie rozwojem miast* [red.] A. Billert. Wyd. Collegium Polonicum, Słubice 2001, s. 27.

podejmowanych działań. Różnica polega na głównym adresacie działań rewitalizacyjnych. W przypadku rewitalizacji integracyjnej cały proces skierowany jest do społeczności lokalnej, dotychczasowych użytkowników rewitalizowanego obszaru. Te grupy stają się głównymi odbiorcami korzyści generowanych przez działania rewitalizacyjne. Zatem, rewitalizacja integracyjna akcentuje w dużej mierze wymiary związane z poprawą jakości życia mieszkańców danego obszaru oraz zorientowaniem nowych funkcji głównie na potrzeby społeczności (w tym warunki usług i pracy). Natomiast rewitalizacja implementacyjna definiuje potencjalnych użytkowników obszaru rewitalizowanego i skierowana jest głównie do nowych inwestorów zewnętrznych, nowych mieszkańców.

Obecnie rewitalizacja postrzegana jest jako narzędzie odnowy potencjałów i funkcji miast w tym w kontekście zrównoważonego rozwoju. Przyjęta przez Unię Europejską Karta Lipska, a także prezentowany na poziomie krajowym Raport Polska 2030 podkreśla prorozwojową funkcję miast, promującą podejście zintegrowane i odbudowę obszarów zurbanizowanych⁷¹.

Z perspektywy dokumentów **normatywnych** zagadnienie rewitalizacji wprowadzone zostało do **Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**⁷² w zakresie wartości dotyczących wysokiego poziomu zintegrowania i spójności zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej miejskich obszarów funkcjonalnych. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju rewitalizacja ujmowana jest w sposób kompleksowy, tj. ingerujący aspekty: społeczny, gospodarczy i przestrzenny. W tym kontekście rewitalizację postrzega się między innymi jako mechanizm adresowany do miejskich obszarów zdegradowanych wykorzystywany na rzecz integrowania transportu publicznego, poprawy dostępności do infrastruktury społecznej (w tym budownictwa mieszkaniowego), energooszczędności struktur przestrzennych (zwarte miasto, efektywne systemy sieci infrastruktury technicznej i gospodarki komunalnej). Zakres działań rewitalizacyjnych zawarty w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju odnosi się także do:

- ponownego wykorzystania terenów przemysłowych, w tym przywrócenia funkcji ekologicznych i kulturowych obszarów;
- zachowania walorów zabytkowych obiektów przemysłowych, rozwiązań technicznych;
- ponownego wykorzystania obiektów przemysłowych w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego;
- wykorzystania obiektów zabytkowych i historycznych na cele kulturowe, rozwój infrastruktury turystycznej, kongresowej oraz wystawienniczo-targowej;
- tworzenia zwartych kompleksów inwestycyjnych na obszarach przemysłowych (także powydobywczych), powojkowych i pokolejowych;
- integracji zarządzania krajobrazem kulturowym odziedziczonym i związanym ze współczesnymi stosunkami społeczno-gospodarczymi, z zarządzaniem obiektami ochrony obszarowej, ochrony wartości symbolicznych mogących być podstawą potencjału rozwojowego, takich jak sylweta miasta i obiektu zabytkowego, obiektów istotnych dla dziedzictwa kulturowego społeczności lokalnych;
- rewitalizacja struktur krajobrazowych odpowiadających za mikroretencję obszarową, w tym obszarów mokradeł i dolin małych cieków.

Wspomaganie spójności obszarów problemowych, zgodnie z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, polega na restrukturyzacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych i miast⁷³. Działania polityki przestrzennej w odniesieniu do zdegradowanych obszarów zurbanizowanych mają na celu przywrócenie ich funkcji administracyjnych, społecznych

⁷¹ A. Harańczyk: *Rewitalizacja zespołów miejskich* [w:] *Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 roku* [red.] A. Harańczyk. Studia KPZK PAN, Tom CXL, Warszawa 2011, s. 236.

⁷² *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. KPZK PAN, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dn. 13 grudnia 2011 roku.

⁷³ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. KPZK PAN, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dn. 13 grudnia 2011 roku, s. 101.

i gospodarczych oraz stworzenie warunków sprzyjających ich powtórnemu zagospodarowaniu dzięki skorelowanym interwencjom w sferze planowania przestrzennego, inwestycjom infrastrukturalnym oraz wsparciu zasobów ludzkich i przedsiębiorczości. Dla prawidłowego przeprowadzenia działań restrukturyzacyjnych i rewitalizacyjnych w Koncepcji podkreślono potrzebę wprowadzenia obowiązku zgodności programów restrukturyzacyjnych i rewitalizacyjnych z regulacjami oraz dokumentami planistycznymi i regionalnymi.

Strategia Rozwoju Kraju 2020⁷⁴ podkreśla głównie społeczny wymiar procesów rewitalizacyjnych. Strategia zakłada powstrzymanie procesów marginalizacji na obszarach tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze, przy równoczesnym pobudzeniu zdolność do rozwoju dzięki procesom rewitalizacyjnym. Oczekuje się, iż w najbardziej zdegradowanych dzielnicach miast, w efekcie spójnych działań rewitalizacyjnych, nastąpi lokalizacja nowych funkcji, ożywienie i dywersyfikacja gospodarcza z jednoczesną poprawą sytuacji społecznej. Działania podejmowane w zakresie rewitalizacji powinny posiadać charakter bezpośrednio nakierowany na wzmocnienie spójności społecznej, zwiększenie aktywności osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz na zwiększenie efektywności świadczeń społecznych. Proponuje się wykorzystanie w tym celu przedsiębiorstw społecznych funkcjonujących w systemie ekonomii społecznej, które nie tylko powodują wzmacnianie spójności społecznej, ale także pozwalają realizować wiele usług użyteczności publicznej, kreują kapitał społeczny oraz stanowią czynnik integrujący społeczności lokalne, funkcjonując równocześnie w oparciu o zasadę solidarności (przy tym nie są nastawione na osiągnięcie zysku). W ramach celu III.3 Strategii: *Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych* podkreślono rolę rewitalizacji w rozwoju obszarów wiejskich poprzez traktowanie jej jako instrumentu w kontekście modernizacji infrastruktury, zwłaszcza komunikacyjnej, rozwoju usług użyteczności publicznej. Cel III.3.3 *Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmocnienie potencjału obszarów wiejskich* akcentuje z kolei konieczność prowadzenia działań na rzecz rewitalizacji zdegradowanych oraz najuboższych obszarów miejskich wraz z wsparciem powiązań: miasto-wieś. Zgodnie z zapisami Strategii silne i konkurencyjne miasta średnie i małe powinny stanowić centra rozwoju obszarów wiejskich, przygranicznych, peryferyjnie położonych w stosunku do głównych miast, które pośredniczą w rozprzestrzenianiu się rozwoju z miast głównych na dalsze obszary kraju. Strategia Rozwoju Kraju 2020 w warstwie diagnostycznej dla województwa opolskiego wskazuje na dwa obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, tj. Kędzierzyn-Koźle oraz Nysę⁷⁵. Dla tego rodzaju obszarów proponowane są działania rewitalizacyjne cechujące się wysokim poziomem koncentracji i integracji (infrastruktura, zagadnienia społeczne i gospodarcze).

Zagadnienia rewitalizacji sygnalizowane są w **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020**⁷⁶ już na etapie formułowania wyzwań polityki regionalnej do 2020 roku. W szczególności rewitalizacja postrzegana jest jako narzędzie przeciwdziałania zagrożeniu utraty dotychczasowych funkcji społeczno-gospodarczych wybranych obszarów miejskich i innych obszarów⁷⁷ skutkujących niskim dostępem do usług publicznych, depopulacją, niską aktywnością środowisk lokalnych. W tym kontekście kompleksowa rewitalizacja i restrukturyzacja społeczno-gospodarcza stanowi sposób ponownego wejścia na ścieżkę rozwoju zarówno dużych ośrodków miejskich, jak i obszarów miejskich o mniejszej skali oddziaływania. Rewitalizacja pojawia się także w kontekście wyzwań odnoszących się do wykorzystania potencjału kulturowego i turystycznego na rzecz rozwoju regionalnego. Rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych postrzegany jest jako jeden ze sposobów rewitalizacji obszarów zdegradowanych, nadający także obszarom podmiejskim nowy impuls rozwojowy.

⁷⁴ *Strategia Rozwoju Kraju 2020*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa wrzesień 2012.

⁷⁵ *Strategia Rozwoju Kraju 2020*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa wrzesień 2012, s. 170.

⁷⁶ *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 13 lipca 2010.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 34

Ponadto, zagadnienia rewitalizacji znajdują w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego potwierdzenie w elementach wizji rozwoju regionalnego Polski do 2020 roku, odnoszących się do konkurencyjności i innowacyjności regionalnej. W tym kontekście za pożądany efekt rewitalizacji uważa się wzrost znaczenia sektorów konkurencyjnych i ich lokalizacja na obszarach miejskich wraz z rozwojem procesów urbanizacyjnych obejmujących: optymalizowanie ładu przestrzennego miast, poprawę realizowania usług publicznych, rozwój infrastruktury komunikacyjnej, transportu i mieszkalnictwa⁷⁸. W najbardziej zdegradowanych dzielnicach miast, w efekcie spójnych działań rewitalizacyjnych, nastąpi lokalizacja nowych funkcji, ożywienie i dywersyfikacja gospodarcza z jednoczesną poprawą sytuacji społecznej. Dodatkowo w ramach rewitalizacji wskazywane są działania związane z rozwojem kapitału ludzkiego i społecznego oraz tworzeniem warunków dla zwiększania inwestycji zewnętrznych (rewitalizacja implementacyjna) wykorzystujących lokalny potencjał⁷⁹.

W wymiarze Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, rewitalizacja odnoszona jest także do obszarów wiejskich⁸⁰, w przypadku których rewitalizacja postrzegana jest jako narzędzie rozprzestrzeniania się efektów rozwoju. Działania rewitalizacyjne w tym zakresie powinny obejmować: rozbudowę infrastruktury, szczególnie komunikacyjnej, rozwój usług użyteczności publicznej oraz innych funkcji niezbędnych dla inicjowania procesów rozwojowych na poziomie lokalnym.

Ranga procesów rewitalizacyjnych w ramach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 - na etapie programowania działań - została wyrażona w celu 2.3 *Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze*. W tym wymiarze, za istotne uznano wsparcie tych miast, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej. W przypadku województwa opolskiego Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego wskazuje dwa obszary strategicznej interwencji wpisujące się w wyżej wskazany cel, tj.: Kędzierzyn-Koźle oraz Nysę. Podkreśla się także, iż sytuacja każdego z miast, niezależnie od wyżej wskazanych, determinowana jest szeregiem czynników (historycznych, geograficznych, gospodarczych, społecznych) i równocześnie nie przesądza się jakiego rodzaju trudności są najistotniejsze dla danego ośrodka miejskiego. Wstępny katalog tego rodzaju czynników może obejmować: utrata miejsc pracy, spadek potencjału ludnościowego, starzenie się mieszkańców, degradacja środowiska i tkanki społeczno-gospodarczej, patologie społeczne⁸¹. Mają powyższe na uwadze, za najistotniejsze działania restrukturyzacji i rewitalizacji obszarów miejskich uznaje się⁸²:

- działania nakierowane na wsparcie jakości kapitału ludzkiego;
- działania skierowane na modernizację struktury gospodarczej;
- działania wspierające nadrobienie zaległości w zakresie infrastruktury technicznej;
- działania wspierające modernizację i rozwój obiektów użyteczności publicznej;
- wsparcie kompleksowych programów rewitalizacyjnych.

Dodatkowo podkreśla się, iż działania planowane i realizowane w ramach programów rewitalizacyjnych powinny być współtworzone i wdrażane przez partnerów społecznych i gospodarczych JST (skoordynowany zestaw zadań poszczególnych interesariuszy na rzecz uzyskania niezbędnej „masy krytycznej”).

Problematyka rewitalizacji zawarta w projekcie **Krajowej Polityki Miejskiej**⁸³ stanowi jeden z głównych wątków proponowanych rozwiązań normatywnych w dziedzinie kształtowania rozwoju układów zurbanizowanych. Wśród najważniejszych wyzwań stojących przed polskimi miastami, wynikającymi także z Przeglądu OECD Krajowej Polityki Miejskiej, wymienia się: kumulację negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, środowiskowych

⁷⁸ Ibid., s. 82.

⁷⁹ Ibid., s. 121.

⁸⁰ Ibid., s. 103.

⁸¹ Ibid., s. 130.

⁸² Ibid., s. 130-131.

⁸³ *Krajowa polityka miejska. Projekt*. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Regionalnego, Warszawa, marzec 2014.

i przestrzennych w powiązaniu z fizyczną degradacją zabudowy. Utrata dotychczasowych funkcji społeczno-gospodarczych skutkuje pogłębianiem problemów takich jak: spadek poziomu przedsiębiorczości, wzrost bezrobocia, pogorszenie jakości infrastruktury, a także intensyfikacja problemów społecznych związanych z depopulacją, wysoką koncentracją patologii i ubóstwa. Degradacja techniczna, gospodarcza, społeczna i środowiskowa obszarów zurbanizowanych wpływa na niską jakość życia ich mieszkańców, prowadząc w konsekwencji do obniżenia poziomu atrakcyjności i wizerunku miasta. Skutkuje również wzrostem kosztów zarządzania obszarem miejskim. Tym samym, przyczynia się do obniżania pozycji konkurencyjnej miast. Priorytetowo traktowana jest rewitalizacja starych dzielnic śródmiejskich, następnie osiedli w zabudowie blokowej, obszarów przemysłowych, powojennych i pokolejowych.

W kontekście Krajowej Polityki Miejskiej miasto postrzega się jako konkurencyjne, silne, spójne, zwarte, zrównoważone i sprawne. Kategoria rewitalizacji została włączona w aspekt spójności miasta w celu szczegółowym 3 odnoszącym się do: *Odbudowy zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich*⁸⁴. Zakres tematyczny prezentowanego celu oznacza wyprowadzenie ze stanu kryzysowego dzielnic miast, miasteczek i innych obszarów zdegradowanych (np. wymagających rekultywacji i remediacji) w sposób skoncentrowany i efektywny. Odnowa najbardziej problemowych obszarów powinna stanowić element całościowej polityki rozwoju miasta i powinna być prowadzona w oparciu o powszechnie wypracowaną wizję stanu docelowego oraz dobór właściwych działań rewitalizacyjnych. Istotnym aspektem powyższego celu jest także wypracowanie mechanizmów powszechnego angażowania podmiotów i kapitału prywatnego w realizację działań związanych z odnową miast.

Propozycje Krajowej Polityki Miejskiej w zakresie rewitalizacji, w warstwie operacyjnej, akcentują konieczność kształtowania przestrzeni, przez władze miejskie, w sposób inicjujący projekty zakładające mieszane użytkowanie terenu. Wielofunkcyjność przestrzeni wzmacnia trwałe i zrównoważone użytkowanie terenu oraz podnosi jego atrakcyjność. Krajowa Polityka Miejska podkreśla także elementy związane z partycypacją społeczną w procesie planowania i realizacji działań rewitalizacyjnych. Społeczność lokalna współuczestnicząc w planowaniu i realizacji projektów rewitalizacyjnych wypracowuje rozwiązanie bardziej funkcjonalne, lepiej dopasowane do potrzeb⁸⁵.

W zakresie programowania procesów rewitalizacji zapisy Krajowej Polityki Miejskiej uwypuklają potrzebę indywidualnej formuły, charakteru i zakresu interwencji ze względu na znaczące różnicowania dotyczące rodzajów, skali wyzwań i presji rewitalizacyjnych poszczególnych miast⁸⁶. Wśród kierunków działań rewitalizacyjnych zwraca się szczególną uwagę na:⁸⁷

- koncentrację terytorialną, czyli realizację działań rewitalizacyjnych na obszarach najbardziej zdegradowanych, odnoszącą się do konkretnego, ograniczonego terytorium;
- kompleksowość rewitalizacji oznaczającą wyprowadzanie ze stanu kryzysowego najbardziej zdegradowanych obszarów miasta przez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki). Działania te powinny być prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji;
- wielopodmiotowość dotyczącą prowadzenia i łączącą wysiłki różnych podmiotów, w tym społeczności lokalnej, których suma ma spowodować trwałe ożywienie społeczne i gospodarcze obszaru kryzysowego;
- celowość działań rewitalizacyjnych odnoszącą się do odnowy społecznej, gospodarczej, przestrzennej oraz środowiskowej. Działania rewitalizacyjne powinny być prowadzone w miastach, które niezależnie od wielkości, funkcji i położenia, borykają się z wewnętrznymi

⁸⁴ Ibid., s. 16.

⁸⁵ Ibid., s. 41.

⁸⁶ Ibid., s. 73.

⁸⁷ Ibid., s. 73-74.

problemami. Niemniej, nadanie nowych funkcji, odnowa lub modernizacja techniczna obszarów i fragmentów przestrzeni publicznych jest środkiem, a nie celem rewitalizacji;

- narzędzia rewitalizacji mogą być używane także dla ułatwiania i zwiększania skuteczności działań dla obszarów, które nie stanowią najbardziej zdegradowanych części miasta, ale również wymagają interwencji. Wśród tego rodzaju działań wskazuje się na przedsięwzięcia związane z: rozwiązywaniem problemów społecznych, poprawą jakości zasobów ludzkich, integracją społeczną, poprawą atrakcyjności gospodarczej miasta/dzielnicy, poprawą warunków mieszkaniowych, zmniejszaniem emisyjności, poprawą przestrzeni publicznych i struktury przestrzennej miasta, poprawą dostępności wewnętrznej miasta, optymalizowaniem mobilności mieszkańców. Istotne jest, aby realizowane działania nie były jednostkowymi i nieskoordynowanymi przedsięwzięciami, ale aby stanowiły elementy szerszej wizji zmiany miasta i były jak najbardziej ze sobą powiązane terytorialnie i tematycznie.

Projekt ustawy o rewitalizacji⁸⁸ to kolejny z dokumentów normatywnych traktujących procesy rewitalizacji w sposób kompleksowy. Rewitalizacja postrzegana jest jako proces wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy tego procesu na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Katalog interesariuszy rewitalizacji obejmuje m.in.: mieszkańców obszaru zdegradowanego, mieszkańców gminy, właścicieli nieruchomości zlokalizowanych na obszarze zdegradowanym (w tym spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe oraz TBS-y), przedsiębiorców i organizacje samorządowe prowadzące działalność na obszarze zdegradowanym, jednostki sektora finansów publicznych, spółki Skarbu Państwa i innych inwestorów realizujących inwestycje celu publicznego na obszarze zdegradowanym, podmioty prowadzące działalność na obszarze zdegradowanym (w sferze kultury, oświaty, sportu, religii).

Projekt ustawy definiuje ponadto kategorię obszaru zdegradowanego, jako miejsca koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, szczególnie bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, problemów edukacyjnych, niskiego kapitału społecznego lub niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym – w przypadku występowania na jego terenie co najmniej jednego z poniższych negatywnych zjawisk:

- gospodarczych (niski poziom przedsiębiorczości, słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw);
- środowiskowych (degradacja środowiska naturalnego, przekroczenie norm środowiskowych, składowanie odpadów w miejscach na ten cel nieprzeznaczonych);
- przestrzenno-funkcjonalnych (niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, deficyt lub niska jakość terenów publicznych);
- technicznych (degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym mieszkaniowych, brak rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w tym w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

W przypadku obszarów poprzemysłowych, powojkowych, pokolejowych, poportowych ich kwalifikacja do obszaru zdegradowanego następuje niezależnie od koncentracji negatywnych zjawisk społecznych pod warunkiem planowania w ich ramach działań powiązanych z celami rewitalizacji obszaru zdegradowanego.

Projekt ustawy o rewitalizacji podkreśla istotną rolę partycypacji społecznej w przygotowaniu, prowadzeniu i ocenie rewitalizacji (zapewnienie udziału interesariuszy w formie konsultacji społecznych, wraz z powołaniem Komitetu Rewitalizacji, udział interesariuszy w poszczególnych etapach tworzenia gminnego programu rewitalizacji). Ponadto projekt ustawy wprowadza tzw. Specjalną Strefę Rewitalizacji, której zadaniem jest sprawna realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych w okresie do 10 lat. Proponuje się, aby w ramach

⁸⁸ Projekt ustawy o rewitalizacji z dnia 22 kwietnia 2015 roku.

strefy obowiązywały specyficzne uregulowania w zakresie wypowiedzenia umów najmu lokali mieszkalnych stanowiących zasób gminy, wprowadzenia zakazu wydawania decyzji o warunkach zabudowy, wyłączenia nieruchomości, ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości względem współwłaścicieli, udzielania dotacji do 50% nakładów inwestycyjnych (roboty budowlane dotyczące części wspólnych nieruchomości mieszkaniowych, prac konserwatorskich i restauratorskich). Istotnym aspektem projektu ustawy o rewitalizacji jest możliwość uchwalania przez gminy dla obszaru rewitalizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określanego mianem „miejscowego planu rewitalizacji”.

Na etapie projektu założeń znajduje się obecnie **Narodowy Plan Rewitalizacji 2022**⁸⁹. Kategoria rewitalizacji jest w nim tożsama z definicją zawartą w Krajowej Polityce Miejskiej, tj. odejście od działań modernizacyjnych, często wyłącznie infrastrukturalnych na rzecz zespołu działań prowadzonych kompleksowo, wielowymiarowo, w sposób skoordynowany, skoncentrowany tematycznie i terytorialnie na rzecz osiągnięcia założonych przemian w ramach obszarów kryzysowych⁹⁰. Istotą Narodowego Planu Rewitalizacji są propozycje w zakresie zmian prawnych obejmujące: ustawowe zdefiniowanie pojęcia rewitalizacji (w tym jako cel publiczny), określenie rewitalizacji jako zadania własnego gminy, wprowadzenie ustawowej formuły programu rewitalizacji, zapewnienia partycypacji społecznej w procesach rewitalizacyjnych, ścisłego powiązania programu rewitalizacji z planowaniem przestrzennym. Niestety w warstwie rozważań pozostawiono kluczowe elementy związane ze stymulowaniem zachowań przedsiębiorczych oraz inwestycyjnych sektora gospodarczego⁹¹. Z punktu widzenia zakresu działań rewitalizacyjnych i towarzyszących im źródeł wsparcia finansowego UE, Narodowy Plan Rewitalizacji wskazuje szereg celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych o charakterze kluczowym i wspierającym dla procesów rewitalizacji. Wśród kluczowych zależności wyróżnia się⁹²:

- Cel tematyczny 3: *Wzmacnianie konkurencyjności MŚP*, w tym priorytet inwestycyjny 3.1 *Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwienie gospodarczego wykorzystania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości*;
- Cel tematyczny 4: *Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach*, w tym priorytety inwestycyjne: 4.3 *Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym*; 4.5 *Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wsparcie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu*;
- Cel tematyczny 6: *Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami*, w tym priorytety inwestycyjne: 6.3 *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*; 6.5 *Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu*;
- Cel tematyczny 8: *Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników* w tym priorytety inwestycyjne: 8.2 *Wpieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształceniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz*

⁸⁹ Narodowy Plan Rewitalizacji 2022. Założenia. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, 2014.

⁹⁰ Ibid., s. 3.

⁹¹ Ibid., s. 6.

⁹² Ibid., s. 11-12.

zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych; 8.5 Zapewnienie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia i wspierania mobilności pracowników; 8.7 Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy;

- Cel tematyczny 9: *Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem*, w tym priorytety inwestycyjne: 9.1 *Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczynią się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego zmniejszenia nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejście z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych*; 9.2 *Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich*; 9.4 *Aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności*; 9.7 *Ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym*.

W zarysowanym kontekście koncepcyjnym i normatywnym związanym z rewitalizacją, ustalenia **RPO WO 2014-2020**⁹³ dla analizowanej kategorii znajdują odzwierciedlenie w diagnozie wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów/sektorów objętych Regionalnym Programem Operacyjnym. W szczególności potrzeba rewitalizacji w województwie opolskim jest konsekwencją negatywnych uwarunkowań demograficznych, koniecznością poprawy spójności społecznej i terytorialnej w miastach narażonych na negatywne zjawiska społeczne, gospodarcze, środowiskowe i przestrzenne (m.in. wysoka stopa bezrobocia, niski poziom aktywności gospodarczej, wyższe natężenie występowania zjawisk patologicznych). Koncentracja negatywnych zjawisk w miastach województwa opolskiego wynika z upadku tradycyjnych branż gospodarki, utraty dotychczasowych funkcji, spowolnienia gospodarczego. Za obszary koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych uznano w województwie opolskim: tereny poprzemysłowe, tereny zaniedbanych dzielnic i osiedli fabrycznych, tereny blokowisk (szczególnie w największych miastach regionu stanowiące znaczny udział w zasobach mieszkaniowych), tereny powojenne, tereny pogórnice⁹⁴.

Na poziomie programowania polityki rozwoju regionu, w ramach RPO WO 2014-2020, zagadnienia rewitalizacji znalazły odzwierciedlenie głównie w: osi priorytetowej X: *Inwestycje w infrastrukturę społeczną*; celu tematycznym 9: *Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją*; priorytecie inwestycyjnym 9b: *Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na terenach miejskich i wiejskich*; celu szczegółowym priorytetu inwestycyjnego: *Poprawa jakości życia mieszkańców oraz stworzenie warunków do wzrostu zatrudnienia na obszarach miejskich*. We wskazanym celu szczegółowym zakłada się w wymiarze rewitalizacji podejmowanie kompleksowych i zintegrowanych przedsięwzięć łączących interwencję ekonomiczną ze społeczną poprzez podporządkowanie działań infrastrukturalnych celom społecznym ukierunkowanym na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego. Zgodnie z zapisami RPO WO 2014-2020 działania rewitalizacyjne zostaną skierowane wyłącznie na obszary miejskiej (wyższa koncentracja problemów i zagrożeń dla spójności społecznej regionu). Podkreśla się, iż problematyka terenów zdegradowanych i zaniedbanych społecznie, gospodarczo czy środowiskowo dotyczy w województwie opolskim znacznej liczby miast, szczególnie mniejszych, które charakteryzujące wyższy wskaźnik wyludniania i ograniczony potencjał rozwoju. Ponadto do terenów zdegradowanych w miastach włączono tereny poprzemysłowe oraz tereny które utraciły funkcje na rzecz obronności kraju. Podkreślono, że względu na procesy starzenia się społeczności miast, konieczność wprowadzania usług opiekuńczych. Procesy rewitalizacyjne służące poprawie ładu

⁹³ Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, Opole, grudzień 2014.

⁹⁴ Ibid., s. 22.

przestrzennego miast poprzez kompleksowe, skoordynowane i wieloletnie przedsięwzięcia powinny przyczynić się do nadania nowej jakości funkcjonalnej i warunków na rzecz rozwoju miast w oparciu o uwarunkowania endogeniczne, przy równocześnie pozytywnym oddziaływaniu na otoczenie miast (tj. tereny wiejskie)⁹⁵.

RPO WO 2014-2020 dopuszcza możliwość realizacji w ramach rewitalizacji inwestycji w zakresie kultury⁹⁶ pod warunkiem ich umiejscowienia w lokalnym planie rewitalizacji oraz celowości związanej z poprawą spójności społecznej dzięki zapewnieniu lepszego dostępu do usług społecznych, kulturalnych, rekreacyjnych.

Przegląd zagadnień koncepcyjnych związanych z rewitalizacją w warunkach krajowych wskazuje na wieloaspektowe i wielowątkowe ujęcie analizowanej kategorii. Na poziomie koncepcyjnym postuluje się traktowanie rewitalizacji jako długotrwałego, zaplanowanego procesu przywracania lub wprowadzania nowych funkcji na obszarach zdegradowanych. Przywracanie lub wprowadzanie nowych funkcji powinno być nośnikiem ożywienia gospodarczego, społeczno-kulturowego przy równoczesnym porządkowaniu i poprawie jakości przestrzeni, szczególnie miejskiej, wraz z jej fizycznymi elementami. Kompleksowość procesu rewitalizacji przejawia się w jego wielowymiarowości (gospodarka, społeczność, kultura, przestrzeń, funkcje) oraz wielopodmiotowości (JST, mieszkańcy, organizacje pozarządowe, lokalny biznes, inwestorzy zewnętrzni). W zależności od ujęć koncepcyjnych, jedne akcentują konieczność obowiązkowego ujęcia w procesach rewitalizacji wszystkich jej wymiarów, inni argumentują dobór stosownych wymiarów w zależności od specyfiki sytuacji kryzysowej obszaru zdegradowanego.

Na poziomie normatywnym kategoria rewitalizacji znajduje odzwierciedlenie w licznych dokumentach programujących rozwój Polski oraz jej miast i regionów, także w kontekście programowania funduszy unijnych 2014-2020. Zasadniczo wszystkie z dokumentów normatywnych o charakterze strategii, czy programów adaptują pojęcie rewitalizacji w jej koncepcyjnym ujęciu, podkreślając wielowymiarowość i wielopodmiotowość procesów rewitalizacji. Proponowane w dokumentach normatywnych kierunki działań rewitalizacyjnych obejmują szeroki wachlarz tematycznych, tj.: dotyczą: integracji transportu publicznego, dostępności infrastruktury technicznej i społecznej (w tym: budownictwa mieszkaniowego), wprowadzania technologii energooszczędnych, przywracania funkcji ekologicznych, odtwarzania funkcji kulturalnych (w tym zachowania zabytków, także w kontekście dziedzictwa przemysłowego), inicjowania i rozwoju funkcji turystycznych, tworzenia infrastruktury wsparcia nowoczesnej gospodarki (inkubatory, centra kongresowe i wystawienniczo-targowe), integracji zarządzania krajobrazem kulturowym odziedziczonym, wyższej aktywności osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, wyższej efektywności świadczeń społecznych, rozwoju usług użyteczności publicznej, tworzenia infrastruktury rekreacyjnej, poprawy innowacyjności i konkurencyjności lokalnej gospodarki.

W wymiarze przestrzennym rewitalizacja adresowana jest przede wszystkim do miast i ich dzielnic, niezależnie od ich rangi demograficznej. Niemniej m.in. w Strategii Rozwoju Kraju 2020 działania rewitalizacyjne obejmują także tereny wiejskie. Działania rewitalizacyjne powinny także charakteryzować się koncentracją przestrzenną przejawiającą się w wyznaczeniu obszarów najbardziej zdegradowanych, tj. głównie pod względem kumulacji na ich terenie: wysokiego poziomu depopulacji, niskiej aktywności gospodarczej, niskiej aktywności społecznej, niezadawalającego dostępu do usług publicznych, negatywnych zjawisk środowiskowych, przestrzennych i fizycznych (w tym

⁹⁵ Ibid., s. 209-210.

⁹⁶ Ibid., s. 117.

degradacji zabudowy), wysokiego poziomu ubóstwa i koncentracji patologii.

Ponadto, działania rewitalizacyjne powinny cechować się integralnością z całościową polityką rozwoju miasta m.in. poprzez ich umiejscowienie w kontekście planowania strategicznego (strategie rozwoju miast) oraz planowania przestrzennego (studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

W warstwie postulatywnej rewitalizacja powinna ponadto służyć budowaniu miasta spójnego, zwartego, zrównoważonego i sprawnie zarządzanego o mieszanej strukturze użytkowania terenu (różnorodność funkcji).

W ujęciu legislacyjnym wprowadzonym przez projekt ustawy o rewitalizacji, a także w założeniach Narodowego Planu Rewitalizacji pojawiają się zapisy definiujące kategorie rewitalizacji, interesariuszy rewitalizacji oraz obszaru zdegradowanego, które zasadniczo są tożsame z jej ujęciami koncepcyjnym i normatywnym prezentowanych w dokumentach strategicznych poziomu krajowego. Projekt ustawy o rewitalizacji wprowadza także dodatkowe kategorie związane z planowaniem i realizacją procesów rewitalizacyjnych między innymi w postaci: Komitetu Rewitalizacji, czy Specjalnej Strefy Rewitalizacji wraz z uchwalaniem dla tego obszaru miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tzw. „miejscowy plan rewitalizacji”. Powyższe ujęcie rewitalizacji posiada zdecydowanie społeczno-przestrzenny wymiar, przy braku w zasadzie propozycji ekonomicznych determinujących „ożywienie” gospodarcze obszarów zdegradowanych.

RPO WO 2014-2020 zawiera ustalenia odnoszące się do podstawowych wymiarów rewitalizacji tj.: „fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności”. Jednak, w kontekście zaprezentowanych podejść koncepcyjnych oraz rozstrzygnięć dokumentów normatywnych zagadnienia programowania rewitalizacji w województwie opolskim w ramach RPO WO 2014-2020 traktowane są w sposób selektywny. W relacji do propozycji programowania rewitalizacji zawartych w Krajowej Polityce Miejskiej oraz założeniach do Narodowego Planu Rewitalizacji, wieloaspektowa i wielopodmiotowa problematyka rewitalizacji została rozpisana na szereg odrębnych celów tematycznych RPO WO 2014-2020 (m.in. cele tematyczne: 3, 4, 6, 8 oraz 9). Ponadto, przyporządkowanym im priorytetom inwestycyjnym nie zawsze towarzyszy szeroki zakres działań (przykładowo brak priorytetów inwestycyjnych związanych z: poprawą stanu jakości środowiska miejskiego, samo zatrudnienia, czy przedsiębiorczości). Należy podkreślić, iż taki stan rzeczy wynika z uwarunkowań procesu programowania środków unijnych na lata 2014-2020, w tym Umowy Partnerskiej i wskazuje na brak możliwości współfinansowania wszystkich działań rewitalizacyjnych z RPO WO 2014-2020.

Niemniej, powoduje to trudność w odbiorze dokumentu RPO WO 2014-2020 przez potencjalnych beneficjentów działań rewitalizacyjnych, w tym przygotowania całościowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz grozi fragmentaryzacją działań na obszarach zdegradowanych.

Zasadniczy akcent na działania rewitalizacyjne w województwie opolskim dotyczy miast i obejmuje zapisy priorytetu tematycznego 9b, który w opisie zakłada dofinansowanie realizacji przedsięwzięć wynikających z Lokalnych Programów Rewitalizacji, w tym działania na rzecz rewitalizacji przestrzennej, społecznej i gospodarczej na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców. Zarysowany katalog rodzajowy przedsięwzięć rewitalizacyjnych określony dla priorytetu tematycznego 9b obejmuje zadania o charakterze głównie „twardym”, tj.: zagospodarowanie opuszczonych przestrzeni, poprawa bezpieczeństwa, adaptacja i remonty zdegradowanej infrastruktury po działalności przemysłowej. Przedsięwzięcia podejmowane w zakresie infrastruktury powinny sprzyjać: wsparciu przedsiębiorczości i samozatrudnienia (w tym działań

ekonomii społecznej), wsparciu mobilności pracowników, aktywizacji społeczności zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób ubogich, rozwoju usług opiekuńczych skierowanych do osób zależnych, wsparciu procesu usamodzielniania się osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, powstawaniu mieszkań chronionych. Oczekiwane efekty działań rewitalizacyjnych zawierają zatem duży akcent społeczny, natomiast aspekt gospodarczy ujmowany jest wyłącznie w kategoriach przedsiębiorczości.

4.1 Potrzeby potencjalnych beneficjentów w zakresie rewitalizacji do końca 2020 roku

Do grupy najistotniejszych potrzeb rewitalizacyjnych w perspektywie do 2020 roku (75,0% i powyżej) uczestnicy zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI 2, n=12), zaliczyli te odnoszące się do **zagospodarowania terenów przemysłowych, remontów i adaptacji obiektów zabytkowych oraz kompleksową rewitalizację obszarów śródmieść** (por. tabela poniżej).

Tabela 41. Potrzeby w zakresie rewitalizacji i zagospodarowania terenów miejskich oraz obszarów zdegradowanych do 2020 roku wg uczestników FGI 2

Kategoria potrzeb rewitalizacyjnych	Procentowy rozkład wskazań
zagospodarowanie terenów przemysłowych	91,7%
remonty i adaptacje obiektów zabytkowych, w tym na cele kulturalne, sakralne wraz z atrakcyjną ofertą kulturalno-turystyczną	83,3%
rewitalizacja śródmieścia, w tym zabudowa, komunikacja, infrastruktura	75,0%
rewitalizacja przestrzeni publicznych w śródmieściu oraz dzielnicach (place, skwery)	66,7%
tworzenie zintegrowanego systemu komunikacji (obwodnice, drogi, ścieżki i trasy rowerowe łącznie z miejscami do parkowania rowerów, chodniki, parkingi)	66,7%
remonty obiektów sportowych, w tym tworzenie oferty sportowo-rekreacyjnej	66,7%
rewitalizacja parków miejskich, promenad, terenów zieleni, w tym nadrzecznej	58,3%
remonty zasobów mieszkaniowych, w tym rewitalizacja obszarów mieszkaniowych w dzielnicach przemysłowych	50,0%
tworzenie mieszkań komunalnych, chronionych	33,3%
aktywizacja grup społecznych i NGO na rzecz integracji społecznej, włączenia w procesy rewitalizacji	33,3%
zagospodarowanie obiektów i terenów powojennych	25,0%
tworzenie mieszkań serwisowych dla seniorów	25,0%
bezpieczeństwo - monitoring miejski	25,0%
zagospodarowanie obiektów i terenów pokolejowych	16,7%
rewitalizacja podwórek i zagospodarowanie przestrzeni międzyblokowych	16,7%
rozszerzenie oferty opieki nad dziećmi w godzinach popołudniowych	16,7%
zagospodarowanie obiektów i terenów po PGR	8,3%
remonty i adaptacje obiektów na cele opieki zdrowotnej	8,3%

Źródło: opracowanie własne (na podstawie FGI 2, n=12, 159 osób).

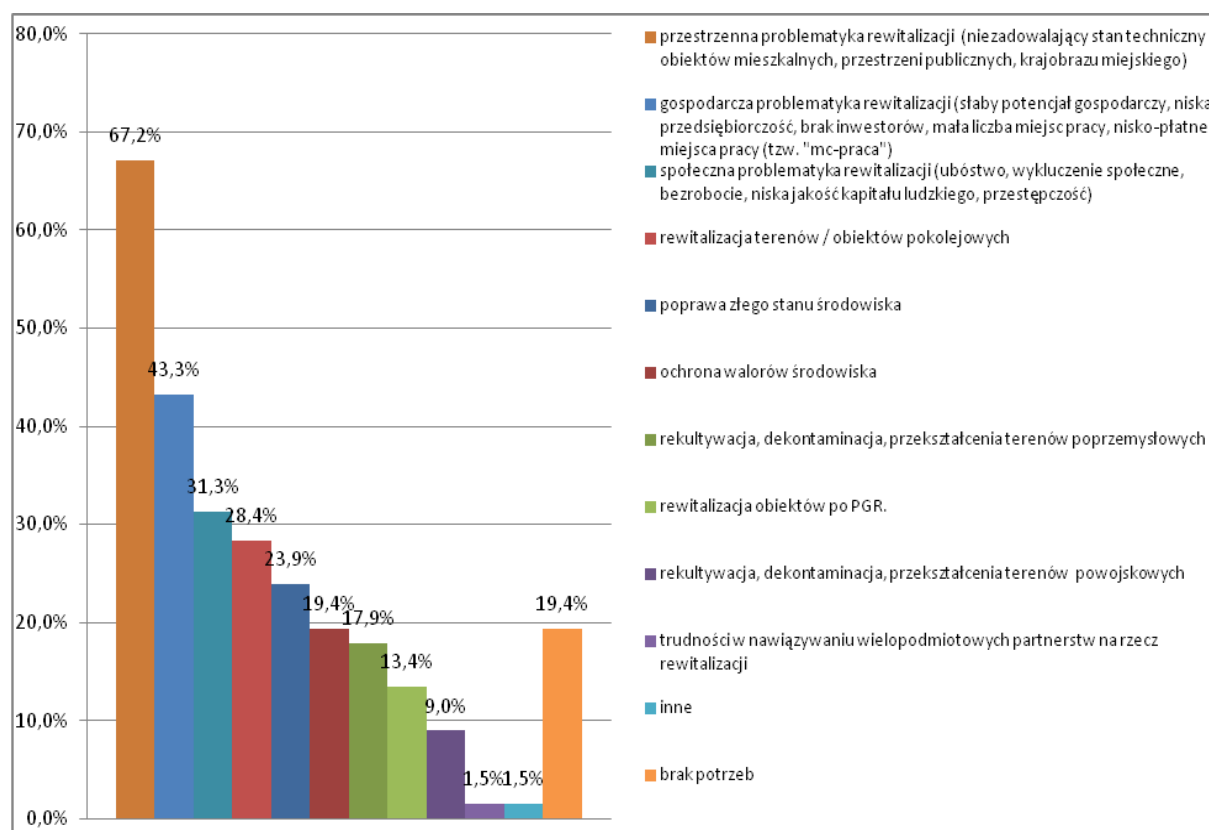
Drugą grupę potrzeb rewitalizacyjnych w nowym okresie programowania UE (procent odpowiedzi w przedziale od 50,0% do 74,9%) tworzą działania rewitalizacyjne związane z: **przestrzeniami publicznymi** (zarówno w śródmieściu, jak i w dzielnicach), **systemem transportowym** (w tym drogi, ścieżki i trasy rowerowe, chodniki, parkingi), **infrastrukturą sportowo-rekreacyjną**, **terenami zielonymi** (w tym nadrzecznymi), **zasobami mieszkaniowymi**.

W mniejszym stopniu (udział odpowiedzi od 25,0% do 49,9%) - w relacji do powyższych potrzeb rewitalizacyjnych - akcentowane są: tworzenie mieszkań komunalnych, chronionych, aktywizacja grup społeczną wspólnie z NGO na rzecz aktywizacji społecznej w ramach procesów rewitalizacji, zagospodarowanie terenów powojennych, tworzenie mieszkań serwisowych dla seniorów oraz poprawa bezpieczeństwa.

Ostatnią grupę wskazań w zakresie potrzeb rewitalizacyjnych (udział odpowiedzi do 24,9%) tworzą: zagospodarowanie terenów pokolejowych, odnowienie podwórek i przestrzeni międzyblokowych, rozszerzenie opieki nad dziećmi w godzinach popołudniowych, zagospodarowanie obiektów i terenów po PGR, remonty i adaptacje obiektów na cele opieki zdrowotnej. Należy także podkreślić, iż około 20% JST nie zgłasza żadnych potrzeb rewitalizacyjnych w nowym okresie programowania UE. Wśród tej grupy dominowały gminy wiejskie.

Przeprowadzone badania ankietowe JST wskazują zbliżoną hierarchię potrzeb rewitalizacyjnych do 2020 roku w relacji do badania FGI 2, potwierdzają to także wyniki badania ankietowego prowadzonego z dotychczasowymi beneficjentami działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2014. Za najpilniejsze (procent odpowiedzi powyżej 50%) uznano **przestrzenną problematykę rewitalizacji** obejmującą niezadawalający stan techniczny obiektów mieszkalnych, przestrzeni publicznych oraz konieczność poprawy krajobrazu miejskiego.

Wykres 40. Najpilniejsze potrzeby JST w zakresie rewitalizacji do 2020 roku

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W drugiej kolejności (udział odpowiedzi od 25,0% do 49,9%) za istotne uważa się takie potrzeby rewitalizacyjne jak: **gospodarcza problematyka rewitalizacji** (dotycząca m.in. słabego potencjału gospodarczego miast, niskiej przedsiębiorczości, braku inwestorów, małej liczby miejsc pracy), **społeczna problematyka rewitalizacji** (w tym: ubóstwo, wykluczenie społeczne, bezrobocie, niska jakość kapitału ludzkiego, przestępczość).

Ostatnia, niżej akcentowana grupa potrzeb rewitalizacyjnych (udział odpowiedzi poniżej 25,0%) obejmuje zagadnienia związane z: rewitalizacją terenów i obiektów pokolejowych; poprawą złego stanu środowiska; ochroną walorów środowiska; rekultywacją, dekontaminacją, przekształceniem terenów poprzemysłowych i powojkowych; rewitalizacją obiektów po PGR⁹⁷; trudnościami w nawiązywaniu partnerstw wielopodmiotowych na rzecz rewitalizacji.

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji i zagospodarowania terenów miejskich oraz obszarów zdegradowanych w województwie opolskim do 2020 roku wskazuje zdecydowaną dominację trzech rodzajów problematyk: ponowne zagospodarowanie terenów poprzemysłowych, wielofunkcyjne adaptacje obiektów zabytkowych (funkcje kulturalne, turystyczne, sakralne), kompleksowa rewitalizacja obszarów śródmiejskich. Jako tematykę uzupełniającą działań rewitalizacyjnych traktuje się: rewitalizację przestrzeni publicznych, tworzenie zintegrowanych systemów komunikacji i transportu, remonty i modernizacje obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz odnowa terenów zieleni (w tym nadrzecznych).

Z punktu widzenia istotności działań rewitalizacyjnych w pierwszej kolejności opolskie JST podkreślają wymiar przestrzenny i fizyczny rewitalizacji tj.: poprawa stanu technicznego obiektów mieszkalnych, przestrzeni publicznych, krajobrazu miejskiego. Następnie akcentowany jest wymiar gospodarczy (wzmocnienie potencjału gospodarczego, wsparcie przedsiębiorczości, przyciągnięcie inwestorów, tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy). W dalszej kolejności wymienia się wymiar społeczny rewitalizacji (przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, ograniczenie bezrobocia, wzmocnienie jakości kapitału ludzkiego, ograniczenie przestępczości).

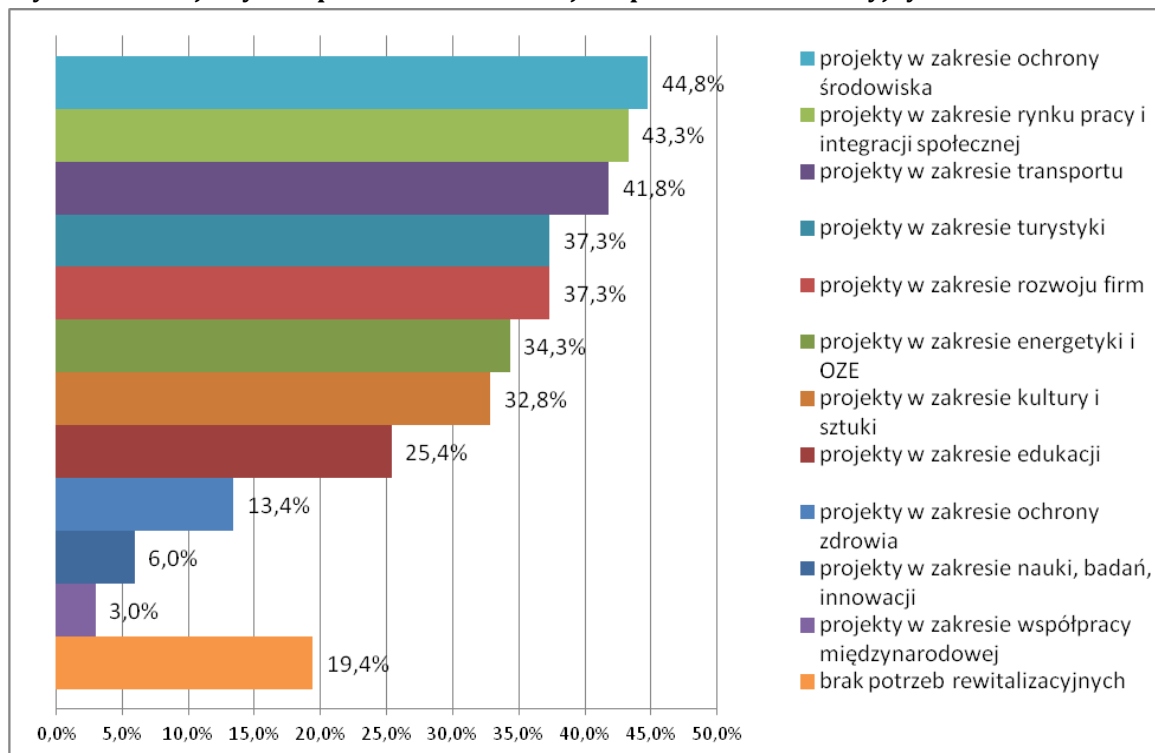
Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych w ramach przeprowadzonych badań wskazuje na różnice w relacji do zapisów priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020. Szczególnie widoczny jest dysonans pomiędzy wysoką rangą jaką opolskie JST nadają potrzebom rewitalizacji przestrzennej, fizycznej i gospodarczej (przy mniejszym akcentowaniu zagadnień społecznych), a wysoką rangą która nadana jest w RPO WO 2014-2020 w priorytecie tematycznym 9b wymiarowi społecznemu.

Poszerzając zagadnienia potrzeb rewitalizacyjnych identyfikowanych do 2020 roku o zagadnienia komplementarności, respondenci badania ankietowego JST, podobnie jak beneficjenci działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, za projekty komplementarne uznali przede wszystkim (procent odpowiedzi powyżej 40,0%): projekty w zakresie **ochrony środowiska**, projekty w zakresie **rynku pracy i integracji społecznej** oraz projekty w zakresie **transportu**.

W dalszej kolejności (procent odpowiedzi od 25,0% do 39,9%) za komplementarne uznaje się: projekty w zakresie **turystyki**, projekty w zakresie **rozwoju firm**, projekty w zakresie **energetyki i OZE**, projekty w zakresie **kultury i sztuki**, projekty w zakresie **edukacji**.

⁹⁷ W jednym z przypadków respondenci akcentowali również konieczność rewitalizacji obszarów i obiektów po SKR (na wykresie odpowiedź tą ujęto w kategorii „inne”).

Wykres 41. Projekty komplementarne w relacji do potrzeb rewitalizacyjnych

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W małym stopniu (udział odpowiedzi poniżej 25%) za projekty komplementarne względem zidentyfikowanych potrzeb rewitalizacyjnych uznaje się: projekty w zakresie ochrony zdrowia, projekty w zakresie nauki, badań i innowacji oraz projekty w zakresie współpracy międzynarodowej.

Postulat wieloaspektowości działań rewitalizacyjnych, akcentowany zarówno w opracowaniach koncepcyjnych, jak i dokumentach normatywnych, szczególnie w kontekście przyjętego RPO WO 2014-2020 (dekompozycja kompleksowego ujęcia rewitalizacji na liczne priorytetów tematyczne i inwestycyjne) wymusza na potencjalnych beneficjentach konieczność całościowego i zintegrowanego podejścia do planowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych składających się z wielu „pod-projektów” adresowanych do poszczególnych zapisów RPO WO 2014-2020. Istniejące ustalenia RPO w województwie opolskim mogą stymulować kompleksowość podejścia do zagadnień rewitalizacyjnych (która wskazywana jest przez opolskie JST głównie w wymiarze ochrony środowiska, rynku pracy, integracji społecznej, transportu, turystyki, rozwoju firm), ale także w przypadku niepowodzenia w ubieganiu się o środki pomocowe sprzyjać fragmentaryczności procesów rewitalizacji.

4.2. Operacjonalizacja założeń interwencji RPO WO 2014-2020 w zakresie działań dedykowanych problematyce rewitalizacji

Potrzeba działań rewitalizacyjnych została zaakcentowana w zapisach RPO WO 2014-2020 między innymi w zakresie⁹⁸:

- **Osi priorytetowej X:** *Inwestycje w infrastrukturę społeczną;*
- **Celu tematycznego 9:** *Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją;*

⁹⁸ RPO WO 2014-2020, s. 33.

- **Priorytetu inwestycyjnego 9b:** *Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. Uzasadnienie podjęcia działań rewitalizacyjnych osadzone jest w tym przypadku w diagnozie sytuacji opartej na ogólnie sygnalizowanych wskaźnikach: stopa bezrobocia, poziom aktywności gospodarczej, zjawiska patologiczne.*

Ponadto w celu pomiaru oczekiwanych efektów realizowanych działań przyjęto wskaźnik rezultatu odnoszący się do wielkości zatrudnienia w miastach⁹⁹, którego charakterystykę prezentuje poniższa tabela.

Tabela 42. Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu

Priorytet inwestycyjny	Wskaźnik rezultatu	j.m.	Wartość bazowa w 2013 roku	Wartość docelowa w 2023 roku	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
9b	Wskaźnik zatrudnienia w miastach	%	47,50	52,68	GUS	corocznie

Źródło: RPO WO 2014-2020, s. 207.

Zapisy odnoszące się do celu tematycznego 9 zawarte w RPO WO 2014-2020 wskazują na następujące typy potencjalnych projektów związane z:

- *odnową fizyczną obszarów miejskich zakładającą realizację przedsięwzięć inwestycyjnych, odpowiadających na zdiagnozowane problemy społeczne;*
- *tworzeniem warunków lokalowych i infrastrukturalnych do prowadzenia działalności gospodarczej i rozwoju usług;*
- *inwestycjami polegającymi na dostosowaniu infrastruktury do świadczenia usług w zakresie opieki nad osobami zależnymi, w tym starszymi i niepełnosprawnymi;*
- *tworzenie mieszkań chronionych/wspomaganych/treningowych.*

Najbardziej pożądana typologia projektów rewitalizacyjnych w opinii osób biorących udział w wywiadach fokusowych, a także badaniach ankietowych (JST n=82/67 oraz wśród beneficjentów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 n=45/41/32) jest odmienna od tej proponowanej w RPO WO 2014-2020. W wymiarze operacjonalizacji działań rewitalizacyjnych do 2020 roku, potencjalni beneficjenci najbardziej oczekują dwóch następujących typów projektów (procent odpowiedzi powyżej 50,0%): **remonty, modernizacje budynków użyteczności publicznej tzw. infrastruktura społeczna oraz **remontów i modernizacji przestrzeni publicznych.****

W dużym stopniu (udział odpowiedzi od 25,0% do 49,9%) akcentowane są typy projektów rewitalizacyjnych odnoszące się do: remontów, modernizacji **infrastruktury technicznej**; remontów, modernizacji **budynków mieszkalnych**; inwestycji w **infrastrukturę na rzecz świadczenia usług dla osób zależnych**; remontów, modernizacji **obiektów przemysłowych, powojennych i pokolejowych**; tworzenie i rozwój **instytucji otoczenia biznesu**; tworzenie **obiektów i infrastruktury związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej i rozwojem usług.**

⁹⁹ RPO WO 2014-2020, s. 49.

Tabela 43. Najbardziej oczekiwane / pożądane typy projektów rewitalizacyjnych przez opolskie JST/potencjalnych beneficjentów RPO WO 2014-2020

Oczekiwane typy projektów	Udział odpowiedzi
remonty/modernizacje budynków, obiektów użyteczności publicznej (infrastruktura społeczna)	70,1%
remonty/modernizacje przestrzeni publicznych	58,2%
remonty/modernizacje infrastruktury technicznej	44,8%
remonty/modernizacje budynków mieszkalnych	38,8%
inwestycje w infrastrukturę na rzecz świadczenia usług dla osób zależnych, w tym starszych, niepełnosprawnych	34,3%
remonty/modernizacje obiektów poprzemysłowych / powojсковych / pokolejowych	31,3%
tworzenie i rozwój instytucji otoczenia biznesu (np. inkubatory, parki przemysłowe, technologiczne, start-up'y)	25,4%
obiekty i infrastruktura związana z prowadzeniem działalności gospodarczej i rozwojem usług	25,4%
projekty wielopodmiotowe (np. JST, NGO, przedsiębiorstwa, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe) na rzecz kompleksowej rewitalizacji w wymiarze społeczno-gospodarczym i przestrzenno-środowiskowym	19,4%
projekty w zakresie doskonalenia kapitału ludzkiego	16,4%
tworzenie instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną (np. inkubatory przedsiębiorczości społecznej)	11,9%
projekty wydarzeń kulturalnych	11,9%
tworzenie mieszkań chronionych/wspomaganych/treningowych	6,0%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67, także badanie ankietowe beneficjentów n=45/41/31).

W mniejszym stopniu (udział odpowiedzi poniżej 25,0%) potencjalni beneficjenci akcentują potrzebę realizacji typów projektów odnoszących się do: projektów wielopodmiotowych na rzecz kompleksowej rewitalizacji; projektów na rzecz doskonalenia kapitału ludzkiego; tworzenie instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną; projektów wydarzeń kulturalnych.

Według eksperta zewnętrznego do kategorii najbardziej pożądanych społecznie działań należą przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które w największym stopniu rozwiązują lokalne problemy, przykładowo związane z sytuacją na rynku pracy, wykluczeniem społecznym, stanem infrastruktury technicznej, jakością substancji mieszkaniowej. Sytuacja powyższa powoduje, iż w ograniczonym stopniu można określić ich dokładną typologię, głównie ze względu na odmienność wyzwań i presji rewitalizacyjnych wśród opolskich JST. Dla jednych gmin będą to problemy dotyczące zagospodarowania terenów poprzemysłowych, dla innych z kolei renowacje obiektów zabytkowych z dostosowaniem przykładowo do funkcji kulturalnych. Niestety ich wadą jest najczęściej wyrwykowość, wysokie jednostkowe koszty, niewspółmierne do efektu, trudności z trwałym włączeniem w funkcjonowanie struktury miejskiej.

Najbardziej pożądanymi z punktu widzenia kreowania możliwości rozwojowych miast i regionu są natomiast projekty, które w widoczny sposób poprawiają funkcjonowanie całej struktury miejskiej, dają w związku z tym nowe miejsca pracy, tworzą warunki dla lokalizacji nowych (spoza programu rewitalizacyjnego) inwestycji i przedsięwzięć, poprawiają funkcjonowanie i efektywność społeczno-ekonomiczną znaczących części miasta, lub – jeśli miasto jest mniejsze – nawet całych miast.

W wymiarze ewaluacyjnym, wyżej wskazane typy projektów zdaniem respondentów badania ankietowego (JST, n=82/67) będą najlepiej charakteryzowane przez dwa następujące wskaźniki produktu (procent odpowiedzi powyżej 25,0%): **liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach** oraz **powierzchnia (w hektarach) objęta działaniami rewitalizacyjnymi**.

W mniejszym stopniu (udział odpowiedzi do 24,9%) za dobrze opisujące produkty projektów uznano następujące wskaźniki: ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami obszarów miejskich, liczba przedsiębiorstw na zrewitalizowanych obszarach oraz utworzona, wyremontowana powierzchnia użytkowa (w m²) z przeznaczeniem na działalność gospodarczą.

Tabela 44. Propozycje wskaźników (produktu, rezultatu) opisujące wyżej wskazane typy projektów

Wskaźnik	Udział odpowiedzi
Wskaźniki produktu	
wskaźnik produktu: liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	53,7%
wskaźnik produktu: powierzchnia (w ha) objęta działaniami rewitalizacyjnymi	49,3%
wskaźnik produktu: ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich	23,9%
wskaźnik produktu: liczba przedsiębiorstw na zrewitalizowanych obszarach	23,9%
wskaźnik produktu: utworzona / wyremontowana powierzchnia użytkowa (w m ²) z przeznaczeniem na działalność gospodarczą	16,4%
Wskaźniki rezultatu	
wskaźnik rezultatu: liczba utworzonych miejsc pracy na zrewitalizowanych obszarach	29,9%
wskaźnik rezultatu: liczba osób zagrożonych wykluczeniem, w tym z tytułu wieku, niepełnosprawności objęta działaniami rewitalizacyjnymi	16,4%
wskaźnik rezultatu: wskaźnik zatrudnienia w gminie	14,9%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W wymiarze rezultatów, za wskaźnik dobrze opisujący efekty projektów rewitalizacyjnych (udział odpowiedzi powyżej: 25,0%) respondenci uznali **liczbę utworzonych miejsc pracy na zrewitalizowanych obszarach**. Pozostałe wskaźniki oceny rezultatów, tj. liczba osób zagrożonych wykluczeniem z tytułu wieku, niepełnosprawności objęta działaniami rewitalizacyjnymi oraz wielkość zatrudnienia w gminie, uzyskały niski procent odpowiedzi (poniżej 25,0%).

Zdaniem eksperta najlepsze w ewaluacji projektów rewitalizacyjnych są wskaźniki rezultatu przykładowo takie jak: zmiana w ilości funkcjonujących przedsiębiorstw, zakładów usługowych, ilość pasażerów korzystających z nowych możliwości przewozowych, efekty w postaci trwałości nowo lokowanych form działalności, wielkość obrotów handlowych w strefie rewitalizowanej i całym mieście.

Analizując preferencje opolskich JST, a także potencjalnych beneficjentów działań rewitalizacyjnych w kontekście zapisów priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020 należy zauważyć pewną odmienną podejść do problematyki rewitalizacji. Rozstrzygnięcia RPO WO 2014-2020 wynikają z istniejących uwarunkowań programowania środków unijnych, w tym z Umowy Partnerskiej oferując określony katalog typów projektów. Katalog ten jest węższy od pożądanego przez potencjalnych beneficjentów rodzajów projektów rewitalizacyjnych. Stąd też jego dodatkowe dookreślenie - na poziomie uszczegółowienia - mogłoby sprzyjać jeszcze większemu zawężeniu tematyki potencjalnie zgłaszanych projektów rewitalizacyjnych w perspektywie do 2020 roku. Ponadto, należy nadmienić, iż działania rewitalizacyjne prowadzone, szczególnie wśród JST zgodnie z wielopodmiotowymi założeniami procesów rewitalizacyjnych, powinny być także finansowane ze źródeł poza-unijnych.

Biorąc pod uwagę zapisy RPO WO 2014-2020, a także wyniki przeprowadzonych badań zaproponowano następujący zestaw wskaźników odnoszących się do pomiaru produktów i rezultatów związanych z działaniami rewitalizacyjnymi – por. tabela poniżej.

Tabela 45. Matryca wskaźników produktów i rezultatów dla działań dedykowanych problematyce rewitalizacji dla priorytetu inwestycyjnego 9b

Wskaźnik	j.m. ¹⁰⁰	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
Wskaźniki produktu					
Obiekty (budynki, budowle) zlokalizowane na obszarze poddanym procesom rewitalizacji	szt.	Na podstawie inwentaryzacji	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Studium wykonalności	Przed i po rozpoczęciu inwestycji
Powierzchnia użytkowa obiektów (budynki i budowle) zlokalizowanych na obszarze poddanym procesom rewitalizacji	m ²	Na podstawie inwentaryzacji	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Studium wykonalności	Przed i po rozpoczęciu inwestycji
Powierzchnia obszarów poddanych rewitalizacji (wyznaczonych w LPR)	ha	Na podstawie inwentaryzacji	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Studium wykonalności	Przed i po rozpoczęciu inwestycji
Długość wyremontowanej, wybudowanej infrastruktury liniowej na obszarze poddanym procesom rewitalizacji	km	Na podstawie inwentaryzacji	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Studium wykonalności	Przed i po rozpoczęciu inwestycji
Wskaźniki rezultatów					
Liczba osób zamieszkujących obszar rewitalizacji	osoby	Na podstawie ewidencji ludności	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Na podstawie ewidencji ludności	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok po zakończeniu
Liczba przedsiębiorstw działających w ramach obszaru rewitalizacji	szt.	Na podstawie REGON	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Na podstawie REGON	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok po zakończeniu
Liczba działalności usługowych w ramach obszaru rewitalizacji	szt.	Na podstawie REGON	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Na podstawie REGON	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok po zakończeniu
Liczba miejsc pracy w ramach obszaru rewitalizacji	szt.	Na podstawie ankiety wśród przedsiębiorstw	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Na podstawie ankiety wśród przedsiębiorstw	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok po zakończeniu
Liczba osób /gospodarstw domowych zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach obszaru rewitalizacji	osoby	Na podstawie danych OPS	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Na podstawie danych OPS	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok po zakończeniu
Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obiektów	osoby	Na podstawie inwentaryzacji (np. umowy najmu, sprzedaż biletów)	Zgodnie z zakładanym i celami projektu	Na podstawie inwentaryzacji (np. umowy najmu, sprzedaż biletów)	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok po zakończeniu
Liczba wydarzeń kulturalnych, społecznych, sportowych, rekreacyjnych organizowanych w	szt.	Na podstawie inwentaryzacji	Zgodnie z zakładanym i celami	Na podstawie inwentaryzacji (np.	Przed rozpoczęciem inwestycji i 1 rok

¹⁰⁰ Jednostka miary.

Wskaźnik	j.m. ¹⁰⁰	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych	Częstotliwość pomiaru
ramach zrewitalizowanych obiektów		zacji (np. umowy najmu, sprzedaż bilety)	projektu	umowy najmu, sprzedaż bilety)	po zakończeniu

Źródło: opracowanie własne.

Zaprezentowane wskaźniki produktów i rezultatów tworzą ramy ewaluacji *ex-ante* i *ex-post* projektów rewitalizacyjnych (jeśli podjęta zostanie decyzja o uwzględnieniu przedmiotowego badania w *Planie ewaluacji RPO WO 2014-2020*). Wartości wskaźników powinny być przedkładane przez potencjalnych beneficjentów na etapie składania wniosków w konkursach RPO WO 2014-2020, a także na etapie ostatecznego rozliczenia projektu (wskaźniki produktu). Informację powyższą powinna gromadzić IZ RPO WO 2014-2020. Na etapie ewaluacji *ex-post* beneficjenci projektów powinni dostarczyć informacje na temat wartości wskaźników rezultatów.

4.3. Potencjał absorpcyjny potencjalnych beneficjentów projektów rewitalizacyjnych do 2020 oraz bariery w zakresie możliwości jego wykorzystania wraz z instrumentami je minimalizującymi

Zgodnie z danymi zebranymi w ramach badania ankietowego JST, a także informacjami uzyskanymi w ramach 12 zogniskowanych wywiadów grupowych przeprowadzonych z potencjalnymi beneficjentami (159 osób reprezentujących JST) wskazano na potrzebę realizacji ok. 150 projektów o charakterze rewitalizacyjnym do 2020 roku. Wśród zgłoszonych propozycji dominują przedsięwzięcia o charakterze twardym związane między innymi z remontami, modernizacjami i adaptacją: budynków mieszkaniowych; infrastruktury liniowej; terenów zielonych, w tym nadrzecznych; obiektów użyteczności publicznej; infrastruktury społecznej (kultury, sportu i rekreacji, edukacyjnej, domów dziennego pobytu); obiektów zabytkowych i sakralnych; obszarów śródmieść, obszarów przemysłowych, powojennych i pokolejowych, a także obszarów po byłych PGR-ach. W zakresie działań zawierających elementy miękkie pojawiają się propozycje związane z projektami centrów edukacyjnych oraz centrów aktywności społecznej.

Część z gmin województwa, która wzięła udział w badaniu ankietowym (niecałe 20%) nie zidentyfikowała w ogóle potrzeb rewitalizacyjnych, nie wskazując czy tego rodzaju potrzeby zostaną w przyszłości zidentyfikowane, czy też w ogóle nie będą rozpatrywane. Dodatkowo 15 gmin w ogóle nie udzieliło odpowiedzi na ankietę. Ponadto, zgłoszone propozycje projektów rewitalizacyjnych nie były konsultowane społecznie (poza zogniskowanymi wywiadami grupowymi prowadzonymi przez zespół badawczy), zaś w gminach nie rozpoczęto prac nad lokalnymi programami rewitalizacji. Stąd też ostateczna lista projektów rewitalizacyjnych zostanie ustalona w toku prac nad LPR.

Wstępnie oszacowana wartość zgłoszonych propozycji projektów dla 81% opolskich JST wyniosła 614,95 mln zł. Biorąc pod uwagę reprezentatywności przeprowadzonych badań oraz stosując proporcjonalne podejście do szacowania wartości projektów rewitalizacyjnych dla wszystkich JST województwa opolskiego można wykazać, iż ich wartość kształtuje się na poziomie ok. 752,63 mln zł. Dodatkowo, wprowadzając analizę wrażliwości (+/- 10% od wartości projektów rewitalizacyjnych dla 82 JST) ostatecznie przyjęto, iż potrzeby rewitalizacyjne wśród opolskich JST do 2020 roku mieszczą się w zakresie od 677,36 mln zł do 827,89 mln zł.

Dokonując uszczegółowienia zagadnień odnoszących się do potencjału absorpcyjnego potencjalnych beneficjentów działań rewitalizacyjnych do 2020 roku rozpoznano także problematykę barier utrudniających realizację wskazanych projektów rewitalizacyjnych. Za największą (udział wskazań od 50,0% do 74,9%) uznano **barierę finansową związaną z trudnościami w zapewnieniu wkładu własnego** (por. tabela poniżej). W drugiej kolejności (udział odpowiedzi od 25,0% do 49,9%) respondenci za istotne uznali bariery dotyczące **trudności z pokryciem wydatków w trakcie realizacji projektu** (tzw. pre-finansowanie), **presję czasową związaną z: przygotowaniem LPR oraz dokumentacji projektu**.

Pozostała grupa barier (udział wskazań od 0,1% do 24,9%) o mniejszym znaczeniu obejmuje: brak jasnych wytycznych związanych z przygotowaniem LPR, konieczność podnoszenia kwalifikacji w związku z realizacją projektów rewitalizacyjnych, niezadawalającą żywotność społeczno-ekonomiczną projektów rewitalizacyjnych, niski procent finansowania zewnętrznego (tj. z RPO) projektów rewitalizacyjnych, brak wystarczającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony instytucji wdrażającej RPO WO 2014-2020, trudność w aplikowaniu o środki UE w powiązaniu z innymi podmiotami, brak stosowanej liczby pracowników zajmujących się projektami rewitalizacyjnymi, konieczność łączenia obowiązków pracy bieżącej z pracą nad projektami rewitalizacyjnymi. Niewielkie zainteresowanie społeczności lokalnych projektami rewitalizacyjnymi. Mniej niż co 10-ty respondent zwrócił także uwagę na takie bariery realizacji projektów rewitalizacyjnych jak: trudności z zapewnieniem tytułu prawnego do nieruchomości w ramach których realizowany będzie projekt rewitalizacyjny, brak zadawalającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony własnej JST oraz brak ujęcia w dokumentach programujących rewitalizację w województwie opolskim terenów po byłych SKR-ach.

Tabela 46. Rodzaje barier utrudniających realizację projektów rewitalizacyjnych do 2020 w woj. opolskim

Rodzaje barier	Udział odpowiedzi
finansowe - trudności z zapewnieniem wkładu własnego	59,7%
finansowe - trudności z zapewnieniem pokrycia wydatków w trakcie realizacji projektu (pre finansowanie)	40,3%
organizacyjne - presja czasowa związana z przygotowaniem Lokalnego Programu Rewitalizacji	29,9%
organizacyjne - presja czasowa związana z przygotowaniem dokumentacji projektu	26,9%
administracyjno-prawne - brak jasnych wytycznych w zakresie przygotowania Lokalnych Programów Rewitalizacji	23,9%
organizacyjne - konieczność podnoszenia kompetencji i kwalifikacji ze względu na specyfikę tego rodzaju projektów	19,4%
ekonomiczne - niezadawalająca żywotność ekonomiczna projektu (dodatkowe koszty eksploatacyjne przy niskich/lub braku przychodów operacyjnych)	19,4%
finansowe - zbyt niski procent finansowania zewnętrznego, tj. ze środków RPO WO 2014-2020	16,4%
administracyjno-prawne - brak wystarczającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony instytucji wdrażającej RPO WO 2014-2020	14,9%
administracyjno-prawne - utrudnione możliwości aplikowania o środki w powiązaniu z organizacjami społecznymi, instytucjami przedsiębiorców, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi	14,9%
organizacyjne - brak stosownej liczby pracowników w relacji do kompleksowości tego rodzaju projektów	13,4%
organizacyjne - konieczność łączenia obowiązków bieżących z pracą nad projektem	13,4%
społeczne - niewielkie zainteresowanie społeczności lokalnej projektami rewitalizacyjnymi i generowanymi przez nie efektami	10,4%
administracyjno-prawne - trudności z zapewnieniem tytułu prawnego do nieruchomości w ramach będzie realizowany projekt(-y) rewitalizacyjne	9,0%

Rodzaje barier	Udział odpowiedzi
administracyjno-prawne - brak zadowalającego wsparcia administracyjno-prawnego ze strony JST	6,0%
inne(brak ujęcie terenów SKR w dokumentach programujących)	1,5%
brak potrzeb rewitalizacyjnych	19,4%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

W ramach zogniskowanego wywiadu grupowego zorganizowanego dla przedstawicieli wszystkich gmin i powiatów województwa opolskiego (tzw. „duży” FGI, 36 osób), największą barierą realizacji projektów rewitalizacyjnych do 2020 roku, zdaniem jego uczestników jest **brak środków finansowych na ich realizację, także w połączeniu z ograniczonymi możliwościami zapewnienia wkład własnego i pre-finansowania**. W nie mniejszym stopniu akcentowana jest także bariera wynikająca z **braku wytycznych do przygotowania Lokalnych Programów Rewitalizacji oraz z szczegółowej procedury pozyskiwania środków**.

Kolejna z barier realizacji projektów rewitalizacyjnych posiada typowo organizacyjny charakter i łączy się z problemami: **zbyt małej liczby osób zajmujących się projektami rewitalizacyjnymi, słabymi kompetencjami w zakresie specyfiki projektów rewitalizacyjnych**. Istotnym ograniczeniem rzutującym na żywotność społeczno-ekonomiczną projektów rewitalizacyjnych jest także bariera związana z małym poziomem aktywności społecznej w gminach oraz niskim zainteresowaniem projektami rewitalizacyjnymi.

Do barier o mniejszym znaczeniu uczestnicy FGI zaliczyli: zróżnicowaną własność gruntów na obszarach potencjalnie wyznaczonych do rewitalizacji, brak liderów lokalnych inspirujących do działań rewitalizacyjnych, ograniczenia w adaptacji obiektów zabytkowych oraz trudną współpracę z wspólnotami mieszkaniowymi.

Grupa instrumentów minimalizujących oddziaływanie wyżej wskazanych barier, zdaniem respondentów, odzwierciedla w zasadzie hierarchię wyżej zaprezentowanych barier realizacji projektów rewitalizacyjnych. Za główny instrument wsparcia JST uważa się dodatkowe **instrumenty finansowe ułatwiające zapewnienie wkładu własnego oraz etapu pre-finansowania projektu**. Do istotnych instrumentów wsparcia (udział odpowiedzi od 25,0% do 49,9%) zaliczono: określenie zwięzłych wytycznych w zakresie przygotowania LPR, podniesienie poziomu dofinansowania projektów ze strony RPO WO 2014-2020, wydłużenie czasu przygotowania LPR w tym dokumentacji techniczno-ekonomicznej związanej z projektami rewitalizacyjnymi, większe wsparcie i lepsza komunikacja ze strony instytucji wdrażającej RPO WO 2014-2020, dodatkowe szkolenia, kursy, studia podyplomowe podnoszące kompetencje pracowników JST.

Tabela 47. Rodzaj działań i instrumentów minimalizujących oddziaływanie barier utrudniających realizację projektów rewitalizacyjnych do 2020 w woj. opolskim (możliwość wskazania kilka odpowiedzi)

Rodzaje instrumentów	Udział odpowiedzi
finansowe - dodatkowe instrumenty finansowe ułatwiające zapewnienie wkładu własnego oraz etapu pre finansowania projektu	52,2%
administracyjno-prawne - określenie zwięzłych wytycznych w zakresie przygotowanie LPR	43,3%
finansowe - podniesienie poziomu dofinansowania projektów ze strony RPO WO 2014-2020	32,8%
organizacyjne - wydłużenie czasu przygotowania LPR, a także dokumentacji techniczno-ekonomicznej związanej z projektami	31,3%
administracyjno-prawne - lepsze wsparcie i komunikacja ze strony instytucji wdrażającej RPO WO 2014-2020	26,9%
organizacyjne - szkolenia, kursy, studia podyplomowe podnoszące kompetencje pracowników w JST	25,4%
administracyjno-prawne - określenie jasnych reguł wspólnego aplikowania o środki przez	19,4%

Rodzaje instrumentów	Udział odpowiedzi
JST z organizacjami społecznymi, organizacjami przedsiębiorców, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi	
ekonomiczne - dobra weryfikacja ekonomiczna projektu na etapie studium wykonalności	19,4%
organizacyjne - zatrudnienie dodatkowych pracowników w JST	16,4%
organizacyjne - wydzielenie komórek do działań związanych wyłączenie z rewitalizacją	13,4%
społeczne - zarezerwowanie dodatkowych środków na kampanie społeczne, promocje projektów	7,5%
administracyjno-prawne - większe wsparcie administracyjne ze strony JST	3,0%
brak potrzeb rewitalizacyjnych	19,4%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Grupa instrumentów wspierających o mniejszym znaczeniu (udział odpowiedzi od 0,1% do 24,9%), zdaniem respondentów, obejmuje: określenie jasnych reguł aplikowania o środki UE przez JST z organizacjami społecznymi, organizacjami przedsiębiorców, spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi; dobrą weryfikację ekonomiczną projektu na etapie studium wykonalności; zatrudnienie dodatkowych pracowników w JST zajmujących się projektami rewitalizacyjnymi, wydzielenie komórki do działań związanych wyłącznie z rewitalizacją w ramach JST, zarezerwowanie dodatkowych środków na kampanie społeczne, promocje projektów rewitalizacyjnych; większe wsparcie administracyjne ze strony JST.

W opinii opolskich JST największe bariery związane z realizacją projektów rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2014-2020 wiążą się z przeszkodami natury finansowej (trudności z zapewnieniem wkładu własnego oraz zapewnieniem prefinansowania projektów) oraz czasowej (presja czasowa na szybkie przygotowanie dokumentacji projektu). Za istotne ograniczenie inicjowania procesów rewitalizacyjnych w perspektywie do 2020 roku uznaje się także brak jasnych wytycznych w zakresie przygotowania Lokalnych Programów Rewitalizacji oraz brak informacji na temat szczegółowej procedury pozyskiwania środków. Opinie opolskich JST na temat instrumentów minimalizujących bariery związane z realizacją projektów rewitalizacyjnych korespondują z wyżej wskazanym katalogiem graniczeń i obejmują przede wszystkim oczekiwania dotyczące stosowania przez IZ, budżet państwa dodatkowych instrumentów finansowych ułatwiających zapewnienie wkładu własnego, określenie przez IZ zwięzłych wytycznych w zakresie przygotowania Lokalnych Programów Rewitalizacji wraz z wydłużeniem czasu ich przygotowania, a także podniesienie poziomu dofinansowania projektów rewitalizacyjnych ze strony RPO WO 2014-2020.

4.4. Wstępny szacunek wielkości środków finansowych do zainwestowania na kluczowych terenach zdegradowanych i obszarach miejskich w ramach RPO WO 2014-2020

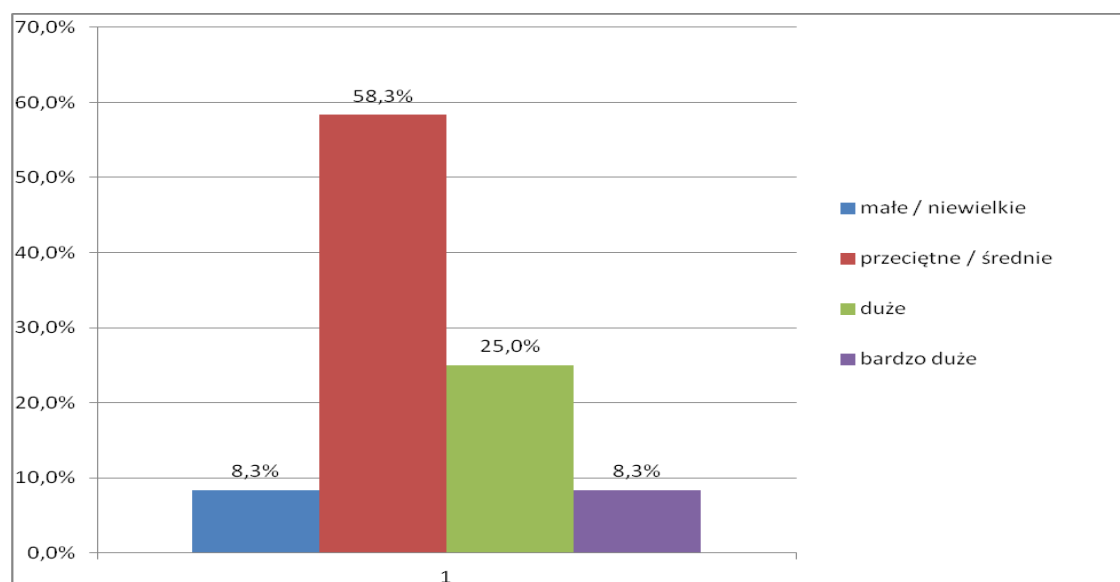
Zgodnie z zapisami RPO WO 2014-2020 wielkość alokacji na działania związane z rewitalizacją została określona na poziomie Osi priorytetowej X: *Inwestycje w infrastrukturę społeczną*; Priorytet inwestycyjny 9b: *Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich*. Alokacja dla wskazanego priorytetu inwestycyjnego wynosi: 30 671 726 EUR. Przy kursie euro ustalonym dla na rok 2015 dla zamówień publicznych tj. 1 EUR = 4,2249 zł¹⁰¹ wielkość alokacji środków dla priorytetu inwestycyjnego 9b wynosi: **129 584 975,18 zł**.

¹⁰¹ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2014w sprawie średniego kursu złotego w stosunku do euro stanowiącego podstawę przeliczenia wartości zamówień publicznych (Dz. U. poz. 1692).

Zakresowo ujęty szacunek wartości potencjalnych projektów rewitalizacyjnych wstępnie zgłoszonych przez JST (por pkt. 4.3 powyżej) wynosi **od 677,36 mln zł do 827,89 mln zł**, czyli około 6-krotnie przekracza wartość alokacji przewidzianej dla priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020.

Wskazana wartość zakresowa potencjalnych projektów rewitalizacyjnych, w ujęciu rzeczywistej wykonalności finansowej powinna zostać skorygowana o faktyczne możliwości absorpcyjne JST. Rozpoznanie faktycznych zdolności absorpcyjnych opolskich JST (por. wykres poniżej) wskazuje, iż w zdecydowanej większości zdolności tego rodzaju kształtują się na poziomie przeciętnym (58,3% JST), co w ujęciu łącznie z poziomem małym absorpcji (8,3%) wskazuje, iż ponad 2/3 JST napotka na znaczące ograniczenia w zapewnieniu wkładu własnego oraz pokryciu wydatków na tzw. pre-finansowanie zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych. Zaledwie w przypadku 25% JST ich zdolności absorpcyjne zostały określone na poziomie „dużym”, co w ujęciu łącznie z poziomem wskazań „bardzo duży” (8,3%) pozwala wnioskować, iż 1/3 JST powinna sfinalizować realizację zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych bez znaczących ograniczeń.

Wykres 42. Możliwości absorpcyjne JST województwa opolskiego w perspektywie do 2020 roku

Źródło: opracowanie własne (FGI 2, n=12, 159 osób).

Biorąc powyższe pod uwagę szacunkowy realny poziom absorpcji można określić według następujących założeń:

- 33,3% JST wykazuje „duży” (25,0% JST) oraz „bardzo duży” (8,3% JST) poziom absorpcji środków w ramach działań rewitalizacyjnych zaplanowanych w RPO WO 2014-2020 (założenie 1);
- 66,7% JST wykazuje „przeciętny (58,3% JST) oraz „mały” (8,3% JST) poziom absorpcji środków w ramach działań rewitalizacyjnych zaplanowanych w RPO WO 2014-2020 (założenie 2);
- 33,3% JST wykazujących „duży” i „bardzo duży” poziom absorpcji, posiada zdolności sfinansowania 100% (przy założeniu pomocy w ramach RPO WO 2014-2020) zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych;
- 66,7% JST wykazujących „przeciętny” i „mały” poziom absorpcji, posiada zdolności sfinansowania do 50% (przy założeniu pomocy w ramach RPO WO 2014-2020) zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych.

Zgodnie z powyższym zakresowo ujęty szacunek zdolności absorpcyjnych opolskich JST w zakresie działań rewitalizacyjnych prezentuje poniższa tabela.

Tabela 48. Zakresowo ujęty szacunek zdolności absorpcyjnych

Lp.	Zakresowo ujęty szacunek wartości potencjalnych projektów rewitalizacyjnych [mln zł]		od	do
			677,36	827,89
1.	Podział kwoty odnoszącej się do szacunku wartości potencjalnych projektów rewitalizacyjnych (założenie 1, tj. poz. 1 * 33,3%)	33,3%	225,56	275,94
2.	Podział kwoty odnoszącej się do szacunku wartości potencjalnych projektów rewitalizacyjnych (założenie 2, tj. poz. 1 * 66,7%)	66,7%	451,80	551,95
3.	Korekta 1 (założenie 3, tj. poz. 2 * 100%)	100%	225,56	275,94
4.	Korekta 2 (założenie 4, tj. poz. 3 * 50%)	50%	225,90	275,98
5.	Zakresowo ujęty szacunek zdolności absorpcyjnych opolskich JST w zakresie projektów rewitalizacyjnych [mln zł] (poz. 4 + poz. 5)		451,46	551,91

Źródło: opracowanie własne.

Ostatecznie, biorąc pod uwagę powyższe założenia zakresowo ujęte zdolności absorpcyjne środków przeznaczonych na rewitalizację w województwie opolskim sięgają od **451,46 mln zł do 551,91 mln zł**, czyli około 4-krotnie przekraczają wartość alokacji przewidzianą dla priorytetu inwestycyjnego 9b.

Potrzeby rewitalizacyjne opolskich JST do 2020 roku znacząco, tj. około 6-krotnie przekraczają możliwości finansowe zapisane dla działań rewitalizacyjnych w priorytecie inwestycyjnym 9b RPO WO 2014-2020. Dokonana korekta potrzeb rewitalizacyjnych o rzeczywiste możliwości finansowe opolskich JST zmniejsza tą relację. Niemniej, powstała po korekcie nadal wysoka, tj. 4-krotna nadwyżka faktycznych zdolności realizacji projektów rewitalizacyjnych opolskich JST względem środków zarezerwowanych na priorytet inwestycyjny 9b wskazuje na znaczącą rangę presji rewitalizacyjnych w regionie.

Opolskie JST, już na etapie oceny *ex-post* poprzednich działań rewitalizacyjnych uznały ich pozytywne oddziaływanie na szereg czynników związanych z jakością życia i poprawą konkurencyjności, podkreślając równocześnie, iż ich potrzeby rewitalizacyjne są znacznie większe niż efekty osiągnięte w latach 2007-2013. W konsekwencji należy oczekiwać dużego zainteresowania pomocą oferowaną w ramach RPO WO 2014-2020, szczególnie ze strony gmin miejskich i miejsko-wiejskich (niezależnie od ich potencjału ludnościowego). Zasadnym jest zatem promowanie w konkursach priorytetu inwestycyjnego 9b rozwiązań wielopodmiotowych zapewniających finansowanie działań rewitalizacyjnych z różnorodnych źródeł, a nie tylko z RPO WO 2014-2020.

4.5. Propozycje pożądaných kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi w latach 2014-2020

Identyfikacja przyszłych kierunków przekształceń terenów zdegradowanych wraz z ich integracją z obszarami miejskimi dokonana w ramach tzw. „dużego” zogniskowanego wywiadu grupowego wśród JST województwa opolskiego (n=1, 36 osób) wskazała na dwie dominujące ścieżki działań rewitalizacyjnych, tj.:

- kierunek związany z **ożywieniem gospodarczym** – łączący się z zagospodarowaniem obszarów zdegradowanych w kierunku wprowadzenia funkcji produkcyjnych, usługowo-produkcyjnych, w tym związanych z lokalizacją działalności opartych na nowych technologiach. Działania odnoszące się do ożywiania gospodarczego łączą się z tworzeniem nowej oferty inwestycyjnej, w tym adekwatnym przygotowaniem i uzbrojeniem terenów;
- kierunek związany z **rozwojem potencjału turystyczno-rekreacyjnego** – skupia działania na powiększaniu i udostępnianiu potencjału turystycznego JST. Działania związane z tym kierunkiem wiążą się między innymi z remontem, adaptacją oraz udostępnianiem obiektów

historycznych, przestrzeni publicznych, miejsc spotkań, budową ścieżek i tras rowerowych, tworzeniem niezbędnego zaplecza na rzecz wykorzystania zbiorników wodnych, rzek.

Kolejne kierunki integracji terenów zdegradowanych wiążą się z: **remontem i adaptacją substancji mieszkaniowej wraz z poprawą estetyki i stanu technicznego budynków, remontem i rozbudową infrastruktury transportowej** (lokalne drogi, parkingi w przestrzeni miejskiej), **intensyfikacją działalności kulturalnej** (lepsze wykorzystanie infrastruktury kultury, zachowanie walorów dziedzictwa kulturowego).

Wykazane powyżej kierunki przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych wraz z ich integracją z obszarami miejskimi, znajdują potwierdzenie w bardziej szczegółowych zogniskowanych wywiadach grupowych zorganizowanych w 12 miastach województwa opolskiego (n=12, 159 osób). W największym stopniu respondenci badania akcentują kierunek związany z **tworzeniem nowej oferty spędzania czasu wolnego, opartej na działalności kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej oraz turystyce** (75,0% wskazań). Za istotne kierunki przekształceń (udział wskazań od 50,0% do 74,9%) uznano także: **zwiększenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych, tworzenie oferty na rzecz wspierania przedsiębiorczości, rozwój udogodnień dla osób odwiedzających w ramach funkcji turystycznej, zwiększenie funkcjonalności układu komunikacyjnego, ponowne wprowadzanie funkcji przemysłowej na tereny poprzemysłowe, wzrost atrakcyjności mieszkaniowej**, głównie dla osób młodych, **zachowanie dziedzictwa i wykorzystanie potencjału kulturowego**.

Tabela 49. Pożądane kierunki przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi woj. opolskiego do 2020 (miejskie tereny rewitalizacji, tereny zdegradowane)

Pożądane kierunki przekształceń	Udział wskazań
nowa oferta spędzania czasu wolnego (kultura, sport-rekreacja, turystyka)	75,0%
zwiększenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych w tym ich udostępnienie	58,3%
oferta terenów i lokali dla małych firm wraz z instrumentami wspierania przedsiębiorczości	58,3%
rozwój funkcji turystycznej, w tym udogodnienia dla odwiedzających	58,3%
poprawa funkcjonalności układu komunikacyjnego	58,3%
ponowne lokalizowanie działalności przemysłowych na terenach poprzemysłowych (zwiększenie liczby miejsc pracy)	50,0%
poprawa atrakcyjności mieszkaniowej - zatrzymanie mieszkańców - młodych	50,0%
zachowanie dziedzictwa i wykorzystanie potencjału kulturowego	50,0%
ożywienie gospodarcze centrum	41,7%
nowe usługi społeczne, w tym dla seniorów	41,7%
zwiększenie, w tym przez ponowne wykorzystanie, podaży terenów pod zabudowę mieszkaniową	33,3%
poprawa estetyki i komfortu użytkowania budynków i ich otoczenia	33,3%
włączenie terenów nadrzecznych w tkankę miejską	33,3%
realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych	25,0%
poprawa atrakcyjności gospodarczo-usługowej miasta	25,0%
aktywizacja zawodowa, szczególnie osób młodych	25,0%
poprawa warunków kształcenia	25,0%
inkluzja środowisk wykluczonych	16,7%
poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznych	16,7%
wykorzystanie OZE zarówno w działalności gospodarczej, jak i indywidualnej	16,7%
poprawa jakości środowiska przyrodniczego	8,3%

Źródło: opracowanie własne (FGI 2, n=12, 159 osób).

Grupę kierunków przekształceń terenów zdegradowanych, które uzyskały zbliżony do przeciętnego udział wskazań od 25,0% do 49,9% w ramach zogniskowanych wywiadów grupowych tworzą: ożywienie gospodarcze centrum, nowe usługi społeczne adresowane także do seniorów, ponowne wykorzystanie oraz zwiększenie podaży terenów z przeznaczeniem na funkcję mieszkaniową, poprawa estetyki oraz komfortu użytkowania budynków, a także ich

otoczenia, lepsze wykorzystanie terenów nadrzecznych, poprawa warunków kształcenia, aktywizacja zawodowa mieszkańców, w tym osób młodych, wzrost atrakcyjności gospodarczo-usługowej JST, realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych.

Niską popularnością (udział wskazań od 0,1% do 24,9%) cieszą się wśród uczestników grupowych wywiadów zogniskowanych takie kierunki przekształceń terenów zdegradowanych jak: inkluzja osób wykluczonych, zwiększenie bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, wykorzystanie OZE w działalności gospodarczej oraz indywidualnej oraz poprawa jakości środowiska przyrodniczego.

Zdaniem eksperta zewnętrznego w wielu opracowaniach dotyczących propozycji kierunków przekształceń terenów zdegradowanych (miejskich i wiejskich) zwraca się uwagę na następujące zagadnienia:

- **zdegradowane obszary miejskie powinny stanowić integralną część miejskiej struktury** – dogęszczać ją, czyniąc obszar miasta bardziej zwartym (tworząc możliwości lepszej lokalizacji funkcji usługowej, mieszkaniowej), łatwiejszym w obsłudze transportem publicznym (mniejsze odległości między elementami struktury miejskiej oznaczają niższe koszty funkcjonowania miasta);
- **zdegradowane tereny przemysłowe** - o ile nie ma racjonalnych propozycji lokalizacji nowych funkcji przemysłowych oraz nie zajmują kluczowych w strukturze miasta obszarów śródmiejskich – **powinny być wykorzystywane dla lokalizacji różnych, nowych funkcji miejskich** w duchu koncepcji zrównoważonego rozwoju;
- **tereny zdegradowane i obszary miejskie wymagające rewitalizacji powinny być wybierane według zasady uzasadnionej** (społecznie i gospodarczo) **kluczowości ich lokalizacji dla dalszego rozwoju miasta** (obszaru wiejskiego). Oznacza to, że na etapie planowania rewitalizacji powinno być jasne (*ex ante*) jaka będzie wartość dodana dla rozwoju miasta po włączeniu rewitalizowanego obszaru do funkcjonującej struktury miejskiej. Przykładowo, rewitalizacja obszaru przydworcowego w Opolu w kierunku rozwiązań komunikacyjnych umożliwiających nie tylko dojazd do dworca samochodami i komunikacją miejską, ale również połączenie (przez Odrę) z trudnodostępnymi dzielnicami zaodrzańskimi, zintegrowanie obszaru z dalekobiezną komunikacją autobusową (dworzec autobusowy), wreszcie uporządkowanie ruchu pieszego i dostępu do funkcji usługowych (np. galeria, pasaż śródmiejski) może uczynić wskazany obszar nową „Bramą do Miasta”;
- **konieczność traktowania działań rewitalizacyjnych w sposób kompleksowy**, pomimo powszechności tego postulatu większość dotychczas, zrealizowanych projektów rewitalizacyjnych ma charakter formalnie kompleksowy wyłącznie „na papierze”, natomiast w rzeczywistości ich włączenie w strukturę miasta jest bardzo wąskie.

Hierarchia pożądanych kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji obszarami miejskimi do 2020 roku różni się w pewnym stopniu wśród grup podlegających badaniu, niemniej odzwierciedla szerszy i bardziej kompleksowy zakres tematyczny rewitalizacji niż zawarty w priorytecie inwestycyjnym dedykowanym rewitalizacji, tj. 9b w ramach RPO WO 2014-2020. Wskazane kierunki są zgodne przede wszystkim z zapisami Krajowej Polityki Miejskiej. Wśród przedstawicieli JST pożądane efekty przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych wiążą się przede wszystkim z ożywieniem gospodarczym (wprowadzenie funkcji usługowych, produkcyjnych, lokalizacja działalności opartych na nowych technologiach), rozwojem potencjału turystyczno-rekreacyjnego (remonty obiektów historycznych, przestrzeni publicznych, miejsc spotkań), także w powiązaniu z intensyfikacją działalności kulturalnej.

Potencjalni beneficjenci działań rewitalizacyjnych zwracają większą uwagę na kierunki przekształceń terenów zdegradowanych skutkujące tworzeniem nowej oferty spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem aktywności kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej oraz turystyki. Ważne są także dla nich działania rewitalizacyjne związane z aspektem

gospodarczym rewitalizacji (wzrost atrakcyjności terenów inwestycyjnych, wsparcie przedsiębiorczości, rozwój usług około-turystycznych), fizycznym (infrastruktura drogowa i komunikacja, standard zasobów mieszkaniowych).

W opinii eksperckiej postulaty na temat kierunków przekształceń funkcjonalnych obszarów zdegradowanych formułowane są w sposób horyzontalny względem wskazanych przez JST i potencjalnych beneficjentów. Oznacza to, że działania rewitalizacyjne powinny sprzyjać poprawie spójności przestrzeni miejskiej (dogęszczenie, zwarta zabudowa, łatwiejsza obsługa transportowa, mniejsze odległości między elementami struktury miejskiej skutkujące niższymi kosztami jej utrzymania) oraz wielofunkcyjności (lokalizacja różnorodnych funkcji na terenach przemysłowych). Ponadto, wybór obszarów zdegradowanych pod przyszłe działania rewitalizacyjne powinien uwzględniać z jednej strony priorytety społeczno-gospodarcze, z drugiej zaś lokalizacje determinujące przyszły rozwój przestrzenny miast – także w powiązaniu z ich otoczeniem, tj. obszarami wiejskimi.

4.6. Wytyczne do Lokalnych Programów Rewitalizacji miast województwa opolskiego oraz inne wytyczne dla potrzeb IZ RPO WO 2014-2020

Zaprezentowana propozycja w zakresie poszczególnych elementów Lokalnego Programu Rewitalizacji powstała na podstawie rządowych Wytycznych w zakresie rewitalizacji¹⁰² oraz zapisów Krajowej Polityki Miejskiej.

Krajowa Polityka Miejska¹⁰³ wprowadza między innymi kategorię programu rewitalizacji¹⁰⁴, za którego opracowanie odpowiedzialny jest samorząd lokalny. Program rewitalizacji powinien być powiązany z innymi dokumentami planującymi rozwój gminy i miejskiego obszaru funkcjonalnego (jeśli istnieje). Powinien także zawierać wnioski z analizy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Istotną częścią programu rewitalizacji jest także diagnoza społeczna i gospodarcza miasta.

Niezbędnym elementem programu rewitalizacji jest pełna wizja, wraz ze sposobem jej realizacji. W Krajowej Polityce Miejskiej podkreśla się, iż program rewitalizacji, nie powinien być wyłącznie dokumentem zawierającym minimalny zakres np. wymagany przez podmioty udzielające dotacji. Poprawnie skonstruowany program rewitalizacji powinien wyraźnie definiować zakres zadań i odpowiedzialności poszczególnych podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Powinien obejmować realny plan finansowy, horyzont czasowy, przejrzysty system monitoringu i elastyczny system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.

Ponadto w Krajowej Polityce Miejskiej podkreśla się, aby nowa generacja programów rewitalizacji nie powtarzała popełnianych (w kraju i za granicą) klasycznych błędów w przedsięwzięciach rewitalizacyjnych, takich jak:¹⁰⁵

- *podejmowanie pod hasłem rewitalizacji punktowych działań w zakresie infrastruktury, z pominięciem kontekstu społecznego, gospodarczego, środowiskowego czy związanego z tożsamością danego obszaru, a także jego społecznego i przestrzennego otoczenia;*
- *podejmowanie wybiórczych inwestycji, nastawionych na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych (m.in. poprawa samej estetyki rynku miejskiego z pominięciem funkcji rynku jako miejsca spotkań, „agory”, aktywności gospodarczej) – unikane selektywnych i punktowych pseudoprogramów rewitalizacji;*

¹⁰² Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Warszawa, wersja z 28 marca 2015 roku.

¹⁰³ Krajowa polityka miejska. Projekt. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Regionalnego, Warszawa, marzec 2014, s. 73 i nn.

¹⁰⁴ Ibid., s. 82.

¹⁰⁵ Ibid., s. 83.

- *podejmowanie projektów rewitalizacyjnych, które nie posiadają niezbędnej ciągłości czasowej, trwałości i stabilności efektów.*

Zatem istotnym czynnikiem osiągania zamierzonych efektów programu rewitalizacji jest zapewnienie projektom rewitalizacyjnym całościowego spojrzenia wraz z wieloletnią żywotnością. Program rewitalizacji powinien także uwzględniać aspekty „zarządzania” procesami gentryfikacji, czyli przeciwdziałać narażaniu na efekty „wypychania” dotychczasowych (mniej zamożnych) użytkowników obszaru znajdującego się w stanie kryzysowym, którego atrakcyjność (w tym wartość nieruchomości) skokowo poprawia się w wyniku rewitalizacji. W tożsamy sposób, zarówno w odniesieniu do elementów programu rewitalizacji, jak i pożądanego jego efektów, programowanie procesów rewitalizacyjnych zostało ujęte w Narodowym Planie Rewitalizacji.

W kontekście rządowych Wytycznych w zakresie rewitalizacji, do tzw. minimalnego zakresu programu rewitalizacji zalicza się:¹⁰⁶

- opis powiązań LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy (por. rozdział VI propozycji układu LPR poniżej);
- diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych (por. rozdział I, II i III propozycji układu LPR poniżej);
- zasięgi przestrzenne obszaru/obszarów zdegradowanych (por. rozdział III propozycji układu LPR poniżej);
- wizji wyprowadzenia obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego (por. rozdział IV propozycji układu LPR poniżej);
- identyfikacji potrzeb rewitalizacyjnych (por. rozdział III propozycji układu LPR poniżej);
- wykaz dopełniających się wzajemnie projektów i głównych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (por. rozdział V propozycji układu LPR poniżej);
- ogólny (zbiorczy) opis innych uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych (por. rozdział V propozycji układu LPR poniżej);
- mechanizmy zapewnienia komplementarności pomiędzy poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi (por. rozdział V propozycji układu LPR poniżej);
- indykatywne ramy finansowe (por. rozdział V propozycji układu LPR poniżej);
- mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji (por. Załącznik propozycji układu LPR poniżej);
- system realizacji programu (por. rozdział VII propozycji układu LPR poniżej);
- system monitoringu skuteczności działań (por. rozdział VIII propozycji układu LPR poniżej).

Proponowany układ dokumentu Lokalnego Programu Rewitalizacji

Proponowany zakres dokumentu *Lokalnego Programu Rewitalizacji* obejmuje następujące elementy:

- Rozdział I. Diagnoza sytuacji
- Rozdział II. Wyznaczenie obszarów kryzysowych i zagrożonych
- Rozdział III. Szczegółowa diagnoza obszarów kryzysowych wraz z analizą strategiczną
- Rozdział IV. Wizja, cel główny rewitalizacji i cele szczegółowe rewitalizacji obszarów kryzysowych
- Rozdział V. Główne przedsięwzięcia i projekty rewitalizacyjne – komplementarność i synergia
- Rozdział VI. Spójność LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi
- Rozdział VII. Zarządzanie procesem rewitalizacji
- Rozdział VIII. Monitoring i ewaluacja efektów rewitalizacji
- Załącznik. Informacja o przeprowadzonych konsultacjach społecznych oraz metodologia prac

¹⁰⁶ Ibid., s. 24.

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział I. Diagnoza sytuacji

Przygotowanie diagnozy na potrzeby LPR powinno zostać dokonane z uwzględnieniem delimitacji przestrzennej gminy (jednostki przestrzenne), tj. w układzie dzielnicowym, lub pasm ulic, lub kwartałów celem identyfikacji obszarów kryzysowych i zagrożonych.

Diagnoza powinna bazować na wiarygodnych źródłach danych ilościowych pochodzących ze źródeł takich jak: statystyka publiczna, ewidencja ludności, baz danych OPS, baz danych PUP, baz danych Policji, informacji zaczerpniętych z prac naukowych. Pozyskanie danych i ich analiza w układzie jednostek przestrzennych pozwoli w konsekwencji na określenie stopnia koncentracji przestrzennej negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, tj. problemów które w dalszych etapach prac nad LPR powinny stać się przedmiotem weryfikacji i uszczegółowienia w procesie konsultacji społecznych.

Mając na uwadze dostępność danych ilościowych, analiza tego rodzaju może zostać oparta o następujące wymiary i dane podstawowe:

Tabela 50. Dane podstawowe do diagnozy w ramach LPR

Wymiar analizy	Dane ilościowe (cechy)	Źródło pozyskania
Demograficzny - depopulacja	– (D1) Liczba ludności (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2009 roku – (D2) Liczba ludności (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku – (D3) Depopulacja (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) $D3 = D2 - D1$	Ewidencja ludności
Demograficzny – starzenie się	– (D4) Liczba ludności w wieku 65 lat i więcej (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku – (D5) Liczba ludności w wieku 75 lat i więcej (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Ewidencja ludności
Demograficzny – potencjał ludności w wieku aktywności zawodowej	– (D6) Liczba ludności w wieku 15-65 lat (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Ewidencja ludności
Rynek pracy – bezrobocie ogółem	– (D7) Liczba osób bezrobotnych (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	PUP
Rynek pracy – bezrobocie wśród młodzieży (osoby do 25 roku życia)	– (D8) Liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	PUP
Rynek pracy – bezrobocie wśród osób bez kwalifikacji i doświadczenia zawodowego	– (D9) Liczba osób bezrobotnych bez kwalifikacji i doświadczenia zawodowego (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	PUP
Rynek pracy – bezrobotni korzystający z pomocy OPS	– (D10) Liczba osób bezrobotnych korzystających z pomocy OPS (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	OPS
Rynek pracy – bezrobotni długookresowo	– (D11) Liczba osób bezrobotnych długookresowo, tj. powyżej 12 miesięcy (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	PUP
Ubóstwo i wykluczenie	– (D12) Liczba rodzin korzystających z pomocy	OPS

Wymiar analizy	Dane ilościowe (cechy)	Źródło pozyskania
społeczne – rodziny korzystające z pomocy OPS	OPS (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	
Ubóstwo i wykluczenie społeczne – rodziny korzystające z pomocy OPS z tytułu ubóstwa	– (D13) Liczba rodzin korzystających z pomocy OPS z tytułu ubóstwa (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	OPS
Ubóstwo i wykluczenie społeczne – rodziny korzystające z pomocy OPS z tytułu niepełnosprawności	– (D14) Liczba rodzin korzystających z pomocy OPS z tytułu niepełnosprawności (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	OPS
Ubóstwo i wykluczenie społeczne – rodziny korzystające z pomocy OPS z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	– (D15) Liczba rodzin korzystających z pomocy OPS z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	OPS
Bezpieczeństwo – przestępstwa ogółem	– (D16) Liczba przestępstw (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Policja, Straż Miejska
Bezpieczeństwo – przestępstwa – rozboje	– (D17) Liczba rozbojów (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Policja, Straż Miejska
Bezpieczeństwo – przestępstwa – wybryki chuligańskie	– (D18) Liczba wybryków chuligańskich (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Policja, Straż Miejska
Bezpieczeństwo – przestępstwa – kradzieże	– (D19) Liczba kradzieży (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Policja, Straż Miejska
Bezpieczeństwo – przestępstwa – przemoc w rodzinie	– (D20) Liczba przypadków przemocy w rodzinie (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	Policja
Aktywność gospodarcza - podmioty gospodarki narodowej	– (D21) Liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	REGON, Bank Danych Lokalnych
Aktywność gospodarcza - przedsiębiorczość	– (D22) Liczba mikro-przedsiębiorstw, tj. zatrudnienie 0-9 osób (w gminie oraz w poszczególnych jednostkach przestrzennych) w 2014 roku	REGON
Zanieczyszczenie środowiska	– (D23) Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych w tonach / km ² powierzchni gminy	BDL

Źródło: opracowanie własne.

Bazując na danych podstawowych (cechach) dla każdego z wymiarów analizy, tj.: demograficznego, rynku pracy, ubóstwa i wykluczenia społecznego, bezpieczeństwa, aktywności gospodarczej należy dokonać kalkulacji, co najmniej 1 wskaźnika koncentracji (dla każdego z wymiarów analizy) w układzie wyznaczonych jednostek przestrzennych. Postać wskaźnika koncentracji badanego zjawiska jest następująca:

Wskaźnik koncentracji dla wybranej jednostki przestrzennej =

[wartość badanej cechy w jednostce przestrzennej „x” / liczba ludności w jednostce przestrzennej „X”] / [wartość badanej cechy w gminie / liczba ludności w gminie]

Wskaźniki koncentracji powinny być kalkulowane dla wszystkich cech wskazanych w tabeli powyżej z wyjątkiem D1 i D2.

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział II. Wyznaczenie obszarów kryzysowych i zagrożonych

Bazując na informacji zgromadzonej w rozdziale I LPR należy dokonać identyfikacji obszarów kryzysowych oraz zagrożonych stosując następujące zasady interpretacji dla wyliczonych wskaźników koncentracji:

- A. Dla wskaźników koncentracji bazujących na cechach o charakterze destymulant¹⁰⁷ (tj. D3, D4, D5, D7 do D20 oraz D23) ich interpretacja jest następująca:

Interpretacja wskaźnika koncentracji dla cech będących de stymulantami	Oznaczenie
wartość wskaźnika koncentracji od 1,25 w górę oznacza bardzo wysoką koncentrację badanego negatywnego zjawiska	
wartość wskaźnika koncentracji mieszcząca się w przedziale od 1,00 do 1,24 oznacza wysoką koncentrację badanego negatywnego zjawiska	
wartość wskaźnika koncentracji mieszcząca się w przedziale od 0,75 do 0,99 oznacza niską koncentrację negatywnego zjawiska	
wartość wskaźnika koncentracji poniżej 0,75 oznacza bardzo niską koncentrację negatywnego zjawiska	

- B. Dla wskaźników koncentracji bazujących na cechach o charakterze stymulant¹⁰⁸ (tj. D6, D21, D22) ich interpretacja jest następująca:

Interpretacja wskaźnika koncentracji dla cech będących stymulantami	Oznaczenie
wartość wskaźnika koncentracji od 1,25 w górę oznacza bardzo wysoką koncentrację badanego pozytywnego zjawiska	
wartość wskaźnika koncentracji mieszcząca się w przedziale od 1,00 do 1,24 oznacza wysoką koncentrację badanego pozytywnego zjawiska	
wartość wskaźnika koncentracji mieszcząca się w przedziale od 0,75 do 0,99 oznacza niską koncentrację pozytywnego zjawiska	
wartość wskaźnika koncentracji poniżej 0,75 oznacza bardzo niską koncentrację pozytywnego zjawiska	

- C. **Obszary kryzysowe** – zakładając wykonanie diagnozy dla wszystkich wymiarów analizy (tj. demograficzny, rynek pracy, ubóstwo i wykluczenie społeczne, bezpieczeństwo, aktywność gospodarcza, zanieczyszczenie środowiska) według poszczególnych jednostek przestrzennych wyznaczonych w gminie, za kryzysowe uznaje się te jednostki przestrzenne, w których we wszystkich 6 lub w co najmniej 4 wymiarach analizy przynajmniej jeden ze wskaźników koncentracji (dla każdego z wymiarów analizy) uzyskuje wartość 1,25 lub wyższą (dla destymulant) lub uzyskuje wartość poniżej 0,75 dla stymulant.
- D. **Obszary zagrożone** - zakładając wykonanie diagnozy dla wszystkich wymiarów analizy (tj. demograficzny, rynek pracy, ubóstwo i wykluczenie społeczne, bezpieczeństwo, aktywność gospodarcza, zanieczyszczenie środowiska) według poszczególnych jednostek przestrzennych wyznaczonych w gminie, za zagrożone uznaje się te jednostki przestrzenne, w których w 2 lub 3 wymiarach analizy przynajmniej jeden ze wskaźników koncentracji (dla każdego z wymiarów analizy) uzyskuje wartość 1,25 lub wyższą (dla destymulant) lub uzyskuje wartość poniżej 0,75 dla stymulant.

¹⁰⁷ Wyższej wartości odpowiada silniejsza koncentracja negatywnego zjawiska.

¹⁰⁸ Niższej wartości odpowiada słabsza koncentracja pozytywnego zjawiska.

- E. **Obszary neutralne** - zakładając wykonanie diagnozy dla wszystkich wymiarów analizy (tj. demograficzny, rynek pracy, ubóstwo i wykluczenie społeczne, bezpieczeństwo, aktywność gospodarcza, zanieczyszczenie środowiska) według poszczególnych jednostek przestrzennych wyznaczonych w gminie, za neutralne uznaje się te jednostki przestrzenne, w których w 1 lub w żadnym z wymiarów analizy przynajmniej jeden ze wskaźników koncentracji (dla każdego z wymiarów analizy) uzyskuje wartość 1,25 lub wyższą (dla destymulant) lub uzyskuje wartość poniżej 0,75 dla stymulant.

Ostatecznie, przed etapem konsultacji społecznych, za potencjalne obszary rewitalizacji uznaje się obszary kryzysowe, lub w przypadku ich braku obszary zagrożone posiadające największą liczbę wskaźników koncentracji uzyskujących wartość 1,25 lub wyższą (dla destymulant) lub uzyskujące wartość poniżej 0,75 dla stymulant.

Obszary kryzysowe oraz zagrożone powinny zostać zobrazowane stosowną mapą ujmującą całość powierzchni gminy. Dodatkowo, należy sporządzić bilans dla obszarów rewitalizacji (obszary kryzysowe i/lub zagrożone) poprzez określenie procentowego udziału ich powierzchni w powierzchni gminy, a także procentowego udziału ludności zamieszkujących wyżej wskazane obszary rewitalizacji w liczbie ludności gminy.

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział III. Szczegółowa diagnoza obszarów kryzysowych wraz z analizą strategiczną

Szczegółowa analiza obszarów kryzysowych i/lub zagrożonych powinna posiadać charakter jakościowo-ilościowy. Dokonana na tym etapie charakterystyka poszczególnych, zidentyfikowanych obszarów rewitalizacji (obszary kryzysowe i/lub zagrożone) powinna odnosić się do:

- granic obszaru rewitalizacji,
- specyfiki obszaru rewitalizacji, w tym:
 - najważniejszych funkcji,
 - sytuacji przestrzennej,
 - stanu infrastruktury technicznej i społecznej,
 - sytuacji mieszkaniowej,
 - sytuacji gospodarczej,
 - sytuacji społeczno-kulturowej,
- kluczowych problemów i potrzeb rewitalizacyjnych kwalifikujących dany obszar do kategorii obszarów kryzysowych i/lub zagrożonych (obszary rewitalizacji);
- sytuacji w otoczeniu analizowanego obszaru rewitalizacji.

Na tym etapie przygotowania LPR niezbędne jest przeprowadzenie procesu konsultacji społecznych zapewniających skuteczne mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych oraz innych aktywnych grup zainteresowanych procesem rewitalizacji w gminie. Zakres konsultacji społecznych obejmuje:

- weryfikację danych ilościowych i sposobu wyznaczenia obszarów kryzysowych oraz zagrożonych w gminie;
- identyfikację szczegółowych problemów stanowiących podstawę podjęcia interwencji w ramach obszaru rewitalizacji;
- ewentualne zawężenia / poszerzenia przestrzennego wyznaczonych obszarów rewitalizacji.

W zależności od skali ludnościowej obszarów rewitalizacji konsultacje społeczne powinny być prowadzone w poszczególnych jednostkach przestrzennych (zidentyfikowanych jako kryzysowe lub zagrożone) oddzielnie.

Dla każdego z obszarów rewitalizacji konieczne jest dołączenie szczegółowej mapy z wyznaczonymi, w wyniku konsultacji społecznych, ostatecznymi granicami terenu. W rozdziale powyższym powinien zostać zachowany podział na poszczególne obszary rewitalizacji (obszary kryzysowe i/lub zagrożone).

Na podstawie wniosków wynikających z szczegółowej diagnozy obszarów kryzysowych, w tym przeprowadzonych konsultacji społecznych należy przeprowadzić bilans strategiczny – metodyką analizy SWOT dla każdego z wskazanych do rewitalizacji obszarów kryzysowych i/lub zagrożonych (tzw. obszary rewitalizacji).

Efektom analiz SWOT powinno być wyznaczenie sił i słabości o charakterze motorycznym dla każdego z wskazanych do rewitalizacji obszarów kryzysowych i/lub zagrożonych, a także określenie założeń jego rewitalizacji na podstawie strategii wynikowej dającej podstawy do sformułowania wizji wyprowadzenia obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego.

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział IV. Wizja, cel główny rewitalizacji i cele szczegółowe rewitalizacji obszarów kryzysowych

Biorąc pod uwagę wnioski wynikające z rozdziałów I-III, a także z przeprowadzonych konsultacji społecznych i planów rozwojowych gminy (strategie, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego) w ramach rozdziału IV oczekuje się:

- zdefiniowania pełnej wizji pożądanego stanu rozwoju miasta w kontekście wyprowadzania zidentyfikowanych obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego;
- zdefiniowania celu głównego rewitalizacji w gminie wraz z towarzyszącymi wskaźnikami ewaluacyjnymi, w tym z określeniem ich wartości bazowych i poświadczanych (w tym z zakładanymi terminami ich osiągnięcia);
- zdefiniowania spójnego z punktu widzenia przestrzennego, gospodarczego i społecznego katalogu celów szczegółowych rewitalizacji dla poszczególnych obszarów rewitalizacji wraz z towarzyszącymi wskaźnikami ewaluacyjnymi, w tym z określeniem ich wartości bazowych i poświadczanych (w tym zakładanymi terminami ich osiągnięcia).

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział V. Główne przedsięwzięcia i projekty rewitalizacyjne – komplementarność i synergia

Na podstawie wniosków wynikających z rozdziałów III i IV, a także przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz dokumentów planujących rozwój gminy, należy sporządzić listę projektów rewitalizacyjnych z opisem (nazwa, podmioty realizujące, prognozowane rezultaty, syntetyczny opis zadań, lokalizacja, szacunkowa wartość, sposób oceny efektów w relacji do przyjętych celów LPR)¹⁰⁹, uporządkowaną według poszczególnych obszarów kryzysowych, także ze wskazaniem projektów rewitalizacyjnych o charakterze horyzontalnym (tj. dotyczących wszystkich zidentyfikowanych obszarów rewitalizacji). W ramach projektów rewitalizacyjnych należy wskazać: główne przedsięwzięcia rewitalizacyjne, projekty rewitalizacyjne oraz inne działania o charakterze uzupełniającym.

Ponadto, w tej części LPR oczekuje się stosownego zestawienia projektów rewitalizacyjnych uwzględniającego: ich przypisanie do poszczególnych obszarów rewitalizacji, wraz z określeniem indykatorywnych ram finansowych w ujęciu wielkość oszacowanych nakładów wraz ze źródłami ich finansowania (np. budżet JST, środka RPO WO 2014-2020, inne środki UE, budżet państwa, środki prywatne, środki NGO, środki SM/WM, środki innych instytucji¹¹⁰), uzasadnienia realizacji w tym w kontekście wyznaczonych szczegółowych celów rewitalizacji (logika interwencji).

Istotną, osobną częścią rozdziału V jest wykazanie wzajemnej komplementarności i synergii zidentyfikowanych przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych, także w powiązaniu z innymi przedsięwzięciami planowanymi lub realizowanymi na terenie gminy, z uwzględnieniem działań o charakterze zarówno twardym, jak i miękkim.

¹⁰⁹ W przypadku projektów sektora prywatnego możliwa jest syntetyzacja ich opisu w zakresie dostępnej informacji.

¹¹⁰ Przykładowo: instytucje sakralne, instytucje szkolnictwa wyższego.

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział VI. Spójność LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Należy wykazać spójność zapisów LPR, w warstwie celu głównego i celów szczegółowych oraz projektów rewitalizacyjnych z następującymi dokumentami planistycznymi o charakterze strategicznym:

- Strategia Europa 2020,
- Wspólne Ramy Strategiczne,
- Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego. Polityka spójności i miasta: rola miast i aglomeracji w odniesieniu do wzrostu zatrudnienia w regionach,
- Agenda Terytorialna Unii Europejskiej,
- Karta Lipska na rzecz Zrównoważonych Miast Europejskich,
- Miasta jutra. Wyzwania, wizje rozwiązania. Komisja Europejska, Polityka Regionalna,
- Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – uwarunkowania strategiczne,
- Polska 2030. Wyzwania rozwojowe,
- Krajowy Program Reform na rzecz Europy 2020,
- założenia Narodowego Planu Rewitalizacji,
- Wytyczne MliR w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych – perspektywa finansowa 2014-2020,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju,
- Strategia Rozwoju Kraju 2020 (Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju),
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie,
- projekt Zasad uwzględniania wymiaru miejskiego polityki spójności UE, w tym realizacja Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, MRR, 2013,
- Krajowa Polityka Miejska do roku 2020.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego 2014-2020
- Strategia rozwoju gminy,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy
- Strategie i programu funkcjonalne programujące rozwój gminy

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział VII. Zarządzanie procesem rewitalizacji

Rozdział powyższy powinien określać ustalenia dotyczące sposobu zarządzania, w tym koordynacji i ewaluacji planowanych procesów rewitalizacyjnych w gminie. W szczególności istotne jest zawarcie w rozdziale informacji na temat:

- jednostki odpowiedzialnej za całościowe zarządzanie procesem rewitalizacji (tzw. operator rewitalizacji), w tym jej danych teleadresowych, zakresu kompetencji i zadań, danych teleadresowych osób/-y reprezentującej operatora rewitalizacji;
- schematu ilustrującego rodzaje powiązań (np. kierowanie, koordynacja, konsultowanie, ewaluacja) pomiędzy operatorem rewitalizacji a innymi podmiotami w gminie zaangażowanymi w proces rewitalizacji;
- zakres corocznego *Sprawozdania z wdrażania LPR*, przedkładanego do zatwierdzenia określającego podjęte działania, tj. projekty rewitalizacyjne oraz projekty komplementarne (realizowane zarówno przez operatora rewitalizacji, jak i inne podmioty zaangażowane w proces rewitalizacji) wraz ze wskazaniem źródeł pozyskania informacji;
- reguł gromadzenia informacji na temat nowych propozycji projektów rewitalizacyjnych, zgłaszanych zarówno przez operatora rewitalizacji, jak i inne podmioty zaangażowane w proces rewitalizacji;
- reguł aktualizacji zapisów LPR;
- reguł prowadzenia partycypacji społecznej w przypadku zgłaszania nowych propozycji projektów rewitalizacyjnych oraz aktualizacji LPR.

Opis poszczególnych części LPR: Rozdział VIII. Monitoring i ewaluacja efektów rewitalizacji

W rozdziale należy zamieścić informacje odnoszące się do:

- sposobu zorganizowania corocznego monitoringu i okresowej ewaluacji efektów generowanych przez projekty rewitalizacyjne w gminie, a także projekty względem nich komplementarne, w tym przez wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za powyższe zadanie;
- określenia wskaźników monitoringu i ewaluacji efektów dla projektów rewitalizacyjnych realizowanych w gminie, wraz z podaniem ich wartości bazowych oraz pożądanych (w założonym okresie), a także w powiązaniu ze wskaźnikami ewaluacji odnoszącymi się do celów szczegółowych i celu głównego LPR. Istotne jest także odniesienie wskaźników zaproponowanych w LPR do wskaźników zawartych w RPO WO 2014-2020;
- wskazania narzędzi umożliwiających sprawne, coroczne gromadzenie informacji opisujących wskaźniki monitoringu i ewaluacji (dla projektów rewitalizacyjnych, cel głównego i celów szczegółowych LPR), a także raportowanie wraz z zapewnieniem powszechności dostępu.

Opis poszczególnych części LPR: Załącznik. Informacja o przeprowadzonych konsultacjach społecznych oraz metodologia prac

Ze względu na wysoką rangę procesu konsultacji społecznych nadaną między innymi procesom planowania i realizacji działań rewitalizacyjnych, w powyższym rozdziale należy przedstawić:

- cele i zakres konsultacji społecznych prowadzonych na różnych etapach prac nad LPR (w minimalnym zakresie konsultacje społeczne powinny odnosić się do etapów: diagnozy wraz z wyznaczeniem obszarów kryzysowych i zagrożonych, celu generalnego i celów szczegółowych rewitalizacji, identyfikacji projektów rewitalizacyjnych);
- metody przeprowadzenia konsultacji społecznych w ramach prac nad LPR;
- daty i miejsca spotkań z mieszkańcami i reprezentantami aktorów lokalnych zainteresowanymi procesem rewitalizacji w gminie, wraz podaniem liczby osób;
- w zależności od wykorzystanych metod konsultacji społecznych, w formie odrębnych załączników lub materiałów uzupełniających do LPR powinny być dołączone: stenogramy ze spotkań, wyniki ankietyzacji, wyniki przeprowadzonych wywiadów grupowych zogniskowanych, wnioski odnoszące się do propozycji projektów rewitalizacyjnych.

Powyższy załącznik powinien ponadto w sposób czytelny wyjaśniać zagadnienia związane z wykorzystaniem metod analitycznych zastosowanych w częściach LPR odnoszących się głównie do: diagnozy sytuacji; wyznaczenia obszarów kryzysowych i zagrożonych; szczegółowej diagnozy obszarów kryzysowych; analizy strategicznej obszarów kryzysowych.

Proponowany układ dokumentu *Lokalnego Programu Rewitalizacji* obejmuje następujące elementy:

- **Rozdział I. Diagnoza sytuacji**
- **Rozdział II. Wyznaczenie obszarów kryzysowych i zagrożonych**
- **Rozdział III. Szczegółowa diagnoza obszarów kryzysowych wraz z analizą strategiczną**
- **Rozdział IV. Wizja, cel główny rewitalizacji i cele szczegółowe rewitalizacji obszarów kryzysowych**
- **Rozdział V. Przedsięwzięcie i projekty rewitalizacyjne – komplementarność i synergia**
- **Rozdział VI. Spójność LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi**
- **Rozdział VII. Zarządzanie procesem rewitalizacji**
- **Rozdział VIII. Monitoring i ewaluacja efektów rewitalizacji**

4.7. Formuła wdrażania działań rewitalizacyjnych na terenach zdegradowanych i obszarach miejskich do 2020

Zagadnienia odnoszące się do formuły wdrażania działań rewitalizacyjnych na terenach zdegradowanych i obszarach miejskich do 2020 roku zostały poddane badaniom między innymi z punktu widzenia sposobów zapewnienia komplementarności i synergii rewitalizacji społecznej oraz fizycznej w wymiarze łączenia elementów twardych i miękkich.

Złożoność i kompleksowość zagadnienia formuły wdrażania, w tym komplementarności i synergii działań podejmowanych w ramach projektów rewitalizacyjnych powodują, iż niemal połowa respondentów przeprowadzonego badania ankietowego JST nie potrafi wypowiedzieć się względem analizowanej problematyki (49,3% odpowiedziało: „trudno określić” – por. tabela poniżej). W przypadku pozostałych wypowiedzi zdania co do zakresu łączenia elementów twardych z miękkimi w projektach rewitalizacyjnych są podzielone.

Niecałe 10% ankietowanych postuluje brak jakichkolwiek ograniczeń w zakresie łączenia zagadnień miękkich z twardymi w ramach projektów rewitalizacyjnych. Równocześnie ten sam procent respondentów wskazuje, iż nie powinno się obligatoryjnie zapisywać konieczności łączenia elementów twardych z miękkimi, uzależniając tego rodzaju powiązania (lub ich brak) od typu projektu. Przykładowo w ramach projektów odnoszących się do infrastruktury edukacyjnej łączenie zagadnień twardych (remonty, adaptacje) z miękkimi (szkolenia, oferta edukacyjna) jest uzasadnione i wykonalne. Natomiast w przypadku projektów infrastruktury liniowej, np. wodociągowo-kanalizacyjnej lub drogowej, w zasadzie nie występuje uzasadniona konieczność łączenia elementów twardych z miękkimi, która powodowałaby wzrost kompleksowości i synergii efektów.

Tabela 51. Sposób zapewnienia, w ramach RPO WO 2014-2020, komplementarności i synergii rewitalizacji społecznej i fizycznej (tj. łączenie zagadnień miękkich z twardymi)

Postulaty w/z łączenia elementów twardych i miękkich w projektach rewitalizacyjnych	Udział odpowiedzi
trudno określić	49,3%
postulat braku ograniczeń łączenia zagadnień twardych z miękkimi, zapewnienie komplementarności w zakresie jednego projektu	9,0%
postulat nie stosowania obligatoryjnej konieczności łączenia zagadnień twardych z miękkimi (konieczność łączenia nie zawsze zdaje egzamin, czasem zagadnienia te łączą się a czasem nie np. infrastruktura do szkoleń), lepiej zapewnić komplementarność elementów miękkich i twardych na poziomie LPR (+ środki). Obligo łączenia zagadnień miękkich z twardymi może w niektórych wypadkach powodować karkołomne wymogi i zmniejszyć zainteresowanie tego rodzaju dofinansowaniem	9,0%
postulat łączenia trzech sfer: przestrzennej, ekonomicznej i społecznej na rzecz zapewnienia efektu synergii, szczególnie w zakresie rozwiązywania problemów społecznych (typu wykluczenie społeczne, integracja społeczna). Każda inwestycja powinna być połączona z nadaniem obiektowi funkcji społecznej, efektem gospodarczym oraz odnową przestrzenną, a także modernizacja obiektu, przestrzeni kulturowej powinna być łączona w wydarzeniach tego typu	6,0%
postulat łączenia elementów miękkich z twardymi, tak aby można było oddziaływać na grupę docelową (np. mieszkańcy mieszkań socjalnych + pomoc w znalezieniu pracy, szkolenia)	4,5%
postulat łączenia zagadnień miękkich z twardymi przez zawiązywanie współpracy jst, ngo, biznes wraz z poszerzeniem form konsultacji społecznych	1,5%
postulat traktowania elementów miękkich jako uzupełniających m.in. w projektach infrastrukturalnych (tj. minimum jednorazowe akcje związane z promocją)	1,5%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Poza wyżej wskazanymi opiniami skrajnymi w zakresie łączenia (lub nie) elementów twardych i miękkich w projektach rewitalizacyjnych, respondenci skłaniają się w stronę wiązania tych zagadnień w ramach projektów rewitalizacyjnych, choć w różnym stopniu. Część z nich formułuje postulat łączenia trzech sfer (przestrzennej, ekonomicznej i społecznej) na rzecz zapewnienia efektu synergii, szczególnie w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Zdaniem tej grupy respondentów, przykładowo remont/adaptacja obiektu powinna wiązać się z odnową przestrzenną miejsca oraz dodatkowo powinna łączyć się z jego ofertą, którą cechowałby także wymiar gospodarczy.

Wśród części respondentów wskazujących na konieczność łączenia elementów miękkich z twardymi w projektach rewitalizacyjnych panuje także pogląd zgodnie, z którym tego rodzaju powiązania powinny umożliwiać skuteczny wpływ na grupę docelową objętą przedsięwzięciem (elementy miękkie są pożądane i uzasadnione, gdy skutecznie oddziałują na poprawę sytuacji grupy docelowej objętej projektem). Łączenie zagadnień miękkich z twardymi tworzy również możliwość zawiązywania współpracy pomiędzy aktorami lokalnymi (JST, NGO, sektor biznesu, społeczność lokalna) wzmacniając proces konsultacji społecznych i prowadząc do lepszego dopasowania produktów projektu do lokalnej specyfiki. Zdaniem niewielkiej części osób biorących udział w badaniu ankietowym elementy miękkie powinno traktować się jako uzupełniające w relacji do elementów twardych (np. akcje promocyjne, wydarzenia promujące projekt).

Zapewnienie kompleksowości, komplementarności i synergii projektów rewitalizacyjnych postulowane jest zarówno w opracowaniach koncepcyjnych, jak i dokumentach normatywnych programujących zagadnienia rewitalizacji (m.in. Krajowa Polityka Miejska, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Narodowy Plan Rewitalizacji, RPO WO 2014-2020). Niestety zapewnienie komplementarności i kompleksowości przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w przypadku podzielenia tej problematyki pomiędzy różne priorytety inwestycyjne RPO WO 2014-2020 będzie zadaniem utrudnionym, tj. wystąpi konieczność dzielenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych na pod-projekty i aplikowania o środki z różnych konkursów, w odmiennym czasie, przy równoczesnym braku pewności pozyskania pożądanych na wszystkie zadania środków. Problem ten jest także widoczny przez opolskie JST i potencjalnych beneficjentów środków pomocowych. Wśród badanych większość nie potrafi w ogóle wypowiedzieć się w kwestii łączenia elementów „twardych” i „miękkich” w projektach rewitalizacyjnych, a także stosowania mechanizmów partnerstwa przykładowo z organizacjami pozarządowymi. Część z opolskich JST postuluje brak jakichkolwiek ograniczeń w zakresie łączenia tych dwóch rodzajów wydatków w projektach rewitalizacyjnych, część z kolei twierdzi, że nie powinno się zapisywać obligatoryjnie konieczności ich łączenia. Podobne stanowisko istnieje w kwestii zawiązywania partnerstwa, potęgowane przez brak wytycznych poziomu krajowego odnoszących się do sposobu doboru organizacji pozarządowych czy przedsiębiorstw prywatnych do projektów realizowanych przez JST i współfinansowanych ze środków unijnych. Stosowanie w tym zakresie ustawy prawo zamówień publicznych będzie sprzyjało biernym zachowaniom partnerów lokalnych narażonych na konkutowanie o udział w projekcie rewitalizacyjnym z innymi podmiotami (także zewnętrznymi względem gminy). Jest to szczególnie niepożądane w sytuacji, gdy partnerzy lokalni prowadzą długoletnią działalność na obszarze zdegradowanym. Odnosząc te opinie do obecnych zapisów RPO WO 2014-2020 można wskazać na istniejący brak wiedzy potencjalnych beneficjentów w dokonanej w Programie Operacyjnym kwalifikacji typów projektów możliwych m.in. do realizacji w ramach priorytetu inwestycyjnego 9b, który zakłada głównie realizację wydatków „twardych”.

Innym zagadnieniem związanym z formułą wdrażania działań rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2014-2020 była problematyka odnosząca się do kryteriów wyboru projektów identyfikowanych i stosowanych w kontekście zapewnienia komplementarności i synergii tego rodzaju działań.

Zdaniem około 50% respondentów badania ankietowego za kluczowe kryterium wyboru projektów rewitalizacyjnych należy uznać **wykonalność finansową projektu** postrzeganą w kategoriach zdolności do sfinansowania nakładów inwestycyjnych oraz pokrycia kosztów bieżącej działalności produktów projektu.

Za istotne (udział odpowiedzi od 25,0% do 49,9%) uznano takie kryteria wyboru projektów jak: **wykonalność techniczna projektu**; **relacja: koszty finansowe / skuteczność** (mierzona wskaźnikami produktu projektu); **wykonalność instytucjonalna** oraz **relacja: koszty społeczno-ekonomiczne / korzyści społeczno-ekonomiczne**.

Znaczenie kryteriów mierzących relację: koszty finansowe / przychody finansowe oraz procent osób wykluczonych społecznie z tytułu wieku, niepełnosprawności objętych projektem w relacji do tej grupy osób w gminie; w wyborze projektów rewitalizacyjnych postrzegane jest przez respondentów jako zdecydowanie mniejsze (udział odpowiedzi mieszczących się w przedziale od 0,1% do 24,9%).

Tabela 52. Oczekiwane przez potencjalnych beneficjentów kryteria wyboru projektów rewitalizacyjnych w kontekście komplementarności i synergii rewitalizacji społecznej i fizycznej

Kryteria przesądzające o wyborze projektów rewitalizacyjnych	udział odpowiedzi
wykonalność finansowa projektu	50,7%
wykonalność techniczna projektu	41,8%
relacja: koszty finansowe / skuteczność (mierzona wskaźnikami produktu projektu)	41,8%
wykonalność instytucjonalna projektu	29,9%
relacja koszty społeczno-ekonomiczne / korzyści społeczno-ekonomiczne	29,9%
relacja: koszty finansowe / przychody finansowe	7,5%
procent osób wykluczonych społecznie, w tym z tytułu wieku, niepełnosprawności objętych projektem w relacji do tej grupy osób w gminie	6,0%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Zdaniem eksperta, proces wdrażania rewitalizacji społecznej i fizycznej powinien odbywać się na zasadzie realizacji wybranego przedsięwzięcia jako całościowego projektu, w którym „menager projektu” (najlepiej identyfikujący się z jego realizacją) nie tylko organizuje całe zadanie rewitalizacyjne, ale odpowiada również za (przynajmniej) pierwsze efekty włączenia rewitalizowanego przedsięwzięcia do struktury miejskiej.

W relacji do zagadnień komplementarności i synergii projektów rewitalizacyjnych, ich wybór potencjalni beneficjenci postrzegają przez pryzmat konkretnych, mierzalnych kryteriów odnoszących się w pierwszej kolejności do parametrów operacyjnych projektu, tj.: wykonalność finansowa i wykonalność techniczna. W dalszej kolejności wskazywane są kryteria mierzące skuteczność (relacja: koszty finansowe / skuteczność mierzona wskaźnikami produktu projektu), efektywność ekonomiczną (relacja: koszty społeczno-ekonomiczne / korzyści społeczno-ekonomiczne) oraz wykonalność instytucjonalna projektów. To ostatnie z kryteriów, tj. wykonalności instytucjonalnej w połączeniu z koncentracją odpowiedzialności na kluczowym z punktu widzenia obszaru zdegradowanego przedsięwzięciu rewitalizacyjnym i jego efektach jest z kolei podkreślane w opinii eksperckiej.

Istotną z punktu widzenia poszukiwania skutecznej formuły wdrażania działań zapisanych w RPO WO 2014-2020 są także wskazania respondentów odnoszące się do okresu organizacji konkursów dla projektów związanych z rewitalizacją. Biorąc pod uwagę wyniki badań zasadniczo dla wyróżnionych typów projektów (por. tabela poniżej) dominuje opinia, iż

konkursy tego rodzaju mogą być organizowane w całym okresie wdrażania tj. **od 2015 do 2020 roku** (udział odpowiedzi w przedziale od 25,0% do 49,9%). Jednak w najwyższym stopniu okres ten preferowany jest dla projektów związanych z:

- remontami/modernizacją infrastruktury technicznej (47,8% odpowiedzi);
- tworzeniem instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną (47,8% odpowiedzi);
- projektami wielopodmiotowymi na rzecz kompleksowej rewitalizacji w wymiarze społeczno-gospodarczym i przestrzenno-środowiskowym (47,8% odpowiedzi);
- projektami w zakresie doskonalenia kapitału ludzkiego (47,8% odpowiedzi);
- tworzeniem, adaptacją, remontami obiektów infrastruktury związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej i rozwojem usług (46,3% odpowiedzi);
- projektami wydarzeń kulturalnych (46,3% odpowiedzi);
- remontami/modernizacją obiektów poprzemysłowych / powojсковych / pokolejowych (43,3% odpowiedzi).

Pomimo przeważających wskazań w zakresie realizacji konkursów w latach 2015-2020, pewne preferencje w zakresie organizacji konkursów w latach 2016-2017 oraz latach 2017-2018 widoczne są dla projektów:

- remontów / modernizacji obiektów mieszkalnych;
- tworzenia mieszkań chronionych / wspomaganych / treningowych;
- remontów / modernizacji budynków, obiektów użyteczności publicznej;
- tworzenia infrastruktury na rzecz świadczenia usług dla osób zależnych, w tym starszych, niepełnosprawnych;
- remontów / modernizacji przestrzeni publicznych;
- tworzenia i rozwoju instytucji otoczenia biznesu (np. inkubatory, parki przemysłowe, technologiczne, start-up'y).

Generalnie analizując rozkład odpowiedzi odnoszących się do preferencji czasowych w zakresie organizacji konkursów na działania rewitalizacyjne zauważalne jest ich przesuwanie w czasie, tj. na lata po okresie 2015-2016 (okres ten uzyskał niewielką liczbę wskazań – tabela poniżej).

Tabela 53. Preferowane terminy organizacji konkursów dla działań RPO WO 2014-2020 związanych z rewitalizacją

Rodzaj działań objętych projektem / typ projektu	lata 2015-2016	lata 2016-2017	lata 2017-2018	lata 2018-2020	w całym okresie, tj. lata 2015-2020
remonty/modernizacje budynków mieszkalnych	7,5%	19,4%	13,4%	4,5%	37,3%
tworzenie mieszkań chronionych / wspomaganych / treningowych	6,0%	11,9%	22,4%	6,0%	35,8%
remonty/modernizacje budynków, obiektów użyteczności publicznej (infrastruktura społeczna)	7,5%	16,4%	14,9%	3,0%	40,3%
inwestycje w infrastrukturę na rzecz świadczenia usług dla osób zależnych, w tym starszych, niepełnosprawnych	6,0%	10,4%	20,9%	7,5%	37,3%
remonty/modernizacje przestrzeni publicznych	6,0%	11,9%	19,4%	3,0%	41,8%
remonty/modernizacje infrastruktury technicznej	4,5%	11,9%	7,5%	10,4%	47,8%
remonty/modernizacje obiektów poprzemysłowych / powojсковych / pokolejowych	7,5%	6,0%	10,4%	14,9%	43,3%
tworzenie i rozwój instytucji otoczenia biznesu (np. inkubatory, parki przemysłowe, technologiczne, start-up)	6,0%	11,9%	9,0%	13,4%	41,8%
obiekty i infrastruktura związana z prowadzeniem działalności gospodarczej i rozwojem usług	6,0%	10,4%	7,5%	11,9%	46,3%
tworzenie instytucji wspierających przedsiębiorczość społeczną (np. inkubatory przedsiębiorczości społecznej)	4,5%	10,4%	7,5%	11,9%	47,8%
projekty wielopodmiotowe (np. JST, NGO, przedsiębiorstwa, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe)	0,0%	10,4%	7,5%	16,4%	47,8%

Rodzaj działań objętych projektem / typ projektu	lata 2015- 2016	lata 2016- 2017	lata 2017- 2018	lata 2018- 2020	w całym okresie, tj. lata 2015- 2020
na rzecz kompleksowej rewitalizacji w wymiarze społeczno-gospodarczym i przestrzenno-środowiskowym					
projekty wydarzeń kulturalnych	4,5%	4,5%	16,4%	10,4%	46,3%
projekty w zakresie doskonalenia kapitału ludzkiego	6,0%	4,5%	16,4%	7,5%	47,8%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67).

Harmonogram konkursów związanych z realizacją RPO WO 2014-2020 w zakresie projektów rewitalizacyjnych powinien uwzględniać czas związany z przygotowaniem Lokalnych Programów Rewitalizacji oraz, szczególnie w przypadku projektów „twardych”, z przygotowaniem dokumentacji techniczno-ekonomicznej inwestycji. Mając powyższe na uwadze konkursy „rewitalizacyjne” dla projektów związanych z remontami i budową struktur fizycznych (budynki, mieszkania chronione, wspomagane, treningowe, obiekty użyteczności publicznej, infrastruktura na rzecz świadczenia usług dla osób zależnych, remonty przestrzeni publicznych) powinny być organizowane w okresie 2017-2018. Z kolei „miękkie” działania rewitalizacyjne odnoszące się do wspierania przedsiębiorczości, przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, poprawy jakości kapitału ludzkiego mogą być organizowane cyklicznie poczynając od okresu wcześniejszego (charakter tych przedsięwzięć nie narzuca długiego okresu przygotowania w relacji do projektów twardych), tj. lat 2016-2017.

4.8. Rola aktorów lokalnych w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w latach 2014-2020 z uwzględnieniem kontekstu partycypacji społecznej

Zgodnie z zapisami priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020¹¹¹ dedykowanego rewitalizacji beneficjentami środków są:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- przedsiębiorstwa – niemniej ze znaczącym ograniczeniem do podmiotów (w tym spółek prawa handlowego), wykonujących usługi publiczne, w których większość udziałów lub akcji posiada województwo opolskie, powiat, gmina, miasto, związek międzygminny lub Skarb Państwa, lub podmiotów wybranych w trybie przepisów Ustawy Prawo Zamówień Publicznych, wykonujących usługi publiczne w obszarze objętym wsparciem w ramach działania na podstawie odrębnej, obowiązującej umowy, zawartej z jednostką samorządu terytorialnego (również na zasadach partnerstwa publiczno-prywatnego);
- jednostki sektora finansów publicznych;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i ich związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- szkoły wyższe;
- spółdzielnie mieszkaniowe.

Zgodnie z opinią ekspercką powyższy katalog podmiotów może zostać rozszerzony o funkcje jakie powinny one pełnić w procesach rewitalizacji. Przykładowo rolą JST jest organizowanie procesu naboru i wyboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych za pomocą odpowiednich, umocowanych w lokalnych i regionalnych strukturach ciał społecznych i gospodarczych (wybór powinien być dokonywany drogą poza-administracyjną).

¹¹¹ RPO WO 2014-2020, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, grudzień 2014, s. 212.

Z kolei, sektor biznesu, społeczności lokalne, NGO to struktury, które uczestniczą w procesie dokonywania wyboru projektów. Rolą sektora nauki jest formułowanie opinii i ekspertyz, przede wszystkim racjonalizujących proces wyboru projektów, ale także wskazywanie i ocena poziomu kompleksowości, ekonomicznej efektywności i społecznie akceptowalnego odbioru realizowanych projektów rewitalizacyjnych.

Płaszczyzny współpracy wyżej wskazanych sektorów w identyfikacji, planowaniu i realizacji projektów rewitalizacyjnych, w tym w kontekście partycypacji społecznej powinny być następujące:

- JST - identyfikacja zgłaszanych projektów;
- sektor nauki – wstępna ocena ich zasadności dokonywana w kategoriach ekspertyz oceniających;
- w porozumieniu z pozostałymi sektorami - dyskusja i wybór projektów rewitalizacyjnych – tj. z sektorami, które wspólnie formułują listę proponowanych przedsięwzięć;
- sektor nauki i sektor samorządowy – ocena listy projektów rewitalizacyjnych z punktu widzenia celów rozwojowych regionu (strategia) wraz ze sformułowaniem listy ostatecznej, akceptowanej przez grupę dokonującą wyboru.

Badania terenowe prowadzone nad zagadnieniem roli i funkcji podmiotów w procesie rewitalizacji dostarczają nieco odmiennych wniosków. Zdaniem uczestników tzw. dużego zogniskowanego wywiad grupowego z JST (36 osób) jednoznacznie identyfikowalne role w realizacji projektów rewitalizacyjnych można przypisać trzem grupom podmiotów, tj.: firmom (sektor biznesu), spółdzielniom i wspólnotom mieszkaniowym oraz społeczności lokalnej. **Rola firm** postrzegana jest jako realizatora projektów rewitalizacyjnych pod warunkiem dysponowania przez nie własnością terenów i obiektów znajdujących się na wyznaczonych obszarach rewitalizacji. **Zadaniem spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych** jest z kolei – zdaniem uczestników FGI – wspólna z JST realizacja projektów dotyczących substancji mieszkaniowej. **Społeczność lokalna** postrzegana jest jako inicjator, odbiorca efektów projektów rewitalizacyjnych oraz jako podmiot włączony w proces planowania i realizacji tego rodzaju przedsięwzięć.

W przypadku pozostałych podmiotów rozwoju lokalnego, tj. JST oraz NGO ich rola w działaniach rewitalizacyjnych postrzegana jest w kilku wymiarach. Po pierwsze **JST** przypisuje się głównie funkcję inicjowania, oraz realizacji projektów (66,7% wskazań). W mniejszym stopniu (33,3% wskazań) funkcje powyższe uzupełniane są o współpracę JST z innymi podmiotami, pomoc prawną i koordynację działań, a także funkcje koordynujące i inicjujące działania rewitalizacyjne w szerszym wymiarze.

Po drugie, w przypadku NGO dominuje pogląd (58,3% wskazań), iż rola organizacji pozarządowych ogranicza się do funkcji partnera i współrealizatora projektów rewitalizacyjnych. W mniejszym stopniu akcentowana jest wyłącznie wąska rola realizatora (33,3% wskazań) lub też szersza rola inicjatora, realizatora, partnera i współrealizatora projektów rewitalizacyjnych (16,7% wskazań) – por. tabela poniżej.

Tabela 54. Rola JST, NGO, firm, SM/WM we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych do 2020

Podmiot	Udział wskazań
JST – inicjowanie, realizacja projektów	66,7%
JST – inicjowanie, realizacja projektów, przy współpracy z innymi podmiotami, pomoc prawna i koordynacja działań; koordynator i inicjator	33,3%
NGO – partner projektów, współrealizator	58,3%
NGO – realizator projektów	33,3%
NGO – inicjator, realizator projektów, partner projektów, współrealizator	16,7%
Firmy – realizator projektów na obszarach rewitalizacji, jeśli dysponuje tam własnością terenów i obiektów	100,0%

SM ¹¹² / WM ¹¹³ – wspólna realizacja projektów dotyczących substancji mieszkaniowej z JST	100,0%
Społeczność lokalna – inicjator, odbiorca efektów, włączenie w proces planowania i realizacji	100,0%

Źródło: opracowanie własne (FGI 2, n=12, 159 osób).

Bardziej szczegółowy podział ról i funkcji poszczególnych aktorów rozwoju lokalnego został uzyskany w ramach badania ankietowego JST (n=82/67) (por. tabela poniżej). W przypadku **JST** akcentowana jest głównie rola inicjatora i realizatora projektów (65,7% odpowiedzi), a także rola lidera (31,3%) i uczestnika projektów wielopodmiotowych (29,9%).

Dominującą rolą podmiotów **sektora organizacji pozarządowych**, jest zdaniem respondentów badania ankietowego, funkcja uczestnika projektów wielopodmiotowych (44,8% odpowiedzi). Dla sektora NGO akcentowana jest także funkcja konsultacyjna (35,8%) oraz inicjująca projekty rewitalizacyjne (31,3%).

Podobnie jak w przypadku NGO, postrzegany jest sposób zaangażowania sektora biznesu w projekty rewitalizacyjne. W największym stopniu sektor biznesu powinien odgrywać rolę uczestnika projektów wielopodmiotowych (49,3%). Duże znaczenie przypisywane jest także podmiotom sektora biznesu z punktu widzenia funkcji inicjatora i realizatora projektów (37,3%) oraz funkcji konsultacyjnej (32,8%).

Rola **sektora nauki** w działaniach rewitalizacyjnych postrzegana jest przez pryzmat funkcji konsultacyjnej (52,2%). Istotne znaczenie przypisywane jest także sektorowi nauki z punktu widzenia funkcji wspierającego kompetencyjnie, prawnie, organizacyjnie projekty innych podmiotów (44,8% wskazań) oraz uczestnika projektów wielopodmiotowych (35,8%).

Tabela 55. Rola JST, NGO, przedsiębiorstw, sektora nauki i społeczności lokalnej w realizacji projektów rewitalizacyjnych do 2020 roku

Rola podmiotów w realizacji projektów rewitalizacyjnych	inicjatora projektów w	inicjatora i realizatora projektów	realizatora projektów	wspierającego kompetencyjnie, prawnie, organizacyjnie projekty innych podmiotów	lidera projektów wielopodmiotowych	uczestnika projektów wielopodmiotowych	konsultacyjną
JST i powiązane z nimi instytucje	22,4%	65,7%	20,9%	22,4%	31,3%	29,9%	19,4%
podmioty sektora organizacji pozarządowych	31,3%	26,9%	14,9%	28,4%	9,0%	44,8%	35,8%
sektor biznesu	17,9%	37,3%	22,4%	28,4%	16,4%	49,3%	32,8%
sektor nauki	22,4%	25,4%	10,4%	44,8%	17,9%	35,8%	52,2%
społeczność lokalna	47,8%	4,5%	3,0%	11,9%	0,0%	29,9%	58,2%

Źródło: opracowanie własne (badanie ankietowe JST n=82/67)

Rola **społeczności lokalnej** zdaniem największej grupy respondentów (58,2%) wiąże się z funkcją konsultacyjną. Duże znaczenie z punktu widzenia udziału społeczności w działaniach rewitalizacyjnych przypisywane jest jej także z punktu widzenia inicjatora projektów (47,8% wskazań).

Określony w RPO WO 2014-2020 katalog beneficjentów priorytetu inwestycyjnego 9b zasadniczo redukuje rozważania na temat roli i funkcji potencjalnych podmiotów

¹¹² Spółdzielnie mieszkaniowe.

¹¹³ Wspólnoty mieszkaniowe.

w realizacji projektów służących wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych w miastach województwa opolskiego. Opinie, szczególnie przedstawiciele JST zaprezentowane w ramach badań terenowych są nieco odmienne niż ustalenia RPO WO 2014-2020. Różnica dotyczy głównie większego akcentowania przez JST roli jaką w procesach rewitalizacji powinien pełnić sektor biznesu, wspólnoty mieszkaniowe (w ogóle nie wprowadzone do priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020). Warto także zaznaczyć, iż kościoły i związki wyznaniowe jako potencjalni beneficjenci RPO WO 2014-2020 (wpisane do priorytetu inwestycyjnego 9b) nie zostały zidentyfikowane podczas badań terenowych. Podobnie sektorowi szkolnictwa wyższego przypisuje się głównie rolę konsultacyjną, nie zaś realizacyjną (jak zostało to zdefiniowane w RPO WO 2014-2020, priorytet inwestycyjny 9b).

4.9. Monitoring oraz ocena rezultatów i efektów przedsięwzięć rewitalizacyjnych i na rzecz aktywizacji terenów zdegradowanych

Założenia systemu monitorowania oraz oceny rezultatów i efektów projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2014-2020

Podstawowe założenia stworzenia realnego i skutecznie funkcjonującego systemu monitoringu i ewaluacji działań rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2014-2020 obejmują następujące zagadnienia:

- system monitoringu i ewaluacji powinien w **sposób sprawny i systematyczny** umożliwiać pozyskanie informacji na temat efektów poszczególnych projektów rewitalizacyjnych;
- system monitoringu i ewaluacji powinien cechować się **wysokim poziomem sprawności** w zakresie dotarcia do beneficjentów RPO WO 2014-2020, w tym pozyskania wiarygodnej informacji na temat efektów zrealizowanych projektów;
- system monitoringu i ewaluacji powinien identyfikować **dodatkowe efekty projektów rewitalizacyjnych** (efekty wynikające z komplementarności i synergii), tj. poza efektami charakteryzowanymi przez założone w studium wykonalności wskaźniki rezultatów;
- system monitoringu i ewaluacji powinien wykorzystywać wyniki ewaluacji projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2007-2013 i RPO WO 2014-2020 do **planowania przyszłych działań rewitalizacyjnych**, a także rozpowszechnienia informacji na temat dobrych praktyk na rzecz wzmocnienia skuteczności i efektywności tego rodzaju interwencji publicznej.

Częstotliwość monitorowania rezultatów i efektów projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2014-2020

Mając na uwadze analizę dokumentów (DR) przeprowadzoną przez zespół badawczy w zakresie projektów rewitalizacyjnych realizowanych z działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 należy podkreślić, iż do tej pory w zakresie rewitalizacji nie prowadzono indywidualnych, a także całościowych ewaluacji efektów tego rodzaju przedsięwzięć, szczególnie w ujęciu retrospektywnym tj. *ex-post*. Oznacza to, że poza rozliczeniem finansowym projektu, dotychczasowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne współfinansowane z RPO WO 2007-2013 nie podlegały żadnej ocenie merytorycznej z punktu widzenia weryfikacji efektów zakładanych w studiach wykonalności, tj. na etapie oceny *ex-ante*.

Proponuje się zatem, wprowadzenie w umowach z beneficjentami projektów rewitalizacyjnych finansowanych w perspektywie 2014-2020 zapisów zobowiązujących do podstawowej sprawozdawczości w zakresie wskaźników rezultatów (sprawozdanie sporządzane w okresie do 1 roku po zakończeniu projektu).

Informacje na temat projektów rewitalizacyjnych realizowanych w latach 2014-2020 objęte monitoringiem i ewaluacją

W **ujęciu wąskim** zbiór informacji na temat projektów rewitalizacyjnych realizowanych w latach 2014-2020 obejmuje w podstawowym zakresie listę zaproponowanych (por. pkt. 4.2. raportu końcowego - matryca wskaźników produktów i rezultatów) i wykorzystanych w dokumentacji projektowej (studium wykonalności) wskaźników rezultatów.

W **ujęciu szerszym** zbiór informacji może odnosić się do zakresu informacyjnego objętego niniejszym raportem (tj. rozdziały I, II i III). Proponuje się ponadto przeprowadzenie badania ewaluacyjnego z poziomu wojewódzkiego dla projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych z priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020 po zakończeniu ich realizacji (potrzeba wpisania do *Planu ewaluacji RPO WO 2014-2020*). Ostateczne ustalenie zakresu postulowanego raportu ewaluacyjnego działań realizowanych z priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020 powinno być powierzone Jednostce Ewaluacji we współpracy z IZ RPO WO 2014-2020.

Elementy systemu monitoringu i ewaluacji projektów rewitalizacyjnych realizowanych w latach 2014-2020 determinujące sprawność wdrożenia RPO WO 2014-2020

Niezbędne elementy systemu monitoringu i ewaluacji projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2014-2020 obejmują:

- **narzędzie informatyczne** (e-aplikacja), umożliwiające szybkie i sprawne zgromadzenie informacji społeczno-ekonomicznych oraz przestrzennych (od beneficjentów projektów rewitalizacyjnych po ich zakończeniu) opisujących wartości wskaźników rezultatów oraz aktualizację baz danych przestrzennych (systemu GIS). W tym zakresie Jednostka Ewaluacji Urzędu Marszałkowskiego powinna zostać wsparta wydziałami merytorycznie odpowiedzialnymi za zagadnienia geodezyjne i informatyczne;
- **raport ewaluacyjny** projektów realizowanych w ramach priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020 po 2020 roku;
- **informacja na stronie internetowej** zawierająca wyniki raportu ewaluacyjnego (*ex-post*) efektów zrealizowanych projektów w województwie opolskim do 2020 roku. Do rozważenia pozostaje mailing do potencjalnych beneficjentów odnoszący się do określenia przyszłych potrzeb rewitalizacyjnych;
- **kadra** – zapewnienie potencjału kadrowego IZ RPO WO 2014-2020 (w tym Jednostki Ewaluacyjnej) odpowiedzialnego za całościową ewaluację *ex-post* działań rewitalizacyjnych;
- **promocja** – zapewnienie potencjału organizacyjnego umożliwiającego promocję efektów projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2014-2020, w tym prowadzenie spotkań, przygotowanie materiałów promocyjnych oraz dystrybucja raportów ewaluacyjnych.

Organizacja systemu monitoringu i ewaluacji rezultatów oraz efektów projektów rewitalizacyjnych realizowanych w latach 2014-2020 - aspekt organizacyjny

Monitoring i ewaluacja efektów projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach RPO WO 2014-2020 wymaga poczynienia niezbędnych przygotowań organizacyjnych. Wśród propozycji działań organizacyjnych należy wskazać na konieczność:

- wzmocnienia kadrowego komórki Urzędu Marszałkowskiego zajmującej się ewaluacją RPO WO 2014-2020;
- wzmocnienia informatycznego struktur Urzędu Marszałkowskiego odpowiedzialnych za monitoring RPO WO 2014-2020, w tym wyposażenie w e-aplikacje umożliwiające gromadzenie danych w systemie on-line przez beneficjentów projektów rewitalizacyjnych (dane społeczno-gospodarcze i przestrzenne);

- koordynacja działań Jednostki Ewaluacyjnej, struktur zajmujących się monitoringiem RPO WO 2014-2020, wydziałów merytorycznie odpowiedzialnych za zagadnienia informatyczne i geodezyjne w przygotowaniu i wdrożeniu ww. narzędzia informatycznego.

Realny, sprawny i skuteczny system monitoringu i ewaluacji, także działań rewitalizacyjnych, stanowi niezbędny element racjonalnego planowania interwencji publicznej. W przypadku monitoringu i ewaluacji działań rewitalizacyjnych wynikających z priorytetu inwestycyjnego 9b RPO WO 2014-2020 niezbędne jest udoskonalenie istniejących rozwiązań. W szczególności dotyczy to wprowadzenia oprzyrządowania informatycznego, wzmocnienia kadrowego Jednostki Ewaluacji oraz koordynacji prac tejże jednostki ze strukturami Urzędu Marszałkowskiego odpowiedzialnymi za monitoring RPO WO 2014-2020, zagadnienia informatyczne i geodezyjne.

Wnioski i rekomendacje - Tabela rekomendacji

Tabela 56. Wnioski i rekomendacje

Lp.	Punkt raportu	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia rekomendacji	Adresat rekomendacji	Przewidywany termin realizacji rekomendacji
1	1.1; 1.2; 1.3; 3.1	Marginalizowanie wymiaru gospodarczego w planowaniu i realizacji zadań o charakterze rewitalizacyjnym.	Zwiększenie znaczenia sfery gospodarczej w procesie rewitalizacji.	Zawarcie w wytycznych IZ RPO WO 2014-2020 do LPR potrzeby uwzględnienia w projektach rewitalizacyjnych problematyki rozwoju gospodarczego.	IZ RPO WO 2014-2020	Do końca 2015
				Premiowanie w dokumentacji konkursowej IZ RPO WO 2014-2020 w projektach rewitalizacyjnych ich wpływu na rozwój gospodarczy.	IZ RPO WO 2014-2020	Do końca 2020 i przyszła perspektywa
				W procesie przygotowywania lokalnych programów rewitalizacji położenie większego nacisku na realizację projektów odnoszących się do problemów rozwoju gospodarczego.	JST	Do końca I kwartału 2016
2	1.1; 1.2; 1.3; 1.4; 2.2; 3.5; 4.3	Niski stopień kompleksowości projektów rewitalizacyjnych.	Zwiększenie udziału projektów rewitalizacyjnych o charakterze kompleksowym.	Respektowanie zintegrowanego podejścia na etapie przygotowywania projektów rewitalizacyjnych. Zaleca się respektowanie przez JST rozwiązań zaproponowanych w <i>Wytycznych do przygotowania lokalnych programów rewitalizacji</i> m.in. w zakresie wyznaczania obszarów rewitalizacji	JST	2015-2020 i przyszła perspektywa

				obejmujących wszystkie sfery: gospodarczą, społeczną i przestrzenno-środowiskową.		
				Spotkania informacyjne dla JST i potencjalnych beneficjentów w zakresie identyfikacji projektów obejmujących w procesie rewitalizacji sferę społeczną, gospodarczą i przestrzenno-środowiskową.	IZ RPO WO 2014-2020	2015-2018
				Spotkania informacyjne dla JST i potencjalnych beneficjentów w zakresie możliwości wykorzystania funduszy: EFRR i EFS w celu finansowania zadania o charakterze komplementarnym (obejmujących inwestycje „miękkie” i „twarde”).	IZ RPO WO 2014-2020	2015-2018
				Wybór projektów do rewitalizacji zgodnie z zasadą koncentracji dziedzinowej i przestrzennej. W sytuacji braku środków na całość zadania lub niemożliwości jego zrealizowania w ramach jednego PI RPO WO 2014-2020 (jednego Funduszu UE) zaleca się fragmentaryzację zadań całego przedsięwzięcia zgodnie z możliwościami aplikacyjnymi.	JST	2015-2020

				Wprowadzenie – w ramach konkursów dla PI 9b RPO WO 2014-2020 – kryterium wyboru projektów akcentującego rozwiązania komplementarne będące integralną częścią projektu rewitalizacyjnego.	IZ RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach konkursów uzupełniających
3	1.5; 2.2	Niski stopień zainteresowania i wiedzy w zakresie zarządzania przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi w JST.	Zwiększenie wśród JST umiejętności w zakresie zarządzania procesem rewitalizacji.	Wyznaczenie osobnej komórki lub stanowiska w strukturze organizacyjnej JST odpowiedzialnego za koordynowanie działań rewitalizacyjnych, w tym przygotowanie lokalnego programu rewitalizacji, koordynacja przygotowania projektów rewitalizacyjnych, współpraca z IZ RPO WO 2014-2020.	JST	2015-2020
4	1.1; 1.6	Niewystarczająca skala rewitalizacji w małych miastach i na obszarach pozamiejskich.	Zwiększenie udziału projektów rewitalizacyjnych w małych miastach oraz na obszarach wiejskich.	Przygotowanie lokalnych programów rewitalizacji przez wszystkie gminy miejskie i miejsko-wiejskie opolskich JST, na terenie których występują obszary wymagające działań rewitalizacyjnych.	JST	Do końca I kwartału 2016
5	1.5; 2.2	Duże znaczenie barier administracyjno-prawnych oraz finansowych w procesie realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2007-2013.	Niwelowanie barier realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych – m.in. poprzez zaangażowanie zewnętrznych środków w ich realizację.	Wprowadzenie – w ramach konkursów dla PI 9b RPO WO 2014-2020 – kryterium wyboru projektów akcentującego rozwiązania w zakresie partnerstwa publiczno-prywatnego.	IZ RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach konkursów uzupełniających

				Angażowanie do udziału w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych lokalnych liderów społecznych (wspólnoty mieszkaniowe, instytucje społeczne, Policja, itp.) i szerokie konsultowanie przygotowywanych lokalnych programów rewitalizacji.	JST	Do końca I kwartału 2016
6	2.1	W okresie 2007-2013 problematyka rewitalizacji często sprowadzana była przez JST do remontów pojedynczych budynków . JST koncentrowały działania rewitalizacyjne głównie na terenach śródmiejskich, obejmujących historyczne centra miejscowości wraz z przestrzeniami publicznymi, obiektami zabytkowymi i sąsiadującymi z centrum terenami zieleni o charakterze parkowym.	Rozpowszechnienie wiedzy i informacji na temat programowania działań rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2014-2020 w miastach województwa opolskiego.	Spotkania informacyjne dla JST nt. rewitalizacji, w tym ujęcie tej problematyki w RPO WO 2014-2020.	IZ RPO WO 2014-2020	III-IV kwartał 2015
7	2.1; 2.2	Opolskie JST w niezadawalającym stopniu gromadzą informacje na temat obszarów zdegradowanych oraz rodzaju i skali problemów rewitalizacyjnych. Skutkiem niezadawalającego stopnia gromadzenia informacji o obszarach zdegradowanych jest ograniczenie możliwości skutecznego i kompleksowego adresowania działań	Należy tworzyć regionalną i lokalne bazy obszarów zdegradowanych zawierającej: granice obszarów, własność, wiek i stan techniczny budynków, ewidencję zabytków, uwarunkowania fizjograficzne,	Stworzenie regionalnej i lokalnych baz terenów zdegradowanych.	Urząd Marszałkowski WO/JST	2015-2020 oraz lata po 2020

		rewitalizacyjnych.	przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.			
8	2.1	Większość JST województwa opolskiego w istniejących lokalnych programach rewitalizacji nie podejmuje kwestii terenów poprzemysłowych , natomiast w dokumentach planistycznych ¹¹⁴ utrzymuje ich dotychczasowe przeznaczenie, co znacząco utrudnia proces przekształceń.	Zintegrowanie procesów planowania rewitalizacji z planowaniem przestrzennym na poziomie lokalnym – spójność polityki lokalnej.	Wprowadzenie zmian w zakresie przeznaczenia terenów do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wynikających z rozstrzygnięć przyjętych w lokalnych programach rewitalizacji tworzonych w obecnym okresie programowania.	JST	III kwartał 2015-2020
9	2.2	Jedna z barier procesów rewitalizacji wiąże się z brakiem spójnych wizji i pomysłów na całościowe, zintegrowane projekty służące „ożywieniu” obszarów zdegradowanych.	Wykorzystanie w procesie przygotowania lokalnych programów rewitalizacji szerokiego zestawu narzędzi planistycznych, w tym: podejścia strategicznego, analiz społeczno-ekonomicznych, analiz przestrzennych, konsultacji społecznych.	Skuteczne wdrożenie na poziomie JST województwa opolskiego poszczególnych etapów przygotowania lokalnych programów rewitalizacji.	JST	Do końca I kwartału 2016

¹¹⁴ Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

10	3.1; 3.3	Z punktu widzenia konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej, a także tworzenia warunków wzrostu zatrudnienia w województwie opolskim wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na: potencjał miejsc pracy, przedsiębiorczość mieszkańców, profil gospodarczy JST, podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, tworzenie powiązań pomiędzy sferą biznesu a sektorem publicznym i instytucjami B+R, wzmocnieniem instytucji otoczenia biznesu - jest niezadawalający.	Uwzględnienie kompleksowości procesów rewitalizacyjnych poprzez akcentowanie wymiaru gospodarczego odczytywanego w kategoriach poprawy konkurencyjności, atrakcyjności inwestycyjnej oraz tworzenia warunków na rzecz wzrostu zatrudnienia.	Wprowadzenie – w ramach konkursów dla PI 9b RPO WO 2014-2020 – kryterium wyboru projektów akcentującego rozwiązania podnoszące konkurencyjność i atrakcyjność inwestycyjną JST województwa opolskiego, a także tworzenie warunków na rzecz wzrostu zatrudnienia.	IZ RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach konkursów uzupełniających
11	3.2	Wpływ projektów rewitalizacyjnych, zarówno realizowanych w ramach ww. działań, jak i poza tymi działaniami na poprawę jakości życia mieszkańców w JST województwa opolskiego należy uznać za znaczący (infrastruktura komunikacyjna, infrastruktura kultury, sportowo-rekreacyjna, edukacyjna). Zdecydowanie mniejszy wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 odnosił się do redukcji ubóstwa i wykluczenia	Uwzględnienie kompleksowości procesów rewitalizacyjnych poprzez akcentowanie wymiaru społecznego odczytywanego w kategoriach redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego.	Wprowadzenie – w ramach konkursów dla PI 9b RPO WO 2014-2020– kryterium wyboru projektów akcentującego dodatkowe rozwiązania „miękkie” w zakresie redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego.	IZ RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach konkursów uzupełniających

		społecznego. Wynikało to przede wszystkim z przyjętych kategorii interwencji i typów projektów zdefiniowanych dla wyżej wskazanych działań (projekty twarde).				
12	3.4; 3.5; 2.1	Najważniejsze problemy rewitalizacyjne opolskich JST wskazane w LPR-ach w poprzednim okresie programowania (tj.: zły stan techniczny infrastruktury społecznej i technicznej, przestrzeni publicznych oraz wysoki poziom bezrobocia) odnoszą się głównie do skutków, nie zaś do przyczyn stanu rzeczy.	Łączenie w projektach rewitalizacyjnych zagadnień „twardych” z „miękkimi”.	Racjonalne i kompleksowe (względem przyczyn problemów zidentyfikowanych w LPR-ach) identyfikowanie całościowych projektów rewitalizacyjnych, tj. wspierających równocześnie rozwiązania fizyczne („twarde”) w połączeniu z kreowaniem nowych relacji i aktywności społeczno-gospodarczych.	JST	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach konkursów uzupełniających
13	4.1; 4.2	Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji i zagospodarowania terenów miejskich oraz obszarów zdegradowanych w województwie opolskim do 2020 roku wskazuje zdecydowaną dominację trzech rodzajów problematyki: ponowne zagospodarowanie terenów przemysłowych, wielofunkcyjne adaptacje obiektów zabytkowych (funkcje kulturalne, turystyczne, sakralne), kompleksowa rewitalizacja obszarów śródmiejskich.	Ocena wpływu projektów rewitalizacyjnych realizowanych w ramach PI 9b RPO WO 2014-2020.	Przeprowadzenie ewaluacji projektów rewitalizacyjnych oceniająca stopień w jakim projekty o charakterze przestrzenno-społecznym (akcentowane w PI 9b RPO WO 2014-2020) przełożyły się na rozwiązanie problemów gospodarczych województwa opolskiego w ramach <i>Ewaluacji podsumowującej postęp rzeczowy i rezultaty RPO WO 2014-2020 oraz jego wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy województwa i realizację programu Specjalnej Strefy Demograficznej oraz celów</i>	JE	Po 2020
	4.9	Realny, sprawny i skuteczny system monitoringu i ewaluacji , także	W dziedzinie monitoringu i ewaluacji			

		działań rewitalizacyjnych, stanowi niezbędny element racjonalnego planowania interwencji publicznej.	należy także rozważyć rozwiązania informatyczne i wzmocnienie kadrowe Jednostki Ewaluacji.	<i>Strategii Europa 2020</i> lub odrębnej ewaluacji (w zależności od budżetu przewidzianego na badania ewaluacyjne w woj. opolskim).		
14	4.2; 1.6	Zaproponowany zestaw wskaźników produktów i rezultatów tworzy ramy monitoringu i ewaluacji <i>ex-ante</i> i <i>ex-post</i> projektów rewitalizacyjnych dla nowego okresu programowania.	Zaproponowany zestaw wskaźników produktów i rezultatów jest podstawą prowadzenia monitoringu i ewaluacji PI 9b RPO WO 2014-2020.	Wprowadzenie zaproponowanego zestawu wskaźników produktów i rezultatów do uszczegółowienia PI 9b RPO WO 2014-2020.	IZ RPO WO 2014-2020	III kwartał 2015
15	4.3; 4.4; 2.2	Wstępnie oszacowana wartość zgłoszonych propozycji projektów rewitalizacyjnych wśród opolskich JST do 2020 roku waha się w zakresie od 677,36 mln zł do 827,89 mln zł., czyli przeciętnie ok. 4-rotnie przekracza możliwości finansowe zapisane dla PI 9b RPO WO 2014-2020.	Znaczące potrzeby rewitalizacyjne w województwie opolskim uzasadniają potrzebę wsparcia dużej liczby kompleksowych projektów rewitalizacyjnych.	Zastosowanie na etapie wyboru projektów w ramach konkursów dla PI 9b RPO WO 2014-2020 wyższej oceny dla projektów, które ubiegają się o mniejszy – niż maksymalnie dopuszczalny – poziom wsparcia.	IZ RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach konkursów uzupełniających
16		Największe bariery związane z realizacją projektów rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2014-2020 wiążą się z przeszkodami natury finansowej (trudności z zapewnieniem wkładu własnego i pre-finansowania projektów) oraz czasowej (presja czasowa na szybkie przygotowanie dokumentacji projektów).	Minimalizowanie barier finansowych związanych z realizacją projektów rewitalizacyjnych w ramach PI 9b RPO WO 2014-2020.	Stosowanie przez potencjalnych beneficjentów PI 9b RPO WO 2014-2020 zewnętrznych (poza RPO i środkami własnymi) źródeł finansowania projektów rewitalizacyjnych (źródła publiczne, źródła komercyjne).	Potencjalni Beneficjenci PI 9b RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020

17	4.5; 4.7	Hierarchia pożądanych kierunków przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi do 2020 roku odzwierciedla szerszy i bardziej kompleksowy zakres tematyczny rewitalizacji niż zawarty w PI 9b RPO WO 2014-2020. Zapewnienie komplementarności i kompleksowości przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w przypadku podzielenia tej problematyki pomiędzy różne PI RPO WO 2014-2020 będzie zadaniem utrudnionym, tj. wystąpi konieczność dzielenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych na pod-projekty i aplikowania o środki z różnych konkursów.	Zastosowanie kompleksowego i zintegrowanego podejścia we wsparciu całościowych projektów rewitalizacyjnych przez RPO WO 2014-2020.	Konkursy dla PI 9b RPO WO 2014-2020 (projekty twarde) powinny poprzedzać konkursy dotyczące przedsiębiorczości, innowacyjności, czy też wspierania aktywizacji zawodowej (projekty miękkie).	IZ RPO WO 2014-2020	2016
18	4.6	Badania terenowe wykazały duże oczekiwania potencjalnych beneficjentów względem czytelnych wytucznych do przygotowania lokalnych programów rewitalizacyjnych.	Zastosowanie zaproponowanego układu i zawartości merytorycznej <i>Wytucznych do przygotowania lokalnych programów rewitalizacji w województwie opolskim</i> wynikających z badań.	Zatwierdzenie przez ZWO <i>Wytucznych do przygotowania lokalnych programów rewitalizacji w województwie opolskim</i> wraz z upowszechnieniem informacji nt <i>Wytucznych</i> wśród opolskich JST.	IZ RPO WO 2014-2020	III kwartał 2015
19	4.7	Zapewnienie komplementarności i kompleksowości projektów rewitalizacyjnych, poza	Promowanie wielopodmiotowego podejścia do realizacji	Wprowadzenie – w ramach konkursów dla PI 9b RPO WO 2014-2020– kryterium wyboru	IZ RPO WO 2014-2020	II kwartał 2016 i do końca 2020 w ramach

		różnorodnością aspektów przedmiotowych, wymaga także wielopodmiotowego podejścia ze strony potencjalnych beneficjentów.	projektów rewitalizacyjnych.	promującego projekty akcentujące rozwiązania wielopodmiotowe.		konkursów uzupełniających
--	--	--	------------------------------	---	--	---------------------------

Źródło: opracowanie własne.

Materiały źródłowe

1. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla gminy Bierawa na lata 2009-2012 z perspektywą na lata 2013- 2016. Bierawa 2009
2. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Prószków na lata 2009 – 2012 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2013-2016. Prószków 2009
3. Atrakcyjność inwestycyjna regionów, SGH, Warszawa, grudzień 2014
4. Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014. IBnGR, Gdańsk 2014
5. Bielawska – Roepke P.: Podejście zintegrowane i partycypacja w rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich [w:] Zmieniając miasto. Wokół teorii i praktyki rewitalizacji. [red.] M. Kowalewski, Wyd. ECONOMICUS, Poznań 2008
6. Harańczyk A.: Rewitalizacja zespołów miejskich [w:] Perspektywy rozwoju regionalnego Polski w okresie programowania po 2013 roku [red.] A. Harańczyk. Studia KPZK PAN, Tom CXL, Warszawa 2011
7. Jarczewski W. [red.]: Przestrzenne aspekty rewitalizacji: śródmieścia, blokowiska, tereny przemysłowe, pokolejowe i powojkowe. Tom 4. IRM, Kraków 2009
8. Kaczmarek S.: Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich [w:] Nowoczesne zarządzanie rozwojem miast [red.] A. Billert. Wyd. Collegium Polonicum, Słubice 2001
9. Kaczmarek S.: Rewitalizacja terenów przemysłowych i nowy wymiar w rozwoju miast. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2001
10. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. KPZK PAN, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dn. 13 grudnia 2011
11. Kotlorz D.[red.]: Rewitalizacja obszarów wykluczenia społecznego w miastach śląskich. Wyd. AE Katowice 2008
12. Krajowa polityka miejska. Projekt. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Regionalnego, Warszawa, marzec 2014
13. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010
14. Lokalny Plan Rewitalizacji Miasta Byczyna na lata 2007-2013. Uchwała Nr VIII/48/07 Rady Miejskiej w Byczynie z dnia 29 marca 2007
15. Lokalny Program Rewitalizacji 2009-2015. Uchwała Nr XXX/432/09 Rady Miejskiej w Nysie z dnia 11 marca 2009
16. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Baborów. Załącznik do Uchwały Nr XXII-172/05 Rady Miejskiej w Baborowie z dnia 22 marca 2005
17. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Brzeg na lata 2009-2015. Uchwała Nr XLV/413/09 Rady Miejskiej Brzegu z dnia 27 kwietnia 2009. Zmieniony uchwałą nr Nr LVII/624/10 Rady Miejskiej Brzegu z dnia 28 kwietnia 2010
18. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Dobrodzienia. Uchwała Nr XXVIII/212/2005 z dnia 29 kwietnia 2005 Rady Miejskiej w Dobrodzieniu, Dobrodzień 2005
19. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Głubczyce 2009-2015. Uchwała NR XXXI/280/09. Rady Miejskiej w Głubczycach z dnia 23 kwietnia 2009
20. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Głuchołazy 2009-2015. Głuchołazy 2009
21. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Gogolin na lata 2009-2013. Gogolin 2009

22. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Gródków na lata 2007-2013. Uchwała nr XXIX z 22 kwietnia 2009r. ze zmianą XXXIII/353/09 Rady Miejskiej w Grodkowie z dnia 25 listopada 2009
23. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kędzierzyn-Koźle na lata 2007-2015. Kędzierzyn-Koźle 2007
24. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kluczborka 2009-2015. Karty projektów. Kluczbork 2009
25. Lokalny Program Rewitalizacji miasta Lewin Brzeski. Uchwała Nr XLIX/432/2010 Rady Miejskiej w Lewinie Brzeskim z dnia 28 września 2010
26. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Olesna 2009-2013. Uchwała Nr XL/239/09 Rady Miejskiej w Oleśnie z dnia 29 kwietnia 2009
27. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Ozimek na lata 2009-2015. Ozimek 2009
28. Lokalny Program Rewitalizacji miasta Paczków na lata 2007-2013. Uchwała nr XXXII/234/09 Rady Miejskiej w Paczkowie z dnia 23 kwietnia 2009r, Uchwała zmieniająca nr XLIX/361/2010 z dnia 23 września 2010
29. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Wołczyn na lata 2008-2015. Uchwała nr XXVI/218/2009, z dnia 19 lutego 2009
30. Lokalny Program Rewitalizacji miasta Zdziszowice na lata 2008-2015. Uchwała nr XLV/342/10 Rady Miejskiej w Zdziszowicach z dnia 26.01.2010
31. Lokalny Program Rewitalizacji Namysłowa 2008-2013. Uchwała nr XXVI/260/09 Rady Miejskiej w Namysłowie z dnia 12 marca 2009
32. Lokalny Program Rewitalizacji obszarów miejskich i przemysłowych. Uchwała Nr XXX/392/2006 Rady Miejskiej w Krapkowicach w sprawie wprowadzenia zmian z dnia 20 marca 2006
33. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Kietrza ze zmianą. Uchwała Nr XXVII/162/2005 z 31 marca 2005r., Uchwała Nr XXXIX/222/2006
34. Lokalny Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Korfantowa na lata 2007-2013. Uchwała nr VI/37/07 Rady Miejskiej w Korfantowie z 28 marca 2007
35. Lokalny Program Rewitalizacji obszarów miejskich Strzelec Opolskich. Uchwała Rady Miejskiej w Strzelcach Opolskich Nr XXXV/292/09 z dnia 29 kwietnia 2009, uchylony uchwałą XLIV/380/10 z dnia 24 lutego 2010
36. Lokalny Program Rewitalizacji Opola. Uchwała Nr XLV/456/09 Rady Miasta Opola z dn. 26.02.2009
37. Lokalny Program Rewitalizacji. Uchwała nr XXIII/117/04 Rady Miejskiej w Leśnicy z dnia 18 sierpnia 2004
38. Lokalny Program Rewitalizacji. Uchwała Nr XXXVIII/269/09 Rady Miejskiej w Niemodlinie z dn. 28.04.2009
39. Narodowy Plan Rewitalizacji 2022. Założenia. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa 2014
40. Parysek J.: Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku: rozwój i przekształcenia strukturalne. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2005
41. Program ochrony środowiska dla Gminy Gorzów Śląski na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019, uchwała nr XXV/185/2013 z dnia 6 marca 2013
42. Program Ochrony Środowiska dla gminy Praszka na lata 2014-2017, z perspektywą do roku 2021, uchwała z 2013
43. Program Rewitalizacji Miasta Prudnika 2009-2015, Prudnik, styczeń 2009
44. Projekt ustawy o rewitalizacji z dnia 22 kwietnia 2015

45. Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020, Opole, grudzień 2014
46. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2014w sprawie średniego kursu złotego w stosunku do euro stanowiącego podstawę przeliczenia wartości zamówień publicznych (Dz. U. poz. 1692)
47. Strategia Rozwoju Gminy Zawadzkie na lata 2007-2015, uchwała z 20 grudnia 2007
48. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa wrzesień 2012
49. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Praszka. Praszka 2000
50. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy - Uchwała nr III/11/10 Rady Gminy Domaszowice z dnia 28 grudnia 2010 r. ze zmianą z 2014
51. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamiennik. Kamiennik 2008
52. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski, uchwała nr XLVI/353/2010 Rady Miejskiej w Gorzowie Śl. z dnia 30 września 2010
53. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kietrz, Uchwała Nr III/6/2014 Rady Miejskiej w Kietrzu z dnia 18 grudnia 2014
54. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kolonowskie, Uchwała Nr XVII/88/95 Rady Miejskiej w Kolonowskiem z dnia 18 grudnia 1995
55. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Korfantów - zmiana uchwała nr LIII/307/2010 Rady Miejskiej w Korfantowie z dnia 30 czerwca 2010
56. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Niemodlin, Uchwała nr LIII/322/14 Rady Miejskiej w Niemodlinie z dnia 30 stycznia 2014
57. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Prószków, Uchwała Nr III/13/2014 Rady Miejskiej w Prószkowie z dnia 18 grudnia 2014
58. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ujazd. Ujazd 2007
59. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Otmuchów (zmiana), Uchwała Nr XXXIX/300/2014 Rady Miejskiej w Otmuchowie z dnia 17 czerwca 2014
60. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i Gminy Kluczbork, uchwała Nr XIX/194/12 Rady Miejskiej w Kluczborku z dnia 24 lutego 2012
61. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Zawadzkie, Uchwała Nr XLVII/460/14 z dnia 27 października 2014 r. oraz Uchwała Nr III/12/14 z dnia 29 grudnia 2014
62. Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Warszawa, wersja z 28 marca 2015
63. Ziobrowski Z.: Rewitalizacja miast polskich jako sposób zachowania dziedzictwa materialnego i duchowego oraz czynnik zrównoważonego rozwoju. IRM, Kraków 2010

Spis tabel

Tabela 1. Zestawienie narzędzi badawczych.....	30
Tabela 2. Wielkość udzielonego dofinansowania w ramach osi 6 oraz działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	31
Tabela 3. Rodzaje projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	32
Tabela 4. Charakter projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	36
Tabela 5. Ocena zgodności celów działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 z celami LPR wybranych miastach województwa opolskiego.....	38
Tabela 6. Ocena zgodności celów realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 w gminach województwa opolskiego ze specyfiką gminy	41
Tabela 7. Ocena stopnia wpisywania się projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 w problemy rozwoju JST, według respondentów	41
Tabela 8. Ocena zgodności efektów realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 w wybranych miastach województwa opolskiego z celami LPR tych miast	46
Tabela 9. Stopień realizacji celów LPR w odniesieniu do efektów realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 w wybranych miastach województwa opolskiego (liczba miast=11)	47
Tabela 10. Charakter projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013.....	50
Tabela 11. Typ i charakter projektów rewitalizacyjnych poza przedsięwzięciami finansowanymi z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013 wskazane przez respondentów (badania ankietowe JST n=82/67).....	51
Tabela 12. Efekty realizacji zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2 – postulowane oraz osiągnięte.....	57
Tabela 13. Wartości wskaźników programowych dla zadań z zakresu działań 6.1 i 6.2	63
Tabela 14. Efekty realizacji projektów w zakresie działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 – wskazania badania fokusowego (FGI 1, n=12).....	65
Tabela 15. Zgodność potrzeb rewitalizacji wskazanych w badaniach fokusowych z LPR i zadaniami w zakresie działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013	66
Tabela 16. Bariery realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2	73
Tabela 17. Bariery realizacji zadań w ramach innych działań dedykowanych rewitalizacji.....	73
Tabela 18. Problematyka rewitalizacji w strukturze działań RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego	76
Tabela 19. Cele działań rewitalizacyjnych określone w RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego	77
Tabela 20. Wielkość środków finansowych przeznaczona na działania rewitalizacyjne w RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego	80
Tabela 21. Struktura środków finansowych przeznaczona na działania rewitalizacyjne w RPO 2007-2013 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, śląskiego i opolskiego	81
Tabela 22. Wskaźniki produktu i rezultatu dla oceny działań rewitalizacyjnych ujętych w RPO na lata 2007-2013 województw: dolnośląskiego, śląskiego, lubuskiego i opolskiego	84

Tabela 23. Wyniki badania benchmarkingowego dla województw dolnośląskiego, śląskiego i lubuskiego – główne obszary i podobszary oceny	85
Tabela 24. Liczba i powierzchnia terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji według gmin, które udzieliły odpowiedzi na ankietę	89
Tabela 25. Kategorie terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji w województwie opolskim.	91
Tabela 26. Sposób identyfikacji terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji	92
Tabela 27. Przewidywane rodzaje działań na terenach zdegradowanych lub miejskich obszarach rewitalizacji	92
Tabela 28. Własność terenów zdegradowanych lub miejskich obszarów rewitalizacji	93
Tabela 29. Zestawienie terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji w podziale na źródło danych oraz kategorie terenu	96
Tabela 30. Zestawienie terenów zdewastowanych i zdegradowanych według powiatów. Stan na dzień 31.XII.2012 r.	100
Tabela 31. Przyczyny i źródła stanu kryzysowego wpływających na zagospodarowanie terenów zdegradowanych i miejskich obszarów rewitalizacji w woj. opolskim	102
Tabela 32. Bariery i ograniczenia przekształceń na terenach zdegradowanych lub miejskich obszarach rewitalizacji w woj. opolskim.....	103
Tabela 33. Skala wpływu projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na czynniki konkurencyjności w woj. opolskim	107
Tabela 34. Skala wpływu projektów realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na czynniki konkurencyjności w województwie opolskim.....	109
Tabela 35. Skala wpływu projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego	111
Tabela 36. Skala wpływu projektów realizowanych poza działaniami 6.1 / 6.2 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego	113
Tabela 37. Typy projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz poza tymi działaniami wpływające w sposób decydujący na poprawę jakości życia mieszkańców oraz redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego	121
Tabela 38. Problemy (przestrzenne, gospodarcze, społeczne) uznane w LPR (programowanie: 2007-2013) za najważniejsze.....	125
Tabela 39. Efekty wynikające z realizacji projektów 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz innych projektów rewitalizacyjnych w woj. opolskim	129
Tabela 40. Stopień realizacji celów LPR	130
Tabela 41. Potrzeby w zakresie rewitalizacji i zagospodarowania terenów miejskich oraz obszarów zdegradowanych do 2020 roku wg uczestników FGI 2	144
Tabela 42. Specyficzne dla programu wskaźniki rezultatu.....	148
Tabela 43. Najbardziej oczekiwane / pożądane typy projektów rewitalizacyjnych przez opolskie JST/potencjalnych beneficjentów RPO WO 2014-2020	149
Tabela 44. Propozycje wskaźników (produktu, rezultatu) opisujące wyżej wskazane typy projektów	150

Tabela 45. Matryca wskaźników produktów i rezultatów dla działań dedykowanych problematyce rewitalizacji dla priorytetu inwestycyjnego 9b.....	151
Tabela 46. Rodzaje barier utrudniających realizację projektów rewitalizacyjnych do 2020 w woj. opolskim.....	153
Tabela 47. Rodzaj działań i instrumentów minimalizujących oddziaływanie barier utrudniających realizację projektów rewitalizacyjnych do 2020 w woj. opolskim (możliwość wskazania kilka odpowiedzi).....	154
Tabela 48. Zakresowo ujęty szacunek zdolności absorpcyjnych	157
Tabela 49. Pożądane kierunki przekształceń funkcjonalnych terenów zdegradowanych i ich integracji z obszarami miejskimi woj. opolskiego do 2020 (miejskie tereny rewitalizacji, tereny zdegradowane) ..	158
Tabela 50. Dane podstawowe do diagnozy w ramach LPR.....	162
Tabela 51. Sposób zapewnienia, w ramach RPO WO 2014-2020, komplementarności i synergii rewitalizacji społecznej i fizycznej (tj. łączenie zagadnień miękkich z twardymi).....	169
Tabela 52. Oczekiwane przez potencjalnych beneficjentów kryteria wyboru projektów rewitalizacyjnych w kontekście komplementarności i synergii rewitalizacji społecznej i fizycznej.....	171
Tabela 53. Preferowane terminy organizacji konkursów dla działań RPO WO 2014-2020 związanych z rewitalizacją	172
Tabela 54. Rola JST, NGO, firm, SM/WM we wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych do 2020	174
Tabela 55. Rola JST, NGO, przedsiębiorstw, sektora nauki i społeczności lokalnej w realizacji projektów rewitalizacyjnych do 2020 roku.....	175
Tabela 56. Wnioski i rekomendacje.....	179

Spis wykresów

Wykres 1. Udział projektów w ramach kategorii interwencji działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013.....	32
Wykres 2. Udział projektów według rodzajów projektów w ramach działania 6.1 RPO WO 2007-2013.....	34
Wykres 3. Udział projektów według ich typów w ramach działania 6.2 RPO WO 2007-2013.....	34
Wykres 4. Udział projektów w ramach 6.1, 6.2 RPO WO 2007-2013 według rodzaju obszaru na którym zostały zrealizowane	35
Wykres 5. Struktura form prawnych beneficjentów ze względu na liczbę realizowanych projektów w ramach osi 6 RPO WO 2007-2013.....	36
Wykres 6. Dopasowanie celów zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 do celów LPR w opinii JST w odniesieniu do liczby JST realizujących zadania – udział wskazań.....	40
Wykres 7. Stopień, w jakim projekty 6.1/6.2 pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju gminy/powiatu – badanie ankietowe	42
Wykres 8. Stopień w którym projekty 6.1/6.2 pozwoliły na rozwiązanie kluczowych problemów rozwoju gminy/powiatu - analiza dokumentów DR.....	42
Wykres 9. Stopień dopasowania celów działań 6.1 i 6.2 do specyfiki gmin deklarowanej przez JST.....	43
Wykres 10. Stopień dopasowania zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 do specyfiki JST	44
Wykres 11. Stopień zgodności realizowanych projektów poza działaniami 6.1 / 6.2 z problemami rozwoju gminy/powiatu.....	45

Wykres 12. Udział liczby projektów komplementarnych w poszczególnych gminach (spoza 6.1/6.2) w ogólnej liczbie projektów komplementarnych	49
Wykres 13. Zestawienie liczby projektów komplementarnych w poszczególnych gminach (spoza 6.1/6.2) z projektami realizowanymi w ramach działania 6.1/6.2.....	49
Wykres 14 Udział projektów komplementarnych (spoza 6.1/6.2) według ich charakteru określonego ze względu na sposób/ zakres działania	51
Wykres 15. Udział projektów komplementarnych (spoza działań 6.1/6.2) ze względu na stopień kompleksowości w stosunku do projektów realizowanych w ramach działań 6.1/6.2	53
Wykres 16. Uzależnienie realizacji projektów w ramach działań 6.1/6.2 od dofinansowania z RPO WO 2007-2013	53
Wykres 17. Stopień zależności realizowanych projektów poza działaniami 6.1 / 6.2 od realizacji projektów finansowanych z działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013.....	54
Wykres 18 Rodzaje efektów zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 i innych dedykowanych rewitalizacji określone przez JST (n=21).....	58
Wykres 19. Struktura rodzajowa efektów (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2	59
Wykres 20. Struktura rodzajowa efektów przestrzennych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2	60
Wykres 21. Struktura rodzajowa efektów społecznych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2	60
Wykres 22. Struktura rodzajowa efektów środowiskowych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2	61
Wykres 23. Struktura rodzajowa efektów gospodarczych (zidentyfikowana przez JST) zadań realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2.....	61
Wykres 24. Liczba i struktura barier realizacji zadań w ramach działań 6.1 i 6.2 oraz innych zadań wskazana przez JST.....	70
Wykres 25. Struktura barier wskazanych przez JST w zależności od realizacji zadań w zakresie działań 6.1 i 6.2 (wykres A) lub innych ukierunkowanych na rewitalizację (wykres B).....	71
Wykres 26. Ocena badania benchmarkingowego dla województw dolnośląskiego, śląskiego i lubuskiego	86
Wykres 27. Czynniki konkurencyjności JST wzmocnione dzięki realizacji projektów w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w woj. opolskim	106
Wykres 28. Czynniki konkurencyjności JST wzmocnione dzięki realizacji projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 w woj. opolskim.....	108
Wykres 29. Wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 / 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego	110
Wykres 30. Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowane poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej JST woj. opolskiego	112
Wykres 31. Wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę jakości życia mieszkańców	115
Wykres 32. Wpływ projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego.....	116
Wykres 33. Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na poprawę jakości życia mieszkańców	117
Wykres 34. Wpływ projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza działaniami 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 na redukcję ubóstwa i wykluczenia społecznego	118

Wykres 35. Czynniki determinujące skuteczność i efektywność, a także stabilność efektów projektów realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz projektów rewitalizacyjnych realizowanych poza tymi działaniami z punktu widzenia poprawy jakości życia oraz redukcji ubóstwa i wykluczenia	120
Wykres 36. Szacunkowa liczba bezpośrednich i pośrednich trwałych miejsc pracy powstałych w opolskich JST dzięki realizacji projektów finansowanych z działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, a także dzięki projektom rewitalizacyjnym realizowanym poza tymi działaniami	123
Wykres 37. Czynniki wiążące się z utrzymaniem miejsc pracy w dłuższym czasie - utworzonych w ramach projektów 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013, jak poza tymi działaniami	124
Wykres 38. Rodzaje projektów rewitalizacyjnych (realizowanych w ramach działań 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz realizowanych poza tymi działaniami) wpływających w sposób kluczowy na likwidację lub ograniczenie problemów wskazanych w LPR	127
Wykres 39. Stopień w jakim koszty poniesione na realizację projektów rewitalizacyjnych (działania 6.1 i 6.2 RPO WO 2007-2013 oraz przedsięwzięcia poza tymi działaniami) były optymalne w relacji do skali problemów wskazanych w LPR	128
Wykres 40. Najpilniejsze potrzeby JST w zakresie rewitalizacji do 2020 roku	145
Wykres 41. Projekty komplementarne w relacji do potrzeb rewitalizacyjnych	147
Wykres 42. Możliwości absorpcyjne JST województwa opolskiego w perspektywie do 2020 roku	156